

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

**DİYARBAKIR ZİYA GÖKALP KÜTÜPHANESİ'NDEKİ
ORTAÇAĞ İSLAM CİLTLERİNDEN BAZI ÖRNEKLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMİLE DAĞAR

158118011008

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞİMŞİR**

KONYA - 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kamile DAĞAR
	Numarası	158118011008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi. Zekeriya ŞİMŞİR
	Tezin Adı	Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'ndeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *yukarıda ismi yazıldı* başlıklı bu çalışma *18.06.2019* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Ahmet ÇAYCI	<i>[Signature]</i>
2	Doç. Dr.	Jl. Melik HİDAYETOĞLU	<i>[Signature]</i>
3	Dr. Öğr. Üyesi	Zekeriya ŞİMŞİR	<i>[Signature]</i>

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
---	--	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kamile DAĞAR		
	Numarası	158118011008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'ndeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası
Kamile DAĞAR

ÖNSÖZ

Uygarlık tarihinin önemli eserleri, insanoğlunun yaşadığı ve ürettiği her türlü birikimi kendinden sonraki kuşaklara aktarabilir olmasıyla oluşur. Çünkü mağaralarda yaşayan, taş ve kesici aletlerle kendini korumaya çalışan insandan, bugün baş döndürücü hızla ilerleyen bir teknolojiye sahip olan bir insana dönüşmek bir önceki dönemde yaşamış olan insanların tecrübelerini bilmek ve bu tecrübeyi gerektiği şekilde kullanabilmekten geçer. İşte bu çizilen ve yazılan her türlü nesnenin gelecek kuşaklara aktarabilmesi için de korunması gerekir. Nasıl ki insan, vücudunun korunmasını kıyafetle tamamlarken, kâğıda yazılan yazının korunması da ciltle tamamlanır.

İki ayrı tür malzeme olup paralel bir gelişme gösteren kâğıt ve derinin birleşimi kitap sanatı olarak cildi ortaya koyar. Bu sanat pek çok kültür unsurlarının birbirleriyle sanatsal etkileşimleri sonucu zenginleşerek pek çok eser oluşturmuştur. Bu eserlerde sanatsal değeri birçok işçiliği barındıran Tezhip, Hat, Minyatür ve Ebru gibi kitap sanatlarını tek bir çatı altında koruyan öge ise cilttir.

Bir devri en iyi anlatan, o devrin sanat eserleridir. Biz bu geride kalan dönemlerin sanat eserlerine pek fazla değer verilmediğini aynı zamanda gün yüzüne çıkarılıp araştırılması gerektiğini bilinmektedir. Bu yüzden bu çalışmada **“Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi’ndeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler”** araştırma konusu yaparak eserlere karşı yapmamız gereken görevi az da olsa yerine getirmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın vücut bulmasında, yardımcı olan başta tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞİMŞİR hocama, ayrıca çalışmamın ham maddesini oluşturan birtakım kaynakları temin konusunda yardımını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI hocama, desteğini esirgemeyen Sayın Bölge Müdürü Bekir ŞAHİN hocama, bu süreçte her daim yanımda olan çalışma arkadaşım Zekiye BOZGÖZ’e, çizimde emeği geçen arkadaşım Hasan Hüseyin ÖZDENİZ’e, kaynak araştırmada yardımcı olan Abdullah SÖNER arkadaşşıma teşekkürlerimi sunarım.

KONYA-2019

Kamile DAĞAR

ÖZET

Toplumun ürettiği zengin bir kültürel mirasına sahip olduğumuzun bilinciyle bu hazineyi koruyup, tanıtmak, faydalanmak ve yararlandırmakla yükümlü olmalıyız. Bu mirasın büyük bir kısmını kütüphanelerimizi dolduran zengin el yazması koleksiyonları oluşturmaktadır. Bir milletin bilim ve kültürünün en somut delilleri o döneme ait kitaplarıdır. Geçmişten bugüne kadar dönemin en güzel örnekleri olan eserler tarihe bir ışık tutmaktadır. Bu önemli değerlerden biri olan Türk cilt sanatı da en güzel örneklerdendir.

Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'nde bulunan XII. ve XIV. yüzyıllara ait ciltleri incelediğimiz bu tezde, cilt tarihçesini ve mücellitler hakkında bilgiler verilmiştir. Eserler dönemlerine göre karşılaştırma yapılarak zengin örneklerle incelenmiştir. Yaptığımız araştırmada Selçuklu ve Beylikler dönemi eserlerinin XV. yüzyılın ortalarına kadar devam ettiğini görmekteyiz. Eserlerin üzerindeki desenler dönem hakkında bilgiler vermektedir. Gerek mimari yapıda gerekse el sanatlarında görülen süslemelerde geometrik, rumi ve yıldız desenleri en iyi şekilde kullanılmıştır.

Tezde incelenen eserler XII. ve XIV. yüzyıl arasına sahip olup, süsleme bakımından geometrik ve yıldız formları ön plana çıkmaktadır. Tez altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Giriş” ana başlığında, Konunun Tanımı ve Önemi, Konu ile İlgili Araştırmalar, Araştırmada İzlenen Yöntem Diyarbakır İlinin Tarihçesi anlatılmıştır. İkinci bölümde “Ziya Gökalp Kütüphanesi” ele alınmıştır, Üçüncü bölümde “Türk-İslam Cilt Sanatına Genel Bakış” başlığı altında Cilt Sanatı, Cildin Tarihçesi, Malzemelerine Göre Ciltler, Süsleme Tekniklerine Göre Ciltler, Cilt Yapımında Kullanılan Malzemeler, Cilt Yapımında Kullanılan Aletler, Cildin Bölümleri, Cilt Sanatındaki Üsluplar ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Dördüncü Bölümde “Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'ndeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler” başlığında altında katalog bölümü yer almaktadır. Beşinci bölüm olan “Değerlendirme” kısmında eserlerin dönem karşılaştırması yapılmıştır. Altıncı bölümde “Sonuç” kısmıyla Selçuklu dönemi eserlerinin önemi anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cilt, Selçuklu Dönemi, El yazması

ABSTRACT

We must be obliged to protect, introduce, utilize and avail of this treasure with the awareness that we have a rich cultural heritage produced by society. A large part of this heritage is composed of rich manuscript collections that fill our libraries. The most concrete evidence of a nation's science and culture are the books of that period. The works, which are the best examples of the period from the past to the present, shed light on history. Turkish binding art, which is the one of these important values, is one of the most beautiful examples.

In this thesis, we examined the binding belonging to 12th and 14th centuries in Diyarbakır Ziya Gökalp Library, the history of the binding and information's about the bookbinders were given. The works were examined with rich examples by comparison according to their periods. In our research, we see that the works of Seljuk and Beylikler period continued until the middle of 15th century. The patterns on the works give information about the period. Geometrical, rumi and star patterns have been used in the best way both in architectural and handicrafts.

The works examined in the thesis belong to the 12th and 14th century and come to the fore with geometric and star forms in terms of ornament. Our thesis consists of six chapters. In the first chapter, Definition and Importance of the Subject, Research Related to the Subject, Method in the Research, History of Diyarbakır Province is described in the main title "Introduction". In the second chapter, "Ziya Gökalp Library" is discussed. In the third chapter, under the title of "Turkish-Islamic Binding Art Overview", Binder Art, History of Binder, Bookbinders, Binders according to Materials, Binders according to Decoration Techniques, Materials Used in Binding, Tools Used in Binding, Sections of the Bind, Styles of Binder Art are given in detail. In the fourth chapter, there is a catalog section under the title of "The Some Samples of Medieval Islam Manuscripts in the Lilbrary of Diyarbakır Ziya Gökalp". In the "Evaluation" which is the fifth chapter, period comparisons of the works were made. In In the "Conclusion" which is the sixth chapter the importance of Seljuk period works is explained.

Key Words: Binder, Seljuk Period, Manuscript

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	i
BİLİMSELETİK ÇALIŞMASI	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
1.GİRİŞ	1
1.1.Konunun Tanımı ve Önemi	1
1.2. Konu ile İlgili Araştırmalar.....	2
1.3. Araştırmada İzlenen Yöntem.....	5
1.4. Diyarbakır İlinin Tarihçesi.....	6
2. ZİYA GÖKALP KÜTÜPHANESİ	10
3. TÜRK-İSLAM CİLT SANATINA GENEL BAKIŞ	12
3.1.CİLT SANATI	12
3.1. 1.Cilt.....	12
3.1.2. Mücellit.....	12
3.2.CİLDİN TARİHÇESİ	16
3.2.1. Türklerde Cilt Sanatı.....	16
3.2.2. Anadolu'da Cilt Sanatı	21
3.3. MALZEMELERİNE GÖRE CİTLER	25
3.3.1.Deri Ciltler.....	25
3.3.2. Kumaş Ciltler	26
3.3.3. Ebru Ciltler.....	27

3.3.4. Murassa (Mücevherli) Ciltler.....	28
3.3.5. Lake Ciltler.....	29
3.4. SÜSLEME TEKNİKLERİNE GÖRE CİTLER.....	30
3.4.1. Şemseli Ciltler.....	30
3.4.2. Zilbahar Ciltler.....	33
3.4.3. Yekşah Ciltler.....	34
3.4.4. Zerduz Ciltler.....	34
3.4.5. Çaharkuşe Ciltler.....	35
3.5. CİLT YAPIMINDA KULLANILAN MALZEMELER.....	36
3.5.1. Deri.....	36
3.5.2. Mukavva.....	38
3.5.3. İplik ve İbrişim.....	38
3.5.4. Altın.....	38
3.6. CİLT YAPIMINDA KULLANILAN ALETLER.....	39
3.6.1. Kalıplar.....	39
3.6.2. Mühre.....	39
3.6.3. Falçata.....	40
3.6.4. Bıçkı.....	40
3.6.5. Cendere.....	40
3.6.6. Istaka.....	40
3.6.7. Istampo.....	40
3.7. CİLDİN BÖLÜMLERİ.....	41
3.8. CİLT SANATINDAKİ ÜSLUPLAR.....	43
4. DİYARBAKIR ZİYA GÖKALP KÜTÜPHANESİ'NDEKİ ORTAÇAĞ İSLAM CİTLERİNDEN BAZI ÖRNEKLER.....	45

5. DEĞERLENDİRME	167
5.1. Malzeme ve Renk.....	167
5.2. Teknik.....	167
5.3. Cildin Bölümleri.....	168
5.3.1. Kapaklar.....	168
5.3.1.1. Şemseler.....	169
5.3.1.2. Salbek.....	169
5.3.1.3. Köşebent.....	170
5.3.1.4. Cetveller, Zencerekler, Tığlar ve Kenarsuyu.....	170
5.3.1.5. Sırt.....	171
5.3.1.6. Sertap.....	171
5.3.1.7. Mıklep.....	171
5.4. Ciltteki Süslemeler.....	171
5.4.1. Geometrik.....	171
5.4.2. Rumi.....	180
5.4.3. Palmet.....	181
5.4.4. Penç.....	182
6. SONUÇ	183
KAYNAKÇA	186
ÇİZİM LİSTESİ	193
FOTOĞRAF LİSTESİ	194
FOTOGRAFLAR	201
DEĞERLENDİRME TABLOSU	249
ÖZGEÇMİŞ	250

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
C	: Cilt
NEÜ	: Necmettin Erbakan Üniversitesi
S	: Sayı
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
DİA	: Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi
yy.	: Yüzyıl
mm	: Milimetre

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı ve Önemi

Bu çalışmada Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'nde bulunan 1984 adet yazma eser cildinden 23 adet Orta Çağ eserinin cildi ele alınmıştır. Kütüphanede çok fazla yazma ve matbu eser bulunmaktadır. Ancak şimdiye kadar bu eserler üzerinde herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Biz de hem bu kitapların sahibini hem de kütüphanede bulunan önemli eserleri gün yüzüne çıkarmak için bu çalışmayı yapmaktayız.

Tezin konusu Türk İslam sanatında önemli bir yer teşkil etmektedir. Cilt kelimesi Arapça bir kelime olup deri anlamına gelmektedir. Genellikle ciltlerin bu işe en uygun malzeme olan deriden yapılması sebebiyle bu ismi aldığı bilinmektedir. Cilt büyük emeklerle hazırlanan yazma veya basma eserlerin yapraklarını bir arada tutup dağılmaktan korumak, sırası ile tutmak amacı ile üzeri kâğıt, kumaş veya deri ile kaplı murakkadan, tahtadan oluşan kaplardır¹.

Kitap sanatı arasında 'Cilt Sanatı' önemli bir yere sahiptir. Yakın bir döneme kadar değeri bilinmemiş olsa bile araştırma konusu olacak niteliktedir. Medeniyetler birçok malzemeye yazı yazmış ve korunması için de uğraşmıştır. Bu uğraşların artması sonucu oluşan cilt sanatı günümüze kadar devam edegelmiştir.

Eserleri iki kapak arasına tutturulmak suretiyle yapılan cilt, medeniyetler dönemi için geçerlidir. Yani bu sanat, uygarlık tarihinde milletlere bir kimlik ortaya koymaktadır. Hangi dönemde ne kullanıldığı, renklerin ne olduğu, işlenen süslemelerin deseni ve yapılan teknik o cildin yapıldığı tarihe bir kaynak teşkil etmektedir. İşlenen desenleri pek çok devletin ayrı ayrı dönemlerinde, yapılarında, eşyalarında görmemiz de mümkündür. Bu durum cilt sanatının tarihi bir belge niteliği taşıdığına kanıttır. Ayrıca bir nevi eserlerin yapraklarını toplama işlemi sayılan cildin sanat açısından birçok bilime el uzatıp, yardımcı olduğu da aşikâr bir durumdur.

Döneminde yapılmış olan ciltleri tanıyabilmek için öncelikle, üzerinde araştırma yapılan eserin dönemi tarihlendirilerek genel bir değerlendirme yapılır.

¹ Ahmet Saim Arıtan, **Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cild Kapakları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1992,s.1.

Eserin yapısı, malzemesi, tekniği ve süslemesi her açıdan dikkate alınarak bir çalışma ortaya konulur. Farklı dönemlerdeki yazma eserlerin örnekleri alınarak karşılaştırma yapıp sonuca varılır.

1.2. Konu ile İlgili Araştırmalar

Bu tez, Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesinde 1984 eser arasından 23 adet Ortaçağ İslam ciltlerinin seçilmiş örneklerinin incelenmesi sonucu oluşmuştur. Diğer eserler Osmanlı ciltleri olarak belirlenmiştir. Yusuf Ağa Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Amasya İl Halk Kütüphanesi ve birçok kütüphanede bu çalışmayı temel alan ve bahsedilen zaman dilimine ait daha önce çalışılmış ciltler gözden geçirilmiş ve gerekli incelemeler yapılmıştır. Tezde öncelikle, ciltlerin tasarımı ve üslup özellikleri hakkında örnekler verilerek açıklanması ve katalogdaki eserlerin diğer sanat dallarındaki ortak bezeme ve form bakımından birlikte değerlendirmeleri yapılmıştır.

Ortaçağ İslam Ciltleri hakkında benzer özellikleri olan eserler, farklı kütüphanelerde karşılaştırma yapılarak konusu bakımından kaynak seçimi yapılmıştır. Bu konularda yayımlanmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada doğrudan kaynak kullanılmıştır. Bu sıralama cilt ve süsleme olarak yapılmıştır.

Kemal ÇİĞ, **Türk Kitap Kapları** adlı eserinde² cilt sanatının tarihçesi, malzemesi, tekniği ve süslemesi hakkında örnekler vererek bilgi vermiştir. Kütüphanelerde bulunan bazı cild örnekleri ile kitaba görsel zenginlik katmıştır.

İsmet BİNARK, **Eski Kitapçılık Sanatlarımız** isimli kitabında³ Türk sanatının kitapçılık tarihinde cilt sanatını, malzemelerini ve süslemelerini, hat, tezhip, resim, minyatür vb. konulara ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

Yılmaz ÖZCAN, **Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi** adlı eserinde⁴ kitapların korunup saklanması ve gelecek nesillere aktarabilmesi için cilt kapları yapma gereğinin doğduğunu ve bu kapları daha çekici kılmak için süsleme yoluna gidildiğini düşünerek bu süsleme sanatlarından şemseyi detaylı bir şekilde açıklamıştır.

² Kemal Çığ, **Türk Kitap Kapları**, İstanbul,1971.

³ İsmet Binark, **Eski Kitapçılık Sanatlarımız**, Ankara,1975.

⁴ Yılmaz Özcan, **Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi**, Ankara,1990.

Mine Esin ÖZEN, **Türk Cilt Sanatı** adlı eserinde⁵ cilt sanatında ortaya çıkan üslup farklılıklarını incelenmeye çalışmıştır. Kitap kapaklarının kendilerine ait özelliklerini açıklamıştır. Ayrıca terminoloji hakkında da bilgiler vermiştir.

Abdülhalik BAKIR, **Ortaçağ İslam Dünyasında Deri, Tahta ve Kâğıt Sanayi** adlı makalesinde⁶ derinin, tahtanın ve kâğıdın gelişimi hakkında bilgi vermiştir.

Hasan ÖZÖNDER, **Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü** eserinde⁷ sanatla ilgili bilgileri terminolojik kavramlarla açıklamıştır.

Jonathan M.BLOOM, **Kâğıda İşlenen Uygarlık** kitabında⁸ İslam tarihi ve İslam görsel kültürünü ele almaktadır. İslam ülkelerine kâğıdın ve matbaanın nasıl geldiğini anlatmaktadır.

Ahmet Saim ARITAN, **Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri** isimli tezinde⁹ cildin tarihçesini, İslam Dünyasında cilt gelişimini, Selçuklularda cilt ve kütüphanelerde bulunan eserler ile ilgili bilgiler vermektedir.

Ahmet Saim ARITAN, **Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cild Kapakları** isimli tezinde¹⁰ cildin tanımı, tarihçesi, cilt çeşitleri, Anadolu Selçuklu ciltlerinde görülen tezyinatı ve motifler ele almıştır. Kütüphanelerde bulunan eserleri karşılaştırarak açıklama yapmıştır.

Gürcan MAVİLİ, **Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 13. ve 14. Yüzyıla Ait Cilt Sanatı Örnekleri** yüksek lisans tezinde¹¹ yazı malzemenin oluşumu, İslam cilt

⁵ Mine Esiner Özen, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara, 1998.

⁶ Abdülhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasında Deri, Tahta ve Kâğıt Sanayi", **TTK Belleten**, C.LXV, Sayı:242, 2001.

⁷ Hasan Özönder, **Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü**, Konya, 2003.

⁸ Jonathan M Bloom, **Kâğıda İşlenen Uygarlık**, İstanbul, 2003.

⁹ Ahmet Saim Arıtan, **Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1987.

¹⁰ Ahmet Saim Arıtan, **Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cild Kapakları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1992.

¹¹ Gürcan Mavili, **Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 13. ve 14. Yüzyıllara Ait Cilt Sanatı Örnekleri**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Cilt Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2002.

sanatının tarihçesi ve kullanılan malzemeler, cildin bölümleri, cildin bölgesel özellikleri hakkında değerlendirme yapmaktadır.

Ahmet Saim Arıtan, **Ciltçilik** isimli ansiklopedi maddesinde¹² cildin tanımı ve tarihçesi, cild üslupları, cilt çeşitleri, mücellitler ve ciltçilik teşkilatı ve cildin yapılışını kısaca bahsetmiştir.

Zeren TANINDI, **Cilt** isimli ansiklopedi maddesinde¹³ cildin tanımını, malzeme ve tekniğini, İslami ve Avrupa ciltlerini anlatmıştır.

Ahmet Saim ARITAN, **Anadolu Selçuklu Cild Sanatı** isimli makalede¹⁴ cildin tanımı ve tarihçesini ele almıştır. Anadolu Selçuklu cildi hakkında bilgiler vermiştir.

Zeynep BALKANAL, **Bilgi ve San'atı Kaplayan Sanat** adlı makalede¹⁵ cildin tanımını ve tarihçesini yüzyıla göre ayırmıştır. Kullanılan malzeme ve tezyinata da değinmiştir

Azade AKAR, Cahide KESKİNER, **Türk Süsleme San'atındaki Desen ve Motif** isimli eserinde yazarlar¹⁶ Türk Süsleme sanatları tarihi hakkında pek çok yazılan yazı ve makaleden farklı olarak, bu eserlerdeki fotoğraflı albümlere duyulan eksiklikten dolayı eserlerine ufak bir desen ve motif albümü eklemiştir. Ayrıca süslemenin tarihçesi, oluşumu ve motifleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Selçuk MÜLAYİM, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler, Selçuklu Çağı** eserinde¹⁷ geometrik süslemeler, insanlık tarihinin herhangi bir noktasında görülebilmektedir. Ancak, bu sanat eğiliminin, sistematik bir halde uygulanması, İslam uygarlığının mimari örneklerinde dikkat çekici bir durum kazanmıştır. Zenginleştirilmiş geometrik biçimlerden oluşan geometrik kompozisyonların, İslam öncesi Yakın ve Ortadoğu sanatında, özellikle İslamlıkla birlikte anıtların iç ve dış bezemelerinde yer aldığını anlatmıştır.

¹² Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik", **DİA**, C.7, İstanbul 1993.

¹³ Zeren Tanındı, "Cilt"**Eczacıbaşı San'at Ansiklopedisi**, C.1, İstanbul, 1997.

¹⁴ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cild Sanatı", **Türkler**, Ankara, 2002.

¹⁵ Zeynep Balkanal, Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat: Ciltçilik, **Türkler Ansiklopedisi**, C.12.Ankara,2002.

¹⁶ Azade Akar- Cahide Keskiner, **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif Ornament and Design in Turkish Decorative Arts**, İstanbul,1978.

¹⁷ Selçuk Mülayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler Selçuklu Çağı**, Ankara,1982.

İnci A. BİROL - Çiçek DERMAN, **Türk Tezyini San'atlarında Motifler** isimli kitabında¹⁸ Türk tezyini sanatını tanımaya, motiflerden başlamak gerektiği düşüncesini savunarak motifler konusunu ele almışlardır. Motifleri sınırlandırarak her birinden kısa kısa açıklamalar yaparak eseri meydana getirmişlerdir.

1.3. Araştırmada İzlenen Yöntem

Tezin konusu olarak ‘Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi’ndeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler’ olarak belirlenmiştir. Kütüphanede 1984 adet yazma eser bulunmaktadır. Yazma eserler arasından 23 adet Ortaçağ Ciltlerine ait eser araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Eserler 2010 yılında bina konservasyon çalışmalarının yapılması ve tahsisi yapılan Mesudiye Medresesinin restorasyon çalışmalarının bitimine kadar muhafazası için Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğüne gönderilmiştir. 2014 yılında kütüphanenin restorasyonu tamamlandıktan sonra kitaplar tekrar iade edilmiştir.

Çalışma sürecinin ilk aşamasında koleksiyondaki eserler incelenmiştir. Daha sonra Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü’nde bulunan eserler ayrıntılı bir şekilde tasnif edilmiştir. Diğer kütüphanelerden eserlere benzerleri ile karşılaştırma yapılmıştır.

Çalışma sürecin diğer aşamasında ise kaynak taraması yapılmıştır. Farklı tezler ve kataloglar incelenmiş, eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Tezimizin kataloğunda yer alan 23 adet cildin Autocad çizimi yapılmıştır. Bütün veriler, çizimler tamamlandıktan sonra metin yazımına geçilmiştir.

Tez çalışması altı bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde “Giriş” ana başlığında, Konunun Tanımı ve Önemi, Konu ile İlgili Araştırmalar, Araştırmada İzlenen Yöntem Diyarbakır İlinin Tarihçesi kısaca verilmiştir. İkinci bölümde “Ziya Gökalp Kütüphanesi” ele alınmıştır, Üçüncü bölümde “Türk-İslam Cilt Sanatına Genel Bakış” başlığı altında Cilt Sanatı, Cildin Tarihçesi, Mücellitler, Malzemelerine Göre Ciltler, Süsleme Tekniklerine Göre Ciltler, Cilt Yapımında Kullanılan Malzemeler, Cilt Yapımında Kullanılan Aletler, Cildin Bölümleri, Cilt Sanatındaki Üsluplar ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Dördüncü Bölümde “ Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi’ndeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler” başlığında

¹⁸ İnci A. Birol-Çiçek Derman, **Türk Tezyini San'atlarında Motifler (Motifs in Turkish Decorative Arts)**, İstanbul, 2001.

altında katalog bölümü yer almaktadır. Bu bölümde ciltler ayrıntılı bir şekilde yorumlanmış olup, karşılaştırmalarla değerlendirme kısmı zenginleştirilmiştir. Tarihi bulunmayan eserler karşılaştırma yapılarak tespit edilmiştir. Dönem tespitinde yer alan tarih çevirme kılavuzu için de Türk Tarih Kurumu sitesinde yer alanına çeviriden yararlanılmıştır. Ayrıca cilt fotoğrafları metin içerisinde verilmiştir. Burada ki amaç metin içerisinde ki bütünlük ve okunma kolaylığından dolayı bu yola başvurulmuştur

Değerlendirme ve Karşılaştırma bölümünde ise bütün ciltler genel olarak sahtiyan deri kullanıldığı (kahverengi, siyah, bordo), süsleme olarak (Geometrik Süsleme, rumi, palmet ve penç) olarak alt başlıklar verilerek incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular, genel olarak değerlendirip vardığımız sonuçlara yer verilmiştir. Bu bilgilerin Sanat Tarihi ve Kitap Sanatı alanındaki önemi belirtilmiştir.

1.4. Diyarbakır İlinin Tarihçesi

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin iç kısmında yer alır. Kuzeyde Elazığ-Bingöl, doğuda Siirt-Muş, güneyde Mardin, batıda Şanlıurfa- Adıyaman ve Malatya ile çevrilidir.

Kentin ismi Amida (Suryanicede Amid, Romalılarda Amida, şimdi Kara Amid veya Diyar-bekir)¹⁹ olup bu isim hakkında kesin olarak bir bilgi yoktur. Osmanlılar döneminde Kara Âmid ismiyle bilenen kentin daha sonraki adı olan Diyarbekir adını almıştır. Kaynaklarda geçtiği tespit edilen Diyâr-ı Bekr Osmanlı hâkimiyeti döneminde Diyarbekir şeklini almış olup, XVII. yüzyıldan sonra ise şehir merkezi için kullanılmaya başlanmış, 1937'de Diyarbakır ismine çevrilmiştir²⁰.

Diyarbakır surları, günümüze kadar sağlam kalmış en güzel yapılardan birisidir. Bu surların doğu-batı doğrultusundaki uzunluğu 1700 metre kuzey-güney doğrultusundaki genişliği ise 1300 metredir. Duvarlarının kalınlığı 3-5 metreyi bulan surların toplam uzunluğu 5 kilometredir. Surların üzerinde farklı şekillerde yetmiş

¹⁹ Mualla Yanmaz, **Vakayi' name**, İstanbul,1958, s.1.

²⁰ Nejat Göyünç, 'Diyarbakır', **DİA**, İstanbul,1999,s.350.

sekiz burç sıralanır. Surun güneybatıdaki köşesine üç tane destek burç eklenmiştir²¹ (Ulu Beden, Yedi Kardeş, Kiçi Burcu).

Surlar, sur içi ve sur dışı olarak ayrılır. Kuzeydoğu köşesinde İç kale bulunur. İç kalede, Dicle tarafına doğru açılan kapı ile (Oğrun Kapı) kuzeyde dışa açılan Fetih Kapısı, şehre doğru açılan Saray ve Küpeli adlı kapılar vardır. İç kale içindeki önemli tarihî eserler, Hz. Süleyman veya Nâsırıyye Camii adlarıyla da bilinen Kale Camii (1160), Artukoğulları dönemine ait saray kalıntıları (1203), Osmanlı döneminden kalan ve XIX. yüzyıla ait olan bazı fotoğraflarda görülen yapılarla eski bir kilisedir²².

İç kale dışında kalan yerlerde yerleşme ve ticaret alanları gelişmiştir. Kuzeydeki Dağ Kapı'dan (Harput Kapısı) güneydeki Mardin Kapısı'na kadar doğru uzanan cadde (Gazi caddesi)dir. Ticaretin yoğun yapıldığı yerler batıdaki Urfa Kapısı ile doğudaki Dicle Kapısı arasındadır.

Diyarbakır şehrinde çok sayıda tarihî eser yapı bulunmaktadır. En büyüğü ve en ünlüsü Ulucami'dir. Eski bir kilise yerinde inşa edilen bu cami Selçuklu döneminde Sultan Melikşah'ın zamanında 1091 yılında onarılmıştır. Diğer camiler Ömer Şeddad Cami,(1150-1151), Nebî Camii (Peygamber Camii, 1530), Hoca Ahmet (Ayni Minare Camii, 1499), Lala Bey (XV. yüzyıl), Fâtih Paşa (1516-1520), Kürt İsmail Paşa (1868-1875) camileri şehrin önemli camileridir. Ayrıca çok sayıda mescit (1056 tarihli Mervânî Mescidi, XVI. yüzyıla ait Cağaloğlu Mescidi, Salos Mescidi, Kavvâs-ı Kebîr ve Kavvâs-ı Sagîr mescitleriyle XVII. yüzyıla ait Dabanoğlu Mescidi) şehrin sur içindeki görülmektedir. Akkoyunlu dönemine ait İbrâhim Bey Mescidi, Tâceddin Mescidi, Hacı Büzürg Mescidi bilinen eserlerdir²³.

Diyarbakır'da medrese mimarisinin güzel örneklerine rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları Zinciriye Medresesi (1198), Mesûdiye Medresesi (1194), Ali Paşa Medresesi (1537), Muslihuddîn-i Lârî Medresesi (XVI. yüzyıl) ayakta kalan eserlerdendir. Bunlara çok sayıda türbe ve han da ilâve edilebilir. Türbelerden Sultan Şücâ (1208-1209), Şeyh Yûsuf el-Hemedânî (XV. yüzyıl), Şeyh Abdülcelîl (XVI. yüzyıl), İskender Paşa (1565'ten önce) ve Özdemiroğlu Osman Paşa (1585) türbeleri en tanınmış olanlarıdır. Hanlar arasında, Deliller Hanı 1527-1528, Çifte Han (XVI.

²¹ Metin Tuncel,, 'Bugünkü Diyarbakır', **DİA**, İstanbul, 1994, s.470.

²² Metin Tuncel, **agm.**, s.470.

²³ Metin Tuncel, **agm.**, s.471.

yüzyıl) ve Ulucami yakınında bulunan Yenihan (1788-1789) günümüze ulaşan yapılardır. Bunlardan Deliller Hanı restore edilerek 1990 yılında turistik bir otel haline getirilmiştir²⁴.

Diyarbakır ve çevresindeki arkeolojik araştırmalarda Eğil-Silvan yakınlarındaki Hassun Dicle Nehri üzerinde, Ergani yakınlarında Hilar mağaralarında Yontma ve Mezolitik çağdan kalma kalıntılar tespit edilmiştir²⁵. M.Ö.2. bin yıllarda Hurri ve Mitanni krallıkların hâkimiyetine girmiş olup, daha sonraları Asurlular, Urartular, İskitler, Medler, Persler, Büyük İskender, Partlar ve Romalılar yönetmiştir. Şehir İslam orduların fethine kadar Bizans'ın elinde kalmıştır²⁶.

Abbâsîler döneminde, Diyarbakır şehrinde Araplar arasında isyan çıkmıştır. Bunun ardından çıkan Ermeni isyanları Emîr Buga tarafından bastırılmıştır. Hamdânîler zamanında Bizanslılara karşı başarılı mücadelede bulunulmuştur. Bunun ardından burada Mervânoğulları Emirliği'ni kurulmuştur. 1070'te Sultan Alparslan Âmid'e geldiğinde Mervânoğulları Emirliği'nin hanedanına Nasrüddevleye itaat etmiştir.

Melik Şah'ın ölümünden sonra Diyarbakır şehri birçok hanedanlığın eline geçmiştir. İnanoğulları, Artuklular, Eyyübîler'in hâkimiyetine girmiştir²⁷. 1240-41 yılında da Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Keyhusrev Âmid'i almıştır. Kısa bir süre sonra Moğollar bütün Diyarbakır bölgesine hâkim oldular. 1317'de çıkan isyan büyük zararlara yol açtı. İlhanlı Devleti'nin dağılmasından sonra Celâyirîlilerin idaresine girdi.

Timur tarafından ele geçirilen şehir Akkoyunlu hâkimiyeti girmiş oldu. Daha sonra Karakoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Bey zamanında devletin merkezi Âmid'den Tebriz'e taşınmıştır. Bununla beraber 1515 yılında Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. 16. yüzyılda siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan parlak bir dönem olmuştur. Bu büyüme oranı tarım, hayvancılık ve ticaretinde etkilemiştir. Osmanlı döneminde ticarete keten, pamuklu dokumalar, cam, bakır, çelik gibi hammadde satılmaktadır. Diyarbakır ovasında bol miktarda buğday yetişmektedir. Üretilen

²⁴Metin Tuncel, **agm.**, s.472.

²⁵Metin Sözen,, **Diyarbakır' da Türk Mimarisi**, İstanbul,1971,s.15.

²⁶Evindar Yeşilbaş,**age.**,s.19-20.

²⁷Nejat Göyünç, **age.**,s.467-468.

buğday seyyahlar tarafından alınırđı. Kale kapılarından geçerek şehre satılmak için getirilen mallar kapı vergisi alınırđır. Bir müddet sonra Osmanlı-İranlı arası bozulunca ticareti de etkilemiştir. Diyarbakır yolunu kullanırken Bağdat yolunu değiştirmesiyle ekonomiğe zarar verdi. 17. yüzyılda olağan üstü depremler, hastalıklar, yangınlar ve isyanlar olumsuz etkilemiştir. 19. yüzyılda da devam eden asayiş sorunları nüfusu çok etkiledi. Birinci Dünya Savaşında Kafkas cephesiyle önemli rol oynayan Diyarbakır daha sonra 1923 tarihinde Cumhuriyet Dönemine yaşamaya başlamıştır²⁸.

²⁸ Evindar Yeşilbaş, **age.**, s.27-29.

2. ZIYA GÖKALP KÜTÜPHANESİ

Mesudiye Medresesi, Diyarbakır İl merkezinde bulunan kütüphane binası olarak kullanılmaktadır. Mesûdiye Medresesi, Ulu Cami'nin kuzey kanadı doğu yarısında camiye bitişik olarak yer almaktadır. En eski tarihli kitabesinden öğrenildiğine göre medresenin yapımına H. 595/1198 yılında Artuklu Meliki Ebu Muzaffer II. Sökmen zamanında başlanmış, 32 yıl sonra Melik Mesûd lakaplı Mevdûd zamanında 620/1223 tarihinde tamamlanmıştır. Kitabeye adını yazmış olan mimar Cafer bin Mahmud, Halep'li olup Zengilerin taş mimarisi etkisini göstermektedir. Bu medresenin inşası Melik Mesûd döneminde bitirildiği için Mesûdiye adıyla tanınmıştır.

İki katlı ve açık revaklı avlulu tek eyvanlı bir yapıdır. Malzeme olarak kesme taştan yapılmış olup, eyvanın kemerinde renkli mermer taş kullanılmıştır. Örtülerde, revak ve eyvan tonuzu tuğla kullanılmıştır. Doğu-batı yönünde uzanan medreseye, kuzey yönündeki girişten sonra çapraz tonozlu revakların yer aldığı avluya girilir. Revakların kemerlerinde çeşitli süslemeler yer almaktadır. Kare yakın avlunun açıklığı iki katlı eyvanlıdır. Eyvanın sağında ve solunda iki oda bulunmaktadır. Odaların genişlikleri farklıdır²⁹. Bunlardan güneydeki dar ve uzundur. Kuzeydeki ise kare planlıdır. Bu odanın türbe olabileceği düşünülmektedir. 1962 yılında onarım görmüştür³⁰.

Medresenin dış yüzeyin süslemesi ilk olarak taç kapısı görünür. Taçkapı mukarnas kavsaralı bir niş olarak düzenlenmiştir. İki renkli mermer kullanılmıştır. Son dönemlerde alçı kaplama tekniğinde bitkisel süsleme yapılmıştır. İç mekânda ise avlu revaklarında süslemeler vardır. İki katlı revaklar üç bölümlü olup alt revaklar süslüdür. Revakların orta kemerleri yarım daire hatlı palmetlerle süslüdür. Revakların üzerinde yazı kuşağı ile çevrilmiştir³¹.

01.06.1987 tarihinden itibaren Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğüne bağlı Eski Kültür Sarayında Ziya Gökalp Yazma Eserler İhtisas Kütüphanesi olarak hizmet veren kütüphanenin; 28.10.2010 tarihinde kabul edilip, 30.12.2010 tarih ve 27801 sayılı Fotoğraf Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 6093 sayılı “Türkiye

²⁹ Metin Sözel, *age.*,s.141-143.

³⁰ Ara Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimari'sinin Gelişmesi*, İstanbul,1978,s.132.

³¹ Gülşen Baş, *Diyarbakır'daki İslam Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme*, Ankara,2013,s.258-260.

Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun” gereğince Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğüne bağlı Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü olarak kurulmuştur.

Kütüphanenin hizmet verdiği Eski Kültür Sarayı, özel kişilere satıldığından eserler; Bakanlığın Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü’nün 23.08.2010 tarih ve 179020 emirleri ile konservasyon çalışmalarının yapılması ve eserlerin tahsis edildiği Mesudiye Medresesinin Restorasyon çalışmalarının bitimine kadar muhafazası için Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğüne gönderilmiştir. Daha sonra 27.09.2014 tarihinde Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi’ne geri gönderilmiştir. Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü’nde Diyarbakır koleksiyonunun ait eserlerin dijital görüntüleri bulunmaktadır.

3. TÜRK-İSLAM CİLT SANATINA GENEL BAKIŞ

3.1. CİLT SANATI

3.1.1. Cilt

Yazılmış eserlerin korunmasını sağlamak için dış kısmına yapılan bir tür malzemedir. Cildin birçok tanımı vardır:

Cilt kelimesi dilimize Arapçadan geçmiş olup, deri demektir³².

Kitap kapakları yazılan eserlerin korunması amacıyla deriden yapılan bir malzemedir. Arapça deri anlamına gelir³³.

Yazılı ve basılı eserlerin yapraklarının dağılmasını önlemek için yapılmış bir tür koruyucu kaptır³⁴.

Dergi ve kitabın yapraklarını dağılmadan ve sırası değişmeden birleştirilerek koruyucu kapağa cilt denilmekte ve Arapça “deri” anlamına gelmektedir. Deri ciltlerin bu işe en uygun malzemesidir³⁵.

Arapçada cilt deri demektir³⁶.

Kâğıdın çok kıymetli olduğu çağlarda beri yaprakları korumak için yapılan koruyucu kılıftır³⁷.

Kapak, yazma eserlerini korumak için yapılan koruyucudur³⁸.

Deri ve kap manasına gelen cilt Arapçadan dilimize geçmiş olup, dergi ve kitabın yapraklarını dağılmaktan korumak için ve düzenli bir sıra içinde deri, kâğıt ve bez gibi malzemelerin murakka üzerine yapıştırılmasıdır³⁹.

3.1.2. Mücellit

Bir eseri meydana getirmek zordur. Özellikle sanatlı bir iş yapılıyorsa onun estetiğini ve orijinalliğini bozmadan bir sanat ortaya koymak lazımdır. Teclid (ciltleme), işini yapan ustalara ise “mücellit” (cilt ustası) denilmektedir⁴⁰. Günümüze kadar yapılan çalışmalardan görüldüğü kadarıyla az sayıda cilt üzerinde mücellit

³² İsmet Binark, **age.**,s.1.

³³ Mine Esiner Özen, **age.**,s.9.

³⁴ Metin Sözen, - Uğur Tanyeli, **age.**,s.69.

³⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Ciltçilik...”,s.551.

³⁶ Kemal Çığ, **age.**,s.8.

³⁷ Hasan Özönder, **age.**,s.24.

³⁸ Zeren Tanındı, “Cilt...”s.347.

³⁹ Celal Esat Arseven, “Cilt”, **San’ at Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul,1975, s.341.

⁴⁰ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.38.

imzası bulunmaktadır. Mücellitler aynı zamanda müzehhep, nakkaş, minyatür, ebru gibi bütün unsurları kendilerinde barındırır⁴¹.

Selçuklunun son dönemi ve Beylikler dönemi ciltlerinden birkaçında imzalı esere rastlanılmaktadır. Mücellitlerden imza ve isim kullananlar, Osmanlı saraylarında çalışan ciltçilerdir⁴². Cilt sanatının gelişmesinde Osmanlı Sarayının büyük etkisi bulunmaktadır. 17. yüzyılda gelişip Osmanlı Sarayı içinde mücellitler, diğer sanatkârlar gibi kendi aralarında düzenli teşkilatlar oluşturmuşlardır. Bu işi yapanlar özellikle hoca-talebe olarak ayrılır, hocalar kendi arasında maharet ve görevlerine göre ser mücellit, ser bölük, ser oda, ser kethüda veya sadece kethüda olarak bölünür. Ayrıca bu kişilerin isimleri Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Ehl-i Hiref defterlerinden yer alır⁴³. Örneğin Evliya Çelebi'den saray dışında serbest olarak çalışan (300) neferden oluşan (100) dükkân mücellit olduğunu öğreniyoruz⁴⁴.

Mücellit isimleri babalarının isimleri ile beraber yazılmış olup ilk onların ismi ikinci babaların ismi yazılır. Aralarında “bin, ibn, veled” kelimelerinden biri geçer⁴⁵.

Mücellitlerin ve babaların unvanları yazılıdır. Cilt başılar (ser mücellit) 16-18. yüzyıla kadar kullanılmıştır (Kethüda, Yedikuleli Alaeddin)⁴⁶.

İsim ve unvanlardan sonra yazılan rakamlar aldıkları ücretlerdir. Azalıp veya arttığında “nukilet” kelimesi ile kayıt edilirdi. Üç ay çalıştığında ücretleri “kıymet” adıyla anılmaktadır. “Be-hod” kaydı ile maaşı mücellide “Be-des-i, Be-yed-i” kaydı ile verildiği kaynaklarda geçmektedir. Vefatlar, tayinler, nakiller ara sıra kayıt edilirdi⁴⁷.

Selçuklu ve devamı ciltlerinde imzalar çok azdır. İlk olarak usta isimler;

İbrahim(Süleymaniye, Laleli:411) 815/1412,**Köşebent içi**, (T.S.M.K., III. Ahmet: 28/2) XIII. yy. I. y. **Şemse merkezinde**

Yusuf el-Konevi (Süleymaniye, Fatih:228)737/1337, **Şemse merkezinde**

Muhammed er-Reşid (Süleymaniye, Turhan Valide:553 **Köşebent içi**

Sermedi (Süleymaniye, Ayasofya: 1369) **Köşebent içi**

⁴¹ Kemal Çiğ, **age.**,s.4.

⁴² Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki...,s.7.

⁴³ İsmet Binark, **age.**,6.

⁴⁴ Kemal Çiğ, **age.**,s.13.

⁴⁵ Rıfki Melül Meriç, **Türk Cild San 'atı Tarihi Araştırmaları Vesikalar**, Sayı:3, Ankara,1954,s.22.

⁴⁶ İsmet Binark, **age.**,s.6.

⁴⁷ Rıfki Melül Meriç, **age.**,s.26.

Esed(Süleymaniye, Ayasofya: 3248) 732/1332, **Şemse merkezinde**
 Hasan (Süleymaniye,Ayasofya:1066)743/1343, **Köşebent içi**, (T.S.M.K.,
 A.286) 1385

Mücellid (Bursa, YEBEK, Genel:931)XV. yy. başları

El-Mağribi (Süleymaniye, Ayasofya: 58) XIV. yy **Köşebent içi**

Muhammed es-Seyid (Süleymaniye, Şehid Ali Paşa: 371) XIII. yy. sonu

Köşebent içi

Mahmud (Vak. Gnl. Md. Arşivi No:51) XIV. yy sonları

Emin (Süleymaniye, Ayasofya: 3437) XIV. yy, **Köşebent içi**

(Bursa, YEBEK, Hüseyin Çelebi:795) 1420, **Köşebent içi**

(Bursa, YEBEK, Ulu Cami,435) 1434 (İznik), **Köşebent içi**

(Süleymaniye, Ayasofya: 1065) XIII. yy. II. yarısı, **Köşebent içi**

(T.S.M.K., III. Ahmed:543)XV. yy. başları, **Köşebent içi**

Muhammed eş-Şehid(Süleymaniye, Ayasofya: 1065) XIII. yy. II. y, **Şemse**

merkezinde

Abdurrahman (T.S.M.K., E.H.:247)XIV. yy. başı, **Zencerek kartuşunda**

Mecdüddin (T.S.M.K. A.2334) 654/1256, **Köşebent içi**

Ahmed (Hamdi) Bursa, YEBEK, Hüseyin Çelebi :48) XIV. yy. sonu –XV. yy.

başları, Kapak içlerinde

Eyyub (Bursa, YEBEK, Genel: 931)XIV. Yy. sonu – XV. yy. başları

Hasbiyallah (Süleymaniye, Turhan Valide: 228) XIII. yy. sonu, **Miklebin**

şemsesinde, Sertabta

(Süleymaniye, Reisu'l-Küttab: 13) XIII. yy. II. yarısı

(Amasya İl Halk Küt. Yaz.: 1477)XIII. yy. I. yarısı

(T.S.M.K.,A.347/3)XIII. yy. sonu-XIV. yy. başı⁴⁸

Önemli mücellit isimleri şunlardır;

17. yüzyılda Kanuni devri Nakkaş ve Mücellitleri

Mücellit Ali, Ali Beğ, Nakkaş Abdul-ali, Nakkaş Şah Muhammed, Nakkaş
 Abdulgani, Mehmet veled-i Ahmet Mücellit, Mehmet Çelebi, Sinan, Durmuş

⁴⁸ Ahmet Saim Arıtan, 'Selçuklu Ciltlerinde İmzalar', **I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi**, C.I. 2001, Konya, s. 39-42.

Hayreddin, Abdülmecid-i Tebrizi⁴⁹. Süleyman b. Mehmed b. Ahmed, Hurrem-i Rum, Mahmud Mehmed, Ahmet Hasan, Mustafa Ahmed⁵⁰. Alaaddin Hudadad, Yusuf Süfyan, İsa b. Yusuf, Mehmed Çelebi, kardeşi Hüseyin Çelebi, oğulları Mustafa ve Süleyman Çelebi.

17. yüzyıl başından 18. Yüzyıl sonuna kadar mücellit isimleri Yedikuleli Alaaddin (1518), Mehmed Çelebi(1544), Süleyman Çelebi (1595), Kara Mehmed (1605), Süleyman Emekdar (1698), Hasan b. Ahmed(1734), Mehmed Halife (1774), Hatif Ali (1777)⁵¹.

19. yüzyılda olan mücellitler: Razgardlı Ahmed, Sancaktar, Razgradlızade Kahya Emin(Ö.1863/4), Medine-i Münevvere Kalam-ı kadimlerini tamir eden, vassallık tanınmış Hacı Said Efendi (Ö.1869), Hezergradlı Ahmed (I.Abdülhamit Devri)⁵².Saka İsmail, Karamanlı Hasan(Ö. 1689),Şişman Aziz(Ö.1858/9), Üsküdar Ali, Sultan Ahmetli Solak Sinan Hımhım Arif, Yesari-zade, Kasımpaşalı Hafız (Ö.1879), kardeşi Tosun(Ö.1865-66)⁵³. Karacaahmet'te gömülmüş Bektaşî Aşık (Ö.1873), Lebbeyk Hafız Efendi, Pepeyi Hafız Efendi, Basri Efendi(1868), Abdülmecid'in mücellit başısı Salih Efendi, Abdülaziz'in mücellit başısı Raşid Efendi(Ö.1868/9), Aziz Efendi ve çırağı Hasan Efendi, Şevki Efendi Çırağı, Mücellit-başı Mehmed Efendi, Mücellit müzehhip Hacı Latif, , Ali Rağıp Efendi⁵⁴.

Cumhuriyet Dönemi mücellitleri Necmettin Okyay, Bahaeddin Tokathoğlu(Baha Bey), Muhsin Demironat, Mustafa Düzgünman, Sami ve Sacid Okyay, Emin Barın, İslam Seçen, Rafet Güngör⁵⁵.

⁴⁹ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki...,s.9.

⁵⁰ Rıfkı Melül Meriç, **age.**,s.6.

⁵¹ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki..., s.10.

⁵² Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki...,s.10.

⁵³ İsmet Binark, **age.**,s.6.

⁵⁴ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki..., s.10.

⁵⁵ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki ...,s.10.

3.2.CİLDİN TARİHÇESİ

Yazının, çizgilerle birleşip sistematik bir hale dönüşerek çivi yazısı adını alması ile kil tabletlerde yazıldığı devrinden kâğıdın kullanılmaya başlanmasına kadar geçen sürede, yazı malzemesi olarak farklı maddeler denenmiştir. Ağaç kabukları, kemik, bambu, palmiye yaprakları, ipek kumaşı gibi maddeler eski çağlarda ve daha sonrada papirüs ve parşömen kullanılmaktaydı⁵⁶. Hristiyan metinlerinde rulolar, kazınan ve suya batırılarak kurutulan (oğlak, kuzu, ceylandan yapılmış) açık renkli, sert ve esnek olmayan bir malzeme olan parşömenden hazırlanırdı⁵⁷. Romalılar parşömenin ilk kez M.Ö.2. yüzyılda Bergama'da yapıldığına inanıyorlardı, ama parşömen Mısır'da ve Orta Doğu'da eskiden beri biliniyordu⁵⁸. Parşömen papirüse göre katlandığında yıpranıp yırtılmıyordu. Papirüs üretildiği bitkiden dolayı Mısır'dan yapılırken parşömen hayvanın olduğu her yerde bulunabilirdi ve üretilebilirdi⁵⁹.

Yazılı metinlerin rulolardan, düzenli metinlere yani ilk kitap formlarına geçişi önemliydi. Bunların bir arada toplu vaziyette bulunması için iki tarafına tahta kapaklar geçirilmiş ve kenarına açılan deliklerden ipler birbirine bağlanarak yapılmıştır⁶⁰. En eski cilt kapağı 4. yüzyılda Mısırda papirüs üzerine sade biçimde deri ile kaplanmıştır⁶¹.

Ciltçiliği Türklerin Çin'de öğrendiği söylene de Uygur sanatkarlarının Çin'e yerleşmesiyle başlamış ve zamanla diğer yerlere öğretmişlerdir⁶². Çünkü Çinlilerin kitaplarının tomar halinde olduğu bilinmektedir⁶³.

3.2.1. Türklerde Cilt Sanatı

Cilt sanatının ilk şekli, ilk zamanlarda balmumu ve papirüs üzerine levha halinde yazılan yazıları bir arada tutmak için tahta kapaklar yapılarak ortaya çıkmıştır. Daha sonraları Bergama'da kullanılan inceltilmiş parşömen denilen ceylan

⁵⁶ Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.242.

⁵⁷ Jonathan M Bloom, **Kâğıda İşlenen Uygarlık**, İstanbul, 2003,s.44.

⁵⁸ Jonathan M Bloom,**age.**,s.45.

⁵⁹ Jonathan M Bloom, **age.**,s.45.

⁶⁰ Celal Esat Arseven, **age.**,s.341.

⁶¹ Ahmet Saim Arıtan, Ciltçilik...,s.551.

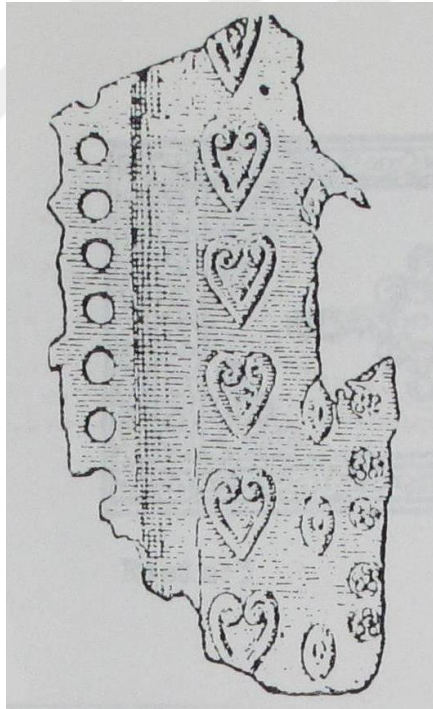
⁶² İsmet Binark, **age.**,s.1-2.

⁶³ Wolfram Eberhard, **Çin Tarihi**, Ankara 1987,s.120.

derileri üzerine yazılar yazılmış ve bunlar forma haline getirilip birbirine dikilerek ciltlenmiştir. Cilt sanatı giderek en iyi şekilde yapılmaya başlanmıştır⁶⁴.

Orta Asya'da kâğıdın icadıyla beraber, Türklerde ciltçilik gelişmeye başlamıştır. Orta Asya Türklerinin ciltçilikte deri kullandıkları ve ilk defa madeni kalıplarla şekil verdiklerini, Bin Buda mağaralarında İngiliz araştırmacısı Dr. Aurel Stein ve Fransız Sinologlarından Paul Pelliot yapılan araştırmalarda ortaya çıkarmıştır. Bu tarihlerde Uygurların baskı ile şekil verdikleri biliniyordu. Orta Asya'da yaptıkları kazı ve araştırmada A. Von Le Cog'un 'Uigurica' adıyla üç büyük cilt yayınladığı bilinmektedir. Turfan, Karahoçu, Biş Balğ gibi Türk şehirlerinde bulunan figürlerde minyatür ve cilt ile ilgili bilgiler M.S. 7 –8. yüzyıllarda Uygur Türklerinde görülmüştür⁶⁵.

Ciltler (Fotoğraf-1-2) üzerindeki desenler geometrik şeklinde olup, yarısı kalıp usulünde yarısı da kesici aletle yapılarak altın yaldızlı deri yapıştırılmıştır⁶⁶.

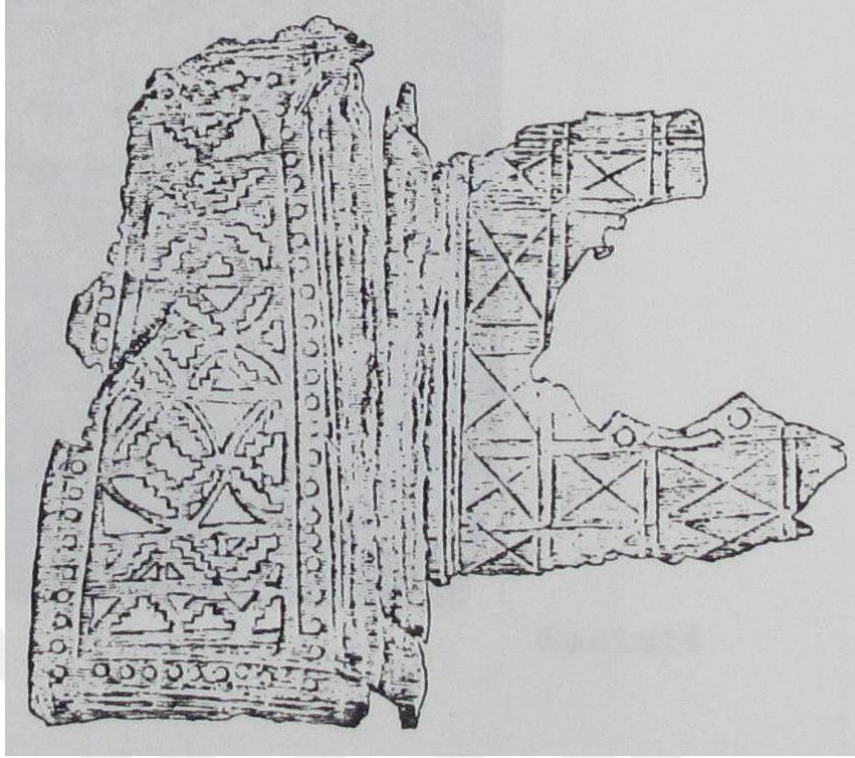

Fotoğraf 1: Karahoça'da Albert Von Le Cog tarafından Bulunan Türk Cildi

⁶⁴ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzeleride...,s.1.

⁶⁵ İsmet Binark, **age.**,s.1.

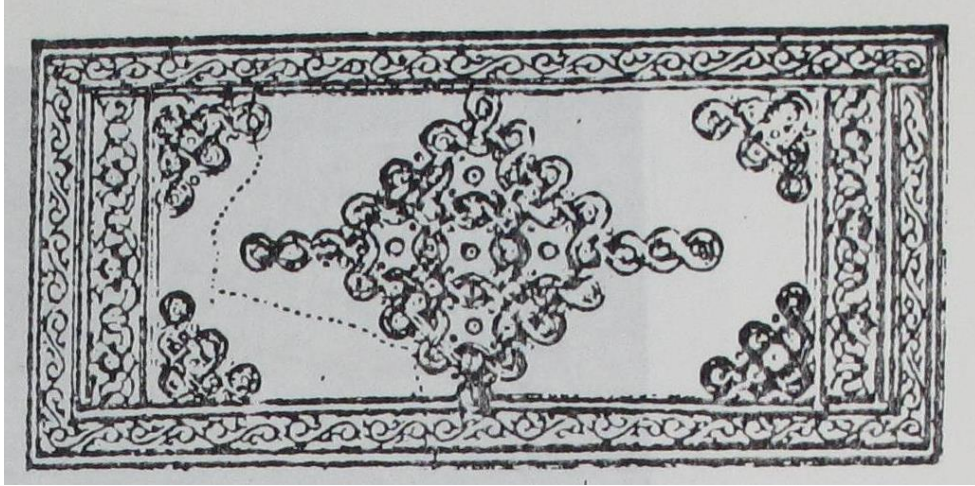
⁶⁶ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı...",s.933.

Fotoğraf 2: Albert Von Le Cog Tarafından Bulunan Türk Cildi

Başka bir örnekte Karahoça'da P.K. Koslov tarafından bulunmuştur S.F. Oldenburg bu örneği incelemiş ve XIII. yüzyıla ait olduğunu söylemiştir. Bu örnekteki cilt dikdörtgen tarzda olup ortada şensesi ve köşebentleri bulunmaktadır⁶⁷. Abbasiler zamanında cilt yapım teknik ve süslemesinde ilerleme görülmüştür. 883 yılında Muhammed b. İbrahim tarafından yazılan ve tahta üzerine kaplı bir Kuran, Şam'daki büyük camiye hediye edilmiştir.

⁶⁷ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.11.

Fotoğraf 3: Karahoça'da bulunan Türk Cildi⁶⁸

9. yüzyılda Halife Mu'tasım Billah'ın (833-842) himayesinde Samarra'ya yerleşen Uygur Türkleri bu yaptıkları sanatları yayarak ve geliştirerek bir sanat oluşturmuşlar. Irak ve Horasan bölgelerinde gelişme merkezleri olmuştur. İslam cilt sanatının deri kaplı bazı örnekleri San'a, Kayrevan ve Şam'daki Ulu Camilerde bulunan ve 9-10.yüzyıllara tarihlenen Kuran nüshalarına aittir. Bu ciltler tahtadan (incir, kavak), Halep çamı, defne ve ılgın ağaçlarından yapılmıştır. Ciltlerin üzeri deri ile kaplı olup süslemesi yatay ve dikey biçimde tasarlanmıştır⁶⁹. G. Marçais ve L. Poissont tarafından yayınlanan 179 Kayrevan cildi (Fotoğraf:4) 9 ile 13. yüzyıllar arası örneklerden oluşur.

⁶⁸ Mehmet Aġaoġlu, **Persian Bookbindings of the fifteenth Century**, Ann Arbor University of Michigan press,1935,s.3.

⁶⁹ Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.65.

Fotoğraf 4: Kayrevan Cilt Örnekleri 9. yüzyıl⁷⁰

Türk devleti olan Tolunoğulları (868-905) zamanına ait ilk örnekler İslam ciltlerinde ilerleme göstermiş, daha sonra da Samanoğulları, Fatımiler, Gazneliler, Büyük Selçuklularla devam etmiştir⁷¹. Fatımiler zamanında cilt, kâğıt sanayisine göre paralel olarak gelişmiştir. Ciltte dana derisi kullanılmıştır. Özellikle Kuran ciltlerinde ipek, dibac ve atlas gibi kıymetli kumaşlar tercih edilmiştir⁷².

Ortaçağ İslam ciltlerinin zengin örnekleri 13-16. yüzyıllar arası Suriye ve Güneydoğu Anadolu'yu ellerinde bulduran ve Mısır'da hüküm süren Memlukler döneminde yapılmış, 14. yüzyıl mücellitleri İlhanlı ve Anadolu Beyliklerinde etkili olmuşlardır. Geometrik tarzda yapılmış olup bazen de yazı ibareleri dış kapakta görülmektedir. İç kapakta da soğuk baskı tekniği ile geometrik geçmelerden oluşan bezemeler yapılmıştır⁷³.

⁷⁰ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **Bursa İnebey Kütüphanesindeki Ortaçağ İslam Ciltlerinin(13-14.yüzyıl) Cilt Sanatı Açısından Değerlendirilmesi**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2013, s.77.

⁷¹ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.77.

⁷² Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.78.

⁷³ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.55.

15. yüzyıla kadar cilt sanatı teknik ve süsleme olarak Memluk, Selçuk ve İran alanında devam etmiştir. Timur zamanında da cilt teknikleri görülmüştür. İlhanlı dönemindeki ciltler Bağdat, Musul ve Mağara’da yazılan büyük boy Kuran nüshalarına kaplanmıştır. 14. ve 15. yüzyıl sonuna doğru cilt ustaları kitaplar için özenli ciltler yapmışlardır⁷⁴.

3.2.2. Anadolu’da Cilt Sanatı

Anadolu Selçuklu cildi, Türk İslam sanatı içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Selçuklu cildi Orta Asya Türk cilt sanatına dair birikimini öncelikli olarak Anadolu’ya taşımış, bu sanatı her yönüyle geliştirip ilerletmiştir. Daha sonra da buradan Anadolu Beyliklerine sanat açısından örnek olmuş ve buradan da Osmanlı cilt sanatına geçiş görevi görmüştür.

Selçuklu kendine özgü üslup oluşturmuş ve 13. yüzyılın sonlarına doğru Memluk cildine tesir etmiştir. Bu tesir 14. Yüzyılda Anadolu Beyliklerinde, hatta Fatih döneminde 15. yüzyıl sonralarına kadar Osmanlılar da devam etmiştir⁷⁵.

Anadolu Selçuklu üslubu taşıyan ciltlerde yapılan araştırma neticesinde bu devlete ait tespit edilebilen en erken cilt örneği 1154 tarihli ‘Kitab’ül-Garibeyn fi’l-Kur’an ve’l Hadis’ isimli eserin kapağıdır⁷⁶.

Bir Anadolu Selçuklu cildinin kapağına bakıldığında, gerek kendinden önceki ve sonraki Türk ciltleri ile gerekse, diğer İslam ciltleri ile bölümleri açısından herhangi bir fark bulunmaz. Tek fark cildin ana yapısında değil, bunların uygulanması ve süslenmesi konusunda ortaya çıkar.

Anadolu Selçuklu Cilt üslubunun özellikleri şunlardır:

- Bu üslubun özelliklerinden biri ön ve arka kapaklarda ayrı ayrı motifli şemselerin kullanılmasıdır. Örneğin ön kapakta rumi süslemeli yuvarlak şemse varsa arka kapakta yıldız formu ve geometrik desenler kullanılabilir.

- Cilt kapağı tam zeminli yapılırken, diğer kapak şemseli şekilde olabilmektedir.

- Tam zeminli olan ciltlerde köşebent yoktur.

⁷⁴ Abdülhalik Bakır, *agm.*, s.85.

⁷⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Selçuklu Cildi’ nin Osmanlı Cildi” ne Etkileri’, **V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu**, Bildiriler 19-21 Nisan 2001, Ankara, s.29-30.

⁷⁶ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı...”, s.934.

- Cilt kapaklarının süslemesinde şemsenin etrafında zencerek ve bordür bulunmaktadır.

- Kapaklarda mıkleb bulunmaktadır. Bazı cilt kapaklarında bu görülmeyebilir.

- Sertab kısmında ilk zamanlarda süsleme görülmez iken, daha sonraki dönemlerde görülmektedir.

- Anadolu Selçuklu ciltlerinin sırt kısmı düz şekildedir. Avrupa ciltleri gibi bombeli tarzda olmamıştır.

- Kapaklarda geometrik desenler girift ve sıktır. Genellikle şemseler 6-8-10-12-16 kollu yıldızlar şeklindedir. Bu yıldızlar açık ya da kapalı formda olup tam merkezde yer alır.

- Kapakların iç kısmı deri ile kaplı olup bazen de boş kullanılmaktadır. Süslemelerinde Rumi, kıvrım dal, helezon ve yuvarlak formlar görülür. Genellikle iç kapağı nebati süsleme uygulanmaktadır.

-Selçuklu dönemi ciltleri son zamanlarında, Beylikler dönemine tesir etmiş olup erken Osmanlı döneminde ovalleşen şemseler, uçlarına salbekler ileve edilmiştir.

- 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu üslubu hâkim olmuştur. İlhanlı ve Memluk ciltleriyle bir sentez birliği oluşmuştur⁷⁷.

Anadolu Selçuklularından sonra Türk cilt sanatı büyük oranda Anadolu Selçukluları ile iyi ilişkileri içerisinde olup, onların isteklerini yapan Karamanoğulları ile devam etmiştir. Karamanoğulları Selçuklu geleneğinin devam ettiricisi olarak bazı özellikleri sürdürmüşler, yenilikleri de kendi bünyelerine katarak Osmanlı tarzının bir bakıma ön hazırlayıcısı olmuşlardır.

Karamanoğlu cilt sanatı özellikle Büyük Selçuklular, İlhanlı ve Memluk sanatlarından etkilenmiştir. Hatta bu etkileşim en çok da Anadolu Selçuklularının başkenti Konya merkezde de görülmektedir. Bu durumu eserlerin Konya'da yazılmasından veya Konyalı bir hattat ya da müzehhep tarafından kaleme alınmasından açıkça anlıyoruz. Konya Mevlana Müzesinde No:12/1 Kur'an-ı-Kerim

⁷⁷ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde ...,s.55-56.

714/1315 tarihli eserin arka kapağında, No:13 Kur'an-Kerim 724/1326 tarihli eserin arka kapağında Selçuklu üslubunu yansıtmaktadır⁷⁸.

Beylikler döneminin üslubu Selçuklu üslubundan bazı yönleriyle ayrılır. Şemse kalıbı birbiriyle benzerlik gösterirken, bazı kapaklarda hilalli salbeklerin görülmesi, kapak içlerinde kullanılan kalıpların parça şeklinde olması ve zencerek, bordür ve örgü sistemleri bu farklılıklardandır⁷⁹.

15. yüzyıl cilt tarihimize, Anadolu Selçukludan, Beyliklere ondan sonra Osmanlıya geçiş dönemidir. Anadolu Selçuklulardan aldıkları kültür ve medeniyeti şark kültürü ile birleştirerek önemli eserler meydana getirmişlerdir. Cilt sanatında da bu eserler görülmektedir. Genel olarak kapaklara bakıldığında şemse, salbek, köşebentler açısından Selçuklu ile benzerlik göstermektedir. Kullanılan deriler siyah ve kahverengidir⁸⁰.

16. yüzyıla kullanılan deri malzemesi sahtiyan ve meşindir. Bu dönemde şemseler oval ve dilimli, köşebent içleri ise bitkisel süslemelidir. Saz üslubu diye kullanılan süsleme şemsede ve köşebentlerinde yer alır⁸¹.

Osmanlı döneminde cilt sanki devletin duraklamasına uyum sağlarcasına bir gerileme kaydetmiştir. Fakat gerileme motiflerde açık bir şekilde görülmektedir. Kapakların köşebent ve bordür kalmış, şemseler ise dikdörtgen şeklini almıştır. Bazılarında ise beyzi şemseler yapılmış, etrafına bordür yerine kalınca zencerekler yapılmıştır. Klasik formda olan örneklerde de salbekler iyice büyüyerek köşebentlere yakınlaşmıştır⁸².

18. yüzyıl da Osmanlı cildi en güzel klasik örneklerini vermiştir. Deri kaplarında zarif, zengin, çeşitli bitkisel süslemeler görülmektedir. Bu dönemde teknik bakımdan farklılık vardır. İlk olarak lake cildinde bu dönemin sonunda gerileme görülürken, daha sonra realist motifler ortaya çıkarmıştır. Deri üzerine sırma işlemi yapılır. Yekşah aleti ile yapılan ciltler vardır⁸³.

⁷⁸ Ahmet Saim Arıtan, "Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Cilt Sanatı", **Sanatta Anadolu Asya İlişkileri**, Ankara, 2006,s.31.

⁷⁹ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.30-31.

⁸⁰ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.17.

⁸¹ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.17.

⁸² Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.23.

⁸³ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.24.

19. yüzyılda ise zilbahar (kafes) ciltler yaygınlaşmıştır. Bazılarında atlas, kadife gibi kumaşlardan yapılan cilt kapakları görülür. Cilt kapaklarının süslemesinde barok, rokoko, sepet içinde çiçek motifleri uygulanmıştır⁸⁴.

20-21. yüzyıllarda Alman ve Fransız cilt tekniklerinin etkisinde kaldığı ve Türk motiflerinin bir üsluba bağlı kalınmadığı bir dönemdir. Günümüzde cilt ustaları bu sanatı az olsa yaşatmaya çalışmışlardır. Necmettin Okyay, Sami Okyay, Mustafa Düzgünman, Emin Barın, İslam Seçen, Ahmet Saim Arıtan Türk cild sanatını devam ettirmişlerdir. Türkiye’de tek cilt okulu Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesidir. Cilt ustalarından eğitim alarak Klasik Türk cilt sanatını sürdüren sanatkârlar İslam Seçen, M. Ali Kunduracıoğlu, Habib İşmen ve Gürcan Mavili’dir.

Türkiye’nin en büyük yazma eserler kütüphanesi İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’dir. Bu kütüphanede 154 adet koleksiyonda yer alan yazma ve nadir matbu eserlerin ve levhaların onarımlarının yapacak mücellitlere ihtiyaç vardır. Yazma eserlerin korunması ve onarımları yapılması için üniversitelerde “Klasik Türk Cilt Bölümü” açılması gerekmektedir. Bu bölümün oluşmasıyla kütüphanelerde eserleri rahatlıkla onarımı yapılarak okuyucuya çıkartılabilir. Bu eksiği kapatabilmek için restorasyon atölyeleri kurulmaya başlamıştır. İlk olarak Süleymaniye Kütüphanesi, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Bursa İnebey Kütüphanesi ve özel atölyelerle bu sanat canlanmıştır. Bu kütüphanelerde eserin hasar tespiti, uygulanacak yöntemler ve kullanılacak malzemenin esere zarar vermeden geri dönüşümlü olarak hazırlanması gerekmektedir. Eserin onarımı yapılmadan dijitalleştirme yapılması gerekmektedir. Bu işlemlerden sonra onarımları yapılarak eserler depoya kaldırılıyor.

⁸⁴ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.29.

3. 4. MALZEMELERİNE GÖRE CİTLER

Cilt kapaklarında kullanılan malzemeler deri, kumaş, ebrulu, murassa (mücevherli) ve lake ciltler olarak sıralayabiliriz:

3.4.1. Deri Ciltler

Cilt sanatında en fazla kullanılan malzemedir. Tabbağ ve dericilik doğunun en eski sanatlarından⁸⁵. Deri olarak meşin (koyun), sahtiyarı (keçi), rak (ceylan) kullanılmıştır⁸⁶.

Fotoğraf 5: 161 Nolu Eser Denizli Akşit Kütüphanesi⁸⁷

⁸⁵ Sümeyye Sarıtepe, **Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki Kitap Kapakları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2007,s.15.

⁸⁶ Mine Esiner Özen, **age.**,s.13.

⁸⁷ Fevzi Aydın, **Denizli Akşitler Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Yazma Eserlerin Cilt Tezini Açısından İncelenmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatlar Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2015,s.61.

3.4.2. Kumaş Ciltler

Mukavvanın üzerine keten, ipek veya kadife kumaş kullanılırdı⁸⁸. Doğu ciltlerinde 13. yüzyıl sonralarından itibaren, kapakların dış ve iç yüzeyinde kumaşlarda kullanılır.

Cilt kaplarının kenarları deriyle çevrili ortası kumaş kaplı olanlara ‘çeharkuşe’ denir. Özellikle II. Beyazıt döneminde bu gibi ciltler görülür. Örneğin Ayasofya 3740 numaralı Mesalihü’l-Ebdan ve’l-Enfüs adlı tıp kitabında çaharkuşe cildi yapılmıştır. Bu kumaşlar İstanbul ve Bursa gibi şehirlerde dokunmuş veya Çin ve Şam’dan da getirtilmiştir⁸⁹.

Bazı kumaş ciltlerin üzerinde bitkisel motiflerinde işlendiği görülüyor. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1514’te kayıtlı Mecmuatü’r Resail’in cildinde, kumaş üzerine çiçek buketi işlidir. Cilt kapağının dilimli şemsesinin ortasında buketle birleşmiş bir gül demeti vardır. Etrafında iki cetvel arasında renkli saz üslubunda süsleme görülür⁹⁰.

⁸⁸ Ahmet Saim Arıtan, “Ciltçilik...”,s.553.

⁸⁹ Mine Esiner Özen, **age.**,s.28.

⁹⁰ Mine Esiner Özen, **age.**,s.28.

3.4.3. Ebru Ciltler

Ebru, Farsça “ebri” kelimesinden gelmektedir. Bulut, bulutumsu anlamı taşır⁹¹. Özel yöntemlerle hazırlanmış boyalı suyun yüzeyine serilen kâğıtta oluşan renk, desen ve motiftir⁹².

Fotoğraf 6: Câmîu'l-Hisâb, XVIII. Yüzyıl, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi: 7853, Dış Kapak⁹³

15. yüzyıla tarihlenen ebru sanatı çaharkuşe tekniğinde de yapılmaktadır⁹⁴. Ebru desenine göre battal, akkase, kumlu, taraklı, tarama ve gelgit ebrusu olarak bilinir⁹⁵.

⁹¹ Feyzi Aydın, **agt.**,s.20.

⁹² Hasan Özender,**age.**,s.39.

⁹³ Ahmet Saim Arıtan, **Karamanoğulları Cilt San ‘atı**, Konya, 2017,s.48.

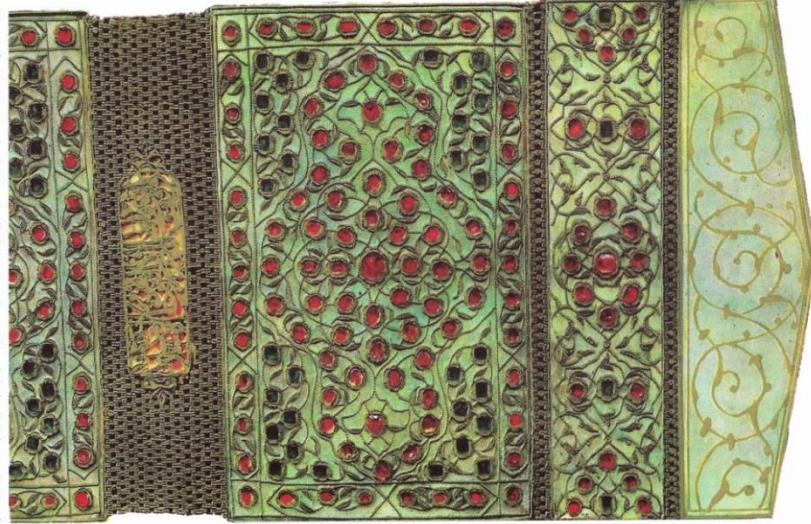
⁹⁴ Ahmet Saim Arıtan,**age.**,s.6.

⁹⁵ Mine Esiner Özen, **age.**,s.30.

3.4.4. Murassa (Mücevherli) Ciltler

Kıymetli taş ve malzemelerle yüzeyi süslenmiş cilt çeşididir. Bu ciltler fildişi, sedef, mozaik, altın kaplamalı, yakut, zümrüt, inci ve elmasla yapılan süslemelerdir⁹⁶.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler A.Y. 6553 numaralı Kuran-ı Kerim, 1246 h./1830 M.'da Muhammed Şirazi hattıyla yapılmış murassa bir cildir⁹⁷.

Fotoğraf 7: XVI. Yüzyıl, Topkapı Sarayı Müzesi⁹⁸

⁹⁶ Mine Esiner Özen, **age.**,s.30.

⁹⁷ Mine Esiner Özen, **age.**,s.30.

⁹⁸ Ahmet Saim Arıtan , **age.**,s.50.

3.4.5. Lake Ciltler

Mukavva, deri veya tahta üzerine boya ile ya da altınla yapılan süslemelerin üzerine bir çeşit vernik sürerek yapılan eserlere rugani veya lake ciltler denir. Yapılan işlemleri korumak için ve bozulmalarını önlemek için kullanılan bu vernik eritilen reçine ile elde edilir. Suda erimeme özelliğine sahiptir⁹⁹.

En eski örnekleri Kahire el-Muthafü'l-Mısri, beşbin sene evvelki Mısır'da tahta lahitlerde rastlandığı bilinmektedir¹⁰⁰.

Fotoğraf 8: Müntehap Hulel-i Mutarraz der Fenn-i Muamma ve Lugaz,1744,
Süleyman, Hacı Beşir Ağa:163¹⁰¹

⁹⁹ Fevzi Aydın, **agt.**,s.22.

¹⁰⁰ Mine Esiner Özen, **age.**,s.24.

¹⁰¹ Ahmet Saim Arıtan, **age.**,s.39.

3.5. SÜSLEME TEKNİKLERİNE GÖRE CİTLER

3.5.1. Şemseli Ciltler

Şemse Arapçada güneş anlamına gelen “Şems” kelimesinden gelmektedir¹⁰². İsmi derinin dış yüzüne yapılan şemse motifinden almaktadır. Cilt kapaklarının ortasına yapılan güneş biçimindeki motiftir. Şemse kapakların önüne, arkasına ve miklebine yapılmaktadır. Soğuk baskı tekniği uygulanmaktadır. Şemsenin alt ve üst tarafına yapılan uzantıya “salbek” denilmektedir. Kapakların dört köşesine yapılan süslemelere ‘köşebent’ denilmektedir. Bunların kenarına zencerek ve cetvel çekilerek çerçeve yapılır. Selçuklu ciltlerinde şemse genellikleri yuvarlak iken, 16. yüzyıldan itibaren ovalleşmeye başlamıştır¹⁰³.

Fotoğraf 9: XV. Yüzyıl Gömme, Rumili Altın Ayırma Şemseli Cild¹⁰⁴

¹⁰² Yılmaz Özcan, **Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi**, Ankara,1990,s.2.

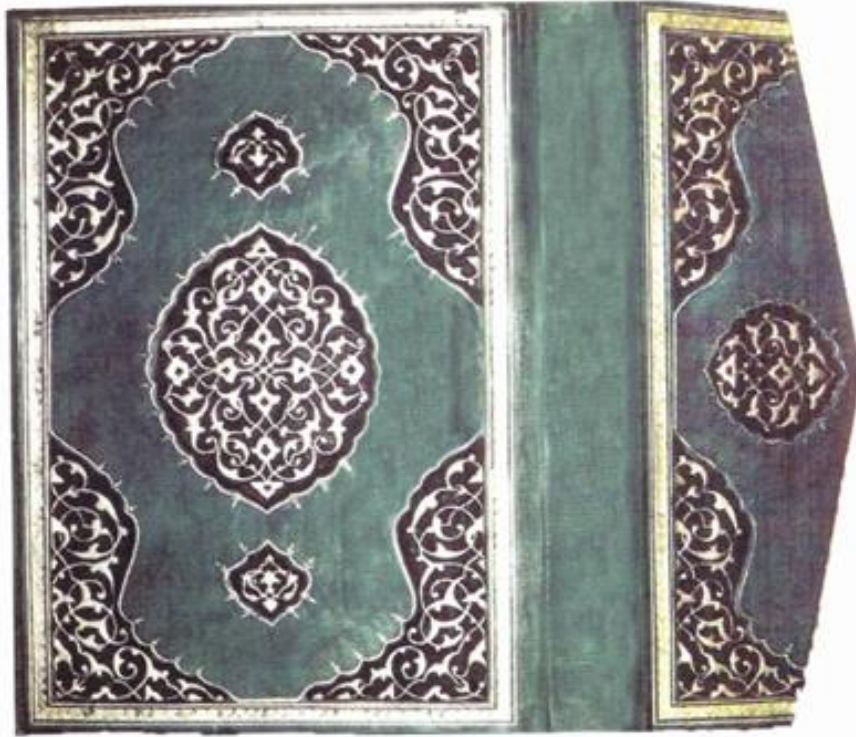
¹⁰³ Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.27.

¹⁰⁴ Ahmet Saim Arıtan, **age.**,s.42.

-Altan Ayırma Tekniği: Motiflerin zemini altınla doldurulmuş ve motifler üstte kabartma olarak derinin renginde bırakılmışsa, bu tür şemselere alttan ayırma şemse denir¹⁰⁵.

-Üstten Ayırma Tekniği: Kabartma şeklinde ortaya çıkan motifler altınla boyanmış, zemin deri renginde bırakılmışsa, bu tür şemselere üstten ayırma şemse denir¹⁰⁶.

-Mülemma Tekniği: Motiflerin hem zeminleri, hem de kendileri altınla boyanır. Farklı renkte yaldızı zemin ve motiflerde kullanılır¹⁰⁷.

Fotoğraf 10: XVI. Yüzyıl, Gömme Mülevven Üstten Ayırma Rumili Şemse Cild¹⁰⁸

-Mülevven Tekniği: Tek bir renkte deri kullanılmayıp, desenler kapakta kullanılan deriden farklı renkte deri ile kaplanıyorsa bu tür şemselere de mülevven denir¹⁰⁹.

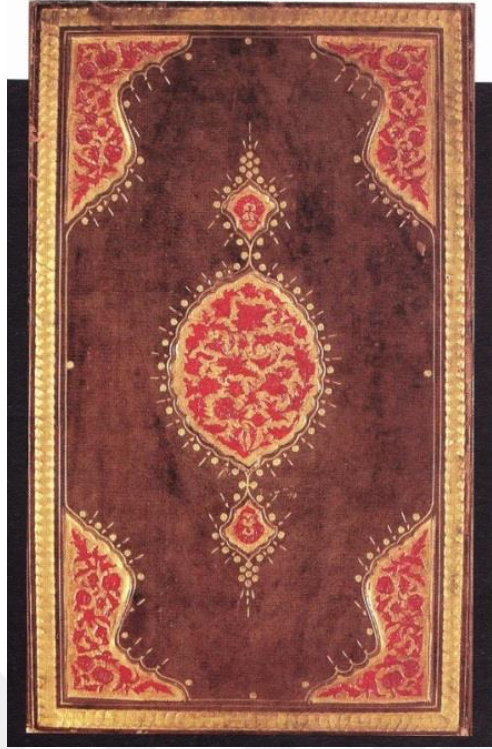
¹⁰⁵ Fevzi Aydın, **agt.**,s.33.

¹⁰⁶ Fevzi Aydın, **agt.**,s.33.

¹⁰⁷ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...s.6.

¹⁰⁸ Ahmet Saim Arıtan, **age.**,s.42.

¹⁰⁹ Sümeyye Sarıtepe, **age.**,s.16.

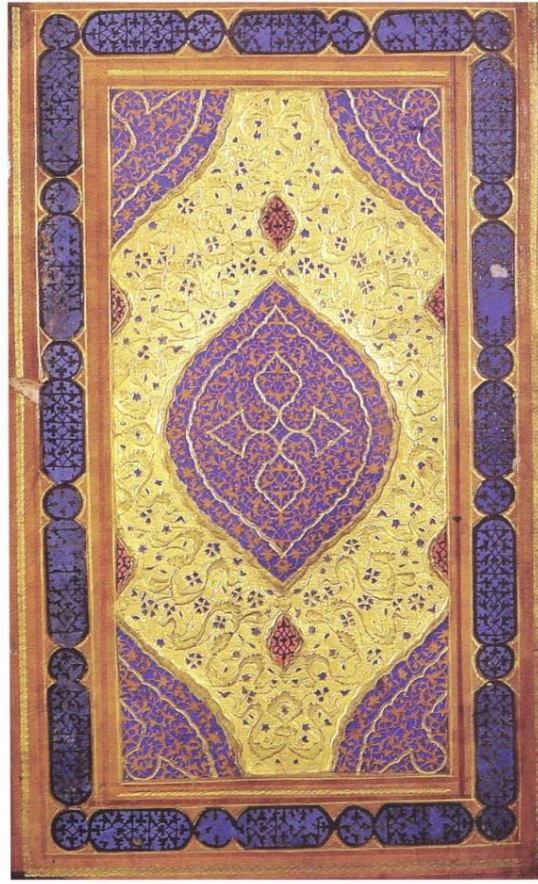
Fotoğraf 11: Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi,6631/1,Mülevven Şemseli Cild

-Soğuk Tekniği: Şemse kalıbını yıldız kullanmadan, motiflerin renginde kullanılarak yapılan şemselere bu denir¹¹⁰.

-Müşebbek (Katı'a) Tekniği: Cilt, tıraşlanarak inceltilmiş derilerin dantel gibi oyularak kapakların iç yüzeyine değişik renkli deri ya da kumaş zemine yapıştırılması suretiyle yapılan bir tezvinattır¹¹¹.

¹¹⁰ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.43.

¹¹¹ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.6.

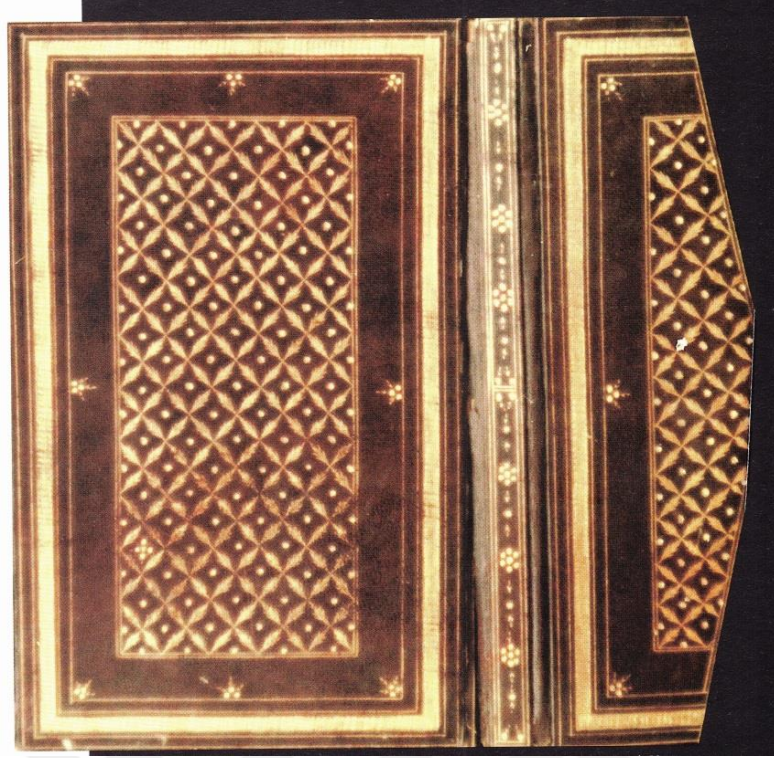
Fotoğraf 12: Kuran-ı Kerim, XV. Yüzyıl, Konya Mevlana Müzesi Hasan Paşa:6¹¹²

3.5.2. Zilbahar Ciltler

Genellikle 18. yüzyıl sonunda ve 19. yüzyılda görülen bir türdür. Bu ciltlere “kafes şemse” de denilmektedir. Kapak üzerinde, ezilmiş varak altın ile dört dilimli yaprak motifidir. Bu motifler parmaklık veya geometrik şeklinde olup birbirini kesen çizgilerle yapılan süslemeye denir¹¹³.

¹¹² Ahmet Saim Arıtan, **age.**,s.45.

¹¹³ Fevzi Aydın, **agt.**,s.14.

Fotoğraf 13: Camiu's-Sahih, XVIII. Yüzyıl, Konya Mevlana Müzesi Hasan Paşa:1317¹¹⁴

3.5.3. Yekşah Ciltler

Bu tür motifler yekşah denilen ucu sivri bir metal aletle bastırılarak yapılır¹¹⁵.

3.5.4. Zerduz Ciltler

Deri üzerine realist motifler görülmektedir. Desenler altınla işlenmektedir. Eğer gümüş ipliklerle çeşitli renk sırmalarla işlenirse simduzi cilt olur¹¹⁶.

¹¹⁴ Ahmet Saim Arıtan, **age.**,s.46.

¹¹⁵ Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.17.

¹¹⁶ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.6.

Fotoğraf 14: İşlemeli El Yazması (Chester Beatty)

3.5.5. Çaharkuşe Ciltler

Cilt kenarları deri ile çevrilmiş olup ortasında ebru, kâğıt ve kumaş gibi bir malzemelerle yapılan bir tür cilttir¹¹⁷.

¹¹⁷ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.6.

3.6. CİLT YAPIMINDA KULLANILAN MALZEMELER

3.6.1. Deri

Cilt sanatında en önemli malzemelerden biridir. Erken dönemlerde deve derisi, sonraları keçi derisi kullanılmıştır. Cilt yapılacak hayvanın derisi boyanır ve ince bir şekilde tıraşlanır. Bu işlemlerden sonra yıkanır ve kurutulur. Nemli olarak eserin üzerine göre şekillenir ve tezyinatı yapılır. Sonrada kurumaya bırakılır¹¹⁸.

Deri insanoğlunun yeme, içme, giyinme ve birtakım aletlerle temel ihtiyaçlarını karşıladığı zamana kadar gider. “Eski Ahid’e göre Allah Adem ve Havva’ya deriden gömlek giydirmiştir”(Tekvin,3/21). Ahitte elbise, kemer, ayakkabı, tulum, dağarcık gibi eşyalardan da bahsedilir¹¹⁹. Yine Kuran’da da deri çadırların ikamet ve göç de büyük kolaylık geçmektedir.

Sasanilerde vergi memurları beyaz deriler üzerine kayıtlarını tutarlar ve yöneticileri olan Kısra’ya sunarlardı. Derinin kokusundan rahatsız olan Kısra bunların gülsuyu ve zaferan ile sarartılmasını istediği bilinir¹²⁰. İranlılar yazı malzemesi olarak manda, sığır ve koyunun derilerini kullandıklarını söyler. Emeviler döneminde de divan kayıtları tomar şeklinde deriler üzerine yazılmıştır¹²¹.

Toplumsal hayatın vazgeçilmezi olan deri çadır yapımında, içeceklerin saklanması, ayakkabı, çizme ve mest, giyim eşyasında, savaş malzemelerinin yapımında, eyer ve koşum takımı gibi birçok şeyde kullanılmaktadır. Mısır da hayvan derilerinden giysiler, ev eşyaları, yastık, döşek gibi yaşam alanlarında kullanılan malzemeler yapılmıştır¹²². Romalılar ve Yunanlar deriyi tapınakların kapısına perde olarak kullanmışlardır¹²³. Mezopotamya’da deri işçiliği ilerlemiş olup özel boyalar da hazırladıkları söylenir¹²⁴.

Erken dönem Araplar arasında ciltçiliğin bilindiği ve Güney Arabistan’da antik deri sanayisinin geliştiği bilinmektedir¹²⁵. Yemen civarındaki Cüreş denilen merkezde

¹¹⁸ Zeren Tanındı, “Cilt...”, s.347.

¹¹⁹ Nebi Bozkurt, “Deri”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.9,s.174.

¹²⁰ Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.85.

¹²¹ Nebi Bozkurt, **agm.**,s.174.

¹²² Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.75.

¹²³ Hüseyin Görsel Bilmiş, **agt.**,s.34.

¹²⁴ Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.75.

¹²⁵ Hüseyin Görsel Bilmiş, **agt.**,s.34.

de dericilik endüstrisinin geliştiği ve isminin “Cüreş derisi “olarak anıldığı bilinmektedir¹²⁶.

İslam dünyasında Kurtuba ve Fas'ta şehirlerinde tabaklama tekniğinin öğrenildiği ve Batı ülkelerinde de etkilediği bilinmektedir. Batı dünyasında “cordovan, moroccan, maroguin (maroken)” deri çeşitleri şehir isimlerinden türemiştir. Kahire ve Halep şehirlerinde de deri endüstrisi gelişen merkezlerdendir¹²⁷

Orta Asya'da Türklerin deri ve dericilikteki geçmişi diğerlerine göre daha eskiye dayanmaktadır. Türklerin at sırtında hayatları fazla sürdüğünden dolayı dericilikte ileri boyutta olmaları vazgeçilmezdir. Sicilya ve Altay dağlarında ele geçirilen eşyalar da bunun göstergesidir. Hunlar zamanına ait buluntular dericiliğin geliştiğinin kanıtıdır¹²⁸.

Debbağlık ve deri işçiliği Anadolu'da Türklerin geliştirdikleri bir sanattır ve bunun Ahi teşkilatının kurucusu Ahi Evran'ın başlattığı belirtilir. Debbağlık, ayakkabıcılık ve saraçlık ahi teşkilatının içerisinde önem kazanmıştır. Ahilik gelenekleri sayesinde esnaf loncaları üzerinde söz sahibidir. Debbağların piri sayılan Ahi Evran Kırşehir'deki bütün esnaf loncalarının ahi babası olarak kabul edilmektedir¹²⁹.

Selçuklu zamanında Diyarbakır ve Kastamonu, dericilik alanında önemli merkez konumundaydı. Beylikler döneminde ise deri ihraç edilecek mallar arasında yer almaktadır. Osmanlı döneminde ise dericilik gelişerek en güzel örneklerini vermiştir. Fatih zamanında debbağlar Yedikulenin yakınlarında bulunmaktaydı ve deri işlemek üzere Fatih ve Beyazıd'da Saraçhanede kurulmuştur. Anadolu'nun birçok yerinde debbağhanelerin bulunduğu Diyarbakır, Tokat, Edirne'de işlenen sahtiyen 18. yüzyılda iyice gelişmiştir. Türklerin deri işçiliği ileri bir düzeydedir.

¹²⁶ Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.78.

¹²⁷ Nebi Bozkurt, **agm.**,s.175.

¹²⁸ Abdülhalik Bakır, **agm.**,s.78.

¹²⁹ Zeki Tekin, “Türklerde Dericilik”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.9.s.177.

3.6.2. Mukavva

Cilt yapımında kullanılan, eserin koruyuculuğunu sağlayan kapaklarda kullanılan malzemeye mukavva denir, ve “güçlendirilmiş” anlamına gelmektedir¹³⁰. Mukavva yapmak için ilk önce kâğıt kalınlığının ayarlanması gerekmektedir. Kâğıt üst üste konularak su yolunun biri diğerinin tam tersine göre yapıştırarak elde edilmektedir.

3.6.3. İplik ve İbrişim

Eserin yaprakların düzgün durması ve dağılmasını önlemek için kâğıt rengine uygun iplik kullanılmaktadır. Bu iplerle eserin baş ve etek kısımlarına şiraze denilen örgü yapılmaktadır¹³¹.

3.6.4. Altın

Cilt kapaklarının süslemesinde toz altın kullanılmaktadır. Toz altının ilk önce varak haline getirilmesi gerekmektedir. Anadolu Selçuklu döneminde küçük noktalar halinde cilt kapaklarında altın süslemesi görülmektedir. Son dönemlerde ise tahrir çekmede kullanılmaktadır¹³².

¹³⁰ Kemal Çığ, **age.**,s.8.

¹³¹ Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.18.

¹³² Ahmet Saim Arıtan, “Ciltçilik...”,s.554.

3.7. CİLT YAPIMINDA KULLANILAN ALETLER

3.7.1. Kalıplar

Cilt sanatında süslemede önemli yer teşkil eden kalıplar metal ya da tahtadan yapılmaktadır. Deriye zarar vermemesi için deri ile kaplanmaktadır¹³³.

Cilt kalıbı yapılırken tezyinatın olduğu yerin derisi tıraşlanmakta ve kesilerek üst üste gelecek şekilde yapıştırılmaktadır. Birbiri üste gelen deriler sert bir şekil haline gelmekte, muşta denilen şimşirden yapılmış aletle dövülerek sert bir tabaka oluşturulmaktadır. Daha sonra mücellitin çizdiği desen bu tabaka üzerine geçirilmektedir. Nevregen denilen keskin bir aletle oyma işlemine başlanmakta ve ciltte kabartma yapılacak yerleri oyulmaktadır. Kapağın üzerine oluşacak şekil ters çıkacağı için ters çizilmesi gerekmektedir. Bu kalıplar şemse, salbek, köşebent olarak eserin ebatına göre hazırlanmaktadır¹³⁴.

3.7.2. Mühre

Kâğıt a yumuşaklık , parlaklık ve düzgünlük vermek için yapılan işlemdir. Kâğıt lar mührelenmeden üzerine yazı yazılmaz. Kağıdı mühre tahtası (ıhlamur ağacı) denilen tahta üzerine konularak yapılır. Kağıdın üzerine mührenin kayması için kuru sabun sürülerek işlem tamamlanmaktadır¹³⁵.

Mühre çeşitleri şunlardır;

- Böcek mühre: Deniz böceklerinin kabuğundan yapılmıştır.
- Cam mühre: Yuvarlak ve kalın camdan yapılmıştır.
- Çakmak mühre: Akik, yeşim veya Süleymaniye taşından yapılmıştır.
- Har mühre: Katır boncuğu.
- Zer mühre: Akik taşından yapılmıştır¹³⁶.

¹³³ Zeren Tanındı, s.343.

¹³⁴ Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik...", s.555.

¹³⁵ Mavili Gürcan, **Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 13. Ve 14.yy'lara Ait Cilt Sanatı Örnekleri**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Cilt Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002,s.21.

¹³⁶ Mavili Gürcan, **agt.**,s.21.

3.7.3. Falçata

Deri tıraşlandıktan sonra kalan et parçalarının alınma işlemini yapan metal alettir.

3.7.4. Bıçkı

Derinin tıraşlanması için özel yapılmış ucu yarım daire şeklinde sapı tahta olan alettir.

3.7.5. Cendere

Eserin sırt dikişi yapıldıktan sonra yapıştırmak için mengene denilen iki tarafı tahta ve ucu vidalı alete denilmektedir. Kolonunu dikmek ve şirazesini örmek içinde bu alet kullanılır.

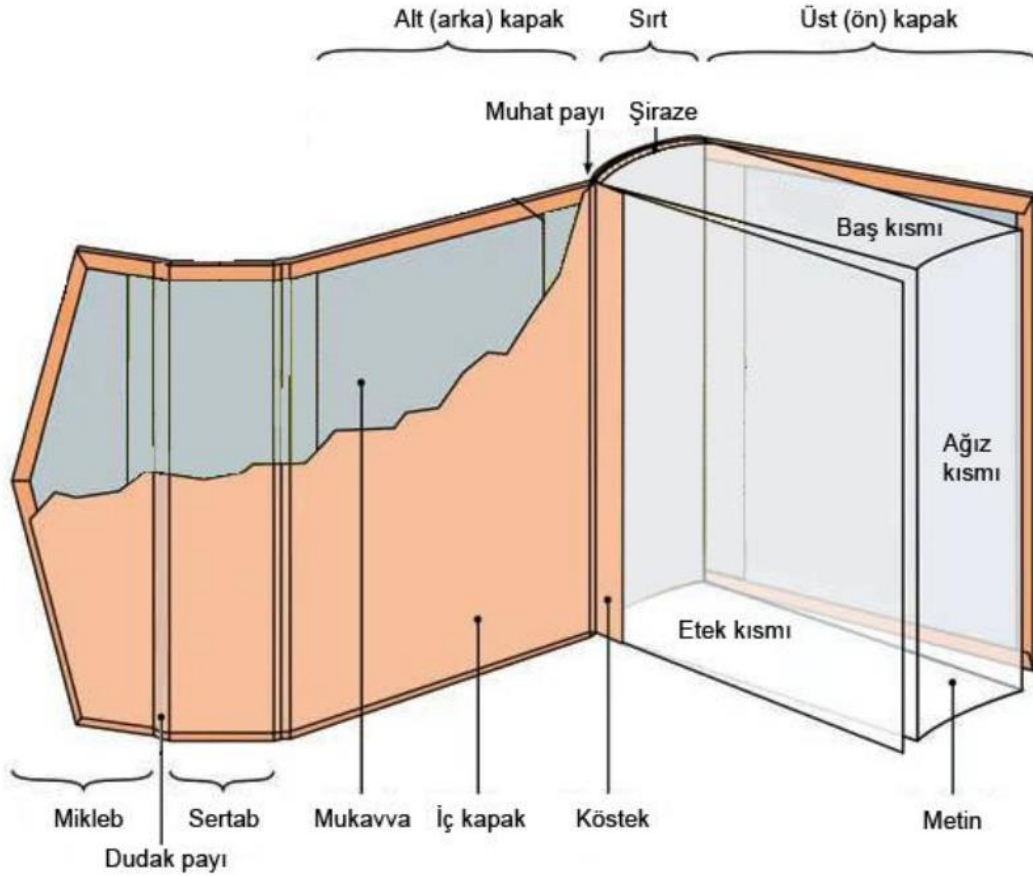
3.7.6. Istaka

15 cm boyunda, 2 cm eninde hayvan kemeğinden yapılan ucu sivri olup derinin yapıştırılmasında kullanılan bir türdür.

3.7.7. Istampı

Cilt kapağındaki kalıpları basmak için, murakkaları deriye yapıştırmak için kullanılan alettir.

3.8. CİLDİN BÖLÜMLERİ

Fotoğraf 15: (Hüseyin Gürsel Bilmiş,s.38)

Türk İslam cildinin bölümleri şunlardır:

-Alt ve üst kapak(sağ ve sol kapak) ,eserin metin bloğunun kaplanmasında kullanılan bir tür koruyucudur.

-Sırt (dip), eserin forma haline getirilip dikildikten sonra sırt bezi yapıştırarak, üstüne kapakların takıldığı yerdir.

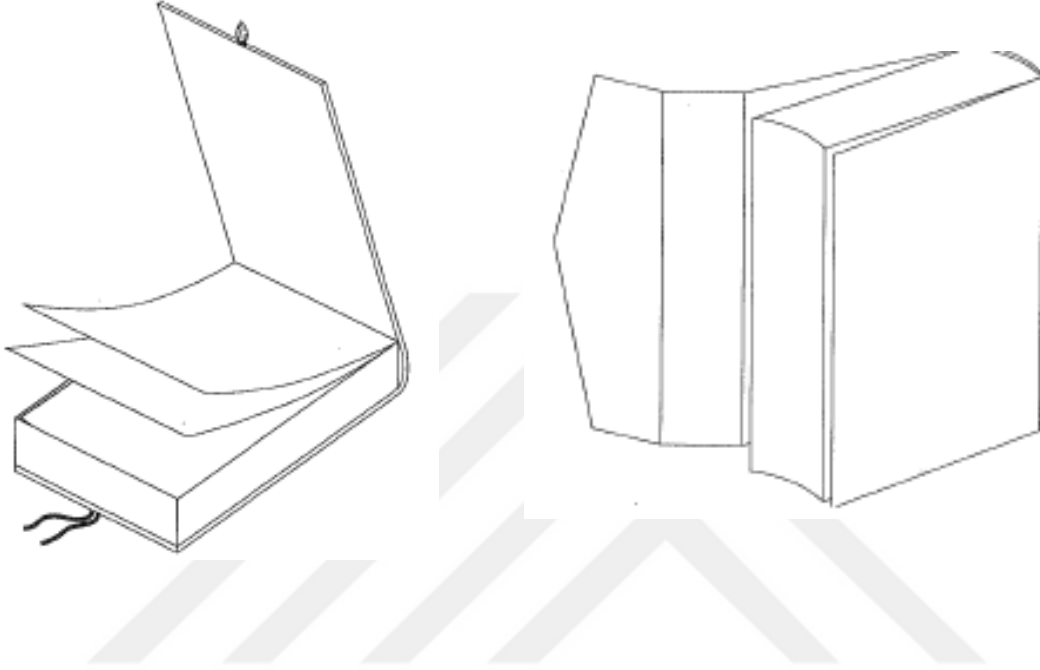
-Sertab, cilt kapakların arka kapakla mıklep arasında birleşimini sağlayan bir korumadır. Eserin ön kenar kısmına hasar vermemesini sağlamaktadır. Dudak kısmı ise arka kapak, sertap ve mıklebin arasındaki boşluğa denir.

-Mıklep, sertab kısmının diğer birleşim kısmıdır. Sertabın hareketliliğini sağlar ve üst kapağın altında yer alır¹³⁷.

Bazı araştırmalar İslam cilt tipleri şu şekilde ayırmışlardır:

¹³⁷ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.38.

- Kutu şeklinde (Fotoğraf:1)
- Sertablı-mıklebli (Fotoğraf:2)
- Settabsız- mıklebsiz¹³⁸

Fotoğraf:1 deki örneklerinden birisi Kayrevan cildleridir. Sertabsız ve mıklebsiz olarak yapılmaktadır. Fotoğraf:2 deki Arap , İran ve Türk ciltlerine bir örnektir¹³⁹. Sertabı ve mıklebi olmayan Hristiyan, Hristiyan Arap, İslam öncesi Orta Asya ciltlerinde, Osmanlı döneminde muhafazanın içine bu tip yapılmaktadır¹⁴⁰.

¹³⁸ François Deroche, **Islamic Codicology (an Introduction to the study of manuscripts in arabic script)** Alfurgan İslamic Heritage foundation, London, 2005,s.258-260.

¹³⁹ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.39.

¹⁴⁰ François Deroche , **agm.**,258.

3.9.CİLT SANATINDAKİ ÜSLUPLAR

Cilt, teknik özelliklerinden çok malzeme ve süslemelerine göre ayrılmaktadırlar. Üsluplar genelde buldukları bölgelerin isimleriyle bilinmektedir. İslam cilt sanatının kazandığı üsluplar şunlardır:

HATAYİ: Bu üslupta bütün süslemelerde hatayı denilen bitkisel motifler uygulanır. Kaşi, Horasan, Buhara, Dihlevi diye üsluplara ayrılmaktadır¹⁴¹.

HERAT: Timurlular zamanında (1370-1506), başta Herat olmak üzere Şiraz ve İsfahan'da, Türk, Moğol ve İranlı ustalar tarafından geliştirilmiştir. Ciltlerde şemse ve köşebent kullanılıp, içlerinde bitkisel süslemeler görülmektedir. Farklı olarak insan, kuş, yılan, aslan gibi figürler ile Zümrüdüanka gibi efsane konulu süslemelerde yer almaktadır. Kapak içlerinde katı'a tekniği yaygın olarak kullanılmaktadır¹⁴². Bu ciltlerin en güzelleri Timur ve torunlarının saraylarında ve Ali Şir Nevai'nin sarayında yapılmıştır¹⁴³.

ARAP: El Cezire, Halep ve Şam bölgelerinde gelişme göstermiştir¹⁴⁴.

RUMİ: Hayvani şekilleri süsleme çerçevesinde üsluplaştırılmasından dolayı rumi, Türk süsleme sanatlarının en klasik unsurlarından biridir. Anadolu'da Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve İlhanlılarda kullanmışlardır¹⁴⁵. Bu üsluba 'Anadolu Ciltleri' de denebilir¹⁴⁶.

MEMLUK: Mısır'da görülen bir üsluptur. Arap üslubuyla karışık olmasıyla birlikte Rumi üslubuna benzemektedir¹⁴⁷.

MAĞRİBİ: Endülüs, Sicilya ve Fas'ta gelişim göstermiştir. Arap ciltlerine benzemektedir. Bu üslup Avrupa'yı etkilemiştir¹⁴⁸.

Koyun, keçi, ceylan derileri kullanılmıştır. Renkler çoğunda kahverengi ve siyahtır. Süsleme olarak yuvarlak, girift geometrik şekilli şemseler kullanılmıştır¹⁴⁹.

TÜRK (Üslubu): Diyarbakır, Bursa ve Edirne ve İstanbul'da gelişim göstermiştir. Şukufe, Barok, Lake gibi farklı desenle ayrılır¹⁵⁰.

¹⁴¹ Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.33.

¹⁴² Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.33.

¹⁴³ Ahmet Saim Arıtan, **agt.**,s.3.

¹⁴⁴ Ahmet Saim Arıtan, **agt.**,s.3.

¹⁴⁵ Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.45.

¹⁴⁶ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.3.

¹⁴⁷ Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.22.

¹⁴⁸ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde..., s.3.

¹⁴⁹ Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.23.

BUHARA-YI CEDİD: Hatayi, Dihlevi ve Mağribi üsluplarının karışmasından meydana gelmiştir. Şark cild sanatını tamamlamıştır¹⁵¹.

Arap, Memluk, Mağribi üslupları 7-12. yüzyıla kadar gelişerek devam etmiş olup, daha sonraları yavaşlayarak Hatayi ve Herat üslubu yerini almıştır. Selçuklu ciltleri klasik üslubu Rumi Osmanlı devrine önemli bir başlangıç olmuştur. 18. yüzyıla kadar klasik üslup devam etmiştir¹⁵².

İki ana gruba ayrılan Doğu cildi Hatayi ve Arap üslubudur. Arap üslubu poligonal ve yazı şekilleriyle yapılmıştır. Ayrıca Mühr-i Süleyman kullanılırken bir diğer yandan da daire, kare, gamalı haç kullanılmıştır. Bu üslup Selçuklu, Memluk ve Beylikler devrinde kullanılmıştır. Uygur, Herat ve Osmanlı ciltlerinde kullanılan tabiat motifleri işlenerek Hatayi üslubunu temsil etmiştir¹⁵³.

¹⁵⁰ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.4.

¹⁵¹ Mavili Gürçan, **agt.**,s.32.

¹⁵² Sümeyye Sarıtepe, **agt.**,s.34.

¹⁵³ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.4.

4. DİYARBAKIR ZİYA GÖKALP KÜTÜPHANESİ'NDEKİ ORTAÇAĞ İSLAM CİLTLERİNDEN BAZI ÖRNEKLER

Katalog Numarası	: 1
Demirbaş Numarası	: 1311
Çizim No	: 1,2
Fotoğraf Numarası	: 16, 17, 18
Eserin Adı	: Sahîhu'l-Müslim
Yazarın Adı	: Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî (204-261/820-875)
Müstensih	: Abdulhak b. Muhammed ibn. Fazıl Sadi
Konusu	: Hadis
Tarihi (İstinsah)	: 10 Cemaziye'l-ahir 558/16 Mayıs 1163
Eserin Ebadı	:270x 180-180x110 mm.
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa sayısı	: 259
Satır sayısı	: 19
Tanım	: Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875)el-Câmi'ü's-şahîh adlı eseriyle tanınmaktadır ¹⁵⁴ . Eserin, II. cildin 5. cüzü yazılmıştır.

Metindeki yazı karakteri nesih olup, mürekkebi lal ve siyah olmak üzere iki renk kullanılmıştır. İlk sayfada kütüphane mührü yer almaktadır. Her iki kapak da aynı karakterde olup, ölçüleri 270x180 mm'dir. Mıklebi farklı bir desendedir. Merkezde 2 cm yarıçapında, şemseyi oluşturan daire içinde, zencirek demiri ile yapılmış birbirini kesen on köşeli yıldız görülmektedir. On köşeli yıldızın içi kare formda şekiller yerleştirilerek, etrafı nokta demiriyle doldurulmuştur. On köşeli yıldızın uç kısımlarına da ongen form çizilmiştir. Yıldızın iç kısmı ve dairenin kestiği noktaların her biri nokta demiriyle doldurulmuştur. Daire, etrafı on altı adet 1 cm ebadında dilimli yarım daireden oluşan, iç kısmı zencirek çivileriyle geometrik

¹⁵⁴M. Yaşar Kandemir, "Müslim B. Haccâc", *DİA*, İstanbul,2006,s.93.94.

desen ve nokta demiriyle süslenmiştir. Bu dilimli şemseye, dikey ekseninde alt ve üst kısmına salbekte eklenerek beyzi forma dönüşmüştür. Salbeğin ucu ise tepelik motifleri ile süslenmiştir.

Kapağın etrafına iki sıra cetvel çekilmiştir. Köşeleri dilimli köşebent formu oluşturularak iki sıra daha cetvel çekilmiştir. İçlerine 'X' şeklinde küçük kalıplarla desen verilerek, etrafı nokta demiriyle doldurulmuştur. Zencerek kısmı 'X' şeklindeki desen ile tamamlanmıştır. Tekrar iki sıra ince cetvel çekilerek oluşturulan kenar suyunun arasına, paftalar aralıksız bir şekilde yapılmıştır. Alt ve üst kısmına ise minik rumiler konulmuştur. Her iki iç kapak desenine dilimli paftalar yatay ekseninde olup, içlerine tepelik motifleri yerleştirilmiştir.

Miklepteki desenin ön ve arka kapaktaki desenlerle farklı olması, onun bu esere ait olmadığını göstermektedir. Herhangi bir kapağı keserek miklep yapıldığı anlaşılmaktadır. Desenin ortada olmadığı ve miklebin kenarları kesildiği görülmektedir. Miklep, merkezine geometrik geçmeler yapılmış olup ortasında mücellit imzası bulunmaktadır. Bugüne kadar yapılan tespitlerde adına rastlanmayan ve ilk defa bu çalışma ile tespit edilmiş bir durum vardır. Mühürdeki mücellit ismi okunamadı. Miklebin iç tezyinatı bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Bugünkü Durumu: Eserin ön, arka kapağı ve miklebi sağlam durumdadır. Cildin tahribatları baş ve etek kısmındaki eksikliklerdir. Kapaktaki desenlerin yüzeyi lekeli fakat bezemeler bellidir. Kabaca bir onarım görmüştür. Eserde tozlanma ve delikler vardır.

Metin kısmında, sırt dikişleri tahrip olduğundan dolayı kopmalar görülmektedir. İlk sayfasında böcek hasarından dolayı yazılarda kayıplar vardır. Sayfa kenarları leke izlerinden dolayı koyulaşmıştır.

Değerlendirme: Eserin tarihi bilinmemektedir. Süsleme olarak Anadolu Selçuklu mimarisinde kullanılan desenlerdir. Bu eserin benzeri Aksaray-Nevşehir güzergahı üzerinde olan Ağzıkara handır. Taç kapısının bordür kısmında on iki kollu yıldız tasarımı görülmektedir. Bu formlar sıkça kullanılmaktadır¹⁵⁵. Ankara Etnografya

¹⁵⁵ Nusret Algan, **Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik Tezi, İzmir, 2008, s.146.

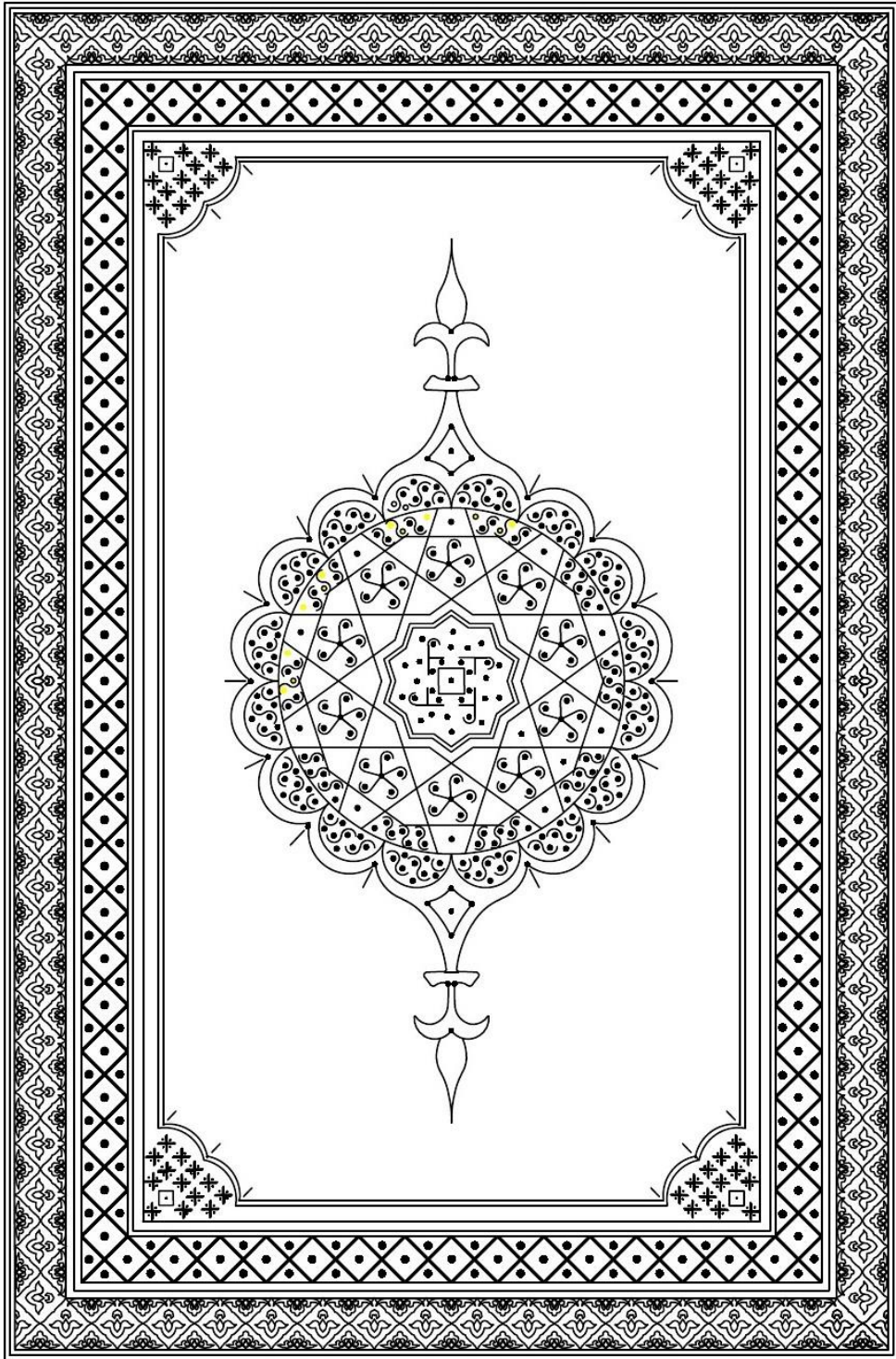
Müzesi'nde 10132¹⁵⁶ numarada kayıtlı, 739/1339 tarihli Kur'ân-ı Kerîm'dir. Cildin şemse kalıbı aynı olup, iç kısmındaki geometrik desenler farklıdır. Salbekleri diğerine göre biraz daha büyük tutulmuştur.

Başka bir örnek de Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu 3418¹⁵⁷ numaralı eserdir. Dilimli yuvarlak şemse, içi on kollu yıldız formu oluşturularak yapılmıştır. İç kısmı farklı geometrik desenlerle işlenmiştir. Salbeği uzatma yapılmadan direk şemse kısmına bağlanmıştır. Köşebent desenleri aynıdır. Bu eserler XIII. yüzyıl özelliği göstermektedir.

¹⁵⁶ Kadriye Doğan, **Ankara Etnografya Müzesi 'nde Bulunan Bazı Cild Örnekler**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarih Ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya,2008,s.38.

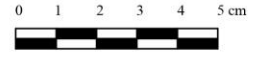
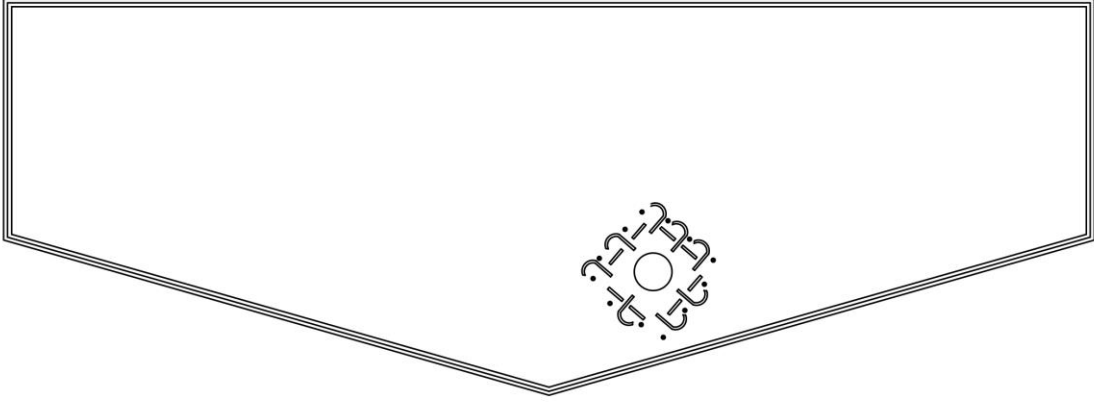
¹⁵⁷ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.312.

0 1 2 3 4 5 cm

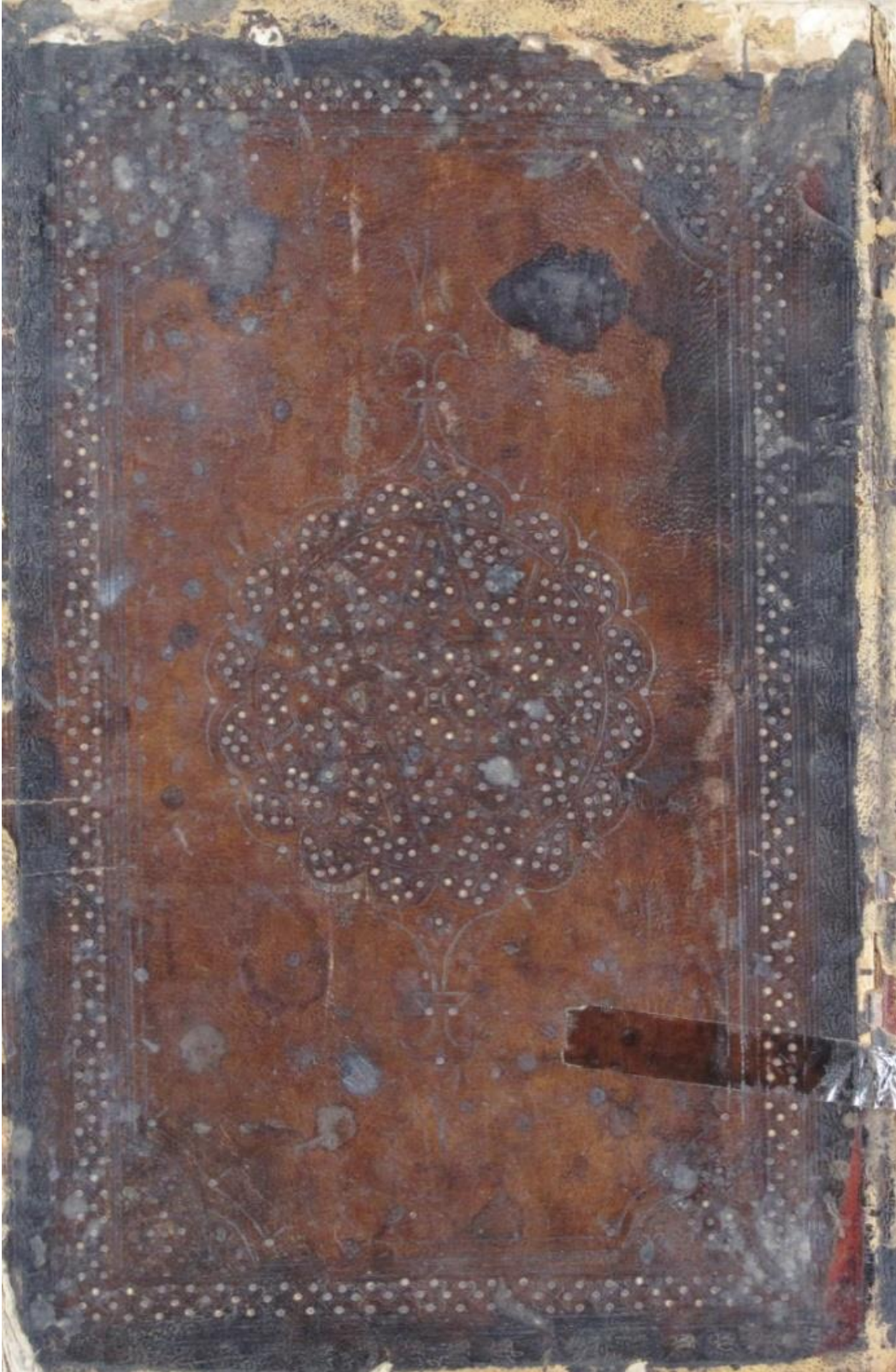

Çizim No: 1

Çizim No:2

Fotoğraf 16: Ön Kapak

Fotoğraf 17: Kapak İçi

Fotoğraf 18: Mıklep

Katalog Numarası	: 2
Demirbaş Numarası	: 1392
Çizim No	: 3
Fotoğraf Numarası	: 19, 20, 21
Eserin Adı	: Et-Tezkire bi-Ahvâli'l-Mevtâ ve Umuri'l-Âhire
Yazarın adı	: Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (öl. 671/1273)
Müstensih	: -
Konusu	: İslâm Dini-Ahkâmu'l Evkâf
Tarihi (İstinsah)	: 578/1182
Eserin Ebadı	: 270x185-215x150 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 146
Satır Sayısı	: 25
Tanım	: Eserin adı Et-Tezkire fi Ahvâli'l-Mevtâ ve Umûri'l-

Âhire'dir. Kurtubî mukaddimede eserin yazılış amacını nefsi için öğüt, ölümden sonra ise sâlih amel şeklinde belirtir¹⁵⁸.

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkep kullanılarak nesih hattıyla yazılmıştır. Eserin ön kapağı ve miklebi bulunmamaktadır. Arka kapağın ölçüsü 270x185 mm'dir. Kapağın şemsesi daire formlu olup, iç kısmı zencerek demiriyle küçük karelere ayrılmıştır. Küçük kareler etrafına kısa çizgilerle hareketlilik verilmiştir. Her karenin ortası nokta demiri vurularak yapılmıştır. Aynı nokta demiriyle dairenin etrafına aralıklarla vurularak süsleme yapılmıştır. Dairenin etrafı dört yapraklı deseni ile çevrilmiş olup tığlarla hareketlilik sağlanmıştır.

Kapağın etrafına dört sıra cetvel çekilerek, köşebentler oluşturulmuştur. Köşebentlerin iç kısımları zencerek demiriyle daire formu doldurulmuştur. Üçgen formun uç kısımlarına palmet motifi yerleştirilmiştir. Tekrar üç sıra cetvel çekilerek oluşturulan kenar suyunun içine, zencerek demiriyle yapılan daire formlar burada da

¹⁵⁸ İlyas Çelebi, "Tezkiretü'l- Kurtubî", *DİA*, C.32, İstanbul, 2016, s.602-603.

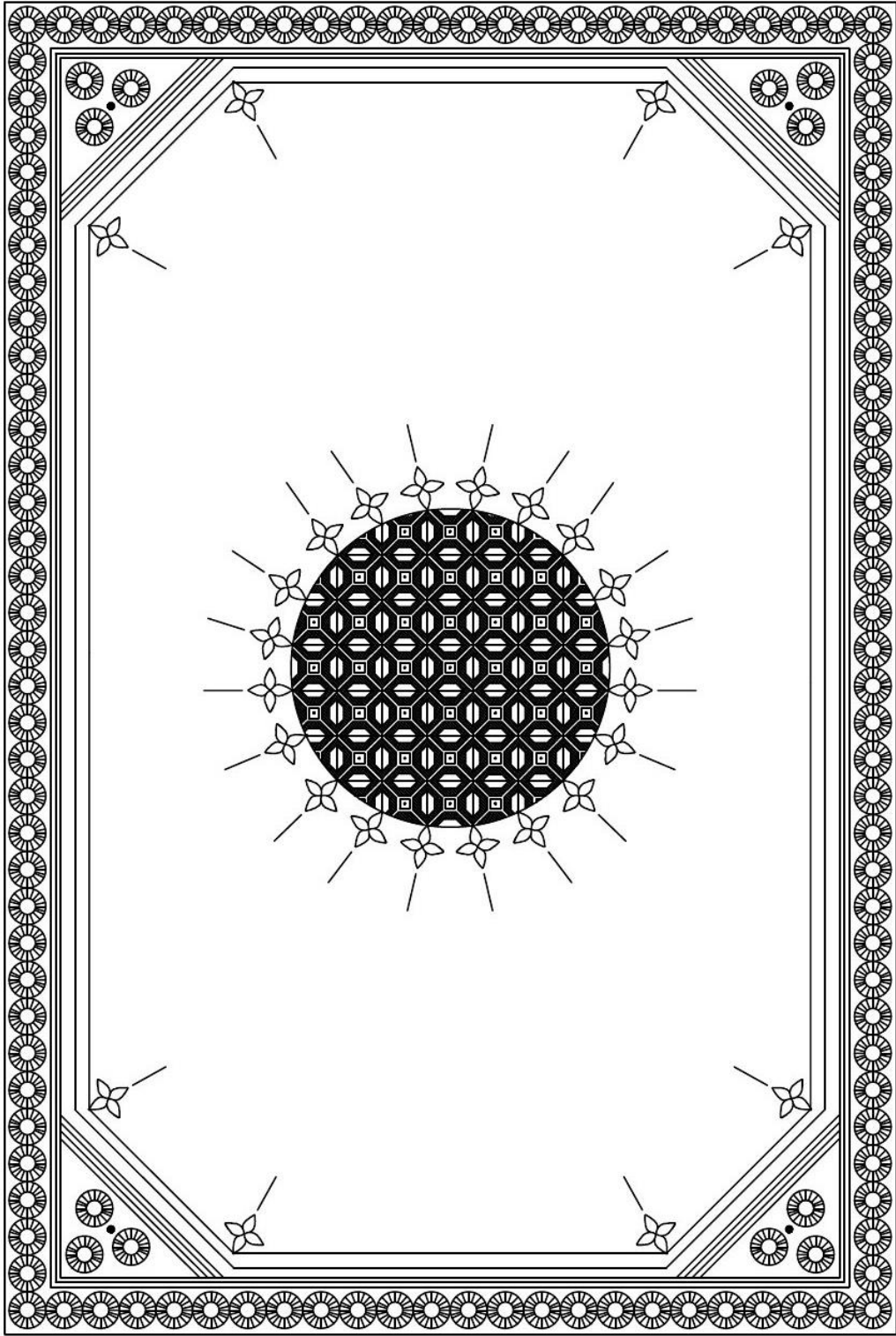
kullanılmıştır. İç kapakları deri ile yapılmış olup geometrik desen ile şekillendirilmiştir. Küçük paftalar halinde yapılmış olup, iç ve dış kısmı noktalarla süslenmiştir.

Bugünkü Durumu: Arka kapağı sağlam durumdadır. Eseri incelediğimizde onarım görmüş olduğu anlaşılmaktadır. Kapak üzerinde lekeler ve çizilmeler görülmektedir. Sertab kısmının derisinin baş ve etekleri eksik vaziyettedir.

Metin bloğunun ilk sayfasının kenar kısımları tahrip olmuştur. Eser iki duraklı olarak dikilmiştir. Şirazesini ise tamamen yok olmuştur. Sırt dikişlerinde ayrılmalar vardır. Sayfalarında su lekeleri görülmektedir.

Değerlendirme: Eserin tarihi bilinmemektedir. Benzer bir örneği Bursa İnebey Kütüphanesinde bulunan HÇ-164¹⁵⁹ numaralı, XIV. yüzyıl tarihli eserdir. Şemse kalıbı benzer olup iç kısmındaki geometrik desenler aynıdır. Şemsenin etrafının sade tutulması farklılığıdır.

¹⁵⁹ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.293.

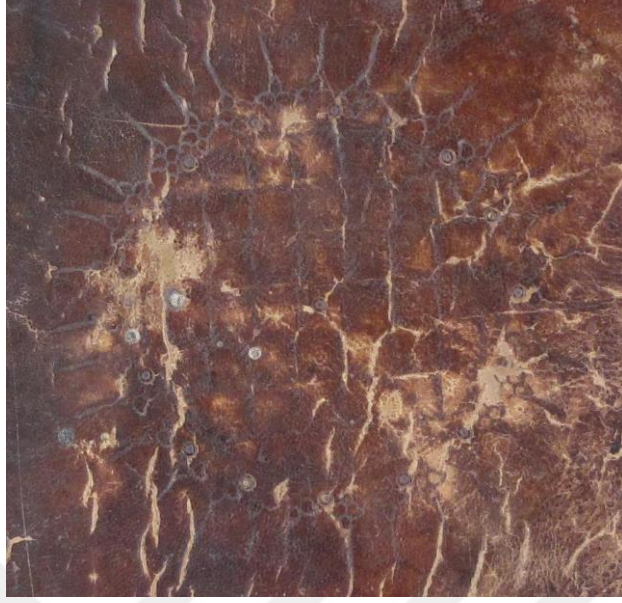
0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No:3

Fotoğraf 19: Ön Kapak

Fotoğraf 20: Şemse Detayı

Fotoğraf 21: Kapak İçi

Katalog Numarası	: 3
Demirbaş Numarası	: 1034
Çizim No	: 4, 5, 6
Fotoğraf Numarası	: 22, 23, 24
Eserin Adı	: Câmi'u'l-Usûl fi Ehâdîsi'r-Rasûl
Yazarın adı	: İbn el-Esîr el-Cezerî Mecdeddîn el-Mübârek b Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el- Cezerî. Muhammed (544-606/1149-1209)
Müstensih	: -
Konusu	: Hadis
Tarihi (İstinsah)	: 589/1193
Eserin Ebadı	: 250x170-180x110 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyân/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 218
Satır Sayısı	: 17
Tanım	: Hadis ve tefsir âlimi, edebiyatçı ve biyografi

yazarıdır. Eser “Câmi‘u‘l-uşûl li-eĥâdîsi‘r-Resul” Buhârî, Müslim gibi kaynaklardan toplanarak yazılmıştır¹⁶⁰.

Krem zemin üzerine siyah mürekkep kullanılarak nesih hattıyla yazılmıştır. Metin bloğunun son yaprağında kütüphanenin mührü vardır. Eserin ön ve arka kapak ölçüsü 250x170 mm’dir. Kapağın şemsesi düzgün olmayan daire şekline yakın bir durumdadır. En içten dışarı doğru beşgen formlar çizilmiştir. En dışını altıgen form olarak görmekteyiz. Bu beşgenlerin sınırları nokta demiri ile hareketlendirilmiştir. Merkezine ‘X’ şekilleri yerleştirilerek ara ara nokta demiriyle beşgen formların içi doldurulmuştur. Dairenin dışına küçük tığ ve yarım ay şeklinde desenler sıralanmıştır.

Arka kapağın şemsesi daire formlu olup, ortasına tasarımı olan altı köşeli yıldız yerleştirilmiştir. Yıldızın merkezine, iç ve dış kısımlarına ‘X’ şeklindeki zencerek

¹⁶⁰ Ali Osman Koçkuzu, “İbnü‘l-eser, Mecdüddîn”, **DİA**, C.21, İstanbul, 2006, s.28-29.

demiriyle vurularak süsleme yapılmıştır. Zencerek demiriyle şemsenin etrafına ve yarım ay ve tığ desenleri işlenmiştir.

Kapağın etrafına kalın bir cetvel çekilmiştir. Daha sonra iki sıra cetvel çekilerek köşebent oluşturulmuştur. Köşebentlerin cetvel çizgisi olmadan zencerek demiriyle 'X' şeklindeki desenlerle doldurulmuştur. Kenar suyundaki iki cetvel arası pençlerle süslenmiştir. Sertab kısmı dikdörtgen olup, kenarına cetvel çekilerek iç kısmı 'X' şekli ve ara ara kısa çizgilerle süslenmiştir. Mıklebin şemse deseni kapaktaki formla aynı olup iç kısmı uzun çizgilerle doldurulmuştur. Mıklebin etrafına iki sıra cetvel çekilerek köşebent oluşturulmuştur. Burası 'X' şeklinde doldurulmuştur. Bu cetvellerin etrafı penç ile süslenmiştir.

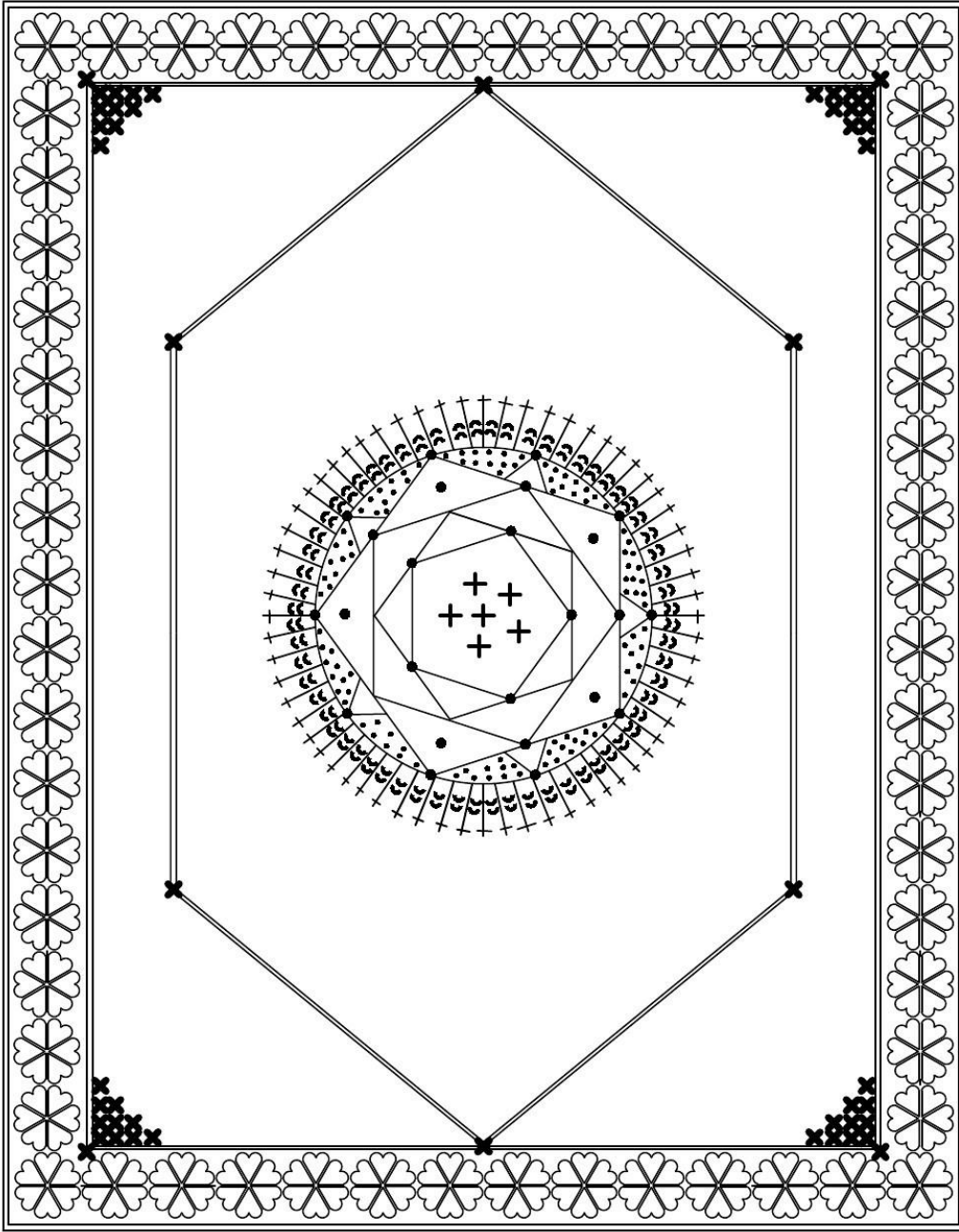
Bugünkü Durumu : Eserin ön ve arka kapağı ve mıklebi sağlam vaziyettedir. Baş ve etek kısmında deri aşınmaları görülmektedir. İç kapakları kâğıt ile yapılmıştır. Eserde tozlanma ve delikler vardır. Metindeki sayfalarda leke görünmektedir. Eser iki duraklı olup, kolon dikişi ve şirazesinde yıpranmalar görünmektedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Beşgen formu, ciltlerde nadir görülmektedir. Süsleme olarak mimari yapıda kubbe örtüsü olarak görülmektedir. Bu örtü biçimine 'tüteklikli kubbe' ya da kırlangıç kubbe denilmektedir. Bu form kareye yakın dikdörtgen planlı bir mekânın üzerine köşeden başlayarak birbiri üzerine çapraz şekilde yapılarak ahşap kalaslardan oluşan örtü biçimidir¹⁶¹. Bu desene örnek olarak mimari yapıda örnek gösterebiliriz. Erzurum Ulu Caminin (1179/80) mihrap önü kubbe eteğine açılan taş yuvalara yerleştirilmiş ahşap dikmelerle taşınan "bindirme çatı" ya da "kırlangıç kubbe" adı altında ahşap bir strüktürle örtülmüştür¹⁶². Benzer bir örneği Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Ayasofya 3248¹⁶³ numaralı eserdir. Adı Kıtübü'l Sıra, H.732/ 1331 tarihlidir. Şemsesi daire form içinde altı köşeli yıldız, iç kısımları nokta demiriyle doldurulmuştur. Bu eserde farklı olarak şemse etrafı dört yapraklı desenle süslenmiş olup, zencerek kısmına 'X' şekli yapılmıştır. Bu tür şemse formları XIII. yüzyıl ortalarında görülmektedir

¹⁶¹ Sunah Choi, ' Bindirme Tavan' Bir Adlandırma Sorunsalı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017,s.199.

¹⁶² www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/erzurum-ulu-camii

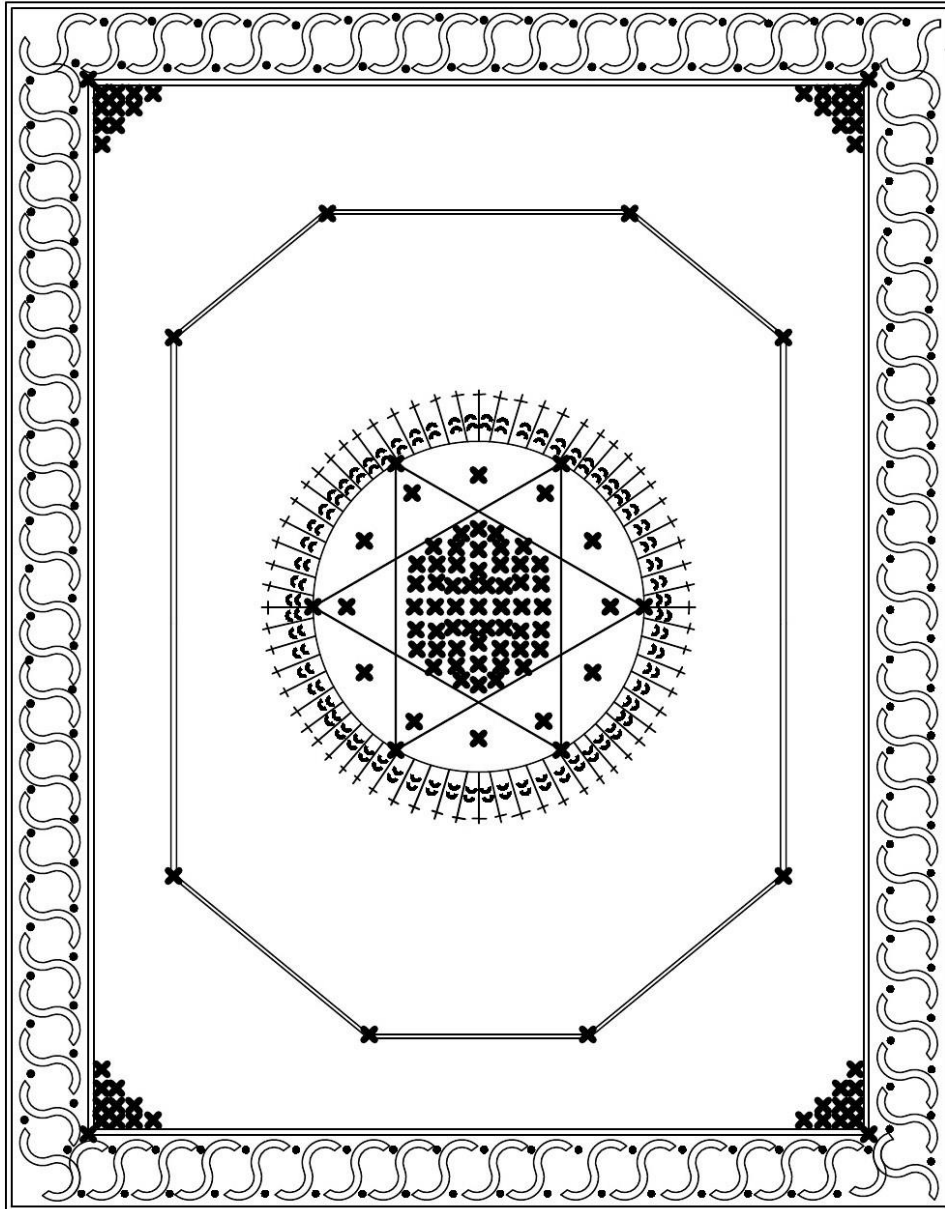
¹⁶³ Gürçan Mavili, **agt.**, s.60.

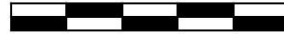
0 1 2 3 4 5 cm

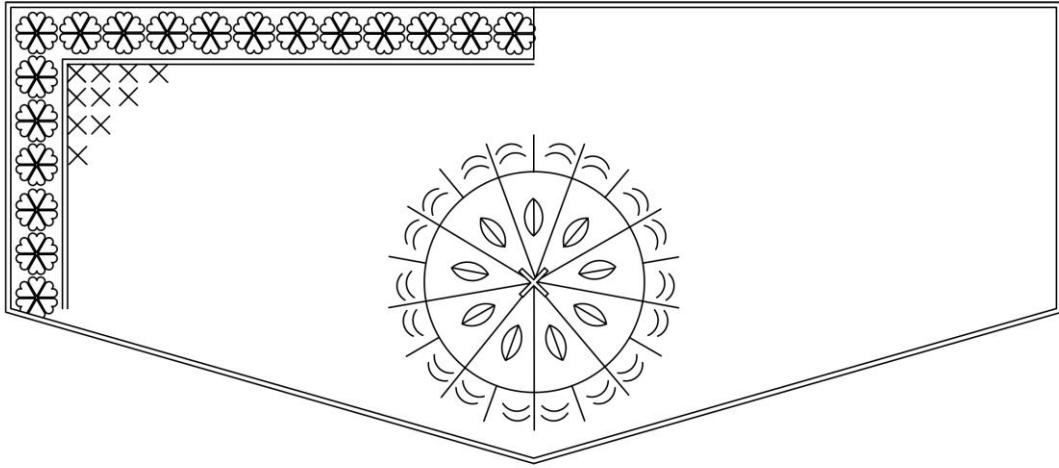
Çizim No 4: Ön Kapak

0 1 2 3 4 5 cm

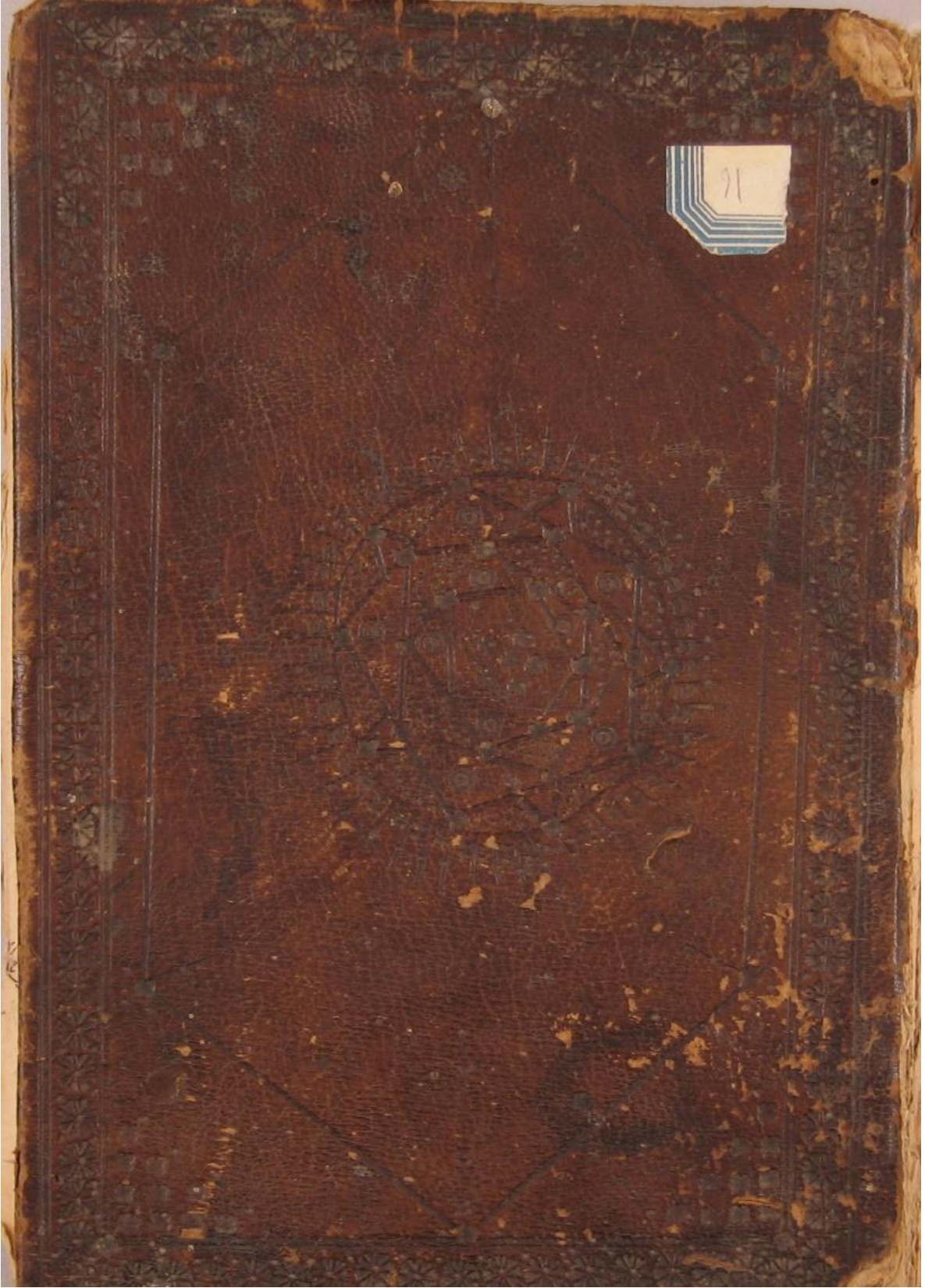
Çizim No 5: Arka Kapak

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No 6: Mıklep

Fotoğraf 22: Ön Kapak

Fotoğraf 23: Arka Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf 24: Mıklep

Katalog Numarası	: 4
Demirbaş Numarası	: 941
Çizim No	: 7,8
Fotoğraf Numarası	: 25, 26, 27
Eserin Adı	: Meşâriku'l-Uşşâk fi Şari'l-Eşvak
Yazarın adı	: Ebû Muhammed Cafer b. Ahmed b. el-Hüseyn es-Serrâc el-Bağdâdî (ö. 500/1106)
Müstensih	: Abdurrahman b. İshak
Konusu	: Hadis
Tarihi (İstinsah)	: Rabiülevvel 599/ Kasım 1202
Eserin Ebadı	: 240x170-190x125 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/ Kahverengi
Sayfa sayısı	: 238
Satır sayısı	: 21
Tanım	: Serrac el- Bağdadi, kıraat âlimi ve hadis hâfızıdır.”Meşâri‘u’l-‘uşşâk” aşka dair bilgiler verilmiştir. Her bölümün başında Serrâc’ın beyitleri yer almaktadır ¹⁶⁴ .

Metin kısmı siyah mürekkeple nesih hattıyla yazılmıştır. Eserde zahriye sayfasi bulunmakla birlikte temellük kaydı da görülmektedir. Eserin ön ve arka kapağı aynı karakterde olup miklebi farklı bir desendir. Şemse 2 cm yarıçapında tek sıra kalın cetvelle daire formu şeklinde oluşturulmuştur. İç kısmında altı köşeli yıldız Mühr-ü Süleyman tasarımı görülmektedir. Yıldızın tam ortasına altı adet yarım dilimli daire formu çizilmiştir. Bu yıldızların iç kısımları nokta demiri ile doldurulmuştur. Şemse deseni üzerinde az da olsa altın izleri mevcuttur.

Kapağın etrafına onu kapsayan üç sıra cetvel çekilmiştir. Bu cetvel köşebentle birlikte oluşturulmuştur. Kenar suyu deseni yıprandığı için kompozisyonu belli değildir.

¹⁶⁴ Ali Turgut, “Serrac,Ca’fer b. Ahmed”, **DİA**, C.36, İstanbul,2009,s.569-570.

Miklebin şemsesi daire formlu olup, iç kısmına birbirine girift bir desen yapılmıştır. İç kısımları penç ile doldurulmuştur. Şemse dışında da bütün yüzey penç ile doldurulmuştur. Kapaktaki zencerek desenleri burada da uygulanmıştır.

Bugünkü Durumu : Eserin ön, arka kapağı ve miklebi sağlamdır. Deri yüzeyinde aşınmalar vardır. Ön kapağın deri yüzeyi lekeli ve soluktur fakat bezemeler belirgin ve düzgündür. Sırt kısmının dudak kenarlarında yıpranmalar görülmektedir. Sertab kısmının dudak kenarlarında deri eksiklikleri vardır.

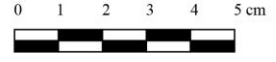
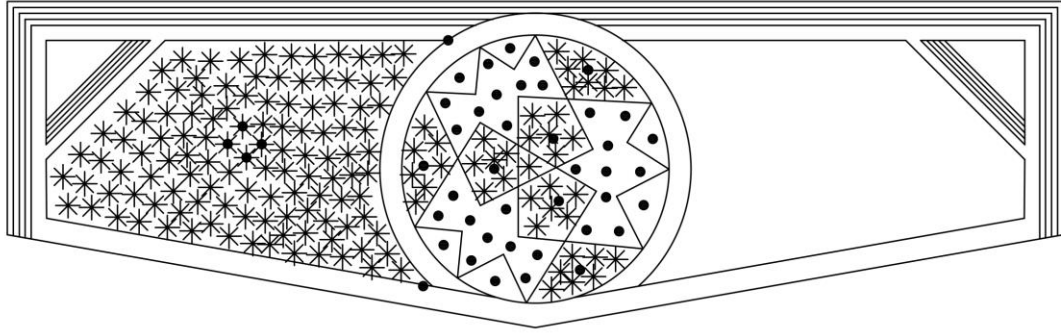
Ön kapak metin bloğundan ayırık durumdadır. İlk ve son sayfaların onarımları kabaca yapılmıştır. Kolun ve şirazesini hasardan dolayı kopmuştur.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Benzer bir örneği Bursa İnebey Kütüphanesi'nde bulunan Ulucami Koleksiyonu 273¹⁶⁵ numaralı eserdir. Adı Mealim et-Tenzil (2. Cildi), 13. yüzyıl ilk yarısı olarak tarihlendiriliyor. Daire içinde, iç içe geçmiş altı dilimli bir daire ve altı köşeli bir yıldız formdan oluşmaktadır. Diğer eserden farklı olarak şemse etrafı araları tıgı ve içleri noktalı, küçük yarım daire bulunmaktadır. Bu cildin şemse formuna bakılarak benzer örnekler XIII. yüzyıllarda rastlanmaktadır.

Diğer bir örnek Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Darende Sadrazam Mehmed Paşa Koleksiyonu 344¹⁶⁶ numaralı eserdir. Adı Şerh-ü Kasidetil Bürde, XIII. yüzyılın sonlarına tarihlendirilir. Şemsesi daire formlu olup, iç kısmı altı kollu yıldız tasarımı olarak yapılmıştır. Yıldız içi ve yıldız formunun daireyle birleşen kısımlara penç ile doldurulmuştur. Dairenin etrafı yarım ay deseni ile süslenmiştir.

¹⁶⁵ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.348.

¹⁶⁶ Ayşe serpil Odabaşı, **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 'sinde Darende Ciltleri**, Necmettin Erbakan Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk-İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya ,2019, s.83.

Çizim No: 8 Mıklep

Fotoğraf 25: Ön Kapak

Fotoğraf 26: Şemse Detayı

Fotoğraf 27: Mıklep

Katalog Numarası	: 5
Demirbaş Numarası	: 1746
Çizim No	: 9,10
Fotoğraf Numarası	:28, 29, 30
Eserin Adı	: Sirâcu'l-Mülûk
Yazarın adı	: Ebû Bekr Muhammed b. el-Velîd et-Turtûşî (451-520/1059-1126)
Müstensih	: -
Konusu	: Hadis
Tarihi (İstinsah)	: -
Eserin Ebadı	: 275x190-210x145 mm.
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/ Kahverengi
Sayfa sayısı	: 136
Satır sayısı	: 25
Tanım	: Endülüslü Mâlikî fıkıh âlimi ve hadisleri nakleden kişidir. Sirâcü'l-mülûk” isimli eserde müellif, siyaset konulardan hakkında görüşlerini anlatmıştır. ¹⁶⁷

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkep kullanarak nesih hattıyla yazılmıştır. Her iki kapak da aynı karakterde olup, kapakların ölçüleri 254x163 mm'dir. Merkezde 3,5 cm yarıçapında şemseyi oluşturan daire içinde, zencirek demiri ile yapılmış iki eşkenar üçgenin ters biçimde yerleştirilmesiyle oluşan, birbirini kesen altı köşeli yıldız, Mühr-ü Süleyman tasarımı görülmektedir. En ortada bulunan altı köşeli yıldızın iç kısmı zencirek demiriyle basılan dört yapraklı motifler ile doldurulmuştur. Altı köşeli yıldız ile yıldızı çevreleyen daire arasındaki boşluklara ise kısa çizgilerle hareketlilik verilmiştir. Etrafına tek sıra kalın cetvel çekilmiştir. Cetvelin kenarı, üzeri taralı yarım ay şeklindeki desenle doldurulmuştur.

¹⁶⁷ Muharrem Kılıç, “Turtuşî”, TDV, C.41, İstanbul,2012, 430-431.

Kapağı çevresindeki beş sıra ince bir cetvel çekilerek köşebent kısımları oluşturulmuştur. Üçgen formların uçlarına zencerek demiriyle palmet motifi basılarak, üzerine tığ yerleştirilmiştir. Köşebentlerin içleri boş bırakılmıştır. Kenarsuyu kısmı 'S' kıvrımlar yapılmış olup içleri tepelik motifleriyle doldurulmuştur.

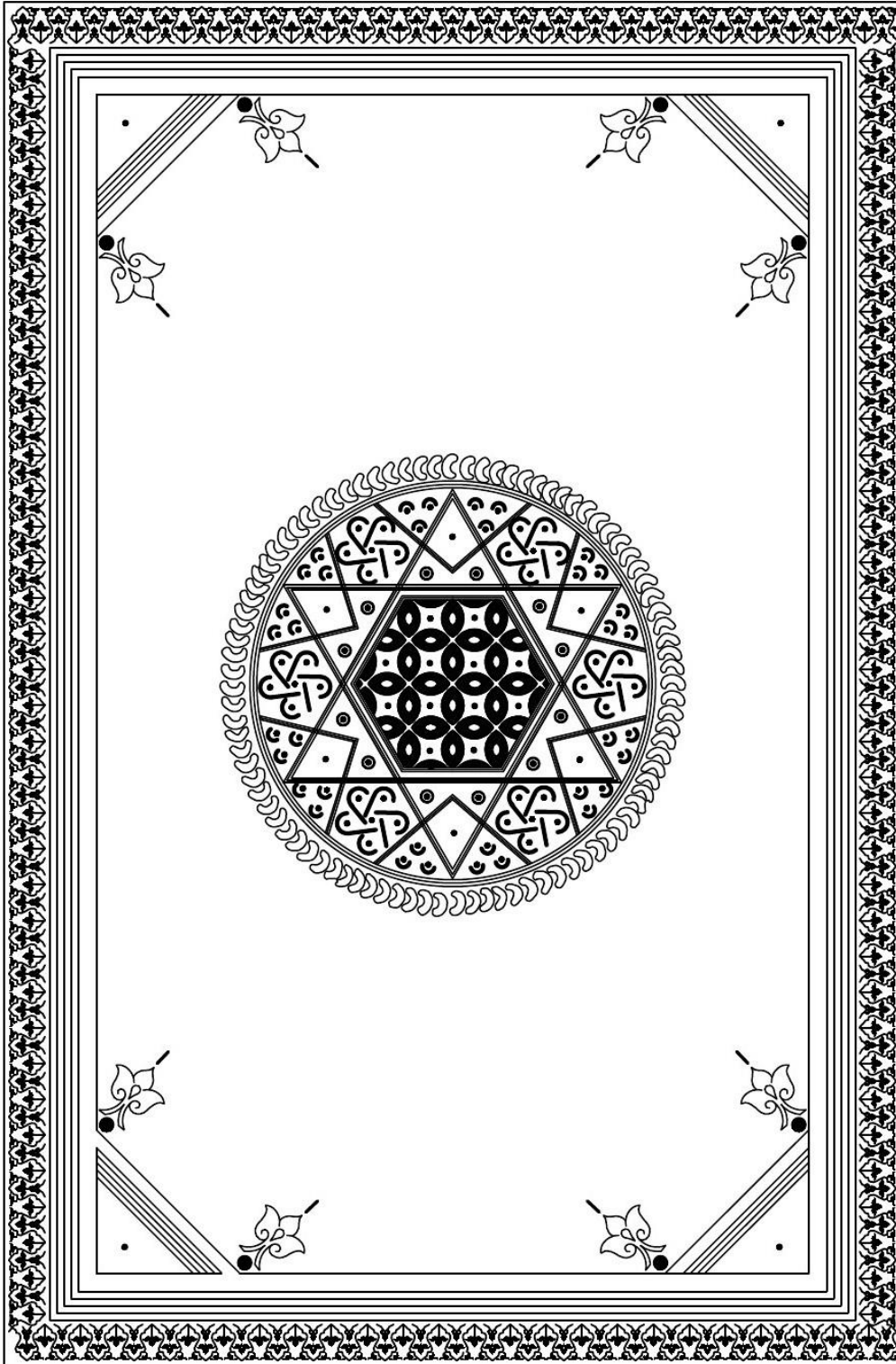
Sertab derisi üzerine iki sıra paftalarla teyzinat yapılarak, içleri nokta demiriyle doldurulmuştur. Mıklepteki şemse kapaktaki şemse formuyla aynıdır. Etrafı boş bırakılmadan dört yaprak motifi ile doldurulmuştur. Bu desenlerin kenarlarına tek sıra ince cetvel çekilmiştir. Kenarsuyu kısmında 'S' kıvrımlarla yapılmıştır. İçlerine tepelik motifleri yerleştirilmiştir. Kapak içlerinde paftalar aralıksız olarak yapılırken, içleri rumilerle süslenmiştir.

Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapak sağlam durumdadır. Eserin sertab ve mıklebi bulunmaktadır. Ön kapağın kenar kısımları onarım görmüş olsa bile yıpranmalar devam etmiştir. Arka kapağın etek uçlarında eksik deri parçaları görülmektedir. Her iki kapağın deri yüzeyi lekeli ve rengi koyulaşmıştır. Fakat bezemeleri belirgin ve düzgündür.

İlk sayfaları onarım görmüştür. Formalar iki duraklı olarak dikilmiş olup eserin şirazesinde kayıplar görülmektedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemekle beraber benzer cilt örnekleriyle karşılaştırma yapılmıştır. Bir örneği Topkapı Müzesinde bulunan III. Ahmed 97-1/2¹⁶⁸ numaralı eserdir. Adı Kitabu't Temyiz, H. 767/ 1365 tarihlidir. Şemse teknik özelliği ve deseni aynı olup cetvel kalınlıkları farklıdır. Eser XIII. yüzyılın sonlarına tarihlendirebilir.

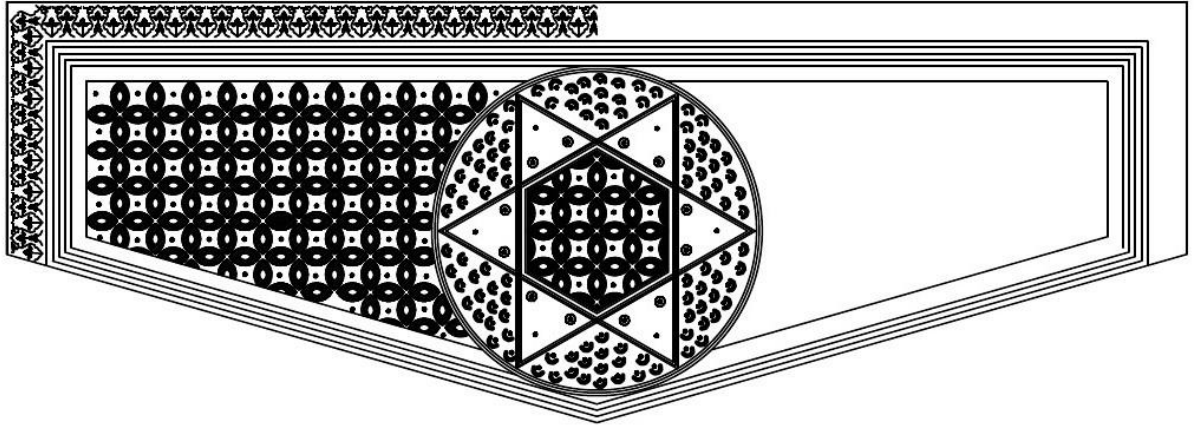
¹⁶⁸ Ahmet Saim Arıtan, **agt.**,s.133.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No:9

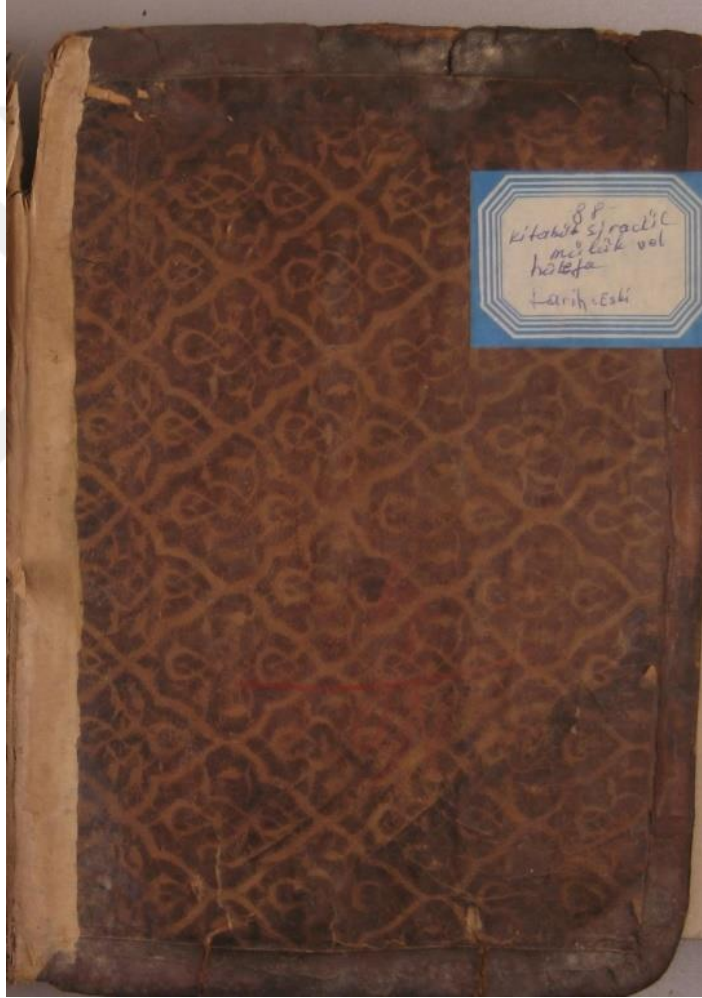
Çizim No: 10

Fotoğraf 28: Ön Kapak

Fotoğraf 29: Mıklep

Fotoğraf 30: Kapak İçi

Katalog Numarası	: 6
Demirbaş Numarası	: 1088
Çizim No	: 11
Fotoğraf Numarası	: 31, 32
Eserin Adı	: Şerhü Manzûmeti'l-Hilafiyat
Yazarın Adı	: Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî es-Semerkindî (ö. 537/1142)
Müstensih	: -
Konusu	: İslâm Dini-Hilafiyet
Tarihi (İstinsah)	: Recep 714/1314
Eserin Ebadı	: 260x185-200x140 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa sayısı	: 260
Satır sayısı	: 19
Tanım	: Semerkandî, hanefî fakihî, muhaddis, müfessir, kelâmcıdır. “El-Manzûmetü'n-Nesefiyye” Hanefiler arasında meşhur olan bir fıkıh kitabıdır. Birçok âlim tarafından şerh edilmiştir ¹⁶⁹ .

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır. 262a sayfasında vakıf mührü bulunmaktadır. Eserin ön ve arka kapağı tam zeminli geometrik desen ile süslenmiştir. İki ince tek kalın çizgi demiriyle yapılan geometrik kollar, dikdörtgen çerçeveyi oluşturmaktadır. Merkezinde on iki köşeli yıldız olup, köşebentlere yıldız formunun dörtte biri olacak şekilde yerleştirilmiştir. Merkezdeki on iki köşeli yıldızın iç kısmına kısa çizgilerle hareketlilik verilmiştir. Geometrik desenlerin içleri zencerek demiriyle penç motifi ve nokta demiri ile doldurulmuştur. Yer yer altın kakmalar görülmektedir. Dikdörtgen çerçeveye üç ince, iki kalın cetvel çekilip, kenarına ‘X’ şeklinde desen yapılmıştır. Zencerek kısmı tekrar üç ince iki kalın cetvel çekildikten sonra geometrik desen ile sonlandırılmıştır.

¹⁶⁹ Ayşe Hümeysra Aslantürk, “Nesefî ,Necmeddin”, **DİA**,C.32. İstanbul,2006,s.571-573.

Eserin iki kapağının içi deri ile kaplıdır. Kapağın merkezindeki dairenin içinde iki eşkenar üçgenin birleşiminden oluşan altı köşeli yıldız, Mühr-ü Süleyman formu yer almaktadır. Yıldızın boşlukları penç ile doldurulmuştur.

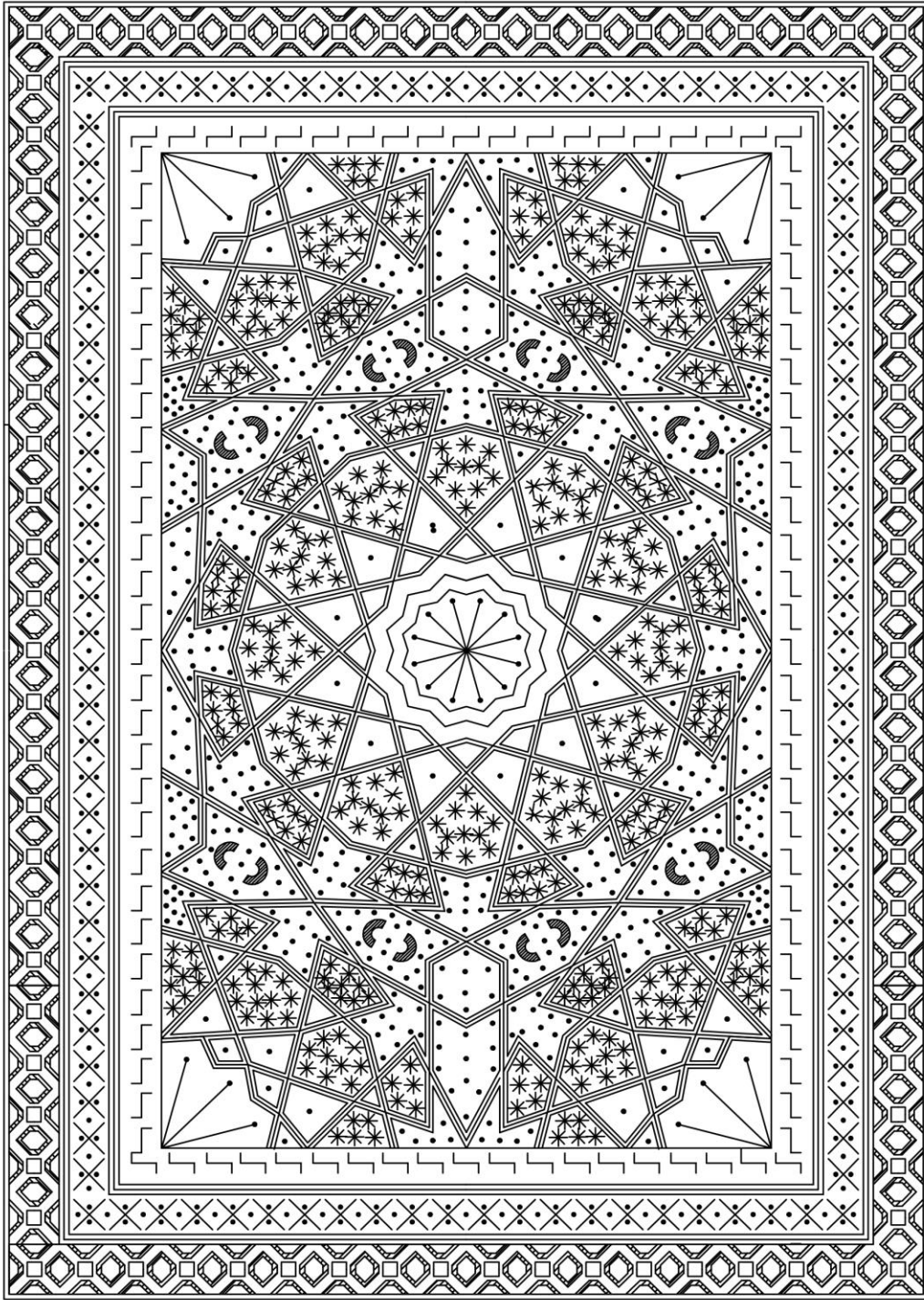
Bugünkü Durumu : Eserin ön ve arka kapağı aynı desene sahiptir. Her iki cilt kapağının baş, etek, ön kenar ve sırt kısımları onarılmıştır. Kapak içi derisinde kütüphanenin kaşesi bulunmaktadır. Eserin sayfalarında su lekeleri görülmektedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmektedir. Bu cildin şemse motifine benzer bir örnek Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Burdur İl Halk Kütüphanesi 193¹⁷⁰ numaralı eserdir. Eser adı El-Müntehab fi Usûlil-Mezheb'dir. Tarihi 796/ 1394' tür. Cilt tam zeminli geometrik desenlidir. Farklı olarak zencerek demiriyle yıldızların boş kısımları yarım ay şeklinde desen ile doldurulmuştur. böyle tüm zemin bezemeli örnekler XIII. ve XIV. yüzyıl arasında görülmektedir.

Diğer bir örnek ise zahriye sayfada görülen tezhipli sayfadır. Merkezde on kollu yıldız, etrafı yıldız kollarıyla yapılan tezyinattır. Köşesinde ¼ yıldız tasarımı kullanılmıştır¹⁷¹

¹⁷⁰ Ayşe Serpil Odabaşı, **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Burdur Koleksiyonu Cilt Örnekleri**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi Ve San'atları Anabilim Dalı, (Y.Y.L.S.),Konya, 2017, s.89.

¹⁷¹ Zeren Tanındı, 'Kuran-ı Kerim Nüshaların Ciltleri ve Tehipleri',**1400.Yılında Kuran-ı Kerim. Türk İslam Eserler Müzesi Kuran-ı Kerim Koleksiyonu**, Ed.Müjde Unustası, İstanbul,s.156.

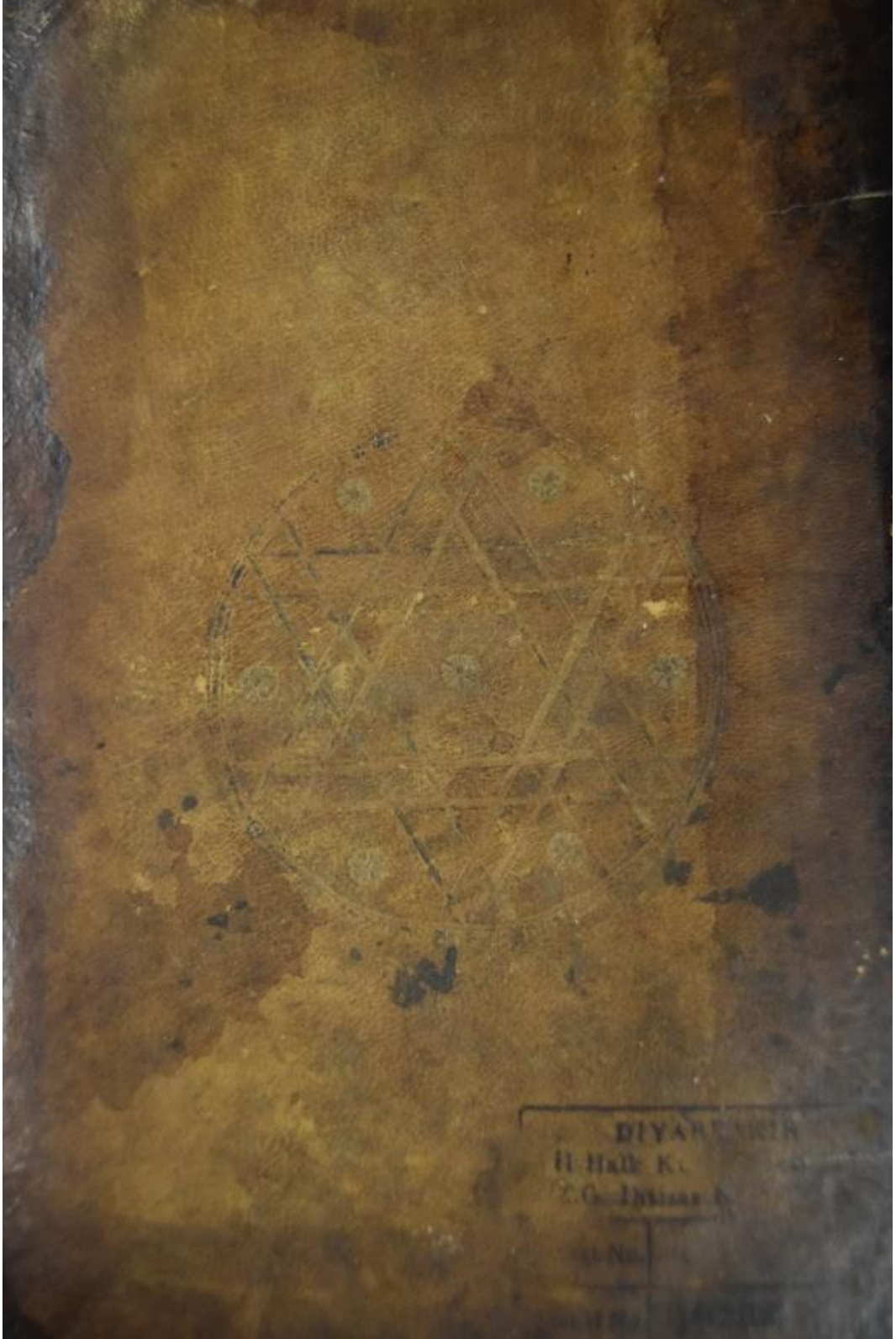
0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 11

Fotoğraf 31: Ön Kapak

Fotoğraf 32: Kapak İçi

Katalog Numarası	: 7
Demirbaş Numarası	: 1233
Çizim No	:12,13
Fotoğraf Numarası	: 33, 34, 35
Eserin Adı	: Muhtasar fî Câmi'i's-Sahîh
Yazarın adı	: Ebû Muhammed Zekî ed-dîn Abd el-Azîm b. Abd el-Kavî el-Munzirî (581-656/1185-1258)
Müstensih	: Muhammed b. Yakub b. Muzaffer
Konusu	: Hadis
Tarihi (İstinsah)	: 720/1320
Eserin Ebadı	: 280x200-205x145 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa sayısı	: 342
Satır sayısı	: 21
Tanım	: Muhtasaru Şahîhi Müslim “el-Câmi’u’l-mu’lim bi-mağâşidi Câmi’i Müslim Sıddîk” adlı eser Hasan Han’ın es-Sirâcü’l-vehhâc min keşfi meţâlîbi Şahîhi Müslim b. Haccâc adlı Arapça şerhiyle birlikte basılmıştır ¹⁷² .

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkeple yazılmıştır. İlk yaprağında kütüphanenin mührü vardır. Eserin ilk beş sayfasının yazı karakteri farklıdır. İlk sayfasında vakıf mührü yer alır. Eserin ön ve arka kapağı aynı karakterde olup mıklebi farklı desendir. Şemse 2 cm yarıçapında iki sıra ince cetvel ile yapılmış daire formundan oluşmaktadır. Merkezde on köşeli yıldız formu görülmektedir. Yıldız kollarının etrafına ongen cetvel çizgisi çevrilmiştir. Yıldız formunun içi ve uçları zencerek demiriyle geometrik şekillerle doldurulmuştur. Desenlerin ortalarında altın kakmalar görülmektedir. Dairenin etrafı on altı adet 1 cm ebadında dilimli yarım daireden oluşmaktadır. İç kısımlarında aynı geometrik desenler kullanılmıştır. Dilimli daireler arasına tığlar konulmuştur.

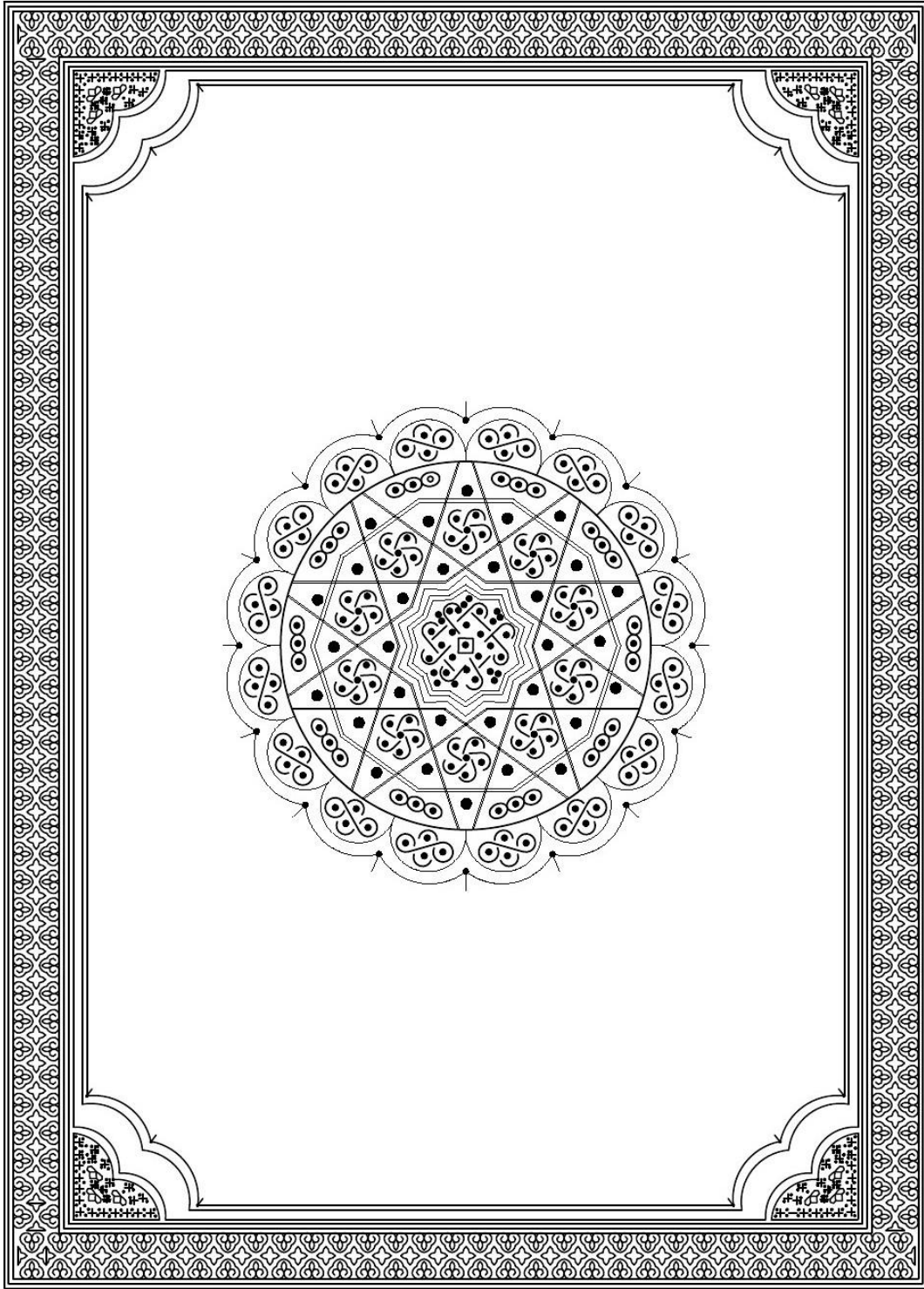
¹⁷² M.Y Kandemir, ” Münzirî”, **DİA**,C.32,İstanbul,2006,s.35-37.

Şemsenin etrafına iki ince cetvel çekilmiştir. Tekrar dört ince cetvel çekilerek köşebent kısımları oluşturulmuştur. Dilimli köşebentlerin iç kısımları 'X' şeklindeki desenle doldurulmuştur. Zencerek deseni küçük paftalar halinde sıralanmış olup, alt ve üst kısımları küçük palmetlerle süslenmiştir. Etrafına dört ince cetvel çekilmiştir.

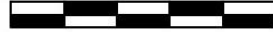
Eserin mıklebini çevreleyen iki ince tek kalın cetvel çekilmiştir. Şemsesi daire formda, iç kısmı ise altı köşeli yıldız şekli yer almaktadır. Mıklepteki daire formunun içinde altı adet daire birbirine ilmeklenir. Her bir daireye tekrar yarım daireler ilmeklenerek kompozisyon tamamlanır. Bu desenlerin içleri nokta demiri ile doldurulmuştur. Mıklebin bütün yüzeyleri 'x' şeklindeki desenle doldurulmuştur. Mıklebi çevreleyen cetvelin etrafı küçük paftalarla sıralanmış olup alt ve üstleri küçük palmetlerle süslenmiştir. Kapak içlerinde görülen bitkisel motiflerin şekilleri simetrik olmamasına rağmen, dönemin özelliklerini güzelce yansıtmaktadır. Paftalar aralıksız bir şekilde sıralanmış olup içi rumilerle süslenmiştir.

Bugünkü Durumu : Eserin ön, arka kapakları ve mıklebi sağlamdır. Baş, etek kısımları ve sırttaki eksiklikleri uygun renkte deri ile tamamlanmıştır. Sırt dikişi yenilenmiş olup, kolon dikişi ve şirazeside örülmüştür. Metin kısmında fazla tahribat bulunmamaktadır.

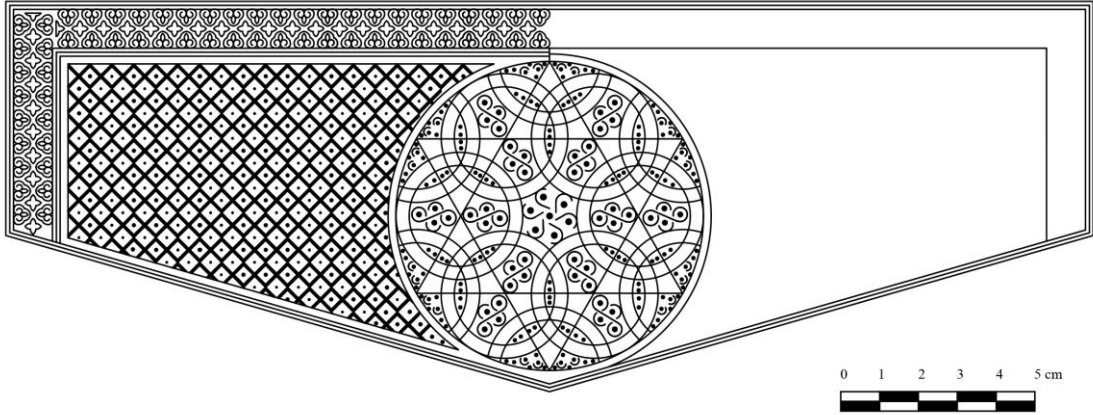
Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Benzer bir örneği Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Niğde koleksiyonu 1789 numaralı eserdir. Adı Camiu's Sahih, H.748/1347 tarihlidir. Eserin şemsesi daire formulu olup, iç kısmı on kollu yıldız şeklinde yapılmıştır. Yıldızın içi geometrik desenle doldurulmuştur. Farklı olarak dairenin etrafı yarım ay şeklinde süslenmiştir. Salbeği de geometrik desenle yapılmıştır. Cildeki karakter üslubuna bakılarak XIII. yüzyılların ortalarına olabileceği düşünülmektedir.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 12

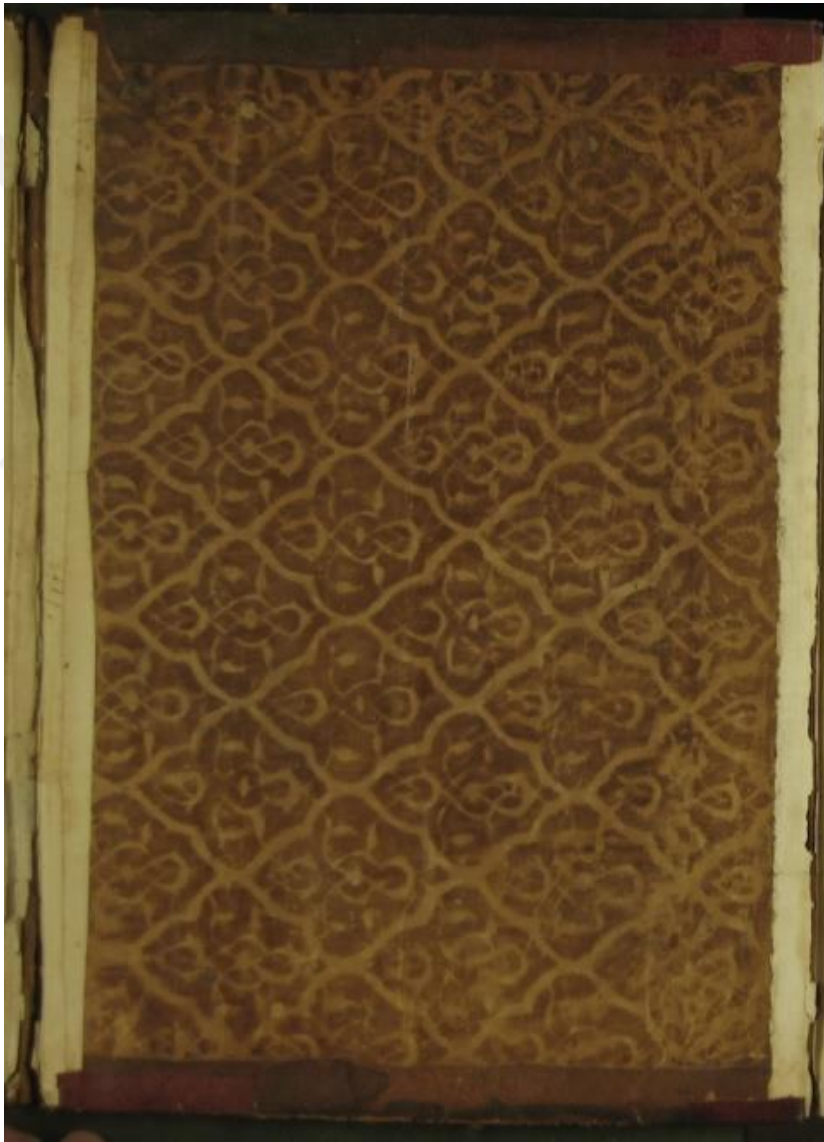
Çizim No:13

Fotoğraf 33: Ön Kapak

Fotoğraf 34: Miklep

Fotoğraf 35: Kapak İçi

Katalog Numarası :8

Demirbaş Numarası	:1376
Çizim No	: 14
Fotoğraf Numarası	: 36, 37
Eserin Adı	: Avdahü'l Mesalik ila Marifetil Büldan ve'l Memalik
Yazarın Adı	: Sipahizade, Muhammed b. Ali El-Bursevi
Müstensih	:-
Konusu	:Coğrafya
Tarihi (İstinsah)	:724/1323
Eserin Ebadı	: 275x185-200x130 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa sayısı	: 106
Satır sayısı	: 25

Tanım: Eserin başı eksik olup son sayfasında istinsah tarihi yazmaktadır. Ön kapağın iç kâğıdında kütüphanenin mührü bulunmaktadır. Metin krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkep kullanarak nesih hattıyla yazılmıştır.

Kapağın merkezinde 3,5 cm yarıçapında şemseyi oluşturan daire içinde, zencirek demiri ile yapılmış birbirini kesen altı köşeli yıldız (Mühr-ü Süleyman) motifi yer almaktadır. Ortasına daire içinde altı köşeli yıldız çizilmiştir. Yıldızların içleri daire şekilleriyle doldurulmuştur. Şemsenin etrafı geometrik desenle bezenmiştir.

Kapağı kapsayan üç sıra cetvel çekilerek köşebentler oluşturulmuştur. Köşebentler sınırlandırılmadan yapılarak geometrik girift desenle süslenmiştir. Kapağın etrafı iki sıra kenarsuyu deseni ile çevrilmiştir. Geometrik girift bir kompozisyon oluşturulmuştur. İç kapakları kâğıtla kaplanmıştır.

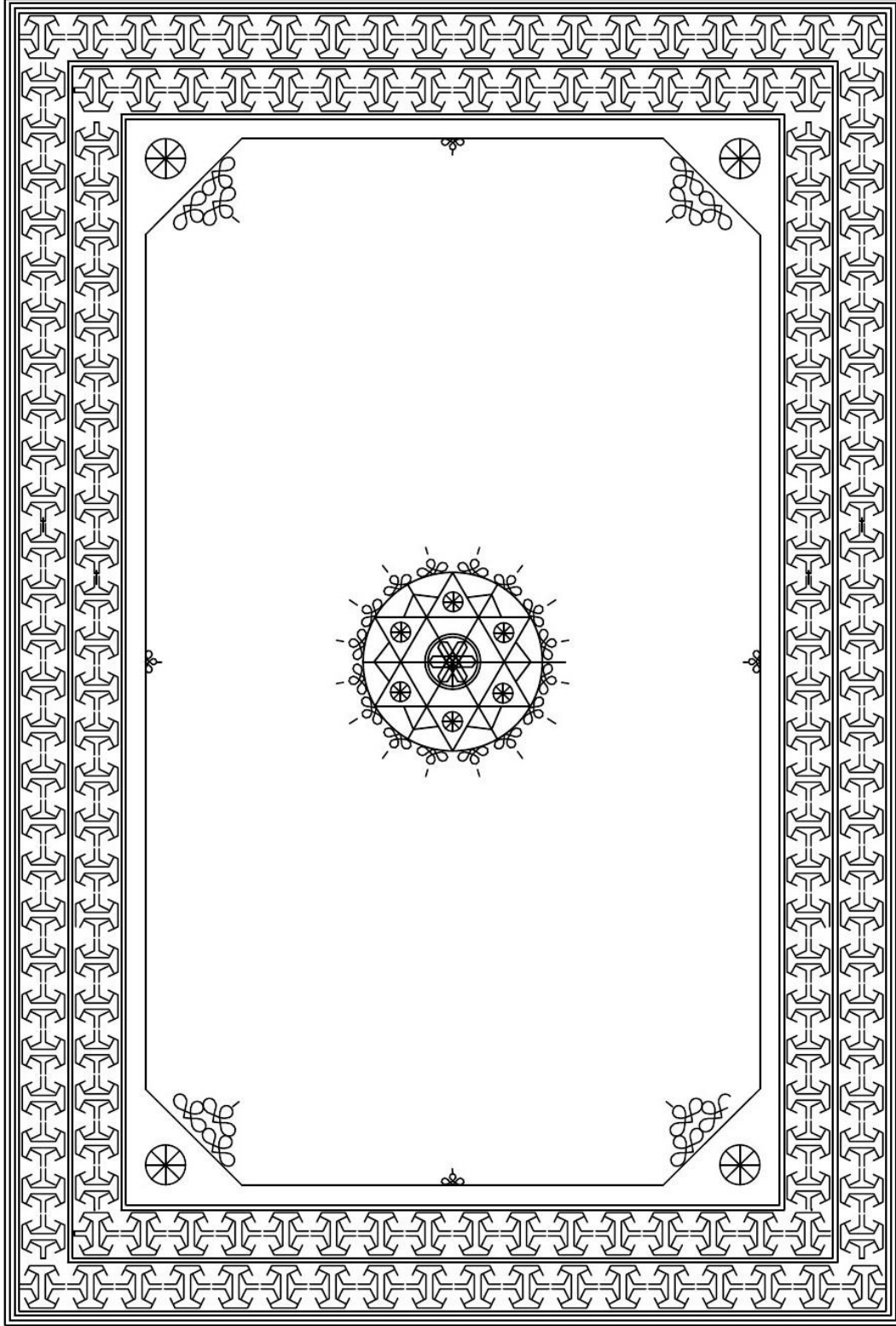
Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapak sağlam durumdadır. Ön kapağın kenar kısımları tahrip olmuştur. Her iki kapağın deri yüzeyi lekeli ve soluktur fakat bezemeleri belirgin ve düzgündür. Cildin sırt kısmı açık kahverengi deri parçaları ile kabaca onarım görmüştür.

Metnin sayfalarında su lekeleri görülmektedir. Sırt dikişinde yıpranmalar vardır. Kolon dikişi ve şirazesini aşınmalardan dolayı yıpranmıştır.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmektedir. Benzer bir örneği Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Ayasofya- 3248 ¹⁷³ numaralı envantere kayıtlıdır. 732/1331 tarihlidir. Şemsesi daire şeklinde yapılmış, içi altı kollu yıldız Mühr-ü Süleyman tasarımı görülmektedir. Beraber benzer cilt analizi yapıldığında bu tür örneklere XIII. yüzyılda rastlanmaktadır.

¹⁷³ Gürcan Mavili, **agt.**, s.60.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 14

Fotoğraf 36 : Ön Kapak

Fotoğraf 37: Şemse Detayı

Katalog Numarası	: 9
Demirbaş Numarası	: 1189
Çizim No	: 15
Fotoğraf Numarası	: 38, 39, 40
Eserin Adı	: Mefâtihu'l-Gayb
Yazarın Adı	: Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210)
Müstensih	: -
Konusu	: İslâm Dini-Tefsir
Tarihi (İstinsah)	: 10 Cemaziyel evvel 754/13 Haziran 1353
Eserin Ebadı	: 255x190-185x125 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa sayısı	: 350
Satır sayısı	: 23
Tanım	: Eserin ismi Mefâtihu'l-ğayb "Et-Tefsîrü'l-Kebîr" diye

de bilinir. Râzî'nin tefsire dair en önemli eseri olup otuz iki cilt halindedir¹⁷⁴.

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkebi kullanarak yazılmıştır. Konu başlıkları lal mürekkeple yazılmıştır. İlk sayfasında kütüphanenin mührü bulunmaktadır. Ön ve arka kapak aynı karakterdedir. 2.5 cm yarıçapında şemse, tek sıra kalın cetvel ile sınırlandırılmıştır. En iç kısmı kalın çizgi demiriyle girift bir geometrik desenle doldurulmuştur. Kalın çizgi demiriyle yapılan desenlerin üzeri taralı bir şekilde yapılmıştır. Şemseyi çevreleyen iki ince cetvel çekilmiştir. Tekrar iki ince, tek kalın cetvel çekilerek köşebent kısmı oluşturulmuş ve uçlarına penç ile hareketlilik verilmiştir. Köşebent kısmı büyük bir tarzda yarım daire şeklinde yapılmış olup, kalın çizgi demiriyle girift bezeme şeklinde süslenmiştir. Zencerek kısmı ise iki sıra kalın 'S' şeklinde desen ile doldurulmuştur.

Kapak içi deri ile yapılmış olup bitkisel motiflerle süslenmiştir. ¼ simetri şeklinde helezon kıvrımlarla rumi ve tepelik motifleri kullanılmıştır.

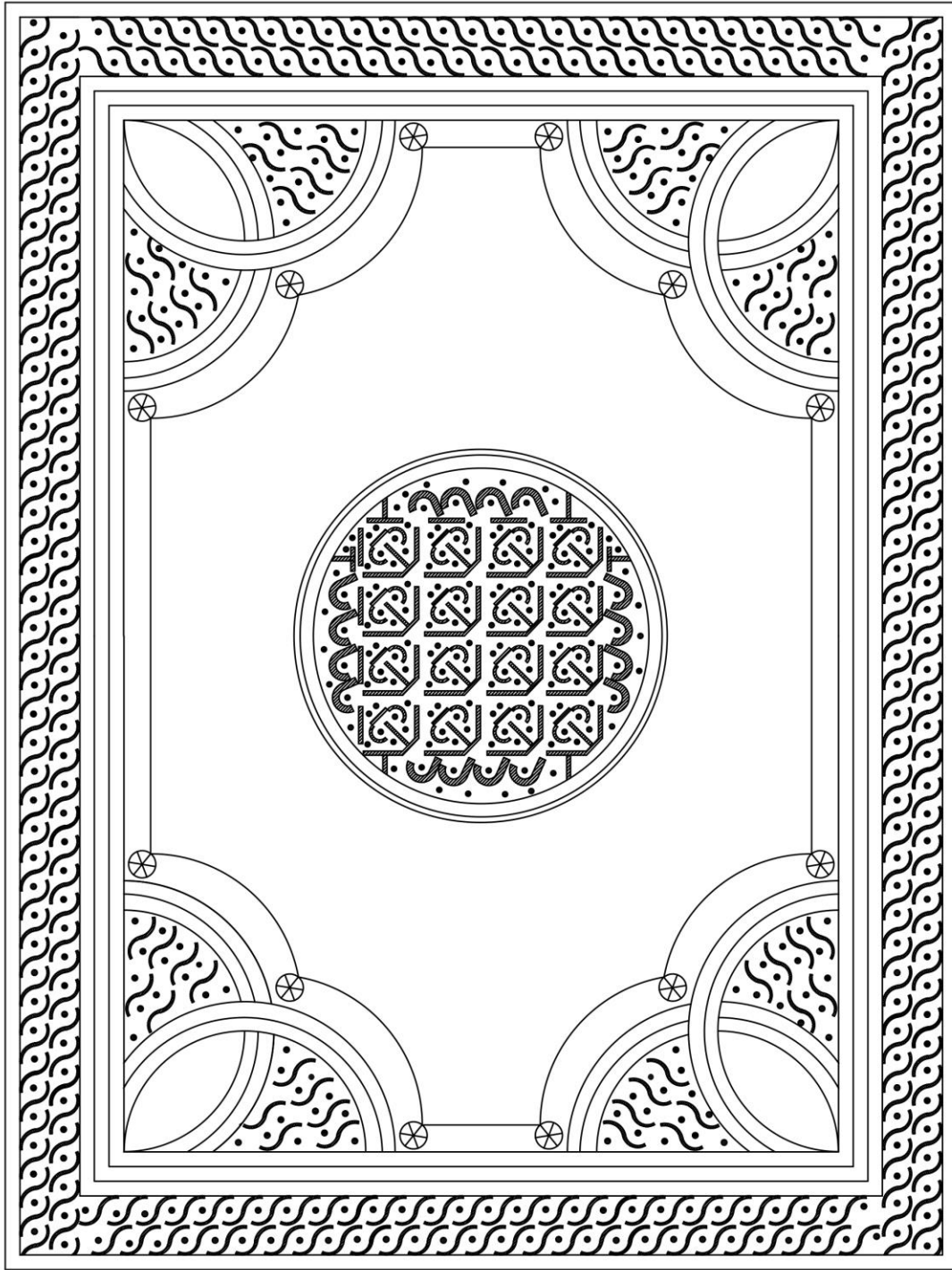
¹⁷⁴ Yusuf Şevki Yavuz, "Fahrüddîn er-Râzî", DİA, C.12, İstanbul, 1995, s.89-95.

Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapak sağlam durumdadır. Kapakların sırt kısmı tahrip olmuştur. Her iki kapağın deri yüzeyinde lekeler ve çizilmeler görülmektedir. Bezemeler bellidir. Ön ve arka kapağın baş ve etek kısımları kaba bir onarım görmüştür.

Sırt dikişinde kopmalar görülmektedir. Sayfalarda su lekeleri vardır. Kolon dikişi ve şirazesı yıpranmış vaziyettedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Bir benzer örneği Bursa İnebey Kütüphanesi'ndeki bulunan Hüseyin Çelebi Koleksiyonu 645¹⁷⁵ kayıtlı olan numaradır. Eserin adı Şerh el-İşârât ve't-Tenbîhât, 725/1325 tarihli'dir. Bu eserin şemsesi daire formlu olup iç kısmı girift bezemelerle doldurulmuştur. Köşebentleri üçgen formda olup, zencerek kısımları farklı olarak düzenlenmiştir.

¹⁷⁵ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.235.

0 1 2 3 4 5 cm

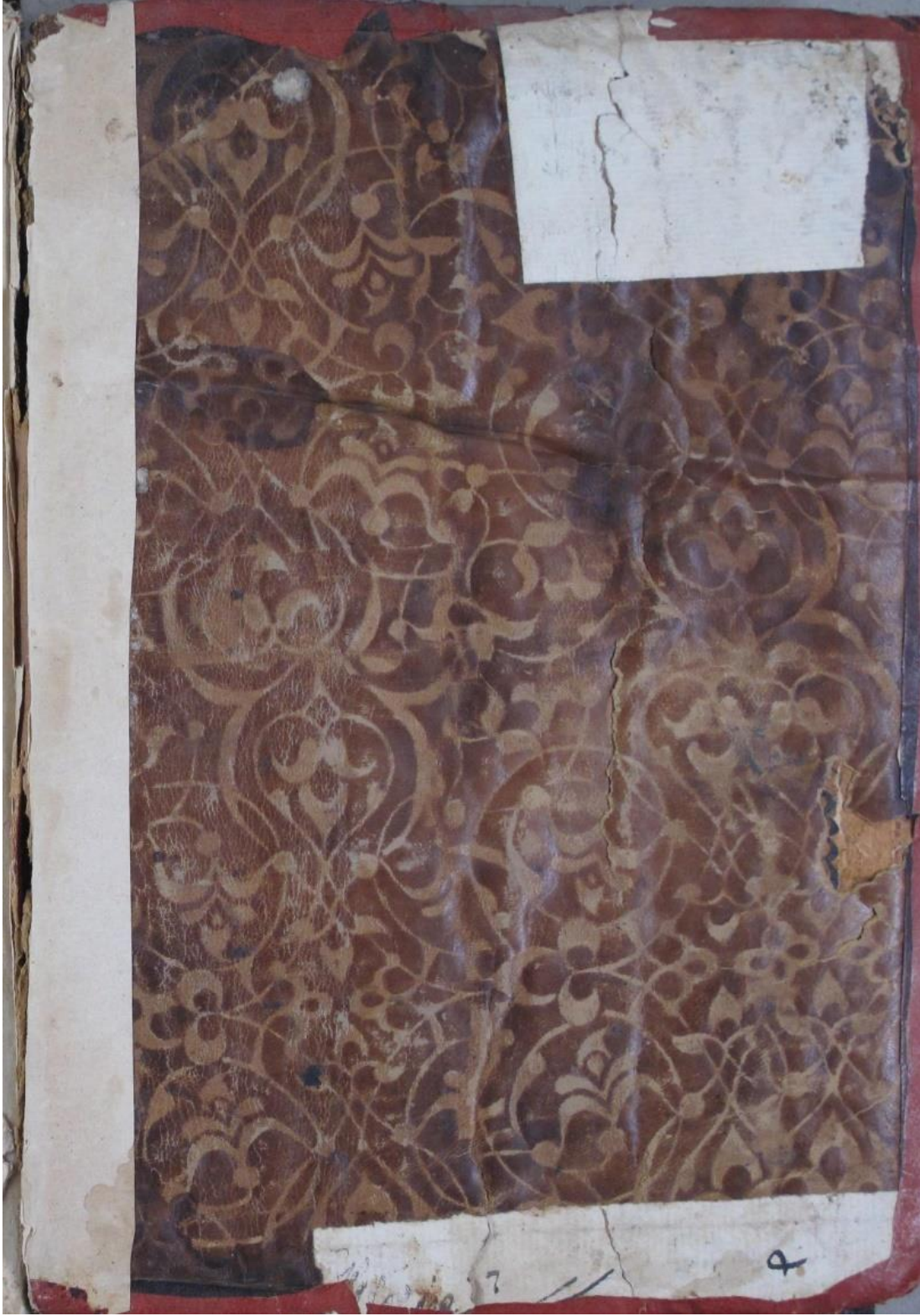
Çizim No:15

Fotoğraf 38: Ön Kapak

Fotoğraf 39: Şemse Detayı

Fotoğraf 40: Kapak İçi

Katalog Numarası	: 10
Demirbaş Numarası	: 229
Çizim No	: 16
Fotoğraf Numarası	: 41, 42, 43
Eserin Adı	: el-Elfiye
Yazarın Adı	: İbn Mâlik Cemâl ed-dîn Muhammed b. Abd-Allâh et-Tâ'î (600-672/1203-1273)
Müstensih	: -
Konusu	: Arapça Gramer
Tarihi (İstinsah)	: -
Eserin Ebadı	: 180x130-120x85 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 1-32,33-60, 61-99
Satır Sayısı	: 13
Tanım	: “El-Elfiyye” adlı eseriyle tanınan gramer, sözlük ve

kıraat âlimidir. “el-Elfiyye” (el-Ḥulâsatü'l-elfiyye, el-Ḥulâşa). el-Kâfiyetü'ş-Şâfiye'nin özetidir. İbn Mu'tî'nin ed-Dürretü'l-elfiyye fi 'ilmi'l-'Arabiyye adlı eserinden esinlenilerek yazılmıştır¹⁷⁶.

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkebi kullanılmıştır. Eserde üç risale bulunmaktadır. İlk risale 1-32 arası, ikincisi 33-60 arası, üçüncüsü 61-99 arasıdır. İkinci risalenin adı Tabsiratü'l-Mübtedî ve Tezkiretü'l-Müntehi'dir. Yazar adı Zeyn ed-dîn Abdurrahîm b. el-Hüseyn el-İrâkî (725-806/1324-1403) dir. Konusu hadis, dili Arapçadır. Bu eseri İrâkî daha sonra Fethü'l-Muğîş bi-Şerhi Elfiyyeti'l-Hadîş adıyla şerh etmiştir¹⁷⁷. Diğer risale ile aynı olup müstensihi farklıdır. Müstensihi Hasan b. Ali Erbilii' dir. Eserde bulunan risalelere bakıldığında diğer risalelerin yazarının yaşadığı zaman farkı görülmektedir.

Her iki kapak ve mıklep aynı karakterdedir. Merkezde 3,5 cm yarıçapında şemseyi oluşturan daire içinde, zencirek demiri ile yapılmış birbirini kesen altı köşeli

¹⁷⁶ Abdülhak Turan, “İbn Mâlik et-Tai”, **DİA**, C.20, İstanbul, 1999, s. 169-171.

¹⁷⁷ M.Yaşar Kandemir, “İrâkî, Zeynüddin”, **DİA**, C. 19. İstanbul, 1999, s.118-121.

yıldız Mühr-ü Süleyman tasarımı görülmektedir. En ortada bulunan altı köşeli yıldızın iç kısmı kalın çizgi demiriyle girift bezeme ile doldurulmuştur. Daire çizgisinin kestiği üçgen bölümlere nokta demiri basılmıştır. Altı köşeli yıldız ile yıldızı çevreleyen daire arasındaki boşluklara ise kalın çizgi demiriyle girift bezeme yerleştirilmiştir. Etrafına dört sıra cetvel çekilmiştir. Cetvelin kenarına yarım ay şeklinde desen yapılmıştır.

Şemseyi kaplayan sekiz sıra ince cetvel çekilerek köşebent kısmına nokta demiri basılmıştır. Zencerek kısmı anahtar desenli bir bezeme ile süslenmiştir. Mıkletin merkezinde şemseyi oluşturan daire içinde, zencerek demiri ile yapılmış, birbirini kesen altı kollu yıldız Mühr-ü Süleyman tasarımı görülmektedir. Yıldızların iç kısmındaki nokta demiri, geometrik desen ve kakma ile doldurulmuştur. Daire çizgisinin kestiği üçgen bölümler yarım ay şeklindeki bezeme ile süslenmiştir. Mıkletin yüzeyini dört yapraklı bir desen kaplamaktadır. Bu deseni çevreleyen sekiz ince cetvel çekilmiştir. Zencerek kısmında ise cilt kapağındaki anahtar desen kullanılmıştır. Kapak iç derileri ise bitkisel motifle süslenmiştir. Dilimli paftalar aralıksız olarak yapılmış olup içi rumi ve tepelik motifi ile doldurulmuştur.

Bugünkü Durumu : Ön, arka kapak ve mıkleti sağlam durumdadır. Ön, arka kapağın ve mıkletin bezemeleri belirgin ve düzgündür. Cildin sırt kısmı açık koyu kahverengi deri parçaları ile kabaca onarım görmüştür. Her iki kapak metin bloğundan ayrılmış durumdadır. Ön kapağın baş, etek ve ön kenar kısımları yıpranmıştır.

Eser onarım görmüş olup tekrar sırt dikişi hasar görmüştür. Kolon dikişi ve şirazesinde kayıplar vardır.

Değerlendirme : Eserde üç risale bulunmaktadır. Eserin tarihi bilinmemekle beraber benzer cilt örneklerle karşılaştırma yapılmıştır. Eserimizin şemse teknik özelliği ve deseni aynı olup cetvel kalınlıkları değişmiştir. Bu eserin bir benzeri Bursa İnebey Kütüphanesindeki, Haraççioğlu 83¹⁷⁸ numaralı eserdir. Adı Ahkamü'l-Kur'an'dır. İstinsah tarihi 653/1255'tir. Şemse içi iki sıralı cetvel ile çevrilmiş olup, iki ters üçgenin birleşmesiyle meydana gelen altıgen formdan oluşmuştur. İki üçgenin ana formu altı kollu yıldız Mühr-ü Süleyman tasarımını

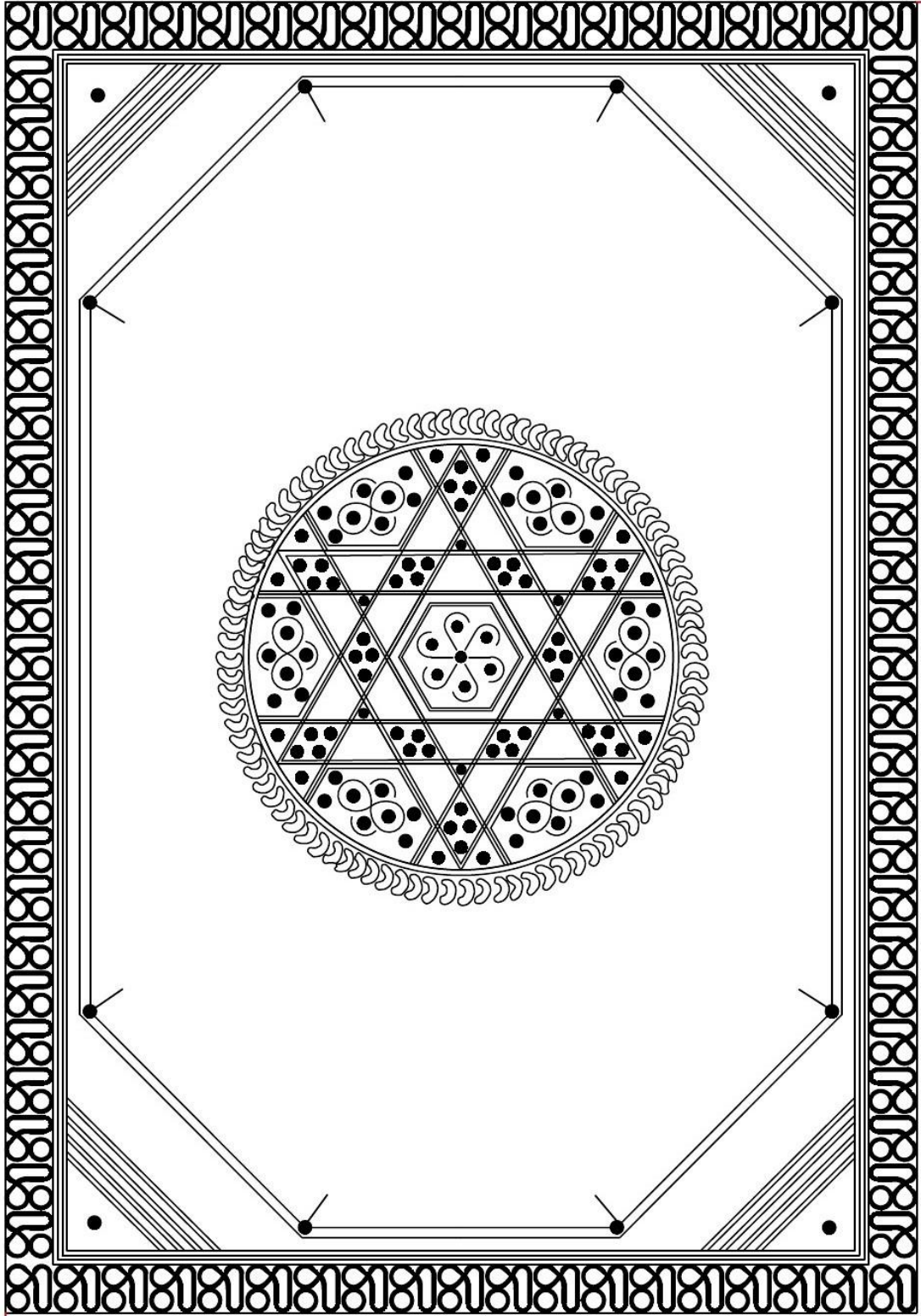
¹⁷⁸ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.142.

oluşturur. Cetvellerin kesişme noktalarında geometrik şekiller vardır. Diğer bir örnekte Konya Kütüphanesi Bor koleksiyonunda bulunan 24 numaralı eserdir. Eserin şemse formu benzemekte olup salbek kullanılmamıştır.

Bir benzeri Darendede Sadrazam Medmed Paşa Kütüphanesi 611 numaralı eserdir. Şemsesi daire formda olup, içi altı kollu yıldız tasarımı görülmektedir. Yıldız içleri geometrik şekillerle ne nokta demiriyle süslenmiştir¹⁷⁹.

¹⁷⁹ Ayşe Serpil Odabaşı, **agt.**, s. 67.

Çizim No: 16

Fotoğraf 41: Ön Kapak

Fotoğraf 42: Şemse Detayı

Fotoğraf 43: Kapak İçi

Katalog Numarası	: 11
Demirbaş Numarası	: 1290
Çizim No	: 17
Fotoğraf Numarası	: 44
Eserin Adı	: el-Hilâf
Yazarın Adı	: Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebi Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kuduri (ö. 428/1037)
Müstensih	: -
Konusu	: Fıkıh
Tarihi (İstinsah)	: -
Eserin Ebadı	: 260 x180-190x120 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan / Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 287
Satır Sayısı	: 23
Tanım	: “Et-Tecrîd” İlm-i hilâfa dair yedi cüzük bir eserdir ¹⁸⁰ .

Eserin tezhipli sayfasında “el-cüz’ül-Hamis mine’t-Tecridi’l- Kuduri” yazmakta olup, hanefi fıkıhı ile ilgili yazıldığı bilinmektedir. Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî (428/1037) Hanefi fıkıh alimidir.

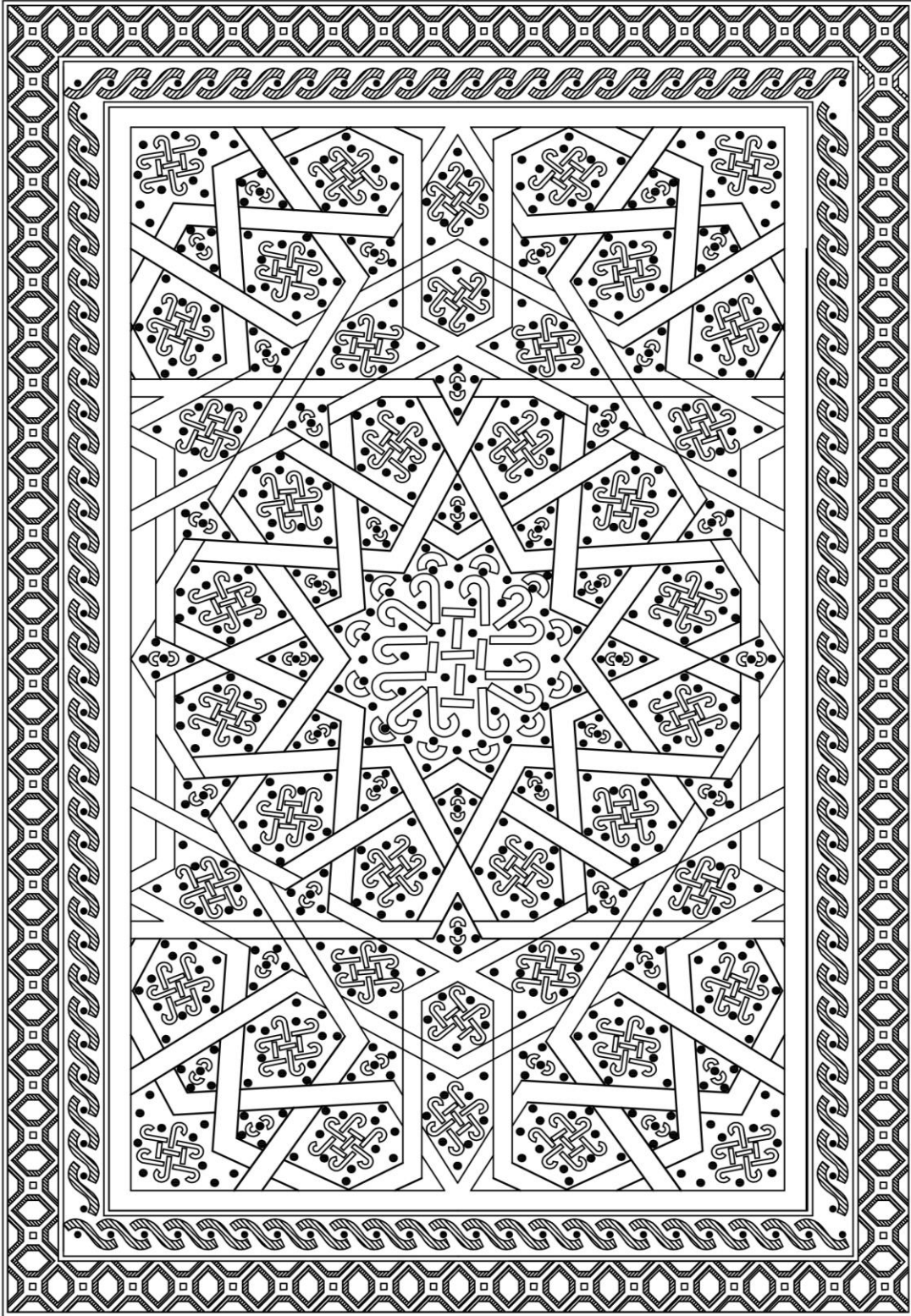
Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkebi kullanılmıştır Eserin her iki yüzeyi geometrik tasarımla yapılmıştır. Merkezinde on iki kollu yıldız, dört köşesinde de ¼ çeyrek on kollu yıldızlardan bir geometrik kompozisyonla cilt yüzeyi bezenmiştir. En iç kısmı kalın kısa çizgi demiriyle girift desen ile doldurulmuştur. Köşeli yıldız formunun içlerinde de bu desenler kullanılmıştır. Merkezdeki yıldızda ve köşeli yıldız formun içinde altın kakmalar görülmekte ise de bu altınlar zamanla dökülmüştür. Dikdörtgen alanın etrafını dört sıra saran ince cetvel çekilmiştir. Cetvelin etrafına zencerek demiriyle ‘S’ şeklinde yatay desen yapılmıştır. Tekrar dört sıra ince cetvel çekilmiştir. Zencerek kısmı geometrik şekillerle çevrelenmiştir.

¹⁸⁰ Cengiz Kallek ,” Kudûrî”,*DİA*,C.26,İstanbul,2002,s. 321-322.

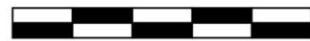
Bugünkü Durumu : Eserin ön ve arka kapağı yıpranmış olsa bile bezemeleri belirgindir. Kapakların dört tarafı aşırı şekilde yıpranmıştır. Deri yüzeyinde aşınmalar vardır. Miklebi yoktur. Cilt metin kısmından kısa olup sadece bantlarla esere tutturulmuş durumdadır. İç kapağı kâğıt ile yapılmıştır. Eserin son sayfasında deri üzerindeki desen izlerine rastlanılmaktadır. Bu cildin yazma esere ait olmadığı anlaşılmaktadır.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Bu cildin şemse formuna bakılarak benzer bir örnek Türk İslam Eserler Müzesi Kütüphanesinde bulunan 1619¹⁸¹ numaralı eserdir. Adı Kıtabu't Tenkih olup, 794/ 1391 tarihlidir. Bu tür eserin tarihi XIII. ve XIV. yüzyıl arası olarak düşünülmektedir. Bu eser tüm zeminli geometrik bir tasarımla yapılmıştır. Farklı olarak yıldızların iç kısımların geometrik desenleri değişmektedir.

¹⁸¹ Ahmet Saim Arıtan,**agt.**, s.191.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 17

Fotoğraf 44: Ön Kapak

Katalog Numarası	:12
Demirbaş Numarası	: 663
Çizim No	: 18
Fotoğraf Numarası	: 45, 46, 47
Eserin Adı	: -
Yazarın Adı	: Sahih Buhari
Müstensih	: -
Konusu	: Fıkıh
Tarihi (İstinsah)	: 10 Safer770/ 24 Ekim 1368
Eserin Ebadı	: 240x160-147x103 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan /Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 210
Satır Sayısı	: 15
Tanım	: Eserin başı ve sonu bulunmamaktadır. El-Mektebetü's

Şamile İslam kitaplar programından araştırılarak yazarın adı tespit edildi.

Metnin ikinci sayfasında kütüphanenin mührü bulunmaktadır. Krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkebiyle kullanılan nesih hattı yazılmıştır. Varak kenarlarına kısa notlar yazılmıştır. 425a varağında mühür bulunmaktadır. Eserin ön ve arka kapağı aynı karakterdedir. Şemse 2 cm yarıçapında iki sıra ince cetvel ile yapılan daire formundan oluşmuştur. Şemsenin iç kısmı kısa çizgilerle sekiz dilime ayrılarak içlerine yarım ay üzeri taralı desenle vurularak yapılmıştır. Dairenin etrafı küçük kareli desenle ve tığlarla süslenmiştir.

Kapağı kapsayan dört sıra kalın cetvel çekilmiş olup, köşebentler sınırlandırılmadan yarım ay üzeri taralı desenle üçgen form oluşturulmuştur. Cetvellerin kenarına kıvrımlı ve palmetli bitkisel süsleme yapılarak tekrar dört sıra cetvel ile sonlandırılmıştır. İç kapak deri ile yapılmış olup simetri olmadan düzensiz kıvrımlı helezonlu bezeme yapılmıştır.

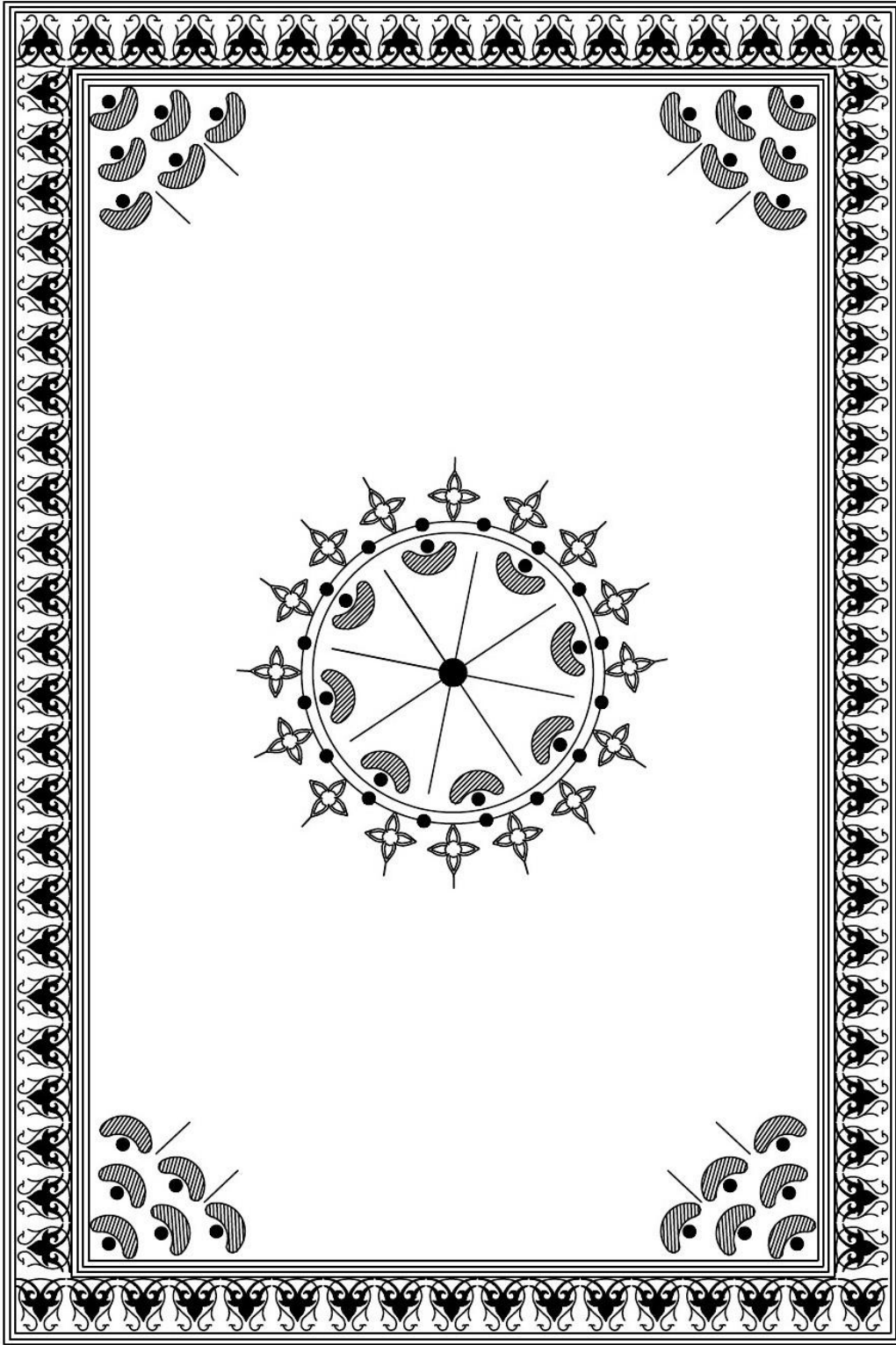
Bugünkü Durumu : Eserin ön ve arka kapağı sağlamdır. Sertab kısmı günümüze gelmiştir. Miklebi bulunmamaktadır. Ön kapağın baş kısmında eksiklikler görülmektedir. Deri üzerinde çizilmeler ve lekeler görülmekte olup deseni bellidir.

Sırt derisi tekrar yenilenmiştir. Sertab kısmı kırmızı iplikle arka kapağı kaybolmasın diye tutturulmuş olabilir.

Metin kısmı onarım görmüş ama tekrar deformasyona uğramıştır. Sırt dikişinden tekrar ayrılmalar görülmektedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Etrafına zencerek demiriyle desenler verilerek, tığlarla süslenmiştir. Bu eser incelediğinde şemse tekniğine göre XIII. yüzyıla tekabül ettiği düşünülmektedir.

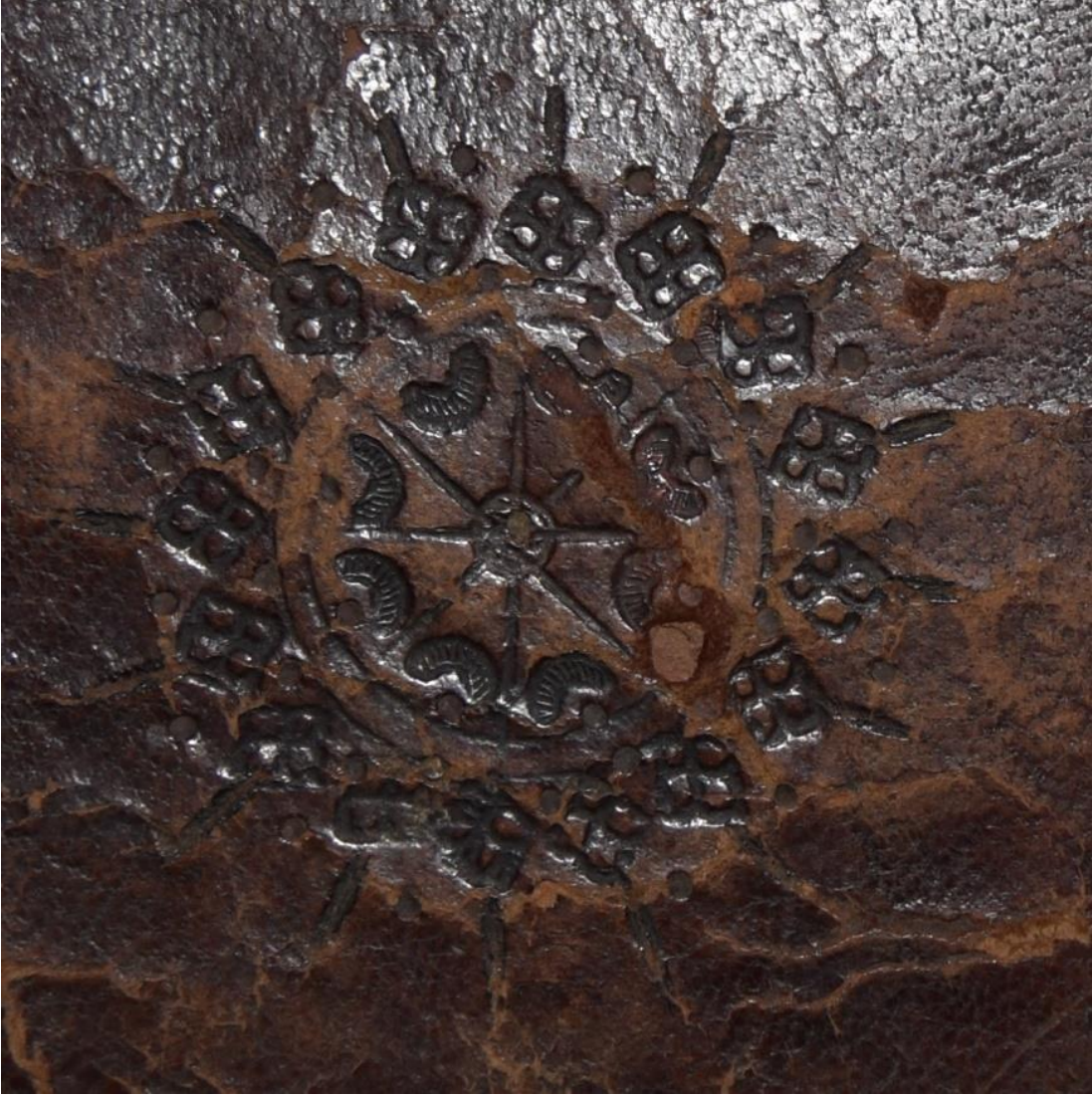
0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 18

Fotoğraf 45: Ön Kapak

Fotoğraf 46: Şemse Detayı

Fotoğraf 47: Kapak İçi

Katalog Numarası	:13
Demirbaş Numarası	: 1397
Çizim No	: 19,20
Fotoğraf Numarası	: 48, 49, 50
Eserin Adı	: El-İfsah
Yazarın Adı	: İbn Hubeyre Ebû'l-Muzaffer Yahyâ b. Muhammed eş-Şeybânî (499-560/1105-1165)
Müstensih	: -
Konusu	: İslâm Dini-Hilafiyet
Tarihi (İstinsah)	: 770/ 1368
Eserin Ebadı	: 247x180-190x138 mm.
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 209
Satır Sayısı	: 19
Tanım	:Eel-İfşâh 'an Me'âni's-şihâh (El-İşrâf 'alâ Mezâhibi'l-

Eşrâf, İhtilâfû'l-e'İmmeti'l-Erba'a ve ittifâkuhum, Kitâbü'l-İcmâ' ve'l-ihtilâf) İbn Hübeyre'nin vezirliği sırasında yazdığı hilâfiyata dair eserde dört Sünnî mezhep imamının meseleri, fıkıh bablarına göre sıralanmıştır¹⁸². Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve yer yer lal mürekkeple yazılmıştır.

Ön ve arka kapağı aynı karakterde olup miklebin bazı yerlerine farklı bir desen yapılmıştır. 2.5 cm yarıçapında şemse, tek sıra ince cetvel ile sınırlandırılmıştır. Daire içinde ince cetvelle, iç içe altı köşeli yıldız formu, Mühr-ü Süleyman motifi işlenmiştir. İçleri nokta demiriyle doldurulmuştur.

Kapağı kapsayan iki sıra ince cetvelle ve tekrar üç sıra cetvelle köşebent kısmı oluşturulmuştur. İçlerine penç motifi yerleştirilmiştir. Kenar suyunun deseninin yüzeyleri aşındığından dolayı net olarak görülmemektedir.

Sertab kısmı tek sıra ince cetvel ile dikdörtgen form oluşturmuştur. Merkezine altı adet penç motifi yerleştirilmiştir. Tekrar üç sıra ince cetvel çekilerek etrafi

¹⁸² Mehmet Aykaç, "İbn Hübeyre, Ebû'l-Muzaffer", *DİA*, C.20, İstanbul, 1999, s. 82-83.

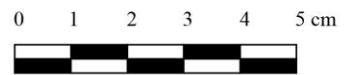
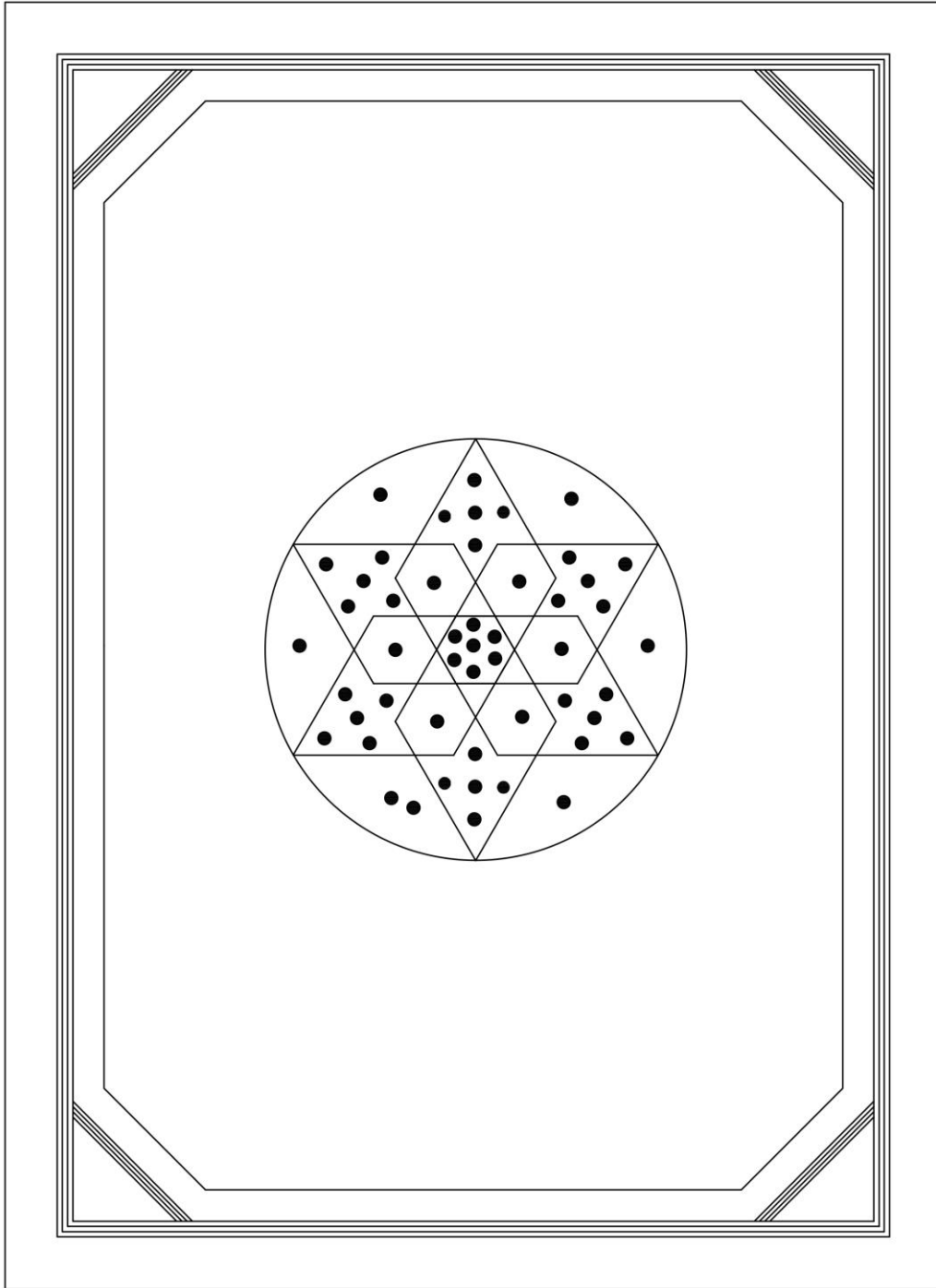
palmet motifi ile süslenmiştir. Mıklebi iki sıra ince cetvel çekilerek daire oluşturulmuş, iç kısmana altı kollu yıldız yerleştirilmiştir. İç içe altıgen bir çizgi çekilerek nokta demiriyle doldurulmuştur. Mıklebin bütün yüzeyine penç motifi basılmıştır. Kapağın kenar suyu deseni yıprandığından dolayı süslenmesi belli değildir. İç kapak deriden yapılmış, yüzeyi bitkisel motiflerle süslenmiştir. Suyu maruz kaldığından dolayı desenler belli değildir.

Bugünkü Durumu : Bezemeler belli olup deri yüzeyinde deformasyonlar görülmektedir. Kapağın bazı yerlerinde çamur lekeleri vardır. Suyu maruz kaldığından dolayı yüzeyinde lekeler oluşmuştur.

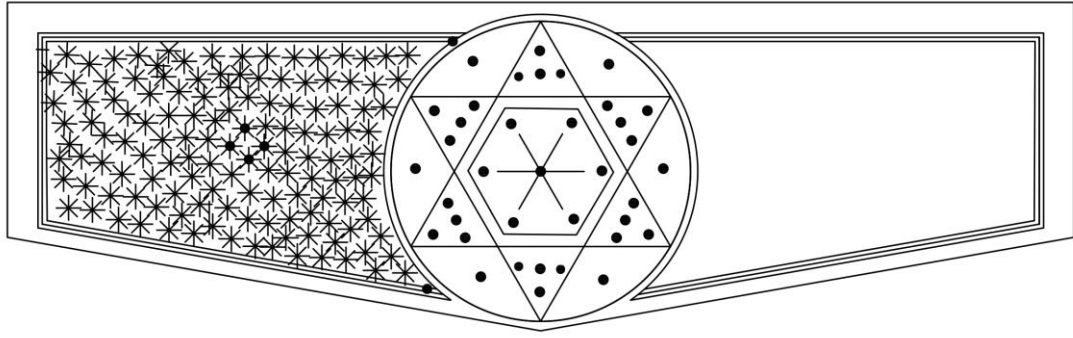
Sırt dikişi tamamen ayrılmış durumda olup kopmalar görülmektedir. Sayfalarında kurt delikleri görülmektedir. Formaları iki duraklı olarak dikilmiş olan eserin şirazesini de tamamen dağılmıştır.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Eserin şemsesi dairevi, içi altı kollu yıldız Mühr-ü Süleyman motifi yapılmıştır. Benzer örneği katalogda yer almaktadır. No:4-941 numaralı eserle aynı özelliktedir. Bezemeleri yalın olup, XIII. yüzyılda benzer örnekleri görülmektedir. Örnek olarak Halifett Gazi Türbesidir. Sekizgen planlı, iki katlı ve kubbesi piramidal külahlıdır. Taç kapısının bordür süslemesi yan kısımlarında altı kollu yıldız tasarımlarıyla süslenmiştir. Kitabesi bulunmayan türbe Halifet Gazi Medresesi (1290-1210) esas alınarak tarihlendirilmiştir¹⁸³.

¹⁸³ <http://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/halifet-gazi-turbesi>

Çizim No: 19

Çizim No:20

Fotoğraf 48: Ön Kapak

Fotoğraf 49: Şemse Detayı

Fotoğraf 50: Kapak İçi

Katalog Numarası	:14
Demirbaş Numarası	: 1198
Çizim No	: 21,22
Fotoğraf Numarası	: 51,52
Eserin Adı	: Fethu'l-Mugîs bi Şerhi'l-Elfiyeti'l-Hadîs
Yazarın Adı	: Ebu'l-Farz Zeynüddîn Abd er-Rahîm b. el-Hüseyn b. Abdurrahman el-İrâkî (725-806/1324-1403)
Müstensih	: -
Konusu	: Hadis
Tarihi (İstinsah)	: 770/ 1368
Eserin Ebadı	: 270x185-200x130 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyân/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 162
Satır Sayısı	: 25
Tanım	: “el-Muğnî” (an Hamli'l-Esfâr fi'l-Esfâr fi Tahrici mâ

fi'l-İhyâ' i mine'l-Ahbâr) Irâkî'nin İhyâ'ü 'Ulûmi'd-dîn'deki hadisler üzerine yazdığı eserlerdir¹⁸⁴.

Metin bloğunun yan kâğıdında kütüphanenin mührü vardır. Krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkeple yazılmıştır. Ön ve arka kapağı beyzi formunda yapılmıştır. Arka kapağın, farklı olarak beyzi formunun iç kısmındaki geometrik desenleri değişiktir. Eserde sadece sertabın murakkası kalmıştır. Miklebi yoktur. Beyzi formunun en iç kısmı tek sıra ince cetvel çekilerek, içi kısa çizgilerle karışık bir desenle doldurulmuştur. İnce cetvelden sonra iki sıra kalın cetvel çekilerek arası sarmal bir geometrik desenle ile süslenmiştir. Şemsenin dikey eksenine tek sıra ince cetvel çekilerek salbek kısmının uzantısı verilmiştir. Salbekler palmet ile sonlanan formun şemse-salbek kısmı bütünüyle altınlanmıştır. Deri üzerindeki desenler, fırça altın sürülerek oluşturulmuştur.

¹⁸⁴ M. Yaşar Kandemir, "İrâkî, Zeynüddin", *DİA*, C.19, İstanbul, 1999, s.118-121.

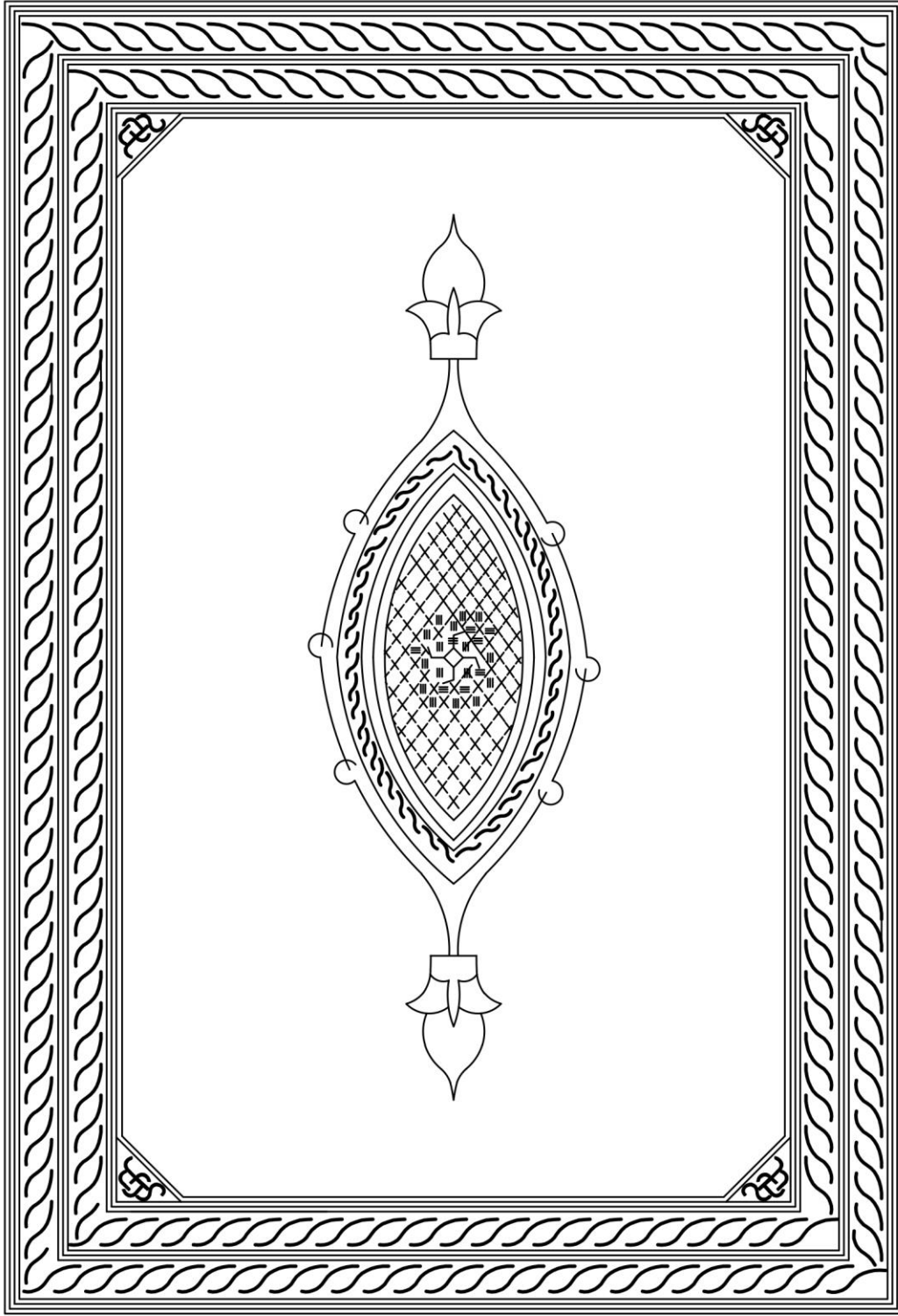
Kapağı kapsayan tek sıra ince cetvel çekilerek köşebent kısmı oluşturulmuştur. Köşebentler kısa çizgilerle girift bir desenle üçgen formunda yapılmıştır. Ardından iki sıra kalın cetvel çekilerek arası sarmal geometrik desenle doldurulmuştur. Tekrar iki sıra kalın cetvel çekilerek sarmal desen tekrarlanmıştır.

Bugünkü Durumu : Eserin ön kapağı sağlam durumda iken arka kapağın baş ve etek kısımlarında deri kaybı fazladır. Arka kapağın deri yüzeyinde aşınmalar vardır. Kapağın üzerlerinde su ve çamur lekeleri görülmektedir. Murakkaları ayrılmış durumdadır. İç kapakları kağıt ile yapılmıştır.

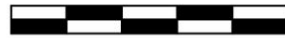
Metin kısmında su lekeleri görülmektedir. Eser iki duraklı olup, kolon dikişi ve şirazesinde kayıplar vardır.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmektedir. Benzer bir örneği Ankara İlahiyat Kütüphanesinde bulunan 37464/2¹⁸⁵ numaralı eserdir. Adı Fetavay'ı Merganani, 766/1364 tarihlidir. Eserin şemsesi beyzi formda olup, içi zencerek demiriyle yapılan desenle doldurulmuştur. Esere dair yukarıdaki bilgiler ışığında tasarım olarak altının kullanılması dikkate alındığında XIII. yüzyılda yapılan güzel eserlerden birisidir.

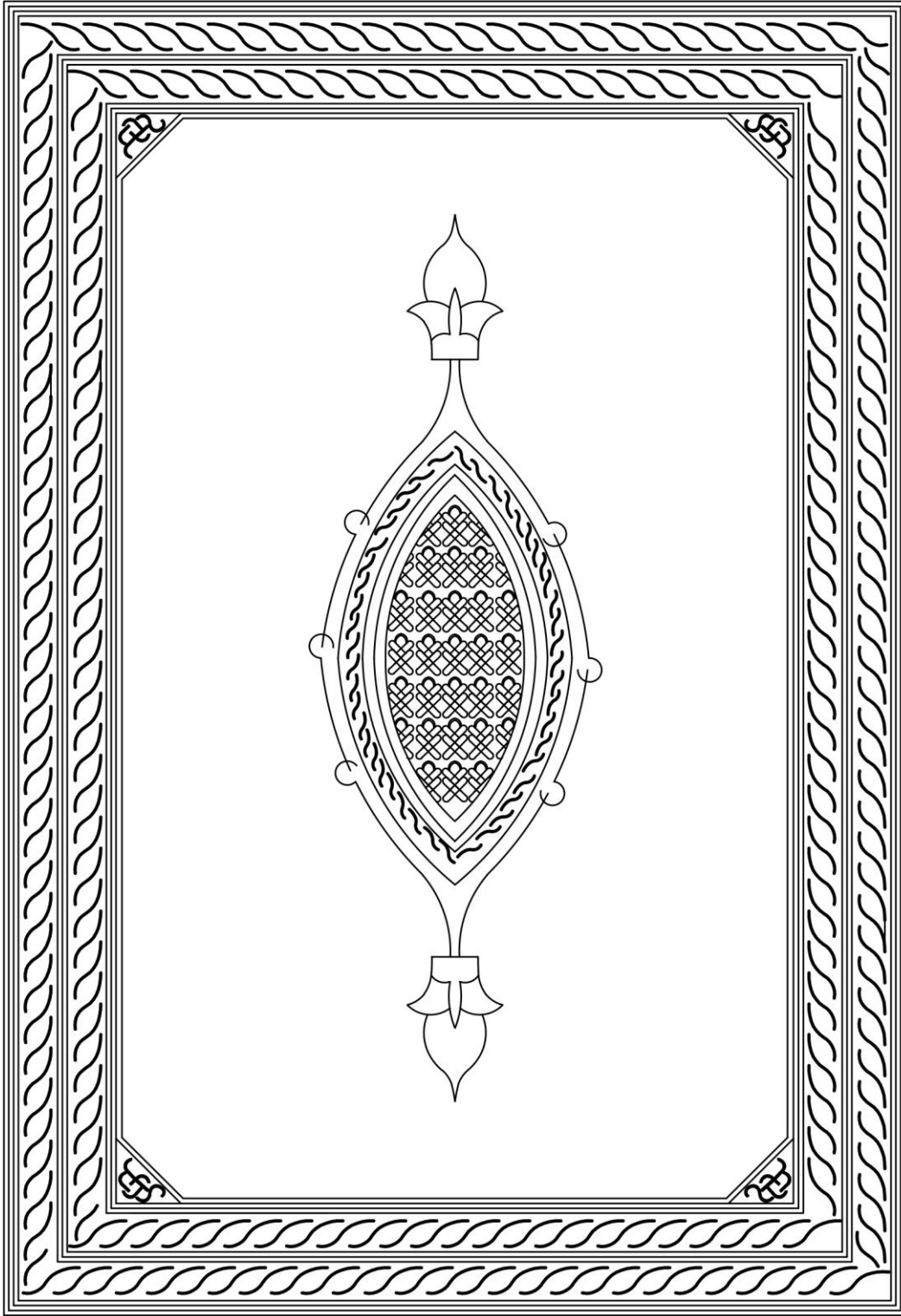
¹⁸⁵ Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü

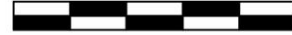
0 1 2 3 4 5 cm

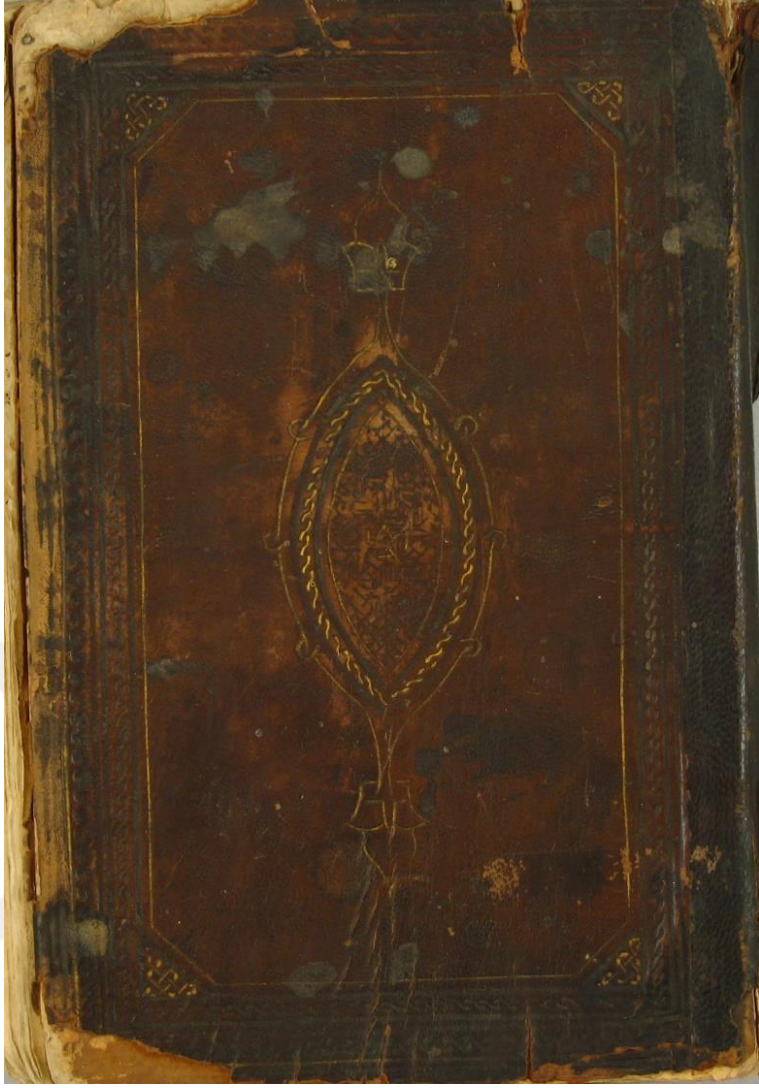
Çizim No: 21

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 22

Fotoğraf 51: Ön Kapak

Fotoğraf 52: Arka Kapak Şemse Detayı

Katalog Numarası	:15
Demirbaş Numarası	: 441
Çizim No	: 23
Fotoğraf Numarası	: 53, 54, 55
Eserin Adı	: Umdetü'l-Ahkâm an Seyyidi'l-Enâm
Yazarın Adı	: Ebû Muhammed Takıyyüddîn Abdülganî b. Abdolvâhid b. Alî el-Makdisî el-Cemmâilî (ö.600/1203)
Müstensih	: Ömer b. Muhammed
Konusu	: Hadis
Tarihi (İstinsah)	: -
Eserin Ebadı	: 185x135-135x90 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyân/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 102
Satır Sayısı	: 17

Tanım: Eserin ismi “Umdetü’l-Ahkâm” geçmektedir. “Umdetü’l-Ahkâm”, Fıkıh kitaplarındaki konuları esas alınarak bazı hadis kitaplarından yararlanılmıştır. Hadisler Buhari’nin methinden alınmıştır¹⁸⁶.

Metin kısmı siyah ve lal mürekkep kullanarak nesih hattıyla yazılmıştır. Eserde zahriye sayfası bulunmakta ve tezhibinin içinde müellifi geçmektedir. İlk sayfasında kütüphanenin mührü bulunmaktadır. Sayfa sonunda bu esere, “ehli kari okuyanlardan biri” diye 779/ 1396 senesinde Ömer Muhammed el- Lubbanî el-Mukrî adındaki kişi not yazmıştır.

Her iki kapak aynı desendedir. Merkezde yuvarlak bir şemse bulunmaktadır. Daire 2.5 cm yarıçapında içi girift bezemeli olarak yapılmış ve aralarına küçük nokta demirleri ile altın kakma aleti vurulmuştur. Daire üç sıra ince, iki sıra kalın cetvelle çekilmiştir. Etrafına tek sıra ince ve tek sıra kalın cetvel çekilerek sekiz adet yarım

¹⁸⁶ M. Yaşar Kandemir, “CEMMÂİLÎ”, *DİA*, C.41, İstanbul, 2012, s.57.

dilimli daire oluşturulmuştur. İçleri girift bir bezeme ile süslenmiştir. Tekrar tek sıra ince cetvel ve tıglarla hareketlilik verilmiştir.

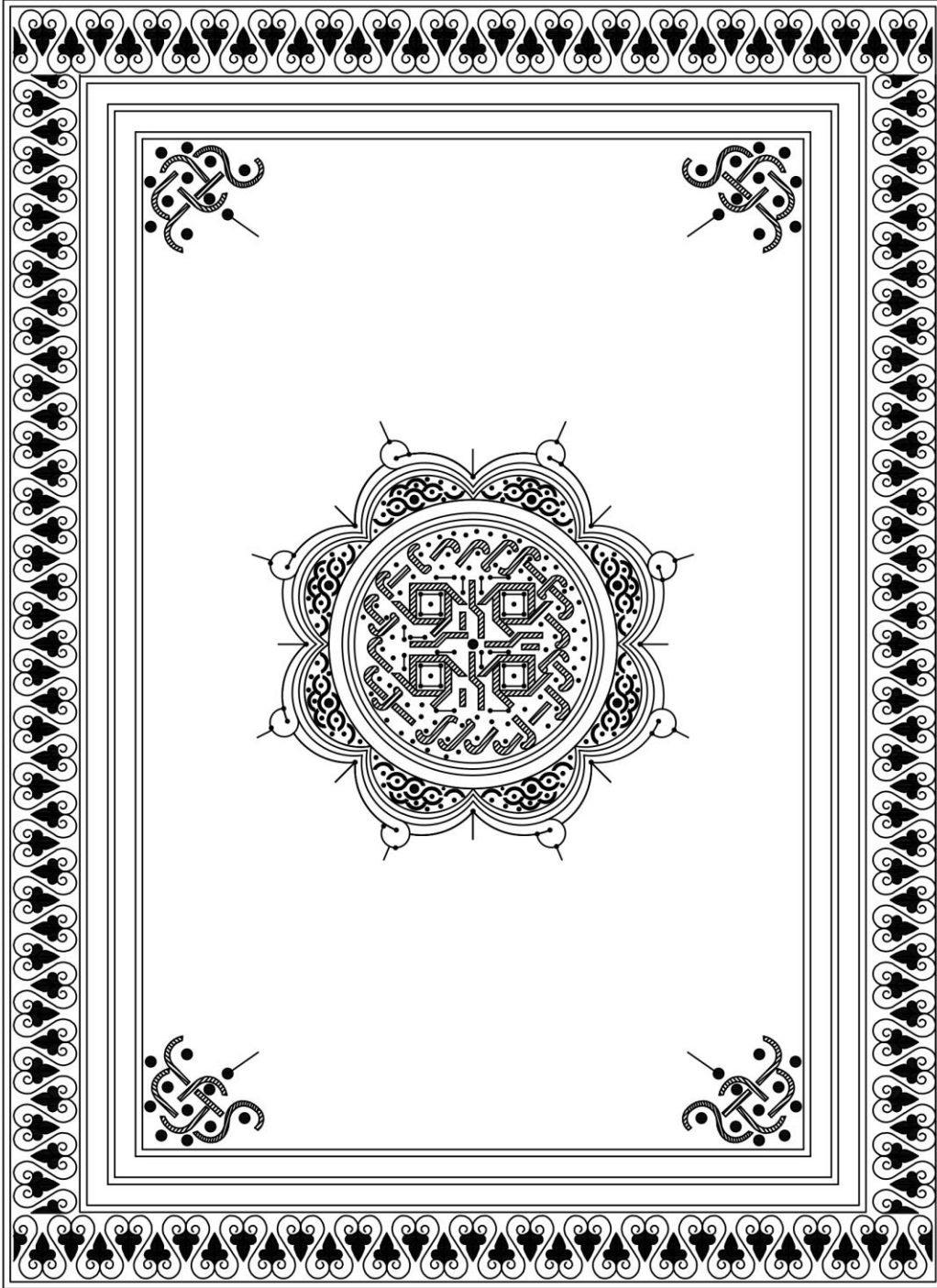
Kapağı çevreleyen tek sıra kalın cetvel çekilerek köşebentler oluşturulmuştur. Köşebentler sınırı çizilmeden girift bir bezeme ile doldurulmuştur. Etrafına iki tane kalın şerit çekilerek zencerek kısmına 'S' kıvrımlı desen yapılmıştır. İki sıra kalın cetvel çekilmiştir. Eserin ön kapağının içinin derisi desensiz yapılmış, arka kapağı ise içi desenlidir. Kaba bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Bugünkü Durumu : Eserin ön ve arka kapağı sağlam durumdadır. Arka kapağının ön kenarında sertabın izine rastlanılmaktadır. Sertab ve mıklebi yoktur. Ön kapağın baş ve ön kenar kısımlarında aşınmalar görülmektedir. Bezemeler belirgin ve düzgündür.

Metnin ilk sayfasında kaba onarımlar yapılmıştır. Varak kenarlarında su lekeleri görülmektedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Bu cildin şemse formuna bakılarak benzer bir örneği Bursa İnebey Kütüphanesinde bulunan HO-424¹⁸⁷ numaralı eserdir. Eser adı Şerh el-Câmi' el-Kebîr (2. cild) olup, 770/1370 tarihlidir. Bu eserin şemse formununun etrafında dilimli daireler yoktur. Diğerinden farklı olarak salbeği bulunmakta olup, köşebent kısımları kapağı kapsayan cetvelle birleşiktir. Diğer bir örnek ise Yusuf Ağa Kütüphanesi 7458 numaralı eserdir. 784/1382 tarihlidir. Bu tür eserler XIII. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır

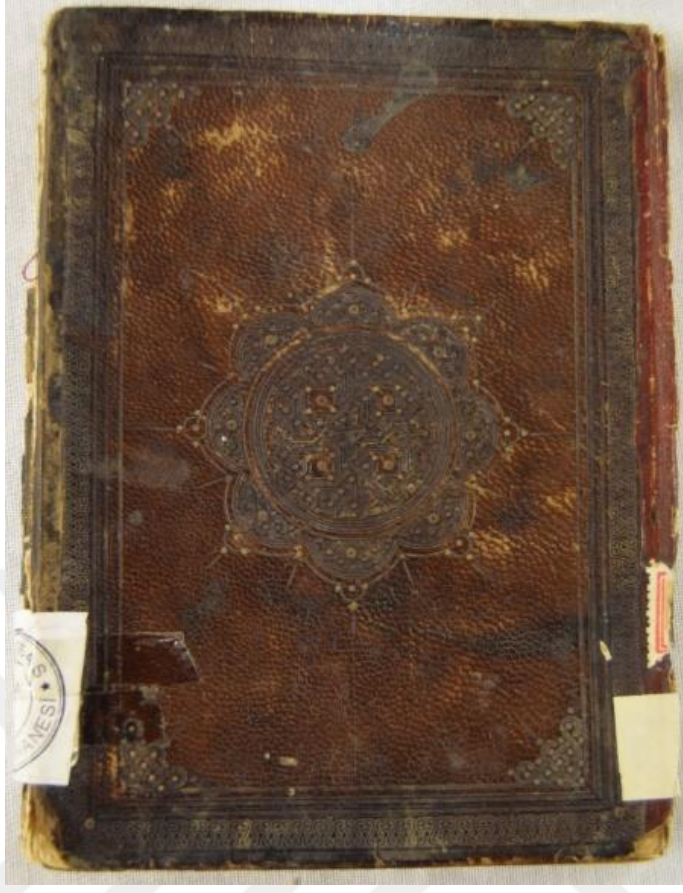
¹⁸⁷ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.174.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 23

Fotoğraf 53: Ön Kapak

Fotoğraf 54: Şemse Detayı

Fotoğraf 55: Kapak İçi

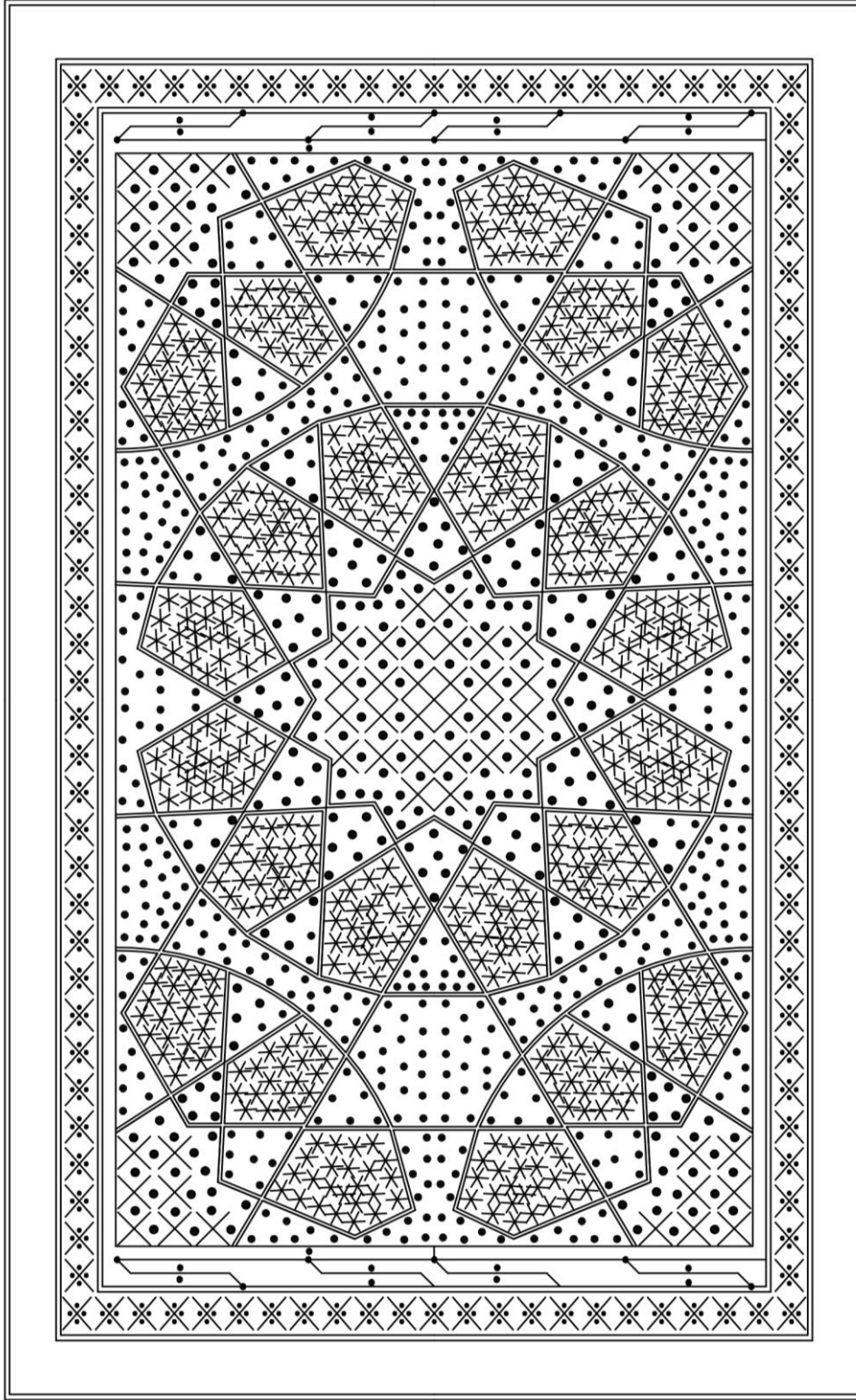
Katalog Numarası	:16
Demirbaş Numarası	: 1192
Çizim No	: 24
Fotoğraf Numarası	: 55
Eserin Adı	: İzâh li-Şerhi'l-Akâ'idi'n-Neseifiye
Yazarın Adı	: Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî (ö. 792/1390)
Müstensih	: Zeynelabidin b. Abd al-Vahale el-Hüseyî
Konusu	: İslâm Dini-Akaid ve Kelam
Tarihi (İstinsah)	: 1052 (1641)
Eserin Ebadı	: 245x150-175x86 mm.
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/ Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 181
Satır Sayısı	: 23
Tanım	: Eserin 1a da Şeyh zade Abdülbaki ile Ahmed'in

mülkiyed Ahmed'in mührü vardır. 1b sayfada kütüphanenin mühür bulunmaktadır. Son sayfada müstensihin ismi yer almaktadır. Metin kısmı siyah mürekkep kullanarak nesih hattıyla yazılmıştır. Her iki kapak aynı desende işlenmiş olup, tüm yüzeyi desenle kaplanmaktadır. Kapak, kendisini kapsayan dikdörtgen şeklinde tek sıra kalın cetvel çekilerek yapılmıştır. Tam ortasında on iki köşeli yıldız formu görülmektedir. Dört köşesine çeyrek yıldız formu yapılmıştır. En içi 'X' şeklindeki desenle ve yıldızların içi ise pençer ile doldurulmuştur. Bu desenlerin aralarına nokta demiriyle altın kakma basılmıştır. Kenar suyu 'x' şeklindeki desenle sonlandırılmıştır

Bugünkü Durumu : Cilt kapağı kısa olmasından dolayı esere ait olmadığı anlaşılmaktadır. Onarım sırasında uzatma yapılarak metin kısmı korunmaya alınmıştır. Ön, arka kapağın baş, etek ve ön kenar kısımları, eksiklikleri uygun deriyle onarılmıştır. Ön kapağın deri yüzeyi lekeli ve soluk olmasına rağmen bezemeler belirgin ve düzgündür. Kapak içi kâğıtla yapılmıştır. Miklebi yoktur.

Değerlendirme : Eser 1052 (1641) tarihli cilt kapağı esere ait değildir. Cildin üzerinde yer alan şemsenin formu ve yüzeyindeki motifler XIII. yüzyıl özelliği taşımaktadır. Kapakların kitaba sonradan takıldığı olma ihtimali yüksektir.. Bu cildin formuna bakılarak benzer bir örneği Konya Yazma Eserler kütüphanesinde bulunan Byek koleksiyonuna ait 620 numaralı eserdir. Eser adı Minhac li Şerhi Sahihi Müslin b.el-Haccac olup, tarihi 672 Rebiül evel 10/1273'tür. Tüm zemini geometrik bir tasarımla yapılmıştır.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 24

Fotoğraf 56: Ön Kapak

Katalog Numarası	: 17
Demirbaş Numarası	: 1238
Çizim No	: 25
Fotoğraf Numarası	: 56
Eserin Adı	: Er-Ravzu'l-Fâik fi'l-Mevâiz ve'r-Rakâikik
Yazarın Adı	: Ebû Medyen Abdullah b. Sadullâh el-Hureyfiş (öl. 801/1398)
Müstensih	: Muhammed b. Ali el-Hamevî
Konusu	: -
Tarihi (İstinsah)	: 17 Cemaziyel-evvel 891 / 21 Mayıs 1486
Eserin Ebadı	: 245x170-185x120 mm.
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 269
Satır Sayısı	: 23

Tanım: Eserin ilk sayfasında kütüphane mührü yer almaktadır. Ön ve arka kapağı farklı bir üslup özelliğine sahiptir. Ön kapağı Selçuklu üslubu, arka kapağı Osmanlı üslubundadır. Ön kapağın cildinin metin kısmından kısa olması ve bantlarla sırt kısmına tutturulmasından dolayı bu esere ait olmadığı anlaşılmaktadır. Yalnız ön kapağın Selçuklu geleneğine uygunluğundan dolayı cilt özelliği anlatılmıştır.

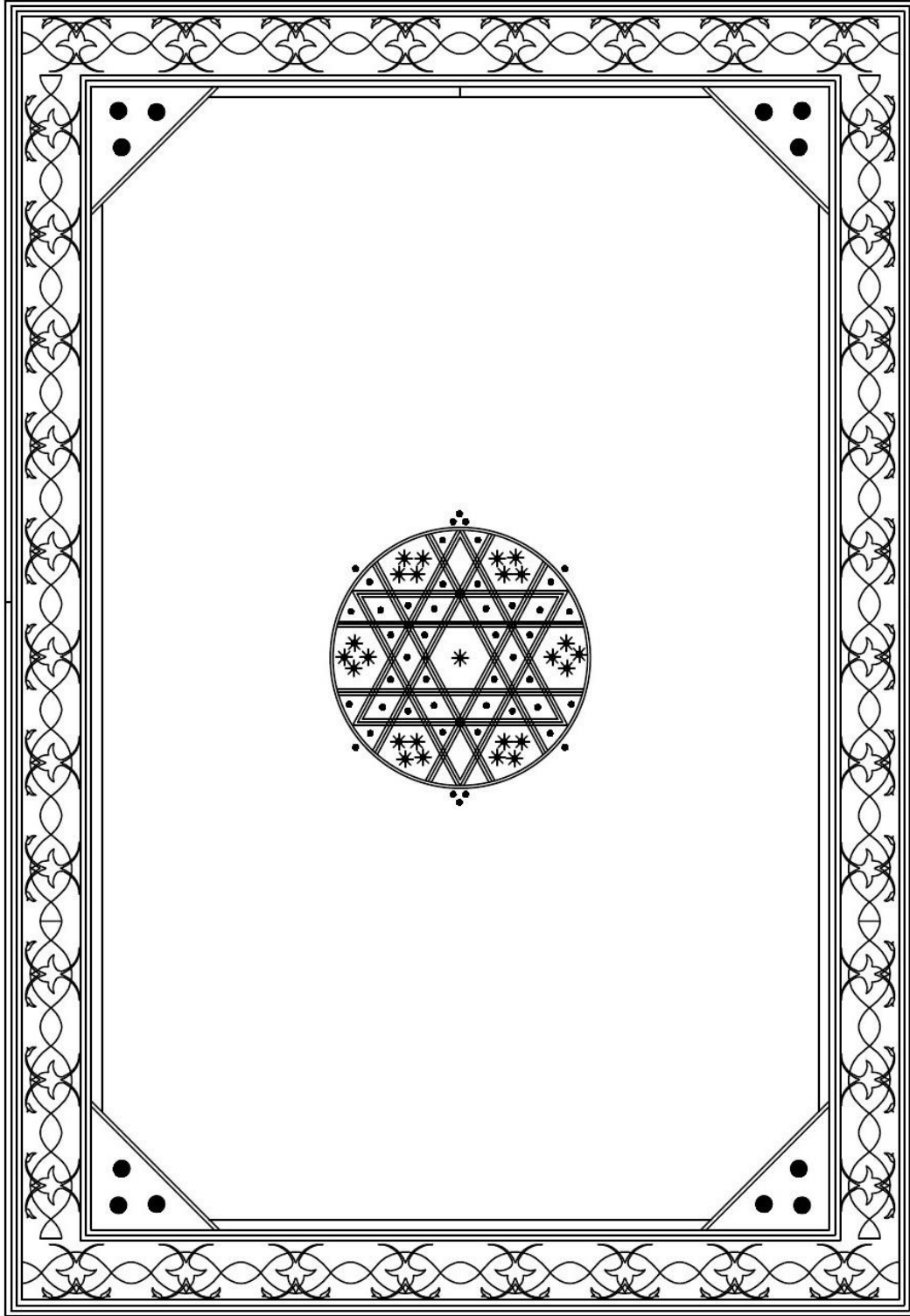
Kapağın merkezinde 2,5 cm yarıçapında şemseyi oluşturan daire içinde, zencirek demiri ile yapılmış birbirini kesen altı köşeli yıldız (Mühr-ü Süleyman) tasarımı görülmektedir. En ortada bulunan altı köşeli yıldızın iç kısmı olan daire çizgisinin kestiği üçgen bölümler altı yapraklı penç motifi ile doldurulmuştur. Yıldızların üçgen kısımda nokta demiriyle altın kakmalar görülmektedir.

Kapağın şemsesini çevreleyen iki sıra cetvel çekilmiştir. Bu cetvelin dört köşesine, köşebentleri oluşturmak için üçgen formu verilmiştir. Köşebent, çizgi demiri ile yapılan üç sıra ve cildin kapağının etrafını çevreleyen dört sıra cetvel çekilerek oluşturulmuştur. Burada oluşan üçgen kısmın içi nokta demiri ile doldurulmuştur. Kapağın zencirek kısmı sarmal kıvrımlar ile süslenerek, kıvrımların

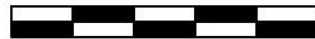
dışına rumiler yerleştirilmiştir. Kapak içi deseni hasar gördüğünden dolayı desenler ayırt edilememektedir.

Bugünkü Durumu : Eserin ön ve arka kapağı farklı dönemlere ait mevcut olup, miklebi yoktur. Ön kapağın etek kısmı tahrip olmuştur. Ön kapak sırttan ayırık vaziyettedir. Her iki kapağın deri yüzeyi lekeli ve soluktur, fakat bezemeleri belirgin ve düzgündür. Arka kapağının baş, etek kısmı ve sertabın dudak kenarlarında eksiklikleri görülmektedir. Metin kısmının sayfalarında su lekeleri vardır.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmekle beraber benzer cilt örneklerle karşılaştırma yapılmıştır. Örnek olarak Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde bulunan Halil Nuri Bey Koleksiyonu 24 numaralı yazmadır. Benzer özellik taşıyan eserler şemse teknik özelliği ve deseni aynı olup cetvel kalınlıkları değişmiştir. İki üçgenin ana formu altı kollu yıldız (Mühr-ü Süleyman) motifini oluşturmaktadır. Eserden farklı olan salbekleridir. Küçük karelere bölünerek yapılmıştır. Köşebentlerin cetvelleri aynı olup, içteki penç sayısı üç tanedir. Eseri XIII. yüzyıla tarihlendire bilinir.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 25

Fotoğraf 57: Ön Ve Arka Kapak

Fotoğraf 58: Ön Kapak Şemse Detayı

Katalog Numarası	:17
Demirbaş Numarası	: 1137
Çizim No	: 26
Fotoğraf Numarası	: 57, 58
Eserin Adı	: Tenbîhü'l-Gafilin
Yazarın Adı	: Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed es-Semerkindî (öl. 373-393/983-1003 arası)
Müstensih	: -
Konusu	: -
Tarihi (İstinsah)	: -
Eserin Ebadı	: 260x180-190x110 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 189
Satır Sayısı	: 23
Tanım	: “Tenbihü'l gafilin” Hz. Peygamber'in sözlerini

anlatılmıştır. Kitapta Kuran-ı ile bilgiler, akaid, ibadet, ahlak sorumlulukları gibi konularda yer verilmiştir¹⁸⁸.

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkep kullanılarak nesih hattıyla yazılmıştır. İlk sayfada kütüphanenin mührü vardır. Son sayfasında vakıf mührü bulunmaktadır.

Her iki kapak da farklı karakterde yapılmış, yalnız ön kapak Selçuklu geleneğine uygunluğundan dolayı cilt özelliği anlatılmıştır. Merkezde 3 cm yarıçapında şemseyi oluşturan daire içinde, zencirek demiri ile yapılmış birbirini kesen altı köşeli yıldız (Mühr-ü Süleyman) motifi görülmektedir. Ortasında bulunan altı köşeli yıldızın içi zencirek demiriyle altı yapraklı penç ile doldurulmuştur. Altı köşeli yıldız ile yıldızı çevreleyen daire arasındaki boşluklara ise altı yapraklı pençler yerleştirilmiştir. Etrafına üç sıra cetvel çekilmiştir. Cetvelin kenarına yarım ay şeklindeki desenle ve aralarına tığlarla hareketlilik verilmiştir.

¹⁸⁸ İshak Yazıcı, "Semerkandi, Ebû'l-Leys", *DİA*, C.36, İstanbul, 2009, s. 473-475.

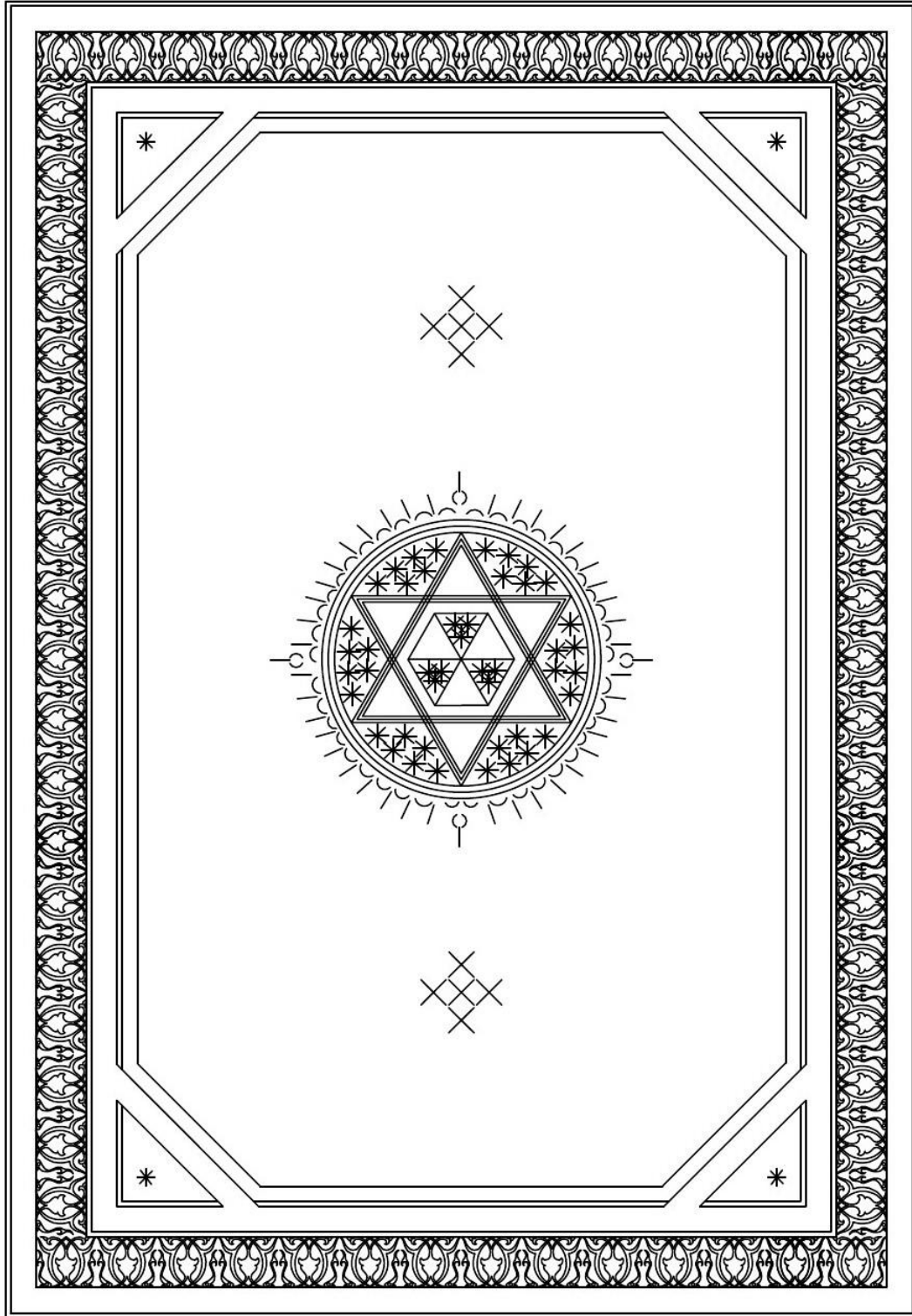
Şemsenin salbekleri 'X' şeklindeki desenle yapılmıştır. Kapağı çevreleyen tek sıra ince ve tek sıra kalın cetvelle çizilmiştir. Köşebentlere penç motifi konulmuştur. Kapağın dört tarafını oluşturan zencerek kısmı tepelik rumi ile süslenmiştir. Kapak içi kâğıtla yapılmıştır.

Bugünkü Durumu : Ön, arka kapak ve miklebi sağlam durumdadır. Ön kapağın ön kenar köşelerinde, sırt ve sertab kısmında eksiklikler görülmektedir. Her iki kapağın deri yüzeyinde lekeli ve çizilmeler görülmektedir. Bezemeler bellidir.

Metin kısmındaki sayfalar sırt dikişinden dolayı hasar görmüştür. Bazı sayfaların ön kenarları yıpranmıştır. Varaklarda lekeler görülmektedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemekle beraber benzer cilt örneklerle karşılaştırma yapılmıştır. Şemse teknik özelliği bakımından bir örneği Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet 338¹⁸⁹ numaralı envantere kayıtlıdır. Adı Ezkaru'n-Nevevi (Hilyetu'l- Ebrar ve Şiari'l Ahyar), 723/ 1323 tarihlendirebilir. Daire formundaki şemsenin içinde altı köşeli yıldız Mühr-ü Süleyman motifi yer almaktadır. Yıldızın üçgen kısımları ise pençlerle demiriyle doldurulmuştur. Eserin salbekleri yoktur. Kapaktaki zencerek kısmın derisi aşındığından dolayı desenler belli değildir. Genel olarak bakıldığında özellikleri XIII. yüzyıla tekabül ettiği düşünülmektedir.

¹⁸⁹ Ahmet Saim Arıtan, **agt.**,s.111.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No:26

Fotoğraf 59: Ön Kapak

Fotoğraf 60: Şemse Detayı

Katalog Numarası	:18
Demirbaş Numarası	: 1231
Fotoğraf Numarası	: 61,62,63
Çizim No	: 18
Eserin Adı	: el-Keşf ve'l-Beyâni an Tefsîri'l-Kur'ân
Yazarın Adı	: Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Salebî en-Nisâburî (öl. 427/1035)
Müstensih	: Yakub b. İlyas
Konusu	: İslâm Dini-Tefsir
Tarihi (İstinsah)	:878/1473
Eserin Ebadı	: 250x167-180x115 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 304
Satır Sayısı	: 23
Tanım	: “El-Keşf ve'l-Beyân ‘an Tefsîri'l-Kur’ân” Kur’an’la, sahâbelerden gelen rivayetlerle tefsir anlatılmıştır ¹⁹⁰ .

Eserin başı eksik olup kahverengi mürekkep kullanılarak nesih hattıyla yazılmıştır. İlk sayfasında kütüphanenin mührü vardır.

Eserin iki kapağı farklı dönem özelliğe sahiptir. Yalnız ön kapağı Selçuklu geleneğine uygunluğundan dolayı cilt özelliği anlatılmıştır. Ön kapağın esere ait olmadığı anlaşılmakta çünkü arka kapağı sırt ile birlikte yek pare olarak yapıldığı için metin kısmına daha uygundur. Ayrıca ön kapağı metin bloğundan kısa vaziyettedir. Eserin şemsesi yedi adet yarım dilimli daireden oluşmakta ve bunların iç kısmı iki sıra cetvelle çizilmiştir. İç kısmı on dilime ayrılmış bir çiçek motifi, ikinci sıra nokta demiri, üçüncü sıra ‘s’ kıvrımla doldurulmuştur. Dilimli dairelerin içi ise yarım ay deseni ile süslenmiştir. Etrafı üç sıra cetvel çekilmiş ve aralarına nokta demiriyle hareketlilik verilmiştir.

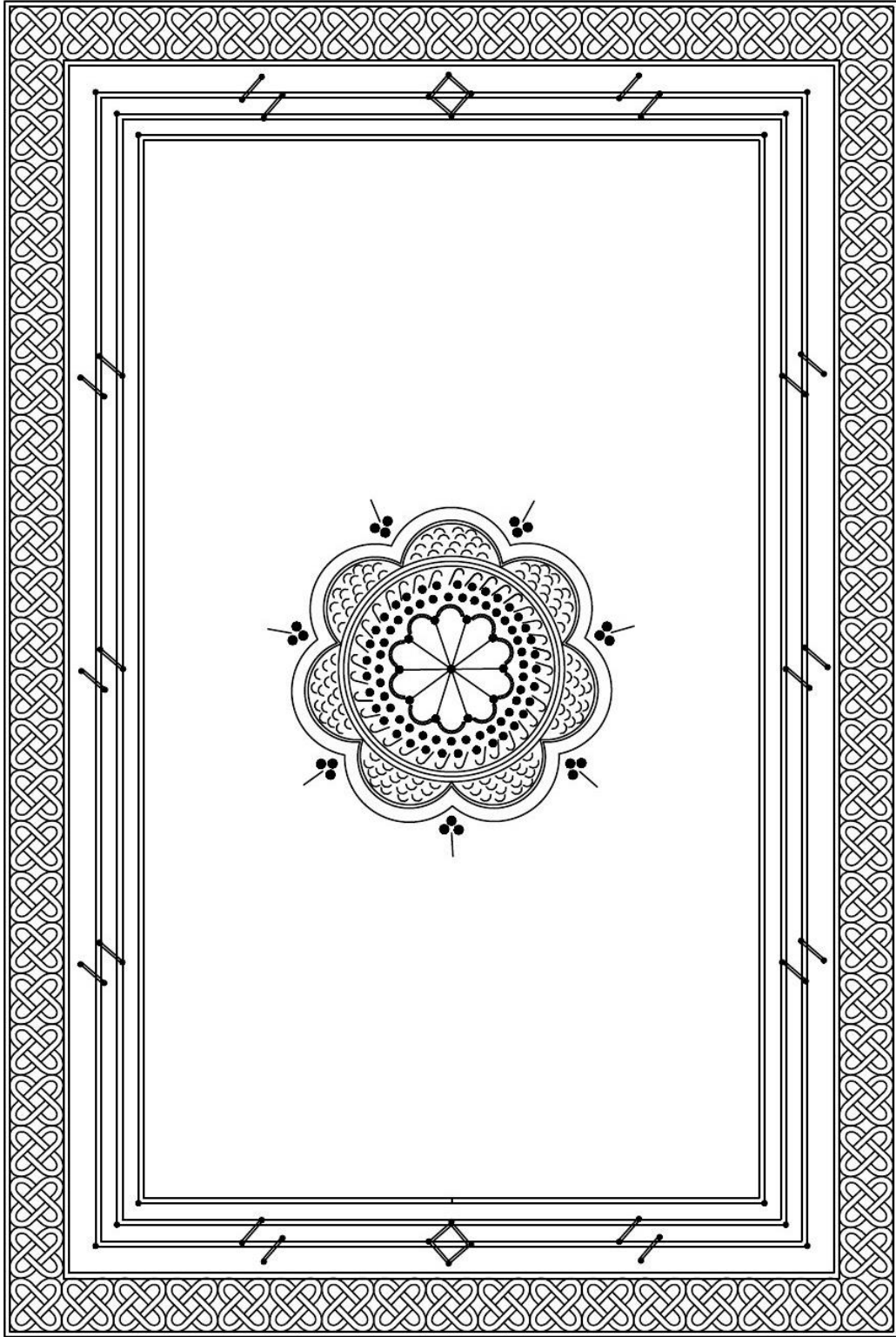
¹⁹⁰ M. Suat Mertoğlu, “Sa‘lebî”, *DİA*, C.36, İstanbul, 2009, s.28-29.

Kapağı çevreleyen üç sıra cetvel çekilerek aralarına kısa çizgiler yerleştirilmiştir. Kapağın dört tarafını kaplayan zencerekte Anahtar deseni ile süslenmiştir.

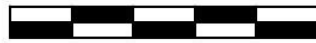
Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapak sağlam durumdadır. Ön kapağın kenar kısımları tahrip olmuştur. Her iki kapağın deri yüzeyi lekeli ve soluktur fakat bezemeleri belirgin ve düzgündür. Cildin sırt kısmı ve arka kapağın kenarlarında eksiklikler görölmektedir.

Metin kısmı, sırt dikişinden dolayı hasar görmüştür. Bundan dolayı ki sayfalarda ayrılmalar görölmüştür. Kolonu ve şirazesini yıprandığından dolayı kopmuştur.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmekle beraber eserin şemse teknik özelliği ve deseni XIII. yüzyıl ortalarına dayanmaktadır. Şemse formu ve zencerek desenleri Selçuklu üslubu özelliğini taşımaktadır.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 27

Fotoğraf 61: Ön Kapak

Fotoğraf 62: Ön ve Arka Kapak

Fotoğraf 63: Ön Kapak Şemse Detayı

Katalog Numarası	: 19
Demirbaş Numarası	: 1102
Çizim No	: 28
Fotoğraf Numarası	: 64, 65
Eserin Adı	: Et-Tibyan fi İ'râbi'l-Kur'ân
Yazarın Adı	: Ebü'l-Bekâ Muhibbüddîn Abdullâh b. el-Hüseyn b. Abdillâh el-Ukberî el-Ezecî el-Bağdâdî(ö. 616/1219)
Müstensih	: -
Konusu	: -
Tarihi (İstinsah)	: -
Eserin Ebadı	: 265x175-205x132 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 216
Satır Sayısı	: 25
Tanım	: “İ-râbü'l-Ḳur'ân” (İmlâ'ü mâ menne bihi'r-raḥmân min vücûhi'l-i-râb ve'l-ḳırâ'ât fi cemî'i'l-Ḳur'ân, et-Tibyân fi İ'râbi'l-Ḳur'ân) sûre ve âyetleri açıklandığı bir eserdir ¹⁹¹ .

Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkep kullanılarak nesih hattıyla yazılmıştır. Yan kâğıtta kütüphane mührü bulunmaktadır.

Eserin her iki kapağı aynı desendir. Şemsesi 2.5 cm yarıçapında olup kalın cetvelle sekiz adet yarım dilimli olarak yapılmıştır. Farklı iki-üç zencerek aletin motifleriyle yapılarak girift bir tasarım oluşturulmuştur. Şemsenin etrafına kısa tığlarla hareketlilik verilmiştir.

Kapağın dört bir tarafı iki sıra kalın cetvelle çevrilmiştir. Köşebentleri kare formunda hazırlanarak iki köşesine yarım daire şekli verilerek yapılmıştır. İç kısmı geometrik girift desenle doldurularak arasına nokta demiriyle altın kakma vurulmuştur. Kenar suyu kısmında ters ve düz şeklinde tepeliklerden oluşan desen görülmektedir.

¹⁹¹ Selim Bakırcı., “Ukberî”, *DİA*, C.42, İstanbul, 2012, s.66-67.

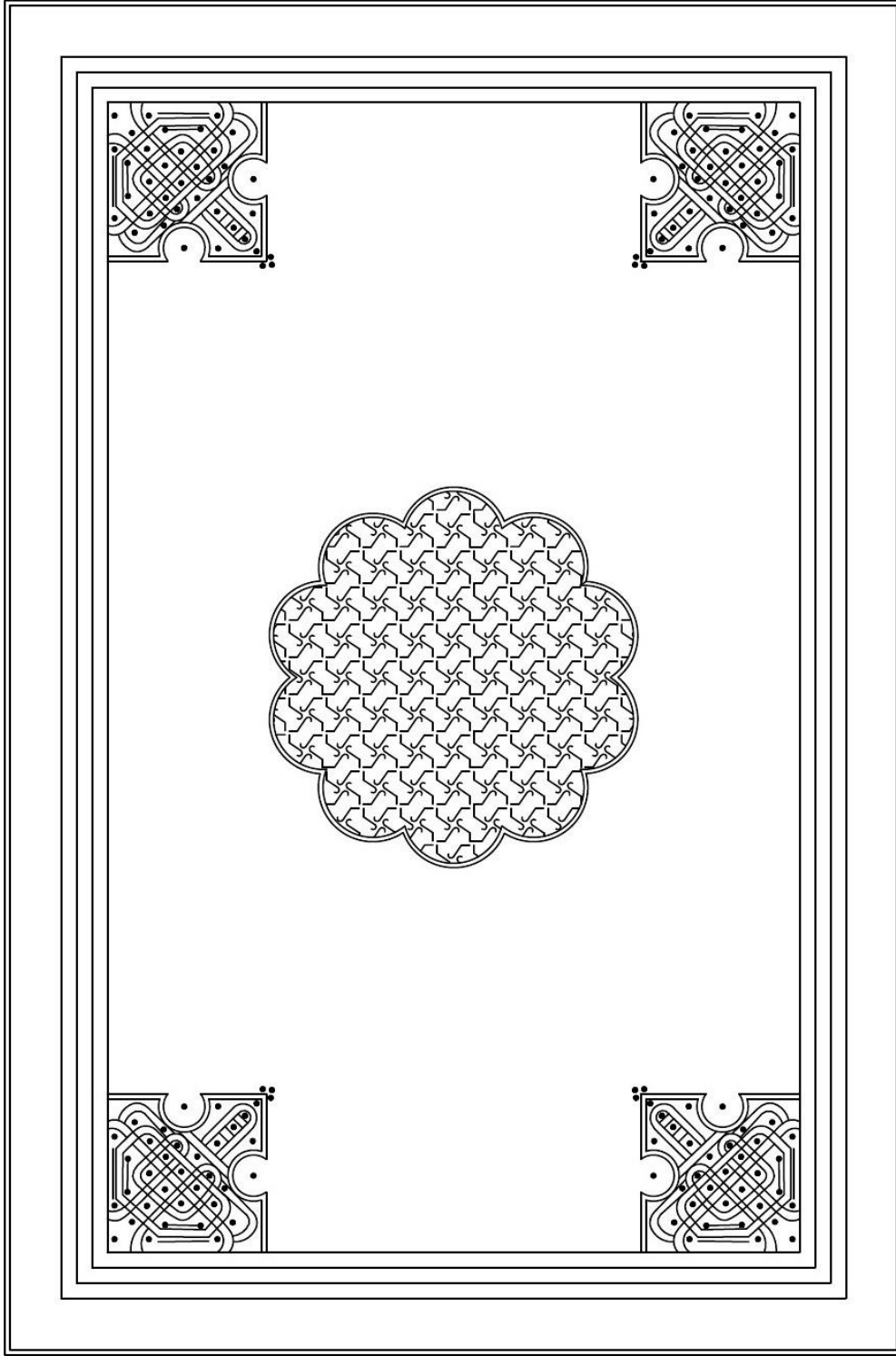
Kapak içi deri ile yapılmış ve bütün yüzeyi desen ile kaplamamaktadır. Paftalar aralıksız şekilde sıralanmış olup içleri rumilerle süslenmiştir.

Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapak sağlam durumdadır. Mıklebi yoktur. Ön ve arka kapağın kenar kısımları kabaca bir onarım görmüştür. Her iki kapağın deri yüzeyi lekeli ve soluktur fakat bezemeleri belirgin değildir. Her iki kapağın iç derilerinin desenleri bozulmuştur.

Metnin sayfalarında su lekeleri görülmektedir. Sayfalarının onarımları beyaz kâğıtla yapılmıştır.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemekle beraber benzer cilt örneklerle karşılaştırma yapılmıştır. Örnek olarak Bursa İnebey Kütüphanesinde bulunan Haraççioğlu-238¹⁹² numaralı eser verebilir. Müellifi İhkâm el-Ahkâm fî Şerh-i Ehadis Seyyid el-En'âm'dır. 713/1313 tarihlidir. Eserimizin şemse teknik özelliği ve deseni aynı, cetvel kalınlıkları değişmiştir. Bu eserler incelendiğinde özellikleri bakımından XIII. yüzyılda görülmektedir.

¹⁹² Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.229.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 28

Fotoğraf 64 :Ön Kapak

Fotoğraf 65: Arka Kapak İçi

Katalog Numarası	:20
Demirbaş Numarası	: 471
Çizim No	: 29,30
Fotoğraf Numarası	: 66, 67
Eserin Adı	: Şerhü Kitâb f'1-Fıkh
Yazarın Adı	: -
Müstensih	: -
Konusu	: İslâm Dini-Fıkh
Tarihi (İstinsah)	: -
Eserin Ebadı	: 217x160-145x110 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Nesih
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 160
Satır Sayısı	: 21

Tanım: Eserin baş ve sonu bulunmamaktadır. Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkep kullanılarak nesih hattıyla yazılmıştır.

Eserin ön ve arka kapağı bulunmaktadır. Ön kapağının şemsesi 2 cm yarıçapında iki kalın cetvelle daire formda yapılmıştır. İç kısımları zencerek demiriyle girift geometrik desenle doldurulmuştur. Şemseyi kaplayan iki ince, iki kalın cetvelle köşebent kısmı oluşturulmuştur.

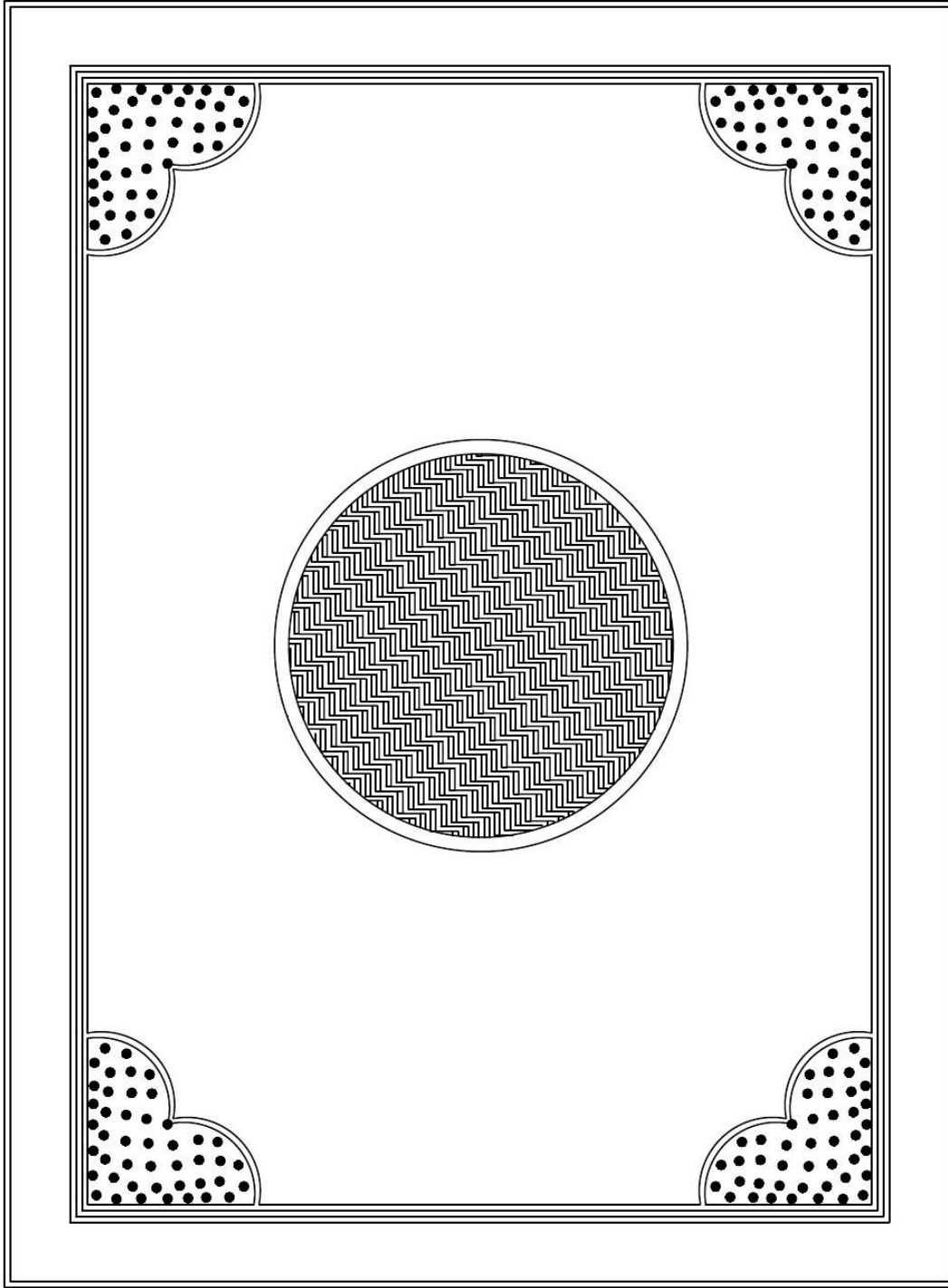
Arka kapağın şemsesi 2.5 cm yarıçapında sekiz dilimli yarım daireden oluşmaktadır. İç kısmı iki kalın cetvelle daire formu verilmiştir. Şemsenin ortasında sekiz köşeli yıldız motifi yerleştirilerek, içleri nokta demiriyle doldurulmuştur. Dilimli daireler içerisi nokta demiriyle vurulmuştur.

Kapak, kendisi kapsayan tek sıra ince ve iki sıra kalın cetvelle yapılarak köşebent kısmı oluşturulmuştur. Köşebentler yarım dilim şeklinde yapılmıştır. İçleri nokta demiriyle doldurulmuştur.

Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapağın baş, etek ve ön kenar kısımlarında eksiklikler görülmektedir. Kapakların deri yüzeyinde leke ve çizilmeler görülmektedir. Kapak içi derisinde çatlamlar vardır. Metin kısmının sayfalarında görülen su lekesi, yazı kısımlarının koyulaşmasına sebep olmuştur.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Şemsesi daire şeklinde yapılmış olup, içleri girift geometrik desenle doldurulmuştur. Bu teknikte yapılan eserler XIII. yüzyılda görülmektedir. Selçuklu geleneği taşıyan cilt kapağı ön ve arka kapağı farklı olarak yapılmıştır.

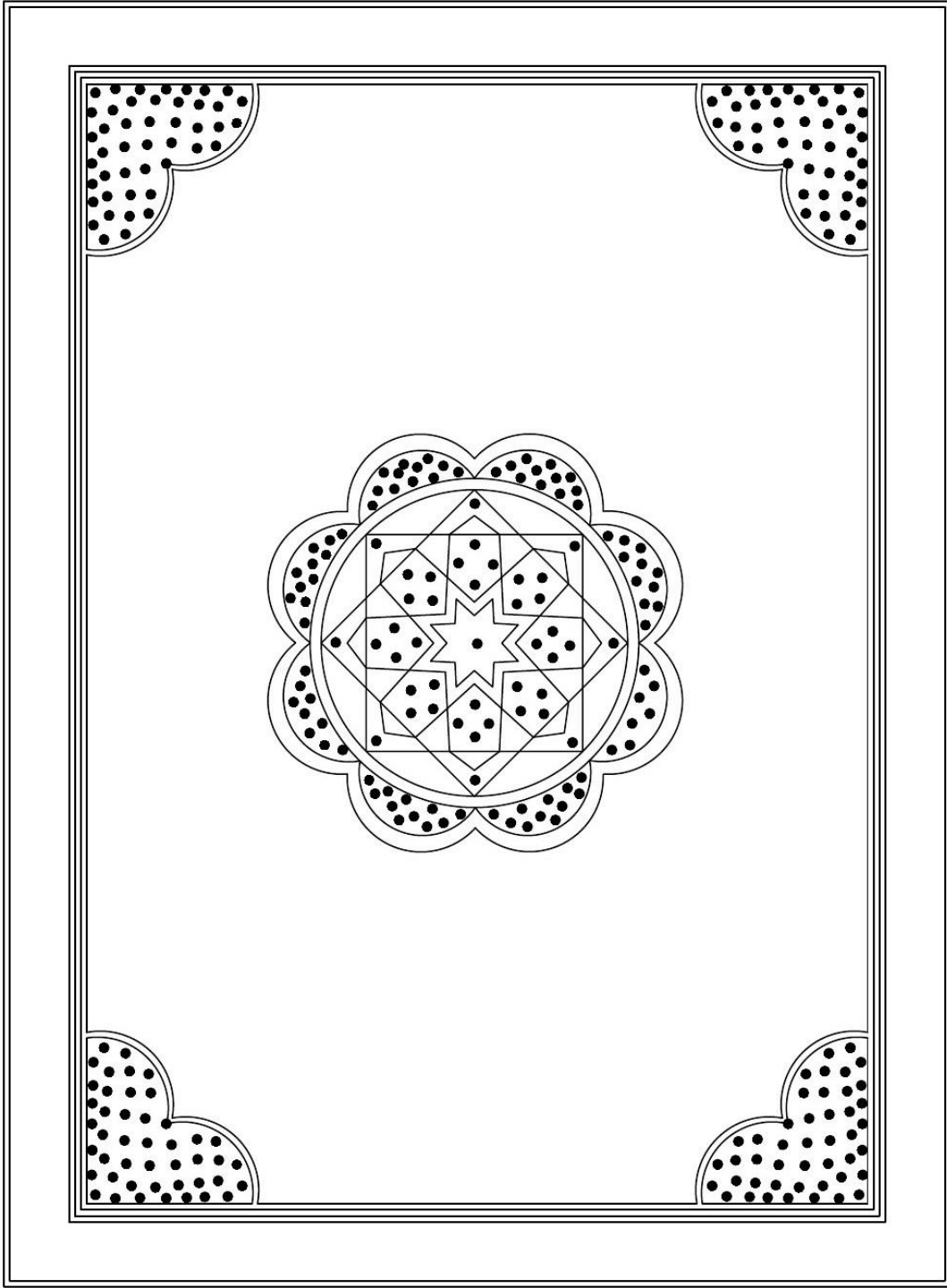

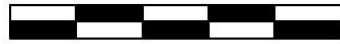
0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 29

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 33

Fotoğraf 66: Ön Kapak

Fotoğraf 67: Arka Kapak

Katalog Numarası	:22
Demirbaş Numarası	:426
Fotoğraf Numarası	: 34
Çizim No	: 68, 69
Eserin Adı	: Gül-i Sadberk
Yazarın Adı	: Ahmed Lami'î Çelebî
Müstensih	:-
Konusu	:-
Tarihi (İstinsah)	:-
Eserin Ebadı	: 202x127-160x77 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Talik
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyan/Siyah
Sayfa Sayısı	: 50
Satır Sayısı	: 23
Tanım	: Eserin son sayfaları eksiktir. Yan kâğıdında

kütüphane mührü görülmektedir. Metin kısmı krem zemin üzerine siyah ve lal mürekkep kullanarak talik hattıyla yazılmıştır.

Ön ve arka kapak farklı dönemlere ait karakter üsluptadır. Yalnız ön kapağı Selçuk geleneğine uygunluğundan dolayı cilt anlatılmıştır. Ön kapağın ön kenar kısmında sertab derisi bulunmakta olup metnin orijinal kapağı olmadığı anlaşılmaktadır. Ön kapağın şemsesi 2 cm yarıçapında yapılmış, merkezi petek formunda altıgenlerden oluşmaktadır. En iç kısmında altı yapraklı penç motifi ve çevresindekine iki sıra altı köşeli yıldız ile çevrilmiştir. Yıldızın boş kısımlarına 'v' şekli yapılmıştır. Salbeği yoktur. Kapağı kapsayan tek sıra cetvel çekilmiştir. Kapak içi kâğıtla kaplanmıştır.

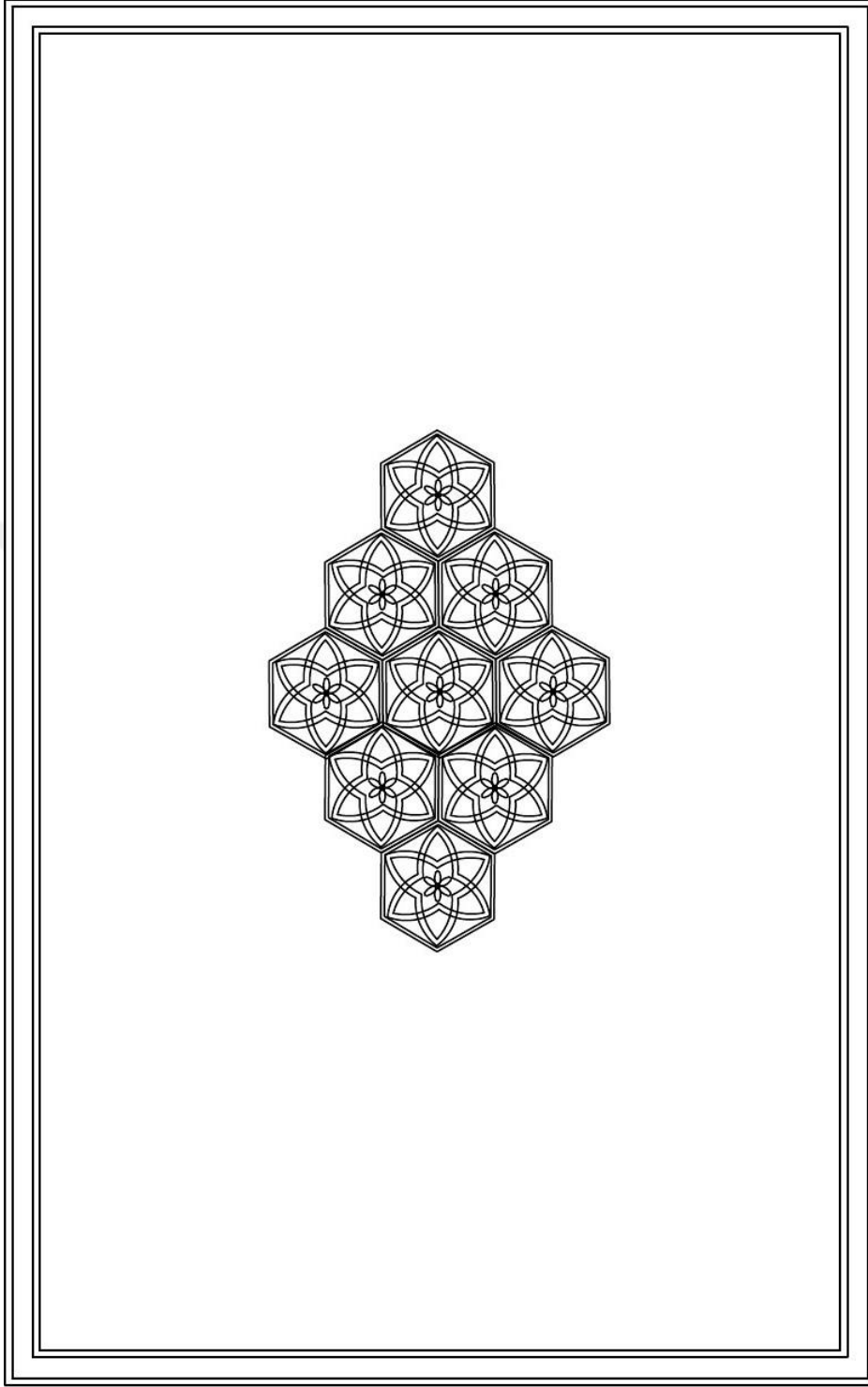
Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapak kenar kısımları yıpranmış olup metin kısmını korumak için yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Sırt derisi bulunmamaktadır. Kolon dikişi ve şiraze örgüsünde yıpranmadan dolayı kopukluklar görülmektedir.

Metin kısmının sırt dikişleri kopmuş olup sayfa kopmuştur. Varakların kenar kısımlarının rengi koyulaşmış olup yağ lekeleri görülmektedir.

Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Benzer bir örneği Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi-484¹⁹³ numaralı envantere kayıtlıdır. Adı Rîyâz es-Sâlihîn, 5 Şa'ban 730/24 Mayıs 1330 tarihlidir. Bu eserler XIII. yüzyıl ortalarında rastlanmaktadır.

¹⁹³ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.249.

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 34

Fotoğraf 68: Ön Kapak

Fotoğraf 69: Şemse Detayı

Katalog Numarası	: 23
Demirbaş Numarası	: 363
Çizim No	: 35
Fotoğraf Numarası	: 70, 71
Eserin Adı	: Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkif
Yazarın Adı	: Hasan Çelebî b. Muhammed Şâh el-Fenârî (840-886/1436-1481)
Müstensih	:-
Konusu	: İslâm Dini-Akaid ve Kelam
Tarihi (İstinsah)	:-
Eserin Ebadı	: 210x155-130x90 mm
Dili	: Arapça
Yazı Türü	: Talik
Malzeme ve Rengi	: Deri, Sahtiyân/Kahverengi
Sayfa Sayısı	: 79
Satır Sayısı	: 19
Tanım	: Eserin başı eksiktir. Metin, krem zemin üzerine siyah

ve lal mürekkep kullanılarak talik hattıyla yazılmıştır. Kapak içi kâğıdında kütüphane mührü bulunmaktadır.

Kapağın merkezinde 2.5 cm yarıçapında tek sıra kalın cetvelle oluşturulan yarım dilimli şemse yer almakta ve iç kısmı kısa çizgili geometrik desenlerle doldurulmuştur.

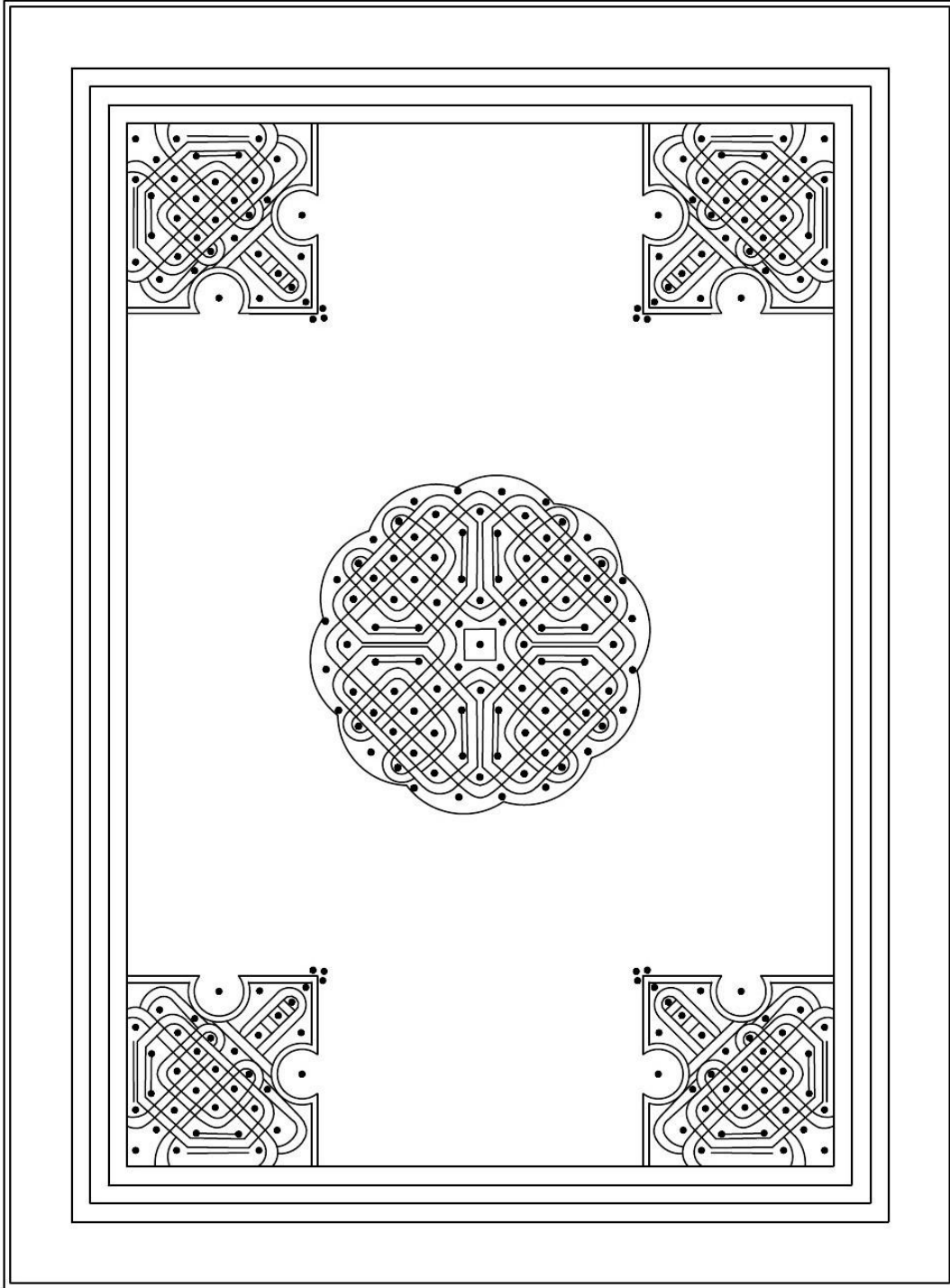
Kapağı kapsayan tek sıra kalın cetvelle ok başı cetvel oluşturulmuş olup iç kısmına kısa çizgilerle girift desenler yapılmıştır. Cildin kenar suyu deseni belli değildir.

Bugünkü Durumu : Ön ve arka kapakların baş ve etek kısımları kesilmiş olup metin kısmına göre ayarlanması, bu kapakların orijinal olmadığını göstermektedir. Sırt derisi yıpranmış durumdadır. Kolon dikişi ve şiraze örgüsünde yıpranmadan dolayı kopukluklar görülmektedir.

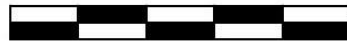
Değerlendirme : Eserin tarihi bilinmemektedir. Benzer bir örneği Yusuf Ağa Kütüphanesi 652¹⁹⁴ numaralı eserdir. Adı Şerh el-Mesail el-Vesail Fi'l-İşaret Ve'l-Delail, 656 /1258 tarihlidir. Daire formlu olup, içi geometrik desenle doldurulmuştur. Bu tür eserler XIII. yüzyılda görülmektedir.

¹⁹⁴ Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü

0 1 2 3 4 5 cm

Çizim No: 35

Fotoğraf 70: Ön Kapak

Fotoğraf 71: Şemse Detayı

5. DEĞERLENDİRME

“Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi’ndeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler” olarak adlandırılan bu tez çalışmamızda 23 adet yazma eserin cildi incelenmiştir.

İncelediğimiz eserler XII. ve XIV. yüzyıl örnekleri olup, bazılarında tarih bulunmamaktadır. Tarihi olmayan ciltler bezeme özelliklerine ve kullanılan tekniklerine göre tarihlenmektedir.. Eserler genel olarak uygun olmayan yerlerde saklandığından ve doğa şartlarından etkilendiklerinden dolayı aşırı yıpranmıştır. Zamanında koruma önlemi alınmadığından eserlerde kurt yenikleri vardır. Daha sonra bu eserler Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesine getirilerek koruma önlemleri alınmış ve onarımları yapılmaya devam edilmektedir.

Değerlendirme bölümünde cilt kapakları, süsleme ve teknik bakımından özellikleri göz önünde bulundurarak alt başlık halinde incelenecektir. Cilt kapakları dönemleri içerisinde ele alınacaktır. Bazı kütüphanelerden benzer örneklerle karşılaştırılacaktır.

5.1. Malzeme ve Renk

Tezimizde yer alan örneklerin tamamı sahtiyanıdır¹⁹⁵. İncelediğimiz eserlerde deri yüzeyi keçi derisine özgü olarak kıl delikleri yarım ay şeklinde sırça da dizilirler, kıllar deriden eğik olarak çıkarlar¹⁹⁶. Keçi derileri, sıkı lif yapısı ve deri tabakaları arasındaki sağlam bağlantı nedeniyle çok yönlü kullanılabilir özelliktedir¹⁹⁷.

Ciltlerde kahverengi, bordo, siyah, deri tercih edilmiştir. Kahverengi renklerin farklı tonlarını görmekteyiz. Eserlerin dış kapaklarında 20’si kahverengi deri, 2’si siyah deri ve 1’isi bordo deri ile kaplanmıştır. No:19-1102 numaralı ciltte bordo deri, No: 21-471, No: 22-426 numaralı ciltlerde ise siyah deri kullanılmıştır.

¹⁹⁵ Eserler mercekle bakılarak görsel incelemeler sonucunda sahtiyan olduğu belirtildi.

¹⁹⁶ Saniye Bora, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü’nden Seçilen Kitaplara Ait Deri Ciltlerin Nitelik Ve Problemlerinin Belirlenmesi Ve Genel Koruma Önerileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Taşınabilir Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, İstanbul, 2012, s.51.

¹⁹⁷ Nadide Çınar, **El Yazma Eserlerin Ciltlerinde Kullanılan Deriler Üzerine Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017, s.66.

İncelediğimiz eserlerde 13 tanesinin kapak içi deri ile yapılmıştır. No:1-1311, No:2-1392, No:5-1746, No:6-1088, No:7-1233, No:8-1189, No:9-229, No:11-663, No:12-1397, No:14-441, No:16-1298, No:1102, No:21-471 numaralı eserlerdir. Eserlerin 10 tanesinin kapak içi ise kağıt kullanılmıştır. No:3-1034, No:4-941, No:10-1290, No: 13-1198, No:14-1192, No:17-1137, No:18-1231, No:20-1376, No:21-426, No:363 numaralı yazmalardır.

5.2. Teknik

Cilt üzerinde şemse formu ortaya çıkarabilmek için metal ya da ahşap kalıplar kullanılmaktadır. Cilt üzerindeki yerlerine göre şemse, köşebent ve salbek kalıbı gibi isimler alırlar. Derinin üzerine kalıplar yerleştirilerek ıstampa denilen aletle soğuk baskı yapılmaktadır. Bezen de ciltlerde şemse, miklep ve kapak içlerinde “yekpâre” dediğimiz büyük kalıplar kullanılmıştır. Ayrıca küçük kalıplarda zencereklerde, bordürlerde, şemse motifi iç dolgularında, köşebentlerde, sertâbın bazı yerlerinde kullanılmıştır. Bazı ciltlerin üzerinde nokta demiri ve zencerek çivileriyle süslenmiştir.

Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi’nde incelenen eserlerin irili ufaklı zencerek çivileriyle girift bir düzen oluşturularak yapıldığı görülmektedir. Örneklerin hepsinde muntazam bir düzen vardır. İlk bakıldığında karmaşık görülen bu bezemelere yakından bakıldığında güzel bir sistem içinde, zencerek çivilerinin tek tek vurulmasıyla yapılan bir süsleme yapılmıştır. En ufak boşluklar bile nokta demiri aletleri ya da altın kakmalarla doldurulmuştur. Bu şemseler yekpare bir kalıp şeklinde kesinlikle yapılmamıştır.

5.3.Cildin Bölümleri

5.3.1. Kapaklar

Eserlerin dış kapakları oluşturan şemse, salbek, köşebent, zencerek, kenarsuyudur. Cildin üzerinde yer alan kısımlar birbirinden farklı tasarım oluşturması Selçuklu ve Beylikler dönemin özelliklerini göstermektedir. İncelenen yazmalarda ön ve arka kapağı farklı olarak yapıldığını bilmekteyiz. Bu grupta üç eserimiz bulunmaktadır. No:3-1034, No:13-1198, No:21-471 numaralı eserdir. No:3-1034 ve No:13-1198 numaralı eserlerin ön ve arka kapağının şemsesi, köşebent ve

zencerek kısmı aynı, şemse içi desenleri farklı olarak yapılmıştır. No:21-471 numaralı eserin şemseleri farklı olarak yapılmıştır. Ön kapağı yuvarlak, arka kapağı içi daire etrafı dilimlidir.

Tüm zeminli olarak tasarlanmış cilt çeşidi görmek mümkündür. Tezimizde yer alan No:6-1088, No:10-1290, No:15-1192 numaralı eserlerdir.

5.3.1.1. Şemseler

Tezde konu olan Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'ndeki bulunan eserlerin şemse tasarımları farklı olarak yapılmıştır. Selçuklu döneminde yapılan eserlerin ön ve arka kapak şemseleri farklı olarak tezyin edildiği bilmekteyiz¹⁹⁸. Bir başka önemli özellik, bir kapak tüm zeminli olarak yapılmışken diğerinin şemse tarzında yapılmasıdır. Çalışmamızda, tezyini bakımdan şemseler ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Yuvarlak şemseler, içi daire ve etrafı dilimli olan şemse, dilimli şemse, beyzi şemse, petek formda olan şemse, tüm zemin bezemeli olarak ayrılmıştır.

Katalog kısmında yer alan yuvarlak şemse olarak 12 tane eser bulunmaktadır. No:2-1392, No:3-1034, No:4-941, No:5-1746, No:8-1189, No:229, No:663, No:1397, No:16-1238, No:1137, No:20-1376, No:21-471 numaralı yazmalardır. İçi daire ve etrafı dilim olan beş eser vardır. No:1-1311, No:7-1233, No:14-441, No:18-1231, No:21-471 numaralı eserlerdir. Beyzi formda olan No:13-1198, petek formda olan No:22-426 numaralı yazmadır. Dilimli şemsesi olan No:19-1102, No:23-362 numaralı eserdir. Tüm zemin bezemeli olan No:6-1088, No:10-1290, No:15-1192 numaralı yazmalardır.

5.3.1.2. Salbek

Çalışmada içerisinde yer alan ciltlerin büyük bölümü şemseli ciltlerden oluşmaktadır. Salbekler şemse uçlarına ayrı ya da bitişik durumda da kullanılmıştır. Ayrıca birçok cilt örneğinde şemse tek olarak bırakılmıştır. Teknik olarak geometrik ve bitkisel süsleme tarzında örnekler görebilmekteyiz. Katalog kısmında yer alan No.1-1311 ve No:13-1198 numaralı yazmalarda palmet motifi kullanılmıştır.

¹⁹⁸ Ahmet Saim Arıtan, Konya Müzelerinde...,s.55.

5.3.1.3. Köşebent

Köşebentler bilindiği gibi üçgen form olarak karşımıza çıkmaktadır. Kenarlardaki cetvellere paralel bir düzende oluşturulmuştur. Ayrıca değişik şekillerde kullanılmıştır. Dilimli, ok başı ve cetvel çekilmeden yapılan köşebentler görmek mümkündür.

No:1-1311, No:7-1233 ve No:21-471 numaralı eserlerin köşebentleri dilimli, içi geometrik, nokta demiri ve 'X' şeklinde doldurulmuştur. No:2-1392, No:3-1034, No:4-941, No:9-229, No:12-1397, No:13-1198, No:17-1137 numaralı eserlerin köşebentleri üçgen form olarak yapılmıştır. No: 19-1102 ve No:23-363 numaralı eserlerin köşebentleri ok başı şeklinde dizayn edilmiştir. No:3-1034, No:11-663, No: 14-441 numaralı eserlerin köşebentleri cetvel çekilmeden, desenler üçgen form olarak yerleştirilmiştir.

5.3.1.4. Cetveller, Zencerekler, Tığlar ve Kenarsuyu

Eserde desenlerin sınırı belirleyen cetveller her iki kapakta, sertab ve miklepte kullanılmaktadır. Cilt üzerinde cetveller soğuk ya da altınla yapılmış düz çizgilerdir. Eserlerde kullanılan cetvel sayıları farklı olabilir. Ayrıca zencereklerin birçok şekilleri mevcuttur. Örneklerinde en sık gördüğümüz zencerek tipi " S" şeklinde veya kısa ve uzun çizgilerden oluşan bir tasarımla görmek mümkündür. Tığların kullanım alanları geniştir. Şemse ve salbek etrafına, köşebentlerin üçgenlerin uçlarına yerleştirilebilir. Kenarsuyu deseni bazen zencerekten sonra bazende tek başına kullanılmaktadır. Genellikle pafta içinde bitkisel motifler veya 'sarmal S' kıvrımlar içerisinde süslemeye yer verilmiştir.

No:1-1311, No:6-1088, No:15- 1192 numaralı eserlerin zencerekleri 'X' şeklinde yapılmıştır. No:8-1189, No:10-1290, No:12-1198 numaralı eserlerin zencerekleri 'sarmal S' şeklinde oluşturulmuştur. No:9-229, No:18-1231 numaralı eserin anahtar zencerek deseni ile süslenmiştir. No:10-1290 numaralı eserin kenarsuyu deseni kare form içinde kısa çizgilerle tezyin edilmiştir. No:2- 1392 numaralı eserin kenarsuyu deseni daire form şeklinde, No:3-1034 numaralı eserin ise penç motifi ile süslenmiştir. Kenarsuyu desenleri, pafta ya da 'S' kıvrımların içinde palmet, rumi ile süslenmiştir. No:1-1311, No:17-1137 numaralı yazmalarda

görülmektedir. No:4-941, No:5-1746, No:7-1233, No:11-663, No:14-441, No:16-1238 numaralı eserlerin kenarsuyu desenleri palmet motifi kullanılmıştır.

5.3.1.5. Sırt

Çalışmamızda sırt kısımlarında süslemeye yer verilmemiştir. Raflarda eserlerin en fazla sırt bölümün dudak kenarları yıpranmış olarak görmekteyiz.

5.3.1.6. Sertap

Metin bloğunu korumak için yapılan sertap, mikleple bağlantı durumdadır. Ayrıca sertapın hareketli yerleri yıpranmaya müsaittir. Böylece çoğu kez onarım görmüştür. Tezimizin sertap kısmında süslemelere yer verilmiştir. No:3-1034, No:12-1397 numaralı eserlerde görebilmekteyiz.

5.3.1.7. Mıklep

Araştırmamızda yer alan örneklerde mıklep, metin bölümünü koruma görevindedir. Mıklep form bakımında cilt üzerindeki desenle uyuşmayabilir. İncelediğimiz eserlerde dönemin süslemesi yansıtmaktadır. No:1-1311 numaralı eserin mıklebin üzerinde yazı bulunmaktadır. No:3-1034, No:4-941, No:5-1746, No:16-1238, No:17-1137 numaralı eserlerde görülmektedir. Şemse daire formda, içi altı kollu yıldız tasarımı görmekteyiz.

5.4. Ciltteki Süslemeler

Şemsede kullanılan belli başlı süsleme türleri vardır. Geometrik , rumi, hatai, bulut, nebati süsleme gibi. Bu süslemelerin yanında lotus çiçeği, katmerli gül ve goncası, sümbül, nergis, çeşitli hayvan türleri vb. kullanılmıştır. İncelediğimiz eserlerde geometrik, yıldız, rumi, penç ve palmet ile süslemeler yapılmıştır.

5.4.1. Geometrik

Geometri kelimesi Yunancada “geo” ve “metry” birleşiminden doğmuştur. Geo “toprak, yeryüzü” anlamında gelirken, metry ise “ölçü” manasına

gelmektedir¹⁹⁹. Geometrik bezemelere “Hendesi Tezyinat” da denir. Yatay, dikey, eğik, zikzak, münhani çizgiler, daire gibi çizim şekilleri kullanılarak meydana getirilen süslemeye verilen addır. Bu şekiller soğuk baskı ya da zencerek demiri denilen aletle yapılmaktadır. Çoğunlukla Selçuklu ve Beylikler dönemi şemselerinde sık görülen süslemedir. Bu çizimlerin yanında yıldızlı formlarda tercih edilmektedir²⁰⁰.

Geometrik motifleri Türkler, Araplardan alarak kendi benliğinde özdeşleştirerek yeni bir anlam yüklemiştir. Bu motifler kurallı ve ölçülü şekilde oluşturulmuştur. Özellikle daire, üçgen desenler yapılmıştır.

Türk-İslam mimarisinin tezyinatında geçen geometrik hendese, süslemede boşluk doldurma ve karmaşık çizgilerle birlikte bir tarz oluşturmaktadır²⁰¹. Bu sanatın yayıldığı alanlardan etkilenecek İslam hendese biliminin gelişmesinde rol oynamıştır. En karakteristik süsleme özelliğini yansıtır²⁰².

Geometrik formlar Selçuklu ciltlerinde bol bol işlenmiştir. Taş, ahşap, çini, seramik, maden, halı, cam, takı, tezhip ve cilt sanatında da kullanılmıştır. Özellikle cilt sanatında kendisini göstermiştir. Yuvarlak, beyzi ve dilimli şemsenin içi, geometrik geçmelerle doldurularak dönemini yansıtmıştır. Ayrıca salbek, köşebentte de aynı yol izlenmiştir.

Tezde konu olan Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi’ndeki (No:1-1311, No:5-1746, No:7-1233, No:8-1189, No:9-229, No:10-1290, No:13-1198, No:14-441, No:19-1102, No:23-363) numaralı yazmaların şemse, köşebent ve kenarsuyunda geometrik geçmeler görülmektedir.

No: 1-1311 (558/1163), daire içi yıldız tasarımı, geometrik desenle doldurulmuştur. Köşebent ve zencerek kısımları ‘ X’ şeklinde yapılmıştır. Bu esere örnek olarak Ankara Etnografya Müzesi’nde bulunan 10132²⁰³ numaralı yazmadır. Adı Kur’an-ı Kerim,739/1339 tarihlidir (**Fotoğraf:72**). Şemsesi içi daire ve etrafı dilimli olan, merkezde on kollu yıldız tasarımı bulunmaktadır. Yıldız motifinin içi ve

¹⁹⁹ Ahmet Çaycı, **İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol**, Konya, 2017,s.53.

²⁰⁰ Selçuk Mülayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler- Selçuklu Çağı**, Ankara, 1982, s.15.

²⁰¹ Selçuk Mülayim, **age.**,16.

²⁰² Azade Akar-C. Keskiner, **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif Ornament and Design in Turkish Decorative Arts**, İstanbul,1978,s.20.

²⁰³ Kadriye Doğan, **agt.**, ,s.38.

şemsenin etrafı geometrik desenle süslenmiştir. Başka bir örnek de Süleymaniye Kütüphanesi bulunan Fatih Koleksiyonu 3418²⁰⁴ numaralı eserdir. Dilimli yuvarlak şemse, içi on kollu yıldız formu oluşturularak yapılmıştır. İç kısmı geometrik desenle doldurulmuştur (**Fotoğraf:73**). Diğer bir örnek ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.123'de²⁰⁵ kayıtlı olan 593/1196 tarihli bir cilttir. Adı Kıtâb Ma'ani el-Kuran İ'râbih'dir (**Fotoğraf:74**). No:2-1392 numaralı eserin bir benzer örneği Bursa İnebey Kütüphanesi'ndeki bulunan Hüseyin Çelebi 164²⁰⁶ numaralı yazmadır. Adı İkmâl el-Mu'lim li Fevâid-i Müslim, XIV. yüzyıla tarihlendirilir (**Fotoğraf:75**). Dilimli yuvarlak şemse, yıldızın içi geometrik motiflere yer verilmiştir. No:5-1746 numaralı esere bir benzer Topkapı Müzesinde bulunan III. Ahmet Koleksiyonu 97-1/2²⁰⁷ numaralı eserdir. Adı Kitabu't Temyiz, H. 767/ 1365 tarihlidir. Şemsesi daire şeklinde, merkezi yıldız motifi ile yapılmış olup, içi geometrik tasarımla oluşturulmuştur(**Fotoğraf:76**). No:7-1233 numaralı esere örnek olarak Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde bulunan Niğde koleksiyonu 1789 numaralı eserdir. Adı Camiu's Sahih, H.748/1347 tarihlidir. Şemsesi daire formda olup, yıldız motifiyle içi geometrik desenle doldurulmuştur (**Fotoğraf:77**). No:8-1189 numaralı esere bir benzeri Bursa İnebey Kütüphanesi'ndeki bulunan Hüseyin Çelebi Koleksiyonu 645²⁰⁸ kayıtlı olan numaradır. Eserin adı Şerh el-İşârât ve't-Tenbîhât, 725/1325 tarihlidir. Şemsesi dilimli olarak yapılmış, iç kısmı grift bezemelerle doldurulmuştur Köşebenti iki dairenin birbirine geçerek yapılmıştır (**Fotoğraf:78**). No:9-229 numaralı eserimizin şemse teknik özelliği ve deseni aynı olup cetvel kalınlıkları değişmiştir. Bu eserin bir benzeri Bursa İnebey Kütüphanesi'ndeki, Haraççioğlu 83²⁰⁹ numaralı eserdir. Adı Ahkamü'l-Kur'an'dır. İstinsah tarihi 653/1255'tir. Şemse iki üçgenin ana formu altı kollu yıldız Mühr-i Süleyman tasarımını oluşturur. Cetvellerin kesişme noktalarında geometrik şekiller vardır (**Fotoğraf:79**). No:10-1290 tüm zemin bezemeli esere örnek olarak Türk İslam

²⁰⁴ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.312.

²⁰⁵ Zeren Tanındı, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Ortaçağ İslam Ciltleri**, Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllığı 4, İstanbul,1990,s.121.

²⁰⁶ Hüseyin Gürsel Bilmiş, Konya Dışındaki...,s.142.

²⁰⁷ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki..., s.133.

²⁰⁸ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.237.

²⁰⁹ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.142.

Eserler Müzesi Kütüphanes’inde bulunan 1619²¹⁰ kayıt olan numaradır. Adı Kıtabu’t Tenkih ,794/ 1391 tarihlidir. Bu tür eserin tarihi XIII. ve XIV. yüzyıl arası olarak düşünülmektedir. Bu eser tüm zeminli geometrik bir tasarımla yapılmıştır. Yapılan cilt kapağı merkezde on iki köşeli yıldız motifi, dört köşesinde ¼ yıldız deseni yerleştirilmiştir. İç kısmı geometrik desenlerle doldurulmuştur. Anadolu, Suriye, Mısır gibi coğrafyalarda benzer formlara sahip ciltler yapıldığı görülmektedir (**Fotoğraf:80**). No:13-1198 esere benzer nitelikte Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü’nde bulunan Ankara İlahiyat Kütüphanesi 37464/2 numaralı, Fetavay’ı Merginani adıyla kayıtlıdır. 766/1364 tarihlidir. Eserin şemsesi beyzi formda olup, içi zencerek demiriyle geometrik desenle doldurulmuştur (**Fotoğraf: 81**). Eserin köşebendi üçgen form oluşturularak, içi geometrik şekillerle süslenmiştir. Benzeri Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü’nde bulunan YY 7838²¹¹ numaralı eserdir. İşâretü’l-Kur’an adlı yazmadır (**Fotoğraf:82**). No:14-441 esere bakılarak bir benzeri Bursa İnebey Kütüphanesi’nde bulunan Harraççioğlu 424²¹² numaralı eserdir. Eser adı Şerh el-Câmi’ el-Kebîr (2. cild) olup, 770/1370 tarihlidir. Bu eserin şemse içi geometrik desenle oluşturulmuştur. Diğer bir örnek ise Yusuf Ağa Kütüphanesi 7458 numaralı eserdir. 784/1382 tarihlidir. Dilimli şemsesi geometrik bir kompozisyonla yapılmıştır. Bu tür eserler XIII. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır (**Fotoğraf:83**). Eserin köşebentleri geometrik tasarımla yapılmıştır. Buna örnek olarak Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi’nde bulunan 4815²¹³ numaralı, Mecmûa adlı yazmadır. XIII. ve XIV. yüzyıla tarihlendirilir (**Fotoğraf:84**). No:19-1102 esere örnek olarak Bursa İnebey Kütüphanesi’nde bulunan Haraççioğlu-238²¹⁴ numaralı eser verebilir. Adı Müellifi İhkâm el-Ahkâm fi Şerh-i Ehadis Seyyid el-En’âm’dır. 713/1313 tarihlidir. Şemsesi dairevi olup, içi geometrik girift bir tasarımla bezenmiştir (**Fotoğraf:85**). Diğer bir köşebent örneği Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde bulunan Y. 753²¹⁵ yazmadır. Adı , Kuran-ı Kerim (Kuzey Afrika ,Süriye,Yemen), XI-X. yüzyılda görülmeye başlanmıştır (**Fotoğraf:86**). No:23-363

²¹⁰ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki..., s.192.

²¹¹ Ayşe Totan Kart, **Konya Yazma Eser Kütüphanelerinde Bulunan Anadolu Selçuklu Cildleri’nde Bazı Şemse Analizleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El San’atları Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2017,s.38.

²¹² Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.174.

²¹³ Ayşe Totan Kart, **agt.**,s.42.

²¹⁴ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.230.

²¹⁵ Zeren Tanındı, Topkapı ...,s.118.

esere benzer Yusuf Ağa Kütüphanesi 652 numaralı eserdir. Adı Şerh el-Mesail el-Vesail Fi'l-İşaret Ve'l-Delail, 656 /1258 tarihlidir. Daire formlu olup, içi geometrik desenle doldurulmuştur. Bu tür eserler XIII. yüzyılda görülmektedir (**Fotoğraf:87**). Diğer bir örnek Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan By 4422 yazmadır. Adı Kemal fi Esmâi-r-Rical, 704/1304 tarihlidir. Şemsesi dairevi şeklinde yapılmış ve içi simetri bir şekilde kısa çizgilerle girift bir desenle doldurulmuştur(**Fotoğraf:88**). Başka bir örnek ise Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde bulunan 4739 numaralı eserdir. Adı Tafsir-i Kabir, Mefatih el-Gayb olup, vakıf mühründe Konevi, Sadraddin Muhammed b. İshak yazmaktadır. Tarihi belli olmayıp, yazı karakteri ve cilt üslubu bakımından Selçuklu dönemi eseridir. Bu tür cilt desenler XIII. yüzyıllarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Eserin şemsesi daire formunda olup, iç kısmı geometrik desenle süslenmiştir(**Fotoğraf:89**).

Yıldız kelimesi Arapça 'da necm (çoğulu nücüm) ve kevkab (çoğulu kevakib), Farsça'da ahter ve Sitare kelimeleri kullanılmaktadır. Necm kök bakımından doğmak, ortaya çıkmak, kevkab de parlamak, aydınlık anlamına gelir²¹⁶. Geometrik süslemede sıkça kullanılan bir desen olmakla beraber çizgilerin iç içe girmesiyle, kesişmesiyle oluşur. Kırık çizgilerden oluşarak kare, beşgen, altıgen, sekizgen, ongen ve onikigen gibi çokgenlerin kesişmesi ya da iç içe girmesiyle de farklı şekiller ortaya çıkabilmektedir²¹⁷. Bu şekiller taş, ahşap, çini, el sanatlarında ve ayrıca cilt sanatında da kullanılmıştır.

Yıldız motifine bazı anlamlar yüklenmiştir. Bu desenin Mühr-ü Süleyman'la ilişkilendirilmesinde, birinin tepesi diğerinin tabanına geçirilmiş iki eşkenar üçgenin meydana getirdiği bir sembol olup Müslümanlar arasında "hatem-i Süleyman" , Yahudi ve Hristiyanlarda da "Davut yıldızı" diye anılır²¹⁸. Onlar, "Süleyman mührü" teriminden, altı kollu değil, beş kollu yıldız anlarlar²¹⁹.

Erken dönemlerde yıldız formları kullanılmıştır. British Museum 6-8. yüzyıla ait 5000 demirbaş numaralı eser Kıptı cildi olarak bilinmektedir. Ebadı 298 x 215

²¹⁶ Yavuz Unat, "Yıldız", **DİA**, C.43,s.534.

²¹⁷ Nusret Algan,**agt.**,s.61.

²¹⁸ İskender Pala, "Mühr-i Süleyman", **İslam Ansiklopedisi**, C.31, İstanbul, 2009, s.524.

²¹⁹ Nusret Çam, "Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman)", **Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı**, Konya 1993, s. 207.

mm'dir²²⁰ (**Fotoğraf:90**).Eserin ön ve arka kapağın şemse formu dört eşkenar üçgenin birleşmesiyle sekiz köşeli yıldız şeklinde yapılmıştır. Kapakların bütün yüzeylerine cetvel çekilmiştir.

İncelenmiş olduğumuz eserlerde yıldız formu No:1-1311, No:3-1034, No:4-941, No:5-1746, No:7-1233, No:8-1376, No:9-229, No:12-1397, No:16-1238, No:17-1137, No:22-471 numaralı yazmaların şemselerde görülmektedir. On kollu yıldız tasarımı olan iki eser vardır. No: 1-1311 ve No7-1233 numaralı eserdir. No: 3-1034 (589/1193), No:4- 941 (Rebiyülevvel 599/ Kasım 1202), No: 5-1746, No: 9-229, No:12-1397, No:16-1238, No:17-1137, No:21-1376 iki eşkenar üçgenin ters biçimde yerleştirilmesiyle oluşan, birbirini kesen altı köşeli yıldız Mühr-i Süleyman motifi görülmektedir. Tüm zemin bezemeli eserlerin merkezinde yıldız tasarımı bulunmaktadır. Bu grupta üç eser bulunmaktadır. No:6-1088, No:10-1290 ve No:15-1192 numaralı eserlerdir. Eserlerin şemselerinde farklı şekillerde altı köşeli yıldız deseni görülmektedir. Örnek olarak Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Ayasofya 3248 numaralı eserdir. Adı Kıtübü'l Sıra, H.732/ 1331 tarihlidir. Şemsesi daire form içinde altı köşeli yıldız, içi nokta demiriyle doldurulmuştur (**Fotoğraf:91**). Eserlerin yıldız tasarımına benzer olan Bursa İnebey Kütüphanesi'nde bulunan Ulucami Koleksiyonu 273 numaralı eserdir. Adı Mealim et-Tenzil (2. Cildi), 13. yüzyıl ilk yarısı olarak tarihlendiriliyor. Daire içinde, iç içe geçmiş altı dilimli bir daire ve altı köşeli bir yıldız formdan oluşmaktadır (**Fotoğraf:92**). Diğer bir örnek Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Darende Sadrazam Mehmed Paşa Koleksiyonu 344 numaralı eserdir. Adı Şerh-ü Kasidetil Bürde, XIII. yüzyılın sonlarına tarihlendirilir(**Fotoğraf:93**). Benzer örneği Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan, III. Ahmet koleksiyonu A.116²²¹ numaralı eserdir (**Fotoğraf:94**). Başka bir örnek Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde bulunan YY 4993²²² numaralı yazmadır. Adı Kitabü'l Tefsir'dir., Arka kapağı daire içinde altı kollu yıldız tasarımı görülmektedir (**Fotoğraf:95**). No:3-1034 numaralı eserin arka kapağına örnek olarak Erzurum Ulu Caminin mihrap önü kubbesidir. Örtü biçimi ahşap üstüne bindirme şeklinde yapılmıştır (**Fotoğraf:96**). Diğer örnek ise Tercan Mama Hatun

²²⁰ Theodere C.Petersen, **Early Islamic Bookbindings and Their Coptic Relations**, Michigan, 1954,s,59.

²²¹ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki..., s.132.

²²² Ayşe Totan Kart,agt.,s.46.

Kümbeti'nin²²³ taç kapısında süslemesinde görülmektedir. 13. yüzyıla tarihlenen kümbet geometrik kompozisyonların yoğun işlendiği dönem örneklerindedir. Altı kollu yıldız tasarımı pano içerisinde yapılmıştır (**Fotoğraf:97**). Altı kollu yıldız tasarımına örnek olarak Darende Sadrazam Medmed Paşa Kütüphanesinde bulunan 611 numaralı eserdir. Adı El-Keşf an Hakaiki't- Tenzil , 674/1275 tarihlidir (**Fotoğraf:98**). .Bir örnekte mimari yapı üzerinde görülmektedir. Diyarbakır Mesudiye Medresesi 13. yüzyılın ilk çeyreğinde (1199-1223) inşa edilmiş olup, batı revaktaki bir madalyon üzerinde altı köşeli yıldız formu yer almaktadır²²⁴. Cildin üzerindeki şemseyle aynı desendedir (**Fotoğraf:99**). Bir başka örnek ise sikke üzerinde görülmektedir. Mardin Müzesi'nde 2442 numaralı, Artuklu (H. 693–712-M. 1293/1294–1312/1313)²²⁵ sikkenin ön yüzünde Mühr-i Süleyman adı verilen altı kollu yıldız motifi yapılmıştır(**Fotoğraf:100**). Esere bir benzeri Divân-ı Kebir 68-69 numaralı yazmadır. 769/ 1367-1368 tarihlidir. 153b bahir sonu tezhibi, sayfada altı kollu yıldız tasarımı görülmektedir. Altı kollu yıldız motifi Anadolu Selçuklu kandillerinde görülmektedir. XIII. yüzyıla tarihlendiriliyor²²⁶ (**Fotoğraf:101**). No:16-1238 numaralı esere benzer yıldız tasarımı Konya Yazma eserler Bölge Müdürlüğü'nde Bulunan Bor Halil Bey Kütüphanesi 24 numaralı eserdir. Şemsesi daire formda olup, içi altı köşeli yıldız tasarımı ile oluşturulmuştur (**Fotoğraf:102**). No:17-1137 numaralı esere örnek Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed 338 numaralı yazmadır. Adı Ezkaru'n-Nevevi (Hilyetu'l- Ebrar ve Şiari'l Ahyar), 723/ 1323 tarihlendirebilir. Daire formundaki şemsenin içinde altı köşeli yıldız Mühr-ü Süleyman motifi yer almaktadır (**Fotoğraf:103**). No:22-426 numaralı eser farklı bir teknikte yapılmıştır. Bu esere benzer bir örneği Amasya II. Bayezid İl Kütüphanesi bulunan 402 numaralı yazmadır. Adı Et- Telvih fi Keşf Haka'iki-Tenkih, 759/1357 tarihlidir. Cilt deseni, petek formu olarak altıgenlerden oluşturulmuştur. İç kısmında altı kollu yıldız tasarımı görülmektedir. Bu eserde

²²³Nusret Algan, **agt.**,155.

²²⁴Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.353.

²²⁵ Necla Akkaya, **Mardin Müzesi'ndeki İslami Dönem Sikkelerinden Örnekler**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Konya, 2011,s.215.

²²⁶ Sema Çetin, **Anadolu Selçuklu Dönemi (Geometrik YıldızHayat Ağacı, Nar Ve Rumi) Motiflerinin Heykel Sanatı Bağlamında Yorumlanması**, Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2012,s.25.

Selçuklu ve Beylikler dönemi cilt geleneğine ait izlerin görülmesi, etkinin ne kadar büyük olduğunu göstermekle beraber, bu etkinin XV. yüzyıla kadar devam ettiğini görülmektedir (**Fotoğraf:104**). Petek formuna benzeyen şemse örneği Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi-484 numaralı yazmadır. Adı Rîyâz es-Sâlihîn, 5 Şaban 730/24 Mayıs 1330 tarihlidir. Bu eserler XIII. yüzyıl ortalarında rastlamaktadır (**Fotoğraf: 105**). No:21-471 numaralı eserin sekiz dilimli olması ve içi sekiz köşeli yıldız formu oluşturması bakımından Selçuklu dönemde kullanılan bir tasarımdır. Bu esere örnek olarak Konya Mevlana Müzesi Divan-i Kebir 68-69 Numaralı yazmadır. 67.sayfasındaki tezhip tasarımı sekiz köşeli yıldızın en güzel örnekleri göstermektedir (**Fotoğraf:106**). Başka bir örnek Türk İslam Eserler Müzesi 551 numaralı eserdir. İlhanlı dönemi Musul/ H.710/1310 tarihlidir. Cüzün unvan sayfasında görülen tezhiptir. Dilimli daire formda yapılan bir süslemedir²²⁷(**Fotoğraf:107**).

No:1-1311(10 Cemaziye'l-ahir 558/16 Mayıs 1163), No:7-1233 on köşeli yıldız tasarımı görülmektedir. Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi (Üsküdar) 91 ait eserdir. XIV. yüzyıl tarihlendirilir. Dilimli şemsesi içi, on kollu yıldız tasarımı ile oluşturulmuştur (**Fotoğraf: 108**). Niğde koleksiyonu 1789 numaralı eserdir. Adı Camiu's Sahih, H.748/1347 tarihlidir. Eserin şemsesi daire formlu olup, iç kısmı on kollu yıldız şeklinde yapılmıştır. Yıldızın içi geometrik desenle doldurulmuştur. Farklı olarak dairenin etrafı yarım ay şeklinde süslenmiştir (**Fotoğraf:109**).

Eserlerde on iki kollu yıldız motifi tüm zemin bezemeli yazmalarda çok fazla kullanılmaktadır. Bir başka örnek ise Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde bulunan Burdur İl Halk Kütüphanesi 193 numaralı eserdir. Tüm zemin bezemeli olup, merkezinde on kollu yıldız tasarımı bulunmaktadır (**Fotoğraf:110**). Başka bir örnek Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu 3428 numaralı, Mesaliku'l-ebzar fi Memaliki'l-emsar adıyla kayıtlıdır. Tarihi olmadığından dolayı cilt üzerindeki süsleme kompozisyonu dönemin özelliklerini göstermektedir (**Fotoğraf:111**). No:6-1088 numaralı eserin bir benzeri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde III. Ahmet Koleksiyonu, 322²²⁸ numaralı, Eş-Sifa fi Ta'rifi

²²⁷ Ed-Müjde Unustası,1400. Yılında Kur'an-ı Kerim, Türk İslam Eserler Müzesi Koleksiyonu, İstanbul, 2010, s.150.

²²⁸ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki...,s.210.

Hukuki'l- Mustafa adlı yazmadır. 791/1389 tarihlidir. Eserin dış ve iç kapakları farklı yapılmıştır. İç kapağın deseni tüm zemin bezemeli olup, merkezde on iki kollu yıldız motifine yer verilmiştir (**Fotoğraf:112**). Benzer özellikteki 366/29-1888²²⁹ numaralı eserdir. Mısır/Suriye, XIV. ve XV. yüzyıla tarihlendirilir. Tüm zemin bezeme olarak yapılmış ve içi pençerle süslenmiştir (**Fotoğraf:113**). Tüm zemin süsleme kompozisyonu mimari yapılarda görülmektedir. Kayseri Hacı Kılıç(1249) caminin taç kapısında ve Kayseri Şah Kutluk Han Kümbeti'nde (1349) on iki kollu yıldız kompozisyonu kullanılmıştır²³⁰(**Fotoğraf:114**). No:10-1290 numaralı eserin bir benzeri Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Ayasofya koleksiyonu, 3435²³¹ numaralı, Mesaliku'l- Ebsar fi Mernalikil-Emsar C.XXIII adlı yazmadır. Muhtemelen eser onarımdan geçtiği için tekrar cilt yapıldığı anlaşılmaktadır. Tarihi olmadığından incelediğimiz eserlerde bu tür ciltler XIII. yüzyılın ortalarında görülmektedir. Yapılan cilt kapağı merkezde on iki köşeli yıldız motifi, dört köşesinde ¼ yıldız deseni yerleştirilmiştir. İç kısmı geometrik desenlerle doldurulmuştur. Kenarsuyu deseni ise kısa çizgilerle tasarım oluşturularak yapılmıştır. Anadolu, Suriye, Mısır gibi coğrafyalarda benzer formlara sahip ciltler yapıldığı görülmektedir (**Fotoğraf:115**). Diğer bir örnek ise 486²³² numaralı, İlhanlı dönemi Kur'an-ı Kerîm'dir. H. Şevval 718/ Kasım 1318 tarihlidir. Eserin 1b-2a levha tezhip (zahriye sayfası) tüm zemin bezemeli olarak yapılmıştır (**Fotoğraf: 116**). Başka bir örnek olarak 366/17-1888²³³ numaralı eseri gösterebiliriz. Mısır/Suriye, XIV. ve XV. yüzyılda bu desenler cilt üzerinde kullanılmıştır (**Fotoğraf:117**). Örnek olarak Halifett Gazi Türbesidir. Sekizgen planlı, iki katlı ve kubbesi piramidal külahlıdır. Taç kapısının bordür süslemesi yan kısımlarında altı kollu yıldız tasarımlarıyla süslenmiştir (**Fotoğraf:118**). No:15-1192 numaralı esere benzer, Türk İslam Eserler Müzesi'nde bulunan 2142²³⁴ kayıtlı yazmadır. Adı Cevahiru'l-Muzie fi Tabakati'l-Hattiyeye olup, XII. ve XIV. yüzyıla tarihlendirile bilinir (**Fotoğraf:119**). Başka bir

²²⁹ Duncan Haldane, , **Islamic bookbindings in the Victoria and Albert Museum, Victoria and Albert Museum**, 1983,s.29.

²³⁰ Sema Çetin, **agt.**,s.18-19-20-21.

²³¹ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki...,s.190.

²³² Ed-Müjde Unustası,**age.**, ,s.244.

²³³Duncan Haldane, **age.**,s.28.

²³⁴ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki...,191.

örnek ise Kat:6 Memluk Kuran'ından bir tezhip sayfası ²³⁵, 731/1331 tarihlidir. Tüm zemin bezemeli ve merkezde on iki yıldız motifi yer almaktadır (**Fotoğraf:120**). Bu cildin formuna bakılarak benzer bir örneği Konya Yazma Eserler kütüphanesinde bulunan BYEK koleksiyonuna ait 620 numaralı eserdir. Eser adı Minhac li Şerhi Sahihi Müslin b.el-Haccac olup , tarihi 672 Rebiül evel 10/1273'tür. Tüm zemini geometrik bir tasarımla yapılmıştır (**Fotoğraf:121**). Diğer bir örneği Mevlana Müzesi'nde bulunan Divan-ı Kebir I-II. Cilt 68-69 numaralı yazmadır. 5b sayfada görülen tezhibi merkezde on iki kollu yıldız tasarımı, ciltteki desene uymaktadır (**Fotoğraf:122**). Tüm zemin bezemeye örnek olarak mimari yapılarda da görülmektedir. Ağzıkara han ve Susuz hanın taç kapılarında görülen on iki kollu yıldız kompozisyon en güzel örneklerden biridir (**Fotoğraf:123**). Güzel örneklerden bir tanesi Türk İslam Eserler Kütüphanesi bulunan sırlı çinidir. XIII. yüzyıl tasarımlarından oluşan on iki köşeli yıldız motifi kullanılmıştır²³⁶ (**Fotoğraf:124**).

5.4.2. Rumi

“Rumi” kelime manası “Anadolu’ya ait” demektir. Roma İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü ve İran coğrafyasına kadar uzanan Anadolu Yarımadası'na Diyarı Rum denmesinden dolayı bu ismi almıştır²³⁷.

Farklı tanımlar vardır. Bazı araştırmacılar rumi motifini yarım palmet olarak adlandırmışlardır. Bir palmeti dik ekseninden ikiye ayırırsak iki tane rumi elde etmiş oluruz²³⁸.

Bu desen stilize edilmiş yaprakları andıran ve bir veya iki parçadan ibaret olan motiflerle bir göbeğe bağlı olarak kıvrımlar halinde oluşan süslemedir²³⁹.

Rumi motifinin bitkisel olmadığı söylenmektedir. Selçuklu Türkleri XI. yüzyıldan itibaren süsleme olarak kullanıldığı ve bazı zamanlarda hayvan formlarını stilize edilmiş şekilde ortaya koymuştur²⁴⁰. Altay dağları eteklerinde, Pazırık'da Rus

²³⁵ David James, **Qurans of the Mamluks**, Alexandria Press, London,s.58.

²³⁶ Ed-Mesut Gök, **Türk İslam Eserleri Müzesi**, İstanbul, 2011,s.117.

²³⁷ Zekeriya Şimşir, **Konya'daki Selçuklu Mimarisinde Rumi Motifi**, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Konya, 2002, s.12.

²³⁸ Zekeriya Şimşir,**agt.**,s.16.

²³⁹ Hatice Aksu, **Rumi Motifin Kökeni**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Türk İslam Sanatları Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998,s.10.

²⁴⁰ Azade Akar-C.Keskiner, **age.**,19.

arkeoloğu Rudenko tarafından açılan kurganlarda ele geçirilen eşyalarda da hayvan figürleri görülmektedir IX. ve X. yüzyıllarda Türklere ait, Bezekli görülen rumi kanatlı ejderha tasviri de en eski belge niteliğindedir²⁴¹. Böylece rümi motifi alanı geniş bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca cilt sanatında rumi deseni şemselde , kapak içi süslemelerde görülmüştür.

Bu grubunda No: 1-1311 (10 Cemaziye'l-ahir 558/16 Mayıs 1163), kenar suyu ve iç kapağında rumi motifi pafta içinde kullanılmıştır. Benzeri Bursa İnebey Kütüphanesi'nde bulunan Hüseyin Çelebi Koleksiyonu 261²⁴² numaralı ,etTahkik adlı eseridir. XIII. yüzyıla tarihlendiriliyor (**Fotoğraf: 125**). Diğer bir örnek Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan III. Ahmet koleksiyonu 130/3²⁴³ numaralı eserdir. Adı Ahkamü'l-Kur'an olup, 650/1252 tarihli (**Fotoğraf:126**). No: 5-1746 , No:7- 1233, No:9-229 numaralı eserlerin iç kapağı rumi desenle süslenmiştir. İç kapağa bir örnek olarak Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde bulunan Niğde Koleksiyonu 1789 numaralı eserdir. Adı Cami'us Sahih , 740/1339 tarihli (**Fotoğraf:127**). No:11-663 (770/1368), kenarsuyu kısmında tepelik motifi görülmektedir. Kenarsuyu motifine örnek olarak Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan YY 652²⁴⁴ numaralı eserdir. Adı Şerh el Mesail eVesail Fi'l-İşaret Ve'l-Delail olup, 656/1258 tarihli (**Fotoğraf:128**).

5.4.4. Palmet

Bir eksenin iki yanına alt ve üstü kıvrık bitki sapsarı ve üst kısımlarındaki boşlukların iki yanına doldurulmasıyla elde edilen çiçek tomurcuğudur. Şematik olarak palmiye andırdığı ve dolaylı olarak el biçimi hatırlattığı için bu adı almıştır.

Palmet motifinin kaynağı Mısır sanatıdır. Mısır'dan Mezopotamya, Anadolu'ya, Hitit ve Fenike'ye, Yunan ve Roma sanatında da görülmektedir²⁴⁵. Bu grupta iki eser vardır:

No:1-1311 numaralı yazmanın kenarsuyu deseni dilimli paftalar şeklinde yatay eksende yapılmış olup, iç palmet ve dışı kısmı rumilerle süslenmiştir. Bu tür desene

²⁴¹ İnci A, Birol-Ç. Derman, **age.**,s.179.

²⁴² Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**, 180.

²⁴³ Ahmet Saim Arıtan, Konya Dışındaki...,148.

²⁴⁴ Ayşe Totan Kart, **agt.**,61.

²⁴⁵ Nusret Algan, **agt.**,s.86.

benzer Bursa İnebey Kütüphanesi'nde bulunan Haraççı oğlu -261²⁴⁶ numaralı eserdir. Adı Et-Tahkîk, 731/1331 tarihlidir (**Fotoğraf:129**). Kenarsuyu desenine örnek olarak Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan A.123.²⁴⁷ numaralı eserdir. 593/1196 istinsah tarihli Selçuklu cildinde kullanılan bir motiftir (**Fotoğraf:130**). No:5-1746 numaralı eserin kenarsuyu deseni 'S' kıvrımlarıyla devam eden bir çizgi, iç ve dış kısmında palmetlerle doldurulmuş. Benzer bir örneği ise Bursa İnebey Kütüphanesi'nde bulunan Hüseyin Çelebi 484 numaralı yazmadır. Adı Rîyâz es-Sâlihîn, 730/1330 tarihlidir. No:8-1189 (754/1353), kapak içi helezon kıvrımlarıyla oluşan desen, uçlarına palmet yerleştirilmiştir (**Fotoğraf:131**).

5.4.3. Penç

Hatayi grubu içerisinde bilinen bu motif, bitki kaynaklı olup, usüplaştırılmış gül motifinin kuşbakışı görüntüsüdür. Motif yaprakların sayısına göre Farsça isimler almıştır. Bir yapraklı yek berk, iki yapraklı du berk , üç yapraklı se berk , dört yapraklı çehar berk , beş yapraklı penç berk , altı yapraklı ise şeş berk denilmiştir.

Penç motifi araştırıldığında tek yapraklı, iki ve üç yapraklısına az rastlanmaktadır. Sık görülen motif penç ve şeş berktir²⁴⁸. Penç ismi kaç yapraklı olursa olsun daha sonraları genel bir isim olmuştur. Bu grupta üç eser var:

No: 3-1034 (589/1193), ön kapağın kenarsuyunda kullanılmıştır. No: 4-941 (Rabiülevvel 599/ Kasım 1202), miklebi tüm zemin bezemeli şeklinde yapılmıştır. No:6-1088 ve No:15-1192 numaralı eserin tüm zemin bezemeli olarak yapılmıştır. Yıldız içleri penç ile doldurulmuştur. Benzer bir örneği Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççıoğlu 392 numaralı eserdir. Adı el-Musaffa, 700/1300 tarihlidir. Miklebin yüzeyi penç ile süslenmiştir (**Fotoğraf:131**).

²⁴⁶ Hüseyin Gürsel Bilmiş, **agt.**,s.258.

²⁴⁷ Zeren Tanındı, Topkapı...,s.121.

²⁴⁸ İnci A, Birol-Ç. Derman, **age.**,s.47.

6. SONUÇ

Türk-İslam sanatı, zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu mirasın içinde değerli el yazmaların olması da bunun önemini artırmaktadır. Bir milletin bilim, sanat ve kültürünün en güvenilir delilleri şüphesiz o döneme ait eserleridir. El ile yazılarak meydana gelmiş el yazması eserler, kültür varlıkları arasında en özgün kaynaklar olarak nitelendirilir.

Bir sanat eseri hakkında birikim olmadan detaylarına kadar tanımadan, malzemeye dokunmadan o sanatı anlamamız olanaksızdır. Üretmeyi ve onların oluşumunu anlayabilmek için o nesneyi iyi bilmek lazımdır. Kısaca bir kitabı meydana getiren, sanatsal değeri kazandıran iki temel unsur vardır. Bunlar kâğıt ve deridir.

El yazması eserler bulunduğu yazma eser kütüphanelerinde gerek sanatsal değerleri bakımından gerekse ilmi değeri bakımından önemli bir yere sahiptir. Kâğıdının yapısı, kullanılan mürekkebi, ipliği ve derisi bakımından da başlı başına bir araştırma konusu olabilir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi ilmi ve sanatsal yönüyle de araştırmacıların ilgisini çekmektedir.

Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'nde bulunan koleksiyon, Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserleri barındırmaktadır. Bu kitaplar belli bir merkezde yapılmayıp, Türkiye'nin birçok yerinden kütüphaneye kazandırılmıştır. Bu sebepten dolayı kitaplarda bölgesel bir üsluba rastlanmaz. Kütüphane açıldığında koleksiyonda 1984 adet Yazma Eser ve 4211 adet Nadir Matbu Eser bulunmakta, Devir ve satın alma yolu ile koleksiyona kazandırılan yazma eserler 2149 adet Yazma Eser ve 6787 adet Nadir Matbu Eser ve 63 adet hat tablosu bulunmaktadır. Koleksiyon ağırlıklı olarak Arapça, Osmanlıca ve Farsça eserler bulunmaktadır.

Kütüphanede bulunan el yazması eserlerin ciltlerinde, dönem özelliklerini gösteren ciltler olabildiği gibi aynı kalıpların sonraki dönemlerde de kullanılmış örnekleriyle karşılaşılmıştır. İncelenen ciltlerin bazılarında tarih bulunmaması, ciltlerin dönemlerini belirlememizde zorluklarla karşılaşılmıştır. Ancak Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan ve belli dönemleri incelenmiş yayınlara bakarak ciltlerin tarihlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Ciltlerde bezeme ve üslup özellikleri incelenmiş ve ayrıntılı tanımlama yapılmıştır. Genellikle siyah ve kahverengi deri tercih edilmiştir. Bezeme aletle ya da soğuk kalıp baskı tekniğinde

yapılmıştır. Ön ve arka kapak aynı ya da farklı karakterde karşımıza çıkmaktadır. Şemseler daire veya beyzi şeklinde yapılmış olup, bazı örneklerde dairenin etrafı tığ ve yarım daire biçiminde çevrelenmiştir. Şemse ve mıkleb altı, sekiz, on kollu ve on iki kollu yıldızla, köşebentler rumi, penç ve palmetle bezenmiştir. 23 adet eserden on üç tanesi dairevi (No: 1-1392, No: 3-1034, No: 4- 941, No: 5- 1746, No: 8-1189, No: 8-1376, No: 9- 229, No: 12-663, No: 13-1397, No: 17-1238, No: 18-1137, No: 20-471), iki tanesi beyzi (No: 14-1198, No: 22-426), tüm zeminli (No: 6-1088, No: 11-1290, No: 16-1192), dilimli şemse (No: 1-1311, No: 7-1233, No: 18-441, No: 19-1231) olarak belirlenmiştir. Eserlerin tarihi olanlar (No: 1-1311, No: 2-1392, No: 3-1034, No: 4-941, No: 6-1088, No: 7-1233, No: 9-1189, No: 13-1397, No: 14-1198, No: 16-1192, No: 17-1238, No: 19-1231), tarihi olmayan (No: 5- 1746, No: 10- 229, No: 11-1290, No: 15-441, No: 20-1102, No: 21-471, No: 22-426, No: 23-363) değerlendirmede yer verilmiştir. Eserlerden hadis konulu sekiz tane (No: 1-1311, No: 3-1034, No: 4-941, No: 5-1746, No: 7-1233, No: 14-1198, No: 15-441), tefsir (No: 9-1189, No: 19-1231), kelam (No: 16-1192, No: 23-363), hilafet konulu iki tane (No: 6-1088, No: 13-1397), fıkıh iki tane (No: 11-1290, No: 21-471), Arapça gramer (No: 10-229) bir taneden oluşmaktadır. Eserlerin dış kapaklarında 20'si kahverengi deri, 2'si siyah deri ve 1'isi bordo deri ile kaplanmıştır. No: 19-1102 numaralı ciltte bordo deri, No: 21-471, No: 22-426 numaralı ciltlerde ise siyah deri kullanılmıştır.

Genel olarak Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'ndeki yapılan araştırma sonucunda, bazı eserlerde tarih bulunmamasından dolayı benzer ciltlerle karşılaştırma yapılarak değerlendirilmeye gidilmiştir. Eserler karakter olarak Anadolu Selçuklu cilt geleneğine uygun olarak yapılmıştır. Katalogda yer alan ciltlerin neredeyse tamamında iç kapak deri olup, motiflerle doldurulmuştur.

Bu eserlerin her işlemleri araştırma konusu niteliğindedir. Cilt kapakları, kâğıt cinsi, yazı türü, sırt dikişi, iplik türü, şirazesini ve süsleme programını olarak incelenebilir. Bu süreç dönem hakkında bir sentez oluşturması bakımından da önemli olacaktır.

Bu tezde değerlendirilmeye çalışılan eserler, taranan diğer ciltlerle incelenmeye değer nitelikte ve orijinallikte olanlar arasından seçilmiştir. İncelenen eserler XII. ve XIV. yüzyıl arası olarak tarihlendirilebilir. Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi'ndeki eserler, Artuklu stili olarak yapılmadığı, taşra özelliği

göstermektedir. Buda Anadolu Selçuklu üslup özelliğini ortaya koymaktadır. Var olan cilt sanatlarının dönem olarak bir farklılık göstermediğini, yalnızca bezeme üslubu olarak özel desenlerin yapılmış olduklarını söylemek mümkündür. Bu eserlerin gün yüzüne çıkartılarak cilt sanatına katkıda bulunmak ve dönem hakkında bilgiler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çeşitli kütüphanelerde, müzelerde ve özel koleksiyonlarda bulunan nadide ciltli eserlerimiz gün yüzüne çıkartılarak hem ilmi değerleri, hem de bunların ciltleri, yazıları, tezhipleri ve minyatürlerinin özellikleri ilmi çalışmalarla tespit edilerek sanat değerleri ortaya çıkartılması gerekir. Diğer yandan onarıma ihtiyacı olan yazmaların bakım ve onarımları ehil eller, uzmanlar tarafından yapılarak gelecek nesillere en iyi şekilde korunarak tevarüs ettirilmesi lazımdır.

KAYNAKÇA

- AGA-OGLU, M., **Persian Bookbindings of the Fifteenth Century**, Michigan, 1935.
- AKAR, A – KESKİNER, C., **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif Ornament and Design in Turkish Decorative Arts**, İstanbul, 1978.
- AKSU, H., **Rumi Motifin Kökeni**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Türk İslam Sanatları Programı, Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul,1998.
- AKKAYA, N., **Mardin Müzesi’ndeki İslami Dönem Sikkelerinden Örnekler**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmış Doktora Tezi, Konya ,2011.
- ALGAN, N., **Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik Ana Sanat Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008.
- ALTUN, Ara., **Anadolu’da Artuklu Devri Türk Mimari’sinin Gelişmesi**, İstanbul, 1978,s.132.
- ARITAN, A. S., **Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1987.
- ARITAN, A.S., **Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cild Kapakları**, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Konya, 1992.
- ARITAN, A.S., “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri”, **I-II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri**, Konya, 1991, s. 181-198.

- ARITAN, A.S., “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, **Türkler**, C.7, Ankara, 2002, s.933-943.
- ARITAN, A.S., “Ciltçilik”, **DİA**, İstanbul,1993, s.551-557.
- ARITAN, A.S., “Türk Deri İşlemeciliği Bağlamında Türk Cild San’atı”, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongre Fotoğrafi), Bildiriler**, C.1, Ankara, 2008, s. 121-136.
- ARITAN, A.S., “Selçuklu Cildinin Osmanlı Cildine Etkileri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, V. Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu 19-20 Nisan 2001, Bildiriler**, Ankara, 2001,s.29-40.
- ARITAN, A.S., “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Cild Sanatı”, **Sanatta Anadolu Asya İlişkileri**, Ankara, 2006,s.25-37.
- ARITAN, A.S., **Karamanoğulları Cilt San’atı**, Konya, 2017.
- ARITAN,A.S., ‘Selçuklu Ciltlerinde İmzalar’, **I. Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi**,C.I. 2001, Konya, s. 39-42.
- ARSEVEN,C.E., “Cilt”, **Sanat Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1975, s.341-342.
- ASLANTÜRK ,A.H., “Nesefi ,Necmeddin”,**DİA**,C.32. İstanbul, 2006, s.571-573.
- AYDIN, F., **Denizli Akşitler Kütüphanesi’nde Bulunan Bazı Yazma Eserlerin Cilt Tezyinatı Açısından İncelenmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir,2015.
- AYKAÇ ,M., ”İbn Hübeire, Ebü’l-Muzaffer”, **DİA**, C.20, İstanbul,1999, s. 82-84.
- BALKANAL, Z., “Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat: Ciltçilik”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.12, Ankara, 2002,s.341-349.

- BAKIRCI, S., “Ukberî”, **DİA**, C.42, İstanbul, 2012, s.66-67.
- BAKIR, A., “Ortaçağ İslam Dünyasında Deri, Tahta ve Kâğıt Sanayi”, **TTK Belleten**, C.LXV, Sayı:242, s.77-156.
- BAŞ G., **Diyarbakır’daki İslam Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme**, Ankara, 2013, s.511.
- BİLMİŞ, H.G., **Bursa İnebey Kütüphanesindeki Ortaçağ İslam Ciltlerinin (13-14. Yüzyıl) Cilt Sanatı Açısından Değerlendirilmesi**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.
- BİNARK, İ., **Eski Kitapçılık Sanatlarımız**, Ankara, 1975.
- BİROL, İ. A- DERMAN, Ç, **Türk Tezyini Sanatlarında Motifler (Motifin Turkish Decorative Arts)**, İstanbul, 2001.
- BORA, S., **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü’nden Seçilen Kitaplara Ait Deri Ciltlerin Nitelik Ve Problemlerinin Belirlenmesi Ve Genel Koruma Önerileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Taşınabilir Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, İstanbul, 2012.
- BLOOM, J. M., **Kâğıda İşlenen Uygarlık**, İstanbul, 2003.
- BOZKURT, N., “Deri”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.9, İstanbul, 1994, s.174-175.
- CARSWELL, J., **İslamic Bindings Bookmaking**, University of Chicago, 1981.
- CHOİ, S., ‘Bindirme Tavan’ Bir Adlandırma Sorunsalı, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2017, s.195-201.
- CUNBUR, M., “Türklerde Cilt Sanatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C. II, Ankara, 1992, s.452-463.
- ÇAM, N., “Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman)”, **Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı**, Konya, 1993, s.207.

- ÇAYCI, A.,
ÇELEBİ, İ.,
ÇETİN, S.,
ÇIĞ, K.,
ÇINAR, N.,
DOĞAN, K.,
DUNCAN, H.,
DEROCHE, F.,
EBERHARD, W.,
GÖK, Ed-M.,
GÖYÜNÇ, N.,
KALLEK, C.,
KART, A.,
- İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol**, Konya, 2017.
“Tezkiretü’l- Kurtubi”, **DİA**, C.32, İstanbul, 2016,
s.602-603.
**Anadolu Selçuklu Dönemi (Geometrik YıldızHayat
Ağacı, Nar Ve Rumi) Motiflerinin Heykel Sanatı
Bağlamında Yorumlanması**, Erciyes Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, Kayseri, 2012.
Türk Kitap Kapları, İstanbul, 1971. s.26.
**El Yazma Eserlerin Ciltlerinde Kullanılan Deriler
Üzerine Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi Güzel
Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat
Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Ankara, 2017.
**Ankara Etnografya Müzesi ’nde Bulunan Bazı Cild
Örnekler**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü İslâm Tarih Ve Sanatları Anabilim Dalı,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.
**Islamic bookbindings in the Victoria and Albert
Museum, Victoria and Albert Museum**, London,
1983. s.207.
**Islamic Codicology (an Introduction to the Study of
Manuscripts in arabic Script) Al-Furqan Islamic
Heritage foundation**, London, 2005.
Çin Tarihi, Ankara, 1995.
Türk İslam Eserleri Müzesi, İstanbul, 2011.
’Diyarbakır’, **DİA**, İstanbul, 1994, s.469-472..
” Kudûri”, **DİA**, C.26, İstanbul, 2002, s.321-322.
**Konya Yazma Eser Kütüphanelerinde Bulunan
Anadolu Selçuklu Cildleri’nde Bazı Şemse
Analizleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Geleneksel Türk El San’atları Anabilim Dalı,

- Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2017.
- KANDEMİR, M.Y., “Müslim B. Haccâc”, **DİA**, İstanbul, 2006,s.93.94.
- KILIÇ,M., “Turtuşi”, **TDV**, C.41, İstanbul,2012, 430-431.
- KOÇKUZU, A.O., “İbnü’l-eser, Mecdüddin”,**DİA**, C.21,İstanbul, 2006, s.28-29.
- MARAŞLI,S., **Amasya II. Beyazid İL Halk Kütüphanesi’ndeki XV. ve XVI. Yüzyıl Ciltleri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005.
- MAVİLİ,G., **Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki 13. Ve 14 Yy’ Lara Ait Cilt Sanatı Örnekleri**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Cilt Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul , 2002.
- MERİÇ,R.M., **Cilt Sanatı Tarihi Araştırmaları I**, Vesikalar, Ankara,1954.
- MERT, A., **Süsleme Sanatlarında Hatai Motifi ve Tarihsel Gelişimi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilimi Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.
- MERTOĞLU,M. S., ” Sa‘lebî”,**DİA**,C.36,İstanbul, 2009,s.28-29.
- MÜLAYİM, S., **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler-Selçuklu Çağı**, Ankara,1982.
- ÖZBEK,Y., **Raşit Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapları**, Kayseri, 2005.
- ÖGEL, S., **Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı**, Ankara,1966.
- ÖZCAN, Y., **Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi**, Ankara, 1990.
- ÖZEN, M.E., **Türk Cilt Sanatı**, Ankara, 1998.
- ÖZENDER,H., **Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü**, Konya, 2003.

- PALA, İ., “Mühr-i Süleyman”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.31, İstanbul, 2009, s.524-526.
- PETERSEN,T.C., **Early Islamic Bookbindings and Their Coptic Relations**, Michigan, 1954.
- SARITEPE,S., **Sivas Ziya Bey Kütüphanesi’ndeki Kitap Kapakları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri , 2007.
- SÖZEN, M.-TANYELİ,U., **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, 1986.
- ŞİMŞİR,Z., **Konya’daki Selçuklu Mimarisinde Rumi Motifi**, Selçuk Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2002.
- TANINDI, Z., Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde Ortaçağ İslam Ciltleri, **Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı 4**, İstanbul, 1990,s.121-149.
- TANINDI, Z., “Cilt”, **Eczacıbaşı San’at Ansiklopedisi**, C.1, İstanbul, 1997, s.346-349.
- TEKİN, Z., “Türklerde Dericilik”,**DİA**,C.9, İstanbul,1994,s.176-78
- TUNCEL Metin, ‘Bugünkü Diyarbakır’, **DİA**, İstanbul, 1994,s.470.
- TURGUT, A., “Serrac, Ca’fer b. Ahmed”, **DİA**, C.36, İstanbul, 2009, s.569-570.
- TURAN ,A., ” İbn Mâlik et-Tai”,**DİA**, C.20, İstanbul, 1999, s. 169-171.
- UNAT, Y., “Yıldız”, **DİA**,C.43, İstanbul,2013,s.534-538.
- ÜNVER, S., **Kayseri Selçuklu Ve Osmanlı Mimarisinde Bezemeler**, Kayseri, 2008.
- YANMAZ, M., **Vakayi’name**, İstanbul,1958, s.1.
- YAZICI,İ., “Semerkandi, Ebü’l-Leys”, **DİA**, C.36, İstanbul, 2009, s. 473-475.
- YAVUZ,Y.Ş., “Fahredden er-Râzî”, **DİA**, C.12, İstanbul, 1995, s. 89-95.
- YEŞİLBAŞ, E., **Diyarbakır’da Osmanlı Dönemi Ticaret Mimarisi**, Ankara, 2016.

www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/erzurum-ulu-camii

<http://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/agzikara-han>

<http://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/susuz-han>

<http://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/halifet-gazi-turbesi>

ÇİZİM LİSTESİ

- Çizim 1: 1311 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 2: 1311 Numaralı Eserin Mıklep Çizimi
 Çizim 3: 1392 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 4: 1034 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 5: 1034 Numaralı Eserin Arka Kapak Çizimi
 Çizim 6: 1034 Numaralı Eserin Mıklep Çizimi
 Çizim 7: 941 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 8: 941 Numaralı Eserin Mıklep Çizimi
 Çizim 9: 1746 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 10: 1746 Numaralı Eserin Mıklep Çizimi
 Çizim 11: 1088 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 12: 1233 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 13: 1233 Numaralı Eserin Mıklep Çizimi
 Çizim 14: 1376 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 15: 1189 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 16: 229 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 17: 1290 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 18: 663 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 19: 1397 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 20: 1397 Numaralı Eserin Mıklep Çizimi
 Çizim 21: 1198 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 22: 1198 Numaralı Eserin Arka Kapak Çizimi
 Çizim 23: 441 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 24: 1192 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 25: 1238 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 26: 1137 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 27: 1231 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 28: 1102 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 29: 1376 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 30: 471 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi
 Çizim 31: 471 Numaralı Eserin Arka Kapak Çizimi

Çizim 32: 426 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi

Çizim 33: 363 Numaralı Eserin Ön Kapak Çizimi

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf-1: Karahoça'da Albert Von Le Cog tarafından Bulunan Türk Cildi

Fotoğraf-2: Albert Von Le Cog Tarafından Bulunan Türk Cildi

Fotoğraf-3: Karahoço'da bulunan Türk Cildi

Fotoğraf-4: Kayrevan Cilt Örnekleri 9. Yüzyıl

Fotoğraf-5: 161 Nolu Eser Denizli Akşit Kütüphanesi

Fotoğraf-6: Camiu'l-Hisap, XVIII. yüzyıl, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi:
7853, Dış Kapak

Fotoğraf-7: XVI. yüzyıl, Topkapı Sarayı Müzesi

Fotoğraf-8: Müntehap Hulel-i Mutarraz der Fenn-i Muamma ve Lugaz, 1744,
Süleyman, Hacı Beşir Ağa:163

Fotoğraf-9: XV. yüzyıl Gömme, Rumili Altan Ayırma Şemseli Cild

Fotoğraf-10: XVI. yüzyıl, Gömme Mülevven Üstten Ayırma Rumili Şemse
Cild

Fotoğraf-11: Konya Yusuf ağa Kütüphanesi,6631/1,Mülevven Şemseli Cild

Fotoğraf-12: Kuran-ı Kerim, XV. Yüzyıl, Konya Mevlana Müzesi Hasan
Paşa:6

Fotoğraf-13: Camiu's-Sahih, XVIII. Yüzyıl, Konya Mevlana Müzesi Hasan
Paşa:1317

Fotoğraf-14: 14 İşlemesi el Yazması(Chester Beatty)

Fotoğraf-15: Cild Çizimi

KAT. NO. 1

Fotoğraf-16: 1311 Ön Kapak

Fotoğraf-17: 1311 Kapak İçi

Fotoğraf-18: 1311 Mıklep

KAT. NO. 2

Fotoğraf-19: 1392 Ön Kapak

Fotoğraf-20: 1392 Şemse Detayı

Fotoğraf -21: 1392 Kapak İçi

KAT. NO. 3

Fotoğraf-22: 1034 Ön Kapak

Fotoğraf-23: 1034 Arka Kapak İçi Detayı

Fotoğraf-24: 1034 Mıklep

KAT. NO. 4

Fotoğraf-25: 941 Ön Kapak

Fotoğraf-26: 941 Şemse Detayı

Fotoğraf-27: 941 Mıklep

KAT. NO. 5

Fotoğraf-28: 1746 Ön Kapak

Fotoğraf-29: 1746 Mıklep

Fotoğraf-30: 1746 Kapak İçi

KAT. NO. 6

Fotoğraf-31: 1088 Ön Kapak

Fotoğraf-32: 1088 Kapak içi

KAT. NO. 7

Fotoğraf-33: 1233 Ön Kapak

Fotoğraf-34: 1233 Mıklep

Fotoğraf-35: 1233 Kapak İçi

KAT. NO. 8

Fotoğraf-36: 1376 Ön Kapak

Fotoğraf-37: 1376 Şemse Detayı

KAT. NO. 9

Fotoğraf-38: 1189 Ön Kapak

Fotoğraf-39: 1189 Şemse Detayı

Fotoğraf-40: 1189 Kapak İçi

KAT. NO. 10

Fotoğraf-41: 229 Ön Kapak

Fotoğraf-42: 229 Şemse Detayı

Fotoğraf-43: 229 Kapak İçi

KAT. NO. 11

Fotoğraf-44: 1290 Ön Kapak

KAT. NO. 12

Fotoğraf-45: 663 Ön Kapak

Fotoğraf-46: 663 Şemse Detayı

Fotoğraf-47: 663Kapak İçi

KAT. NO. 13

Fotoğraf-48: 1397 Ön Kapak

Fotoğraf-49: 1397 Şemse Detayı

Fotoğraf-50: 1397 Kapak İçi

KAT. NO. 14

Fotoğraf-51: 1198 Ön Kapak

Fotoğraf-52: 1198 Arka Kapak Şemse Detayı

KAT. NO. 15

Fotoğraf-53: 441 Ön Kapak

Fotoğraf-54: 441 Şemse Detayı

Fotoğraf-55: 441 Kapak İçi

KAT. NO. 16

Fotoğraf-56: 1192 Ön Kapak

KAT. NO. 17

Fotoğraf-57: 1238 Ön Kapak

Fotoğraf-58: 1238 Ön Kapak Şemse Detayı

KAT. NO. 18

Fotoğraf-59: 1137 Ön Kapak

Fotoğraf-60: 1137 Şemse Detayı

KAT. NO. 19

Fotoğraf-61: 1231 Ön Kapak

Fotoğraf-62: 1231 Ön ve Arka Kapak

Fotoğraf-63: 1231 Ön Kapak Şemse Detayı

KAT. NO. 20

Fotoğraf-64: 1102 Ön Kapak

Fotoğraf-65: 1102 Kapak İçi

KAT. NO. 21

Fotoğraf-66: 471 Ön Kapak

Fotoğraf-67: 471 Arka Kapak

KAT. NO. 22

Fotoğraf-68: 426 Ön Kapak

Fotoğraf-69: Şemse Detayı

KAT. NO. 23

Fotoğraf-70: 363 Ön Kapak

Fotoğraf-71: 363 Şemse Detayı

Fotoğraf 72: Ankara Etnografya Müzesi Arka Kapak Ön Kapak

Fotoğraf 73: Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu 3418 Numaralı Eser

Fotoğraf 74: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.123 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 75: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 164 Numralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 76: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III.Ahmet.97/1-2 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 77: Konya Yazma Eserler Kütüphanesi Niğde Koleksiyonu 1789 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 78: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 645 Numralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 79: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 83 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 80: Türk İslam Eserler Müzesi 1619 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 81: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphane Müdürlüğü
37464/2 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 82: Yusuf Ağa Kütüphanesi 7838 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 83: Yusuf Ağa Kütüphanesi 7438 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 84: Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi 4815 Numaralı Eser
Ön Kapak

Fotoğraf 85: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 238 Numaralı Eser Ön
Kapak

Fotoğraf 86: Topkapı sarayı Müzesi Kütüphanesi Y.753 Numaralı Eser Ön
Kapak

Fotoğraf 87: Yusuf Ağa Kütüphanesi 652 Numaralı Eser Arka Kapak

Fotoğraf 88: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü By 4222 Numaralı Eser
Arka Kapak

Fotoğraf 89: Yusuf Ağa Kütüphanesi 4739 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf-90: British Museum 6-8. Yüzyıl Kıptı Cildi

Fotoğraf 91: Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3248 Numaralı Eser

Fotoğraf 92: Bursa İnebey Kütüphanesi Ulucami 273 Numaralı Eser

Fotoğraf 93: Darende Sadrazam Mehmed Paşa Kütüphanesi 344 Numaralı Eser
Ön Kapak

Fotoğraf 94: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet 116 Numaralı
Eser Ön Kapak

Fotoğraf 95: Yusuf Ağa Kütüphanesi 4993 Numaralı Eser Arka Kapak

Fotoğraf 96: Erzurum Ulu Cami Mihrap Önü Kubbesi

Fotoğraf 97: Tercan Mama Hatun Türbesi Taç Kapıdan Ayrıntı

Fotoğraf 98: Darende Sadrazam Medmed Paşa Kütüphanesi 611 Numaralı Eser
Ön Kapak

Fotoğraf 99: Diyarbakır Mesudiye Medresesi Batı Revaktaki Madalyon.

Fotoğraf 100: Mardin Müzesi 2442 Numaralı Sikke

Fotoğraf 101: Konya Mevlana Müzesi Divan-ı Kebir 68-69 Numaralı Eser

Fotoğraf 102: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Bor Halil Nuri Bey
Koleksiyonu 24 Numaralı Eser

Fotoğraf 103: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed 338 Numaralı Eser

Fotoğraf 104: Amasya II. Bayezid İl Kütüphanesi 402 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 105: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 484 Numaralı Eser

Fotoğraf 163: Konya Mevlana Müzesi 68-69 Numaralı Eser

Fotoğraf 107: Türk İslam eserler Müzesi 541 numaralı eser

Fotoğraf 108: Hacı Seli Ağa Kütüphanesi 91 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 109: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Niğde 1789 Numaralı Eser

Fotoğraf 110: Burdur İl Halk Kütüphanesi 193 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 111: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet 322 Numaralı Eser Arka Kapak İçi

Fotoğraf 112: Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3428 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 113: 366/29-1888 Numaralı Eser

Fotoğraf 114: Kayseri Hacı Kılıç Kayseri Cami ve Şah Kutluk Han Kümbeti Taç Kapısından Ayrıntı

Fotoğraf 115: Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3435 Numaralı Eser Ön

Fotoğraf 116: Türk İslam Eserler Müzesi 486 Numaralı eser

Fotoğraf 117: Mısır/Suriye,366/17-1888 Numaralı Eser

Fotoğraf 118: Halifet Gazi Türbesi Taç Kapısından Ayrıntı

Fotoğraf 119: Türk İslam Eserler Müzesi 2142 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 120: Memluk Kuranı 1294/1340 Numaralı Eser

Fotoğraf 121: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü By 620 Numaralı Eser

Fotoğraf 122: Konya Mevlana Müzesi Divan-ı Kebir 68-69 Numaralı Eser

Fotoğraf 123: Ağzıkarahan ve Susuz Han Taç Kapasından Ayrıntı

Fotoğraf 124: Türk İslam Eserler Müzesi

Fotoğraf 125: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 261 nolu Eser

Fotoğraf 126: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 130/3 Numaralı Eser

Fotoğraf 127: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Niğde Koleksiyonu 1789 Numaralı Eser

Fotoğraf 128: Yusuf Ağa Kütüphanesi 652 Numaralı Eser

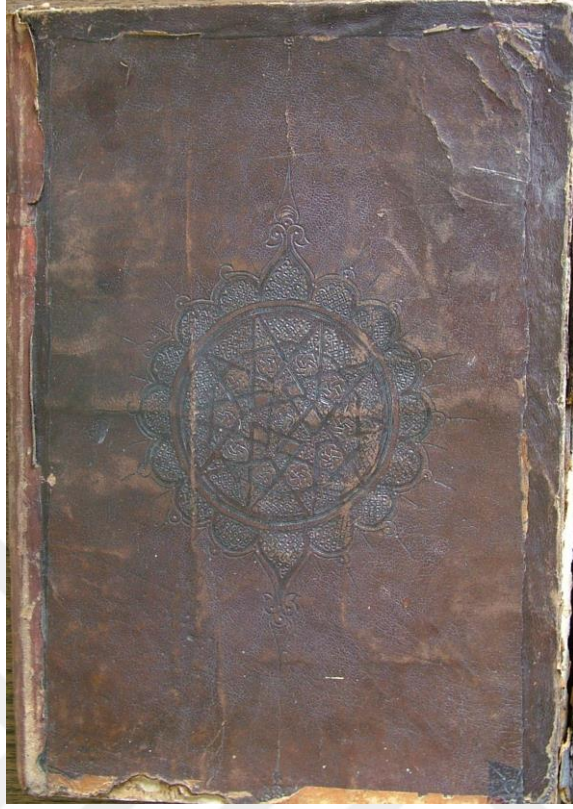
Fotoğraf 129: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 261 Numaralı Eser

Fotoğraf 130: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.123 Numaralı Eser

Fotoğraf 131: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 484 Numaralı Eser

Fotoğraf 132: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 392 Numaralı Eser

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 72: Ankara Etnografya Müzesi Arka Kapak Ön Kapak

Fotoğraf 73: Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu 3418 Numaralı Eser

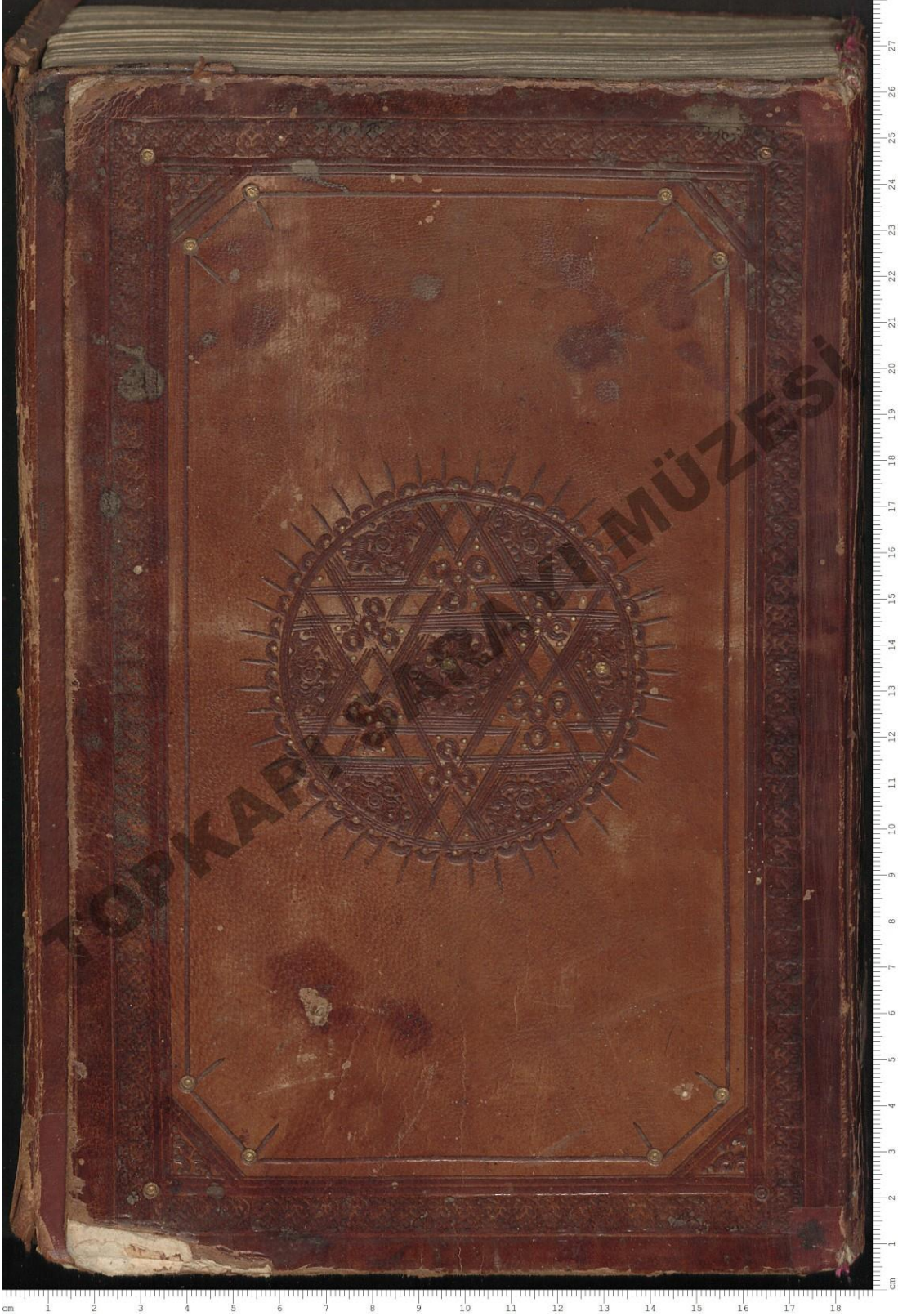

Fotoğraf 74: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.123 Numaralı Eser
Ön Kapak

Fotoğraf 75: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 164 Numaralı Eser

Ön Kapak

Fotoğraf 76: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III.Ahmet.97/1-2 Numaralı Eser

Ön Kapak

Fotoğraf 77: Konya Yazma Eserler Kütüphanesi Niğde Koleksiyonu 1789 Numaralı
Eser Ön Kapak

Fotoğraf 78: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 645 Numralı Eser
Ön Kapak

Fotoğraf 79: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 83 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 80: Türk İslam Eserler Müzesi 1619 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 81: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphane Müdürlüğü
37464/2 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 82: Yusuf Ağa Kütüphanesi 7838 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 83: Yusuf Ağa Kütüphanesi 7438 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 84: Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi 4815 Numaralı
Eser Ön Kapak

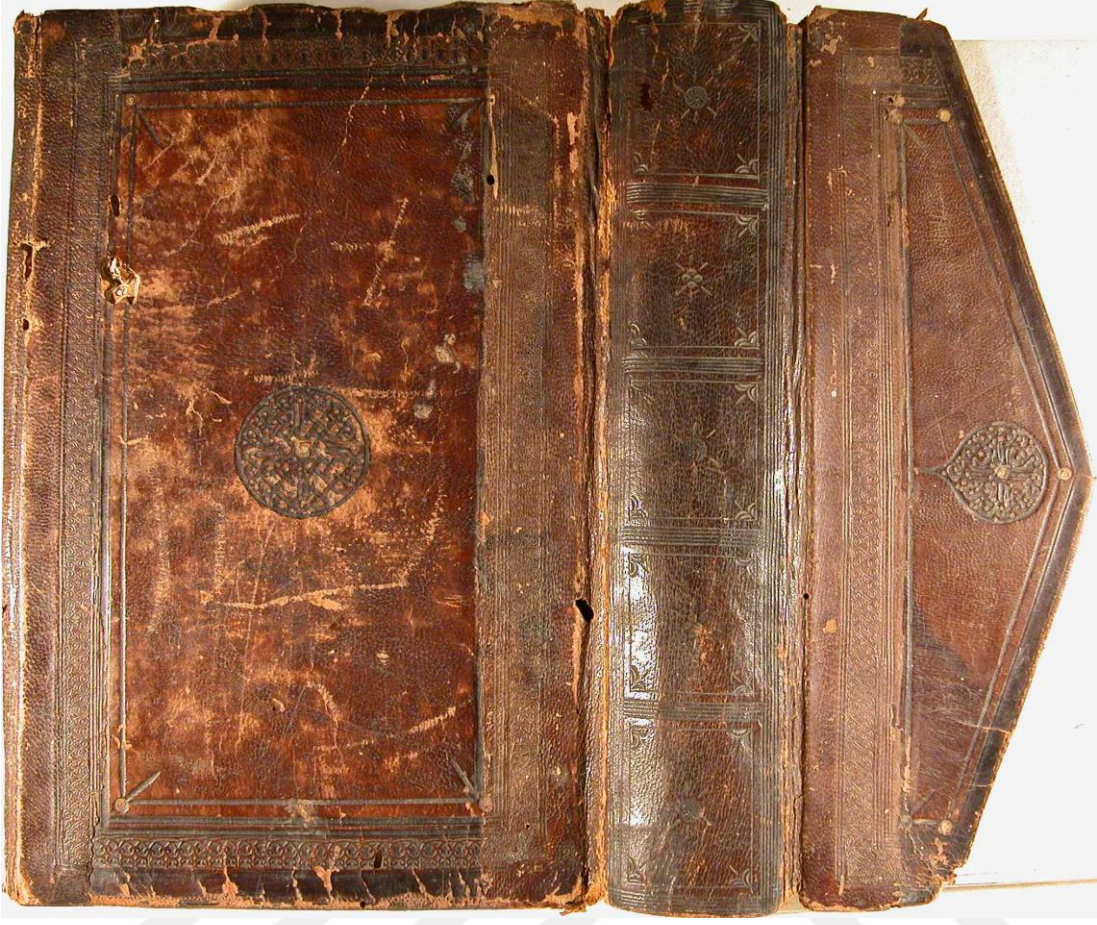
Fotoğraf 85: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 238 Numaralı Eser
Ön Kapak

Fotoğraf 86: Topkapı sarayı Müzesi Kütüphanesi Y.753 Numaralı Eser
Ön Kapak

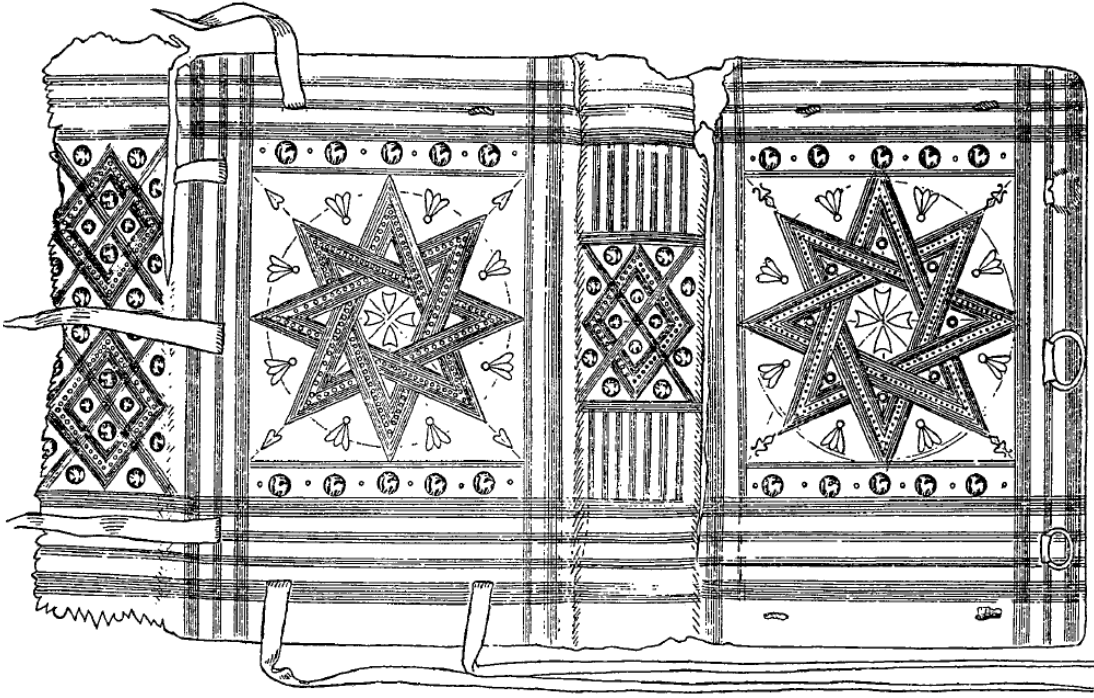
Fotoğraf 87: Yusuf Ağa Kütüphanesi 652 Numaralı Eser Arka Kapak

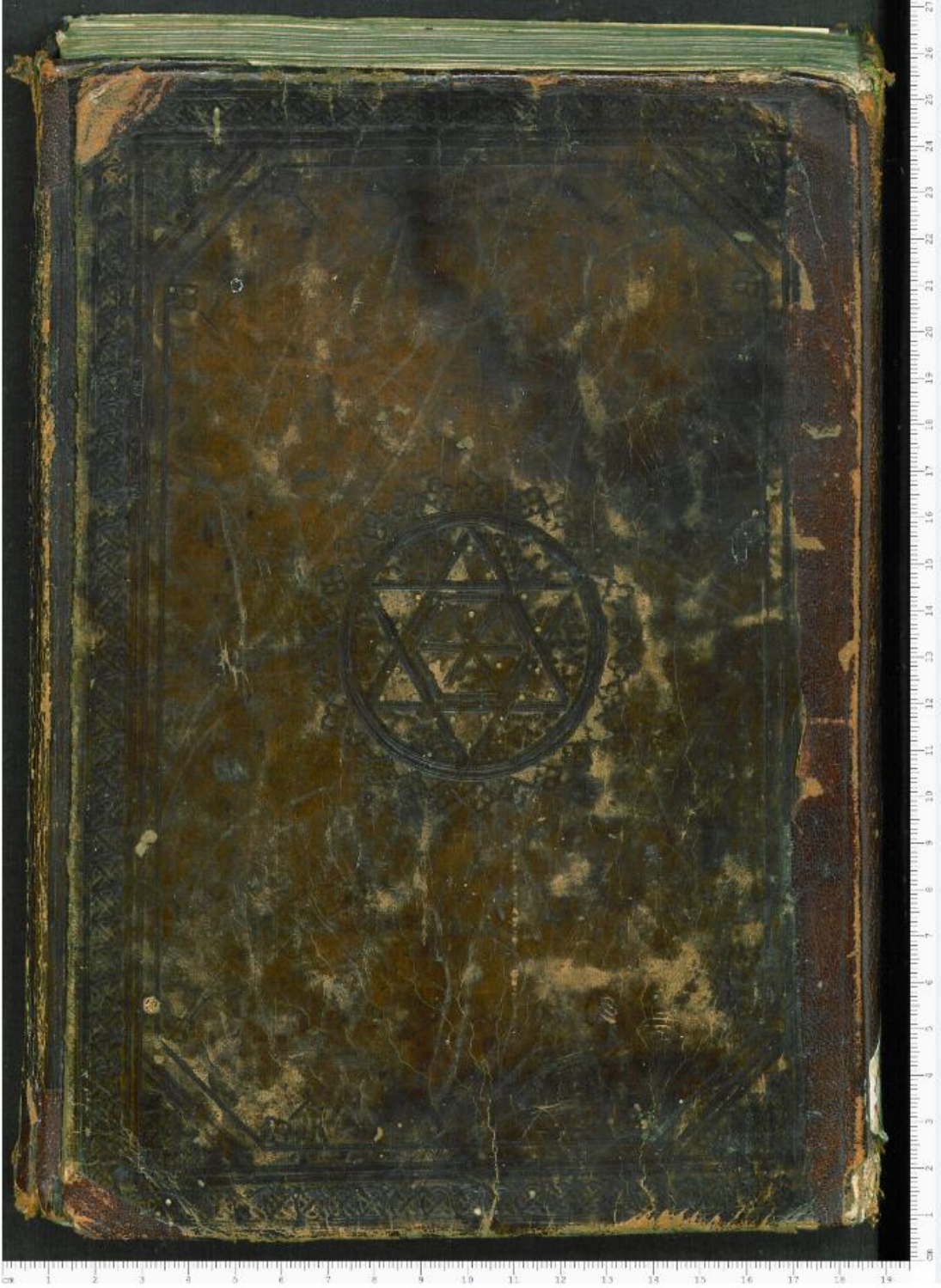
Fotoğraf 88: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü By 4222 Numaralı
Eser Arka Kapak

Fotoğraf 89: Yusuf Ağa Kütüphanesi 4739 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 90: British Museum 6-8. Yüzyıl Kıptı Cildi

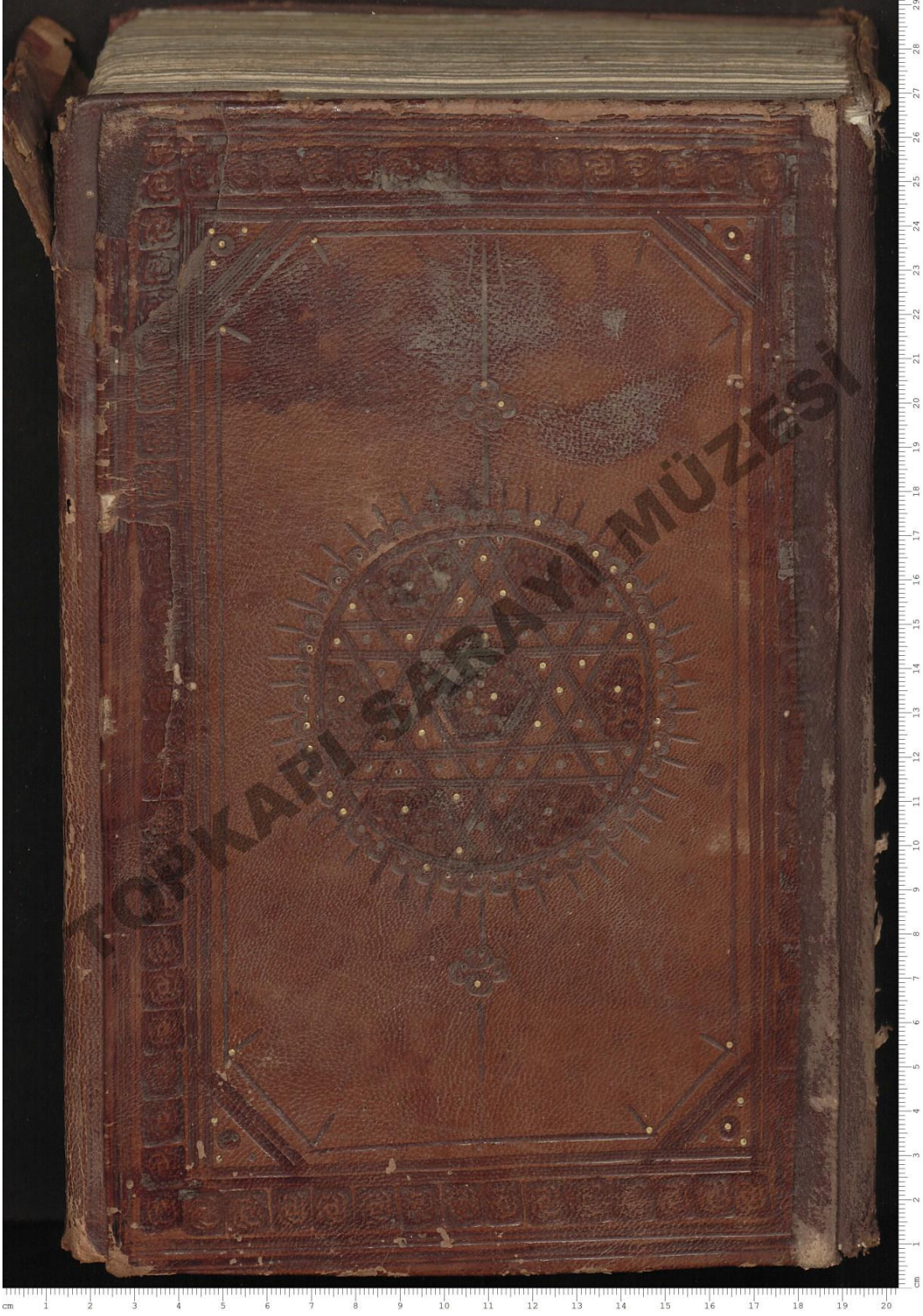
Fotoğraf 91:Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3248 Numaralı Eser

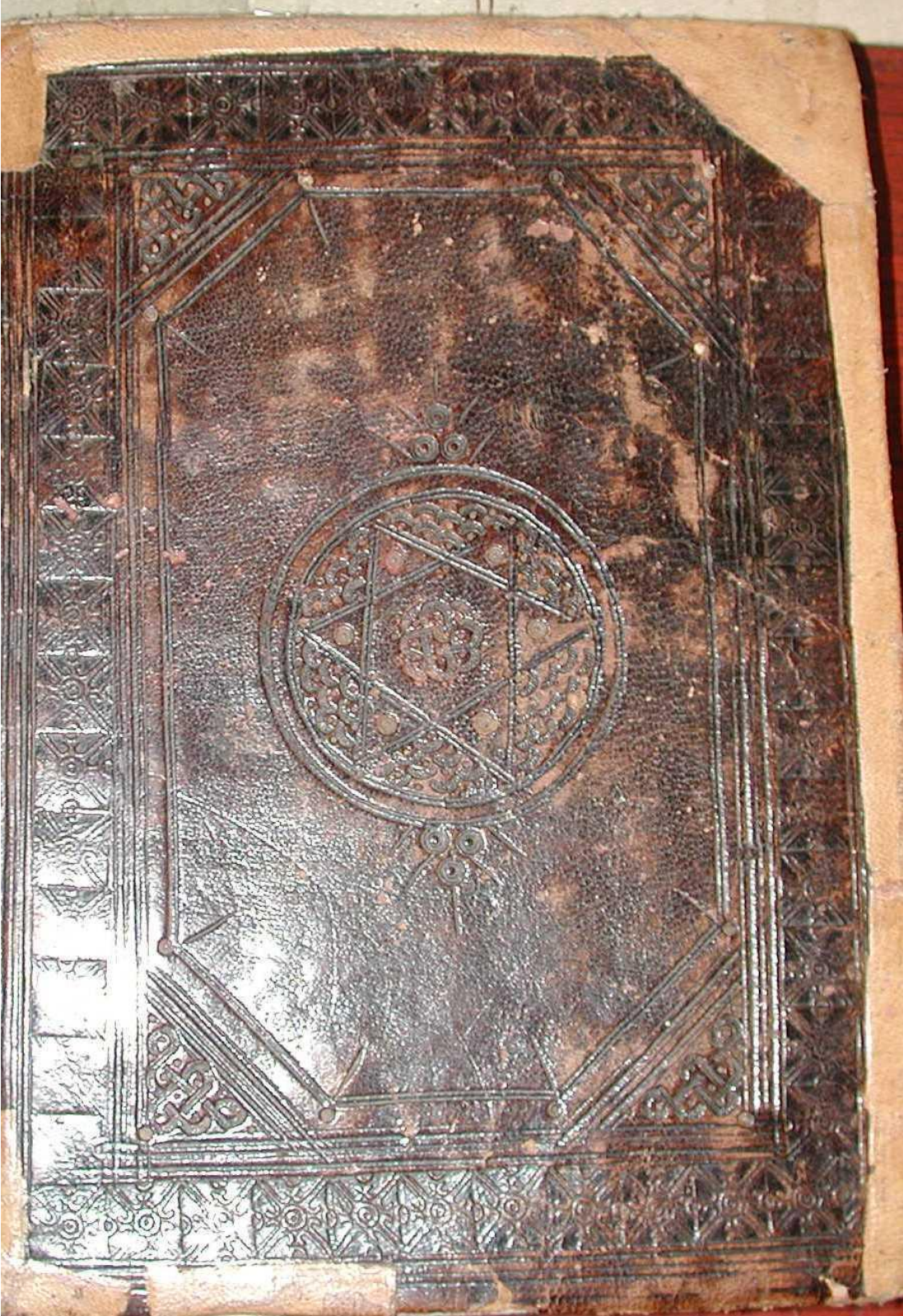
Fotoğraf 92:Bursa İnebey Kütüphanesi Ulucami 273 Numaralı Eser

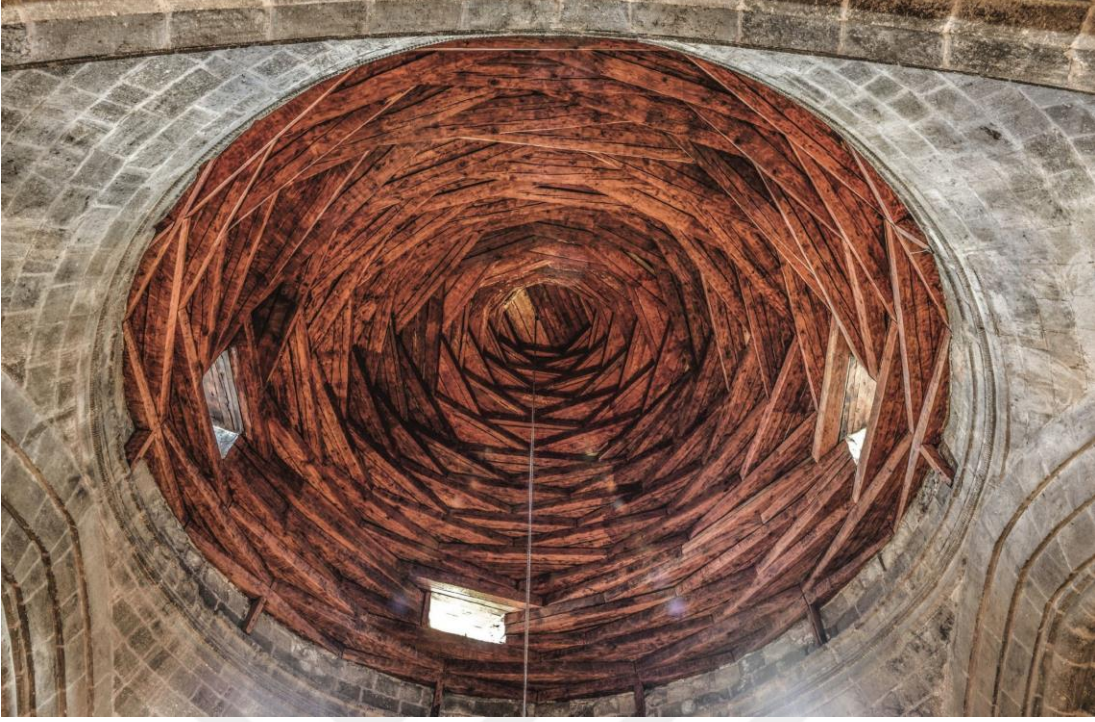
Fotoğraf 93: Darende Sadrazam Mehmed Paşa Kütüphanesi 344 Numaralı
Eser Ön Kapak

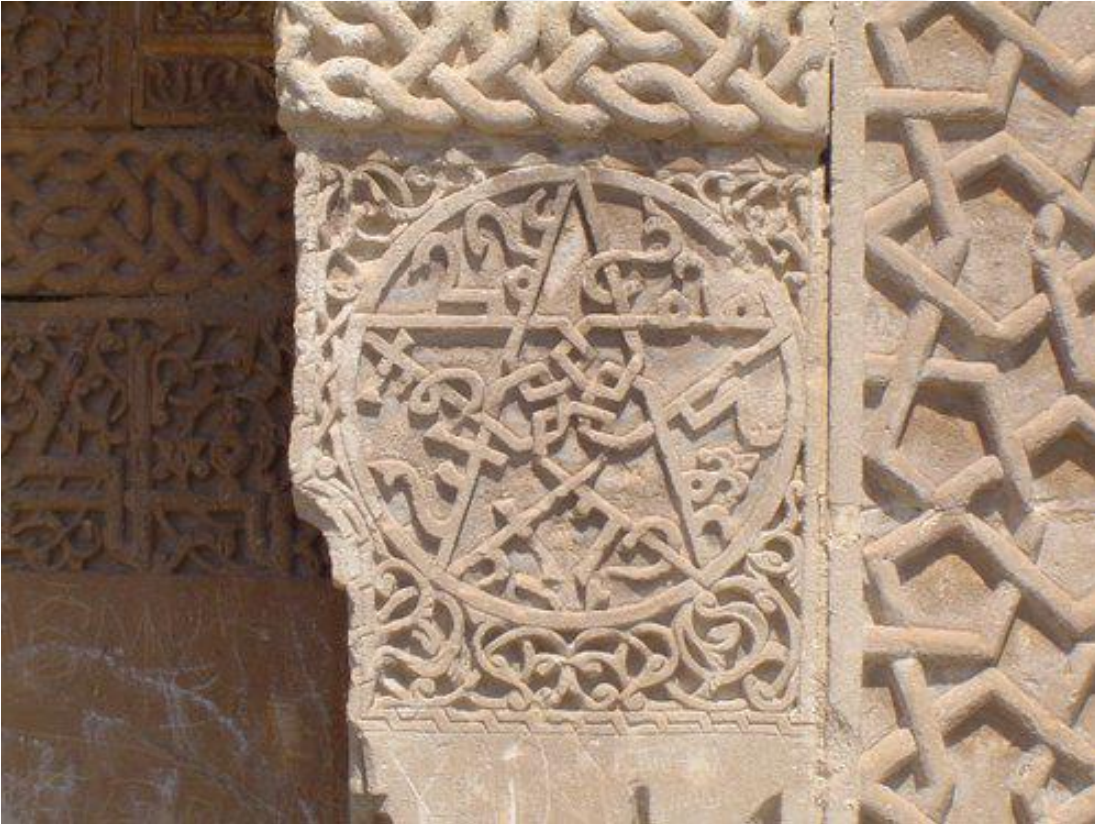
Fotoğraf 94: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet 116 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 95: Yusuf Ağa Kütüphanesi 4993 Numaralı Eser Arka Kapak

Fotoğraf 96:Erzurum Ulu Cami Mihrap Önü Kubbesi

Fotoğraf 97: Tercan Mama Hatun Türbesi Taç Kapıdan Ayrıntı

Fotoğraf 98:Darende Sadrazam Medmed Paşa Kütüphanesi 611 Numaralı Eser Ön Kapak

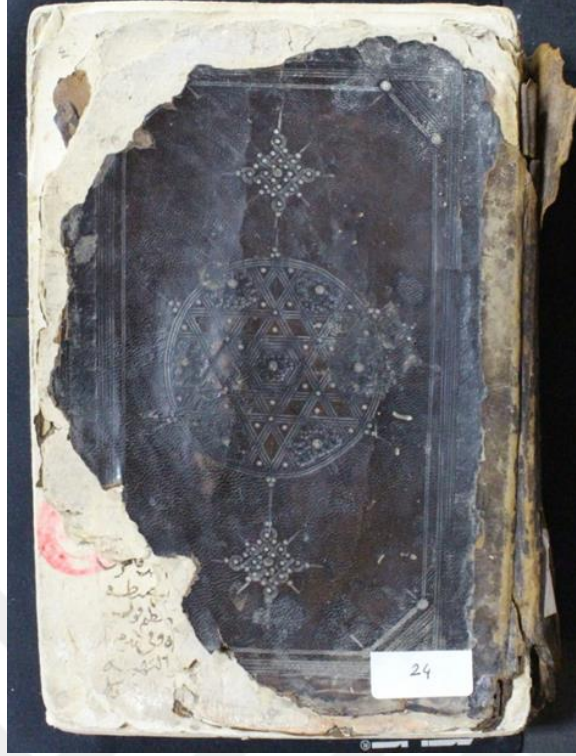
Fotoğraf 99: Diyarbakır Mesudiye Medresesi Batı Revaktaki Madalyon.

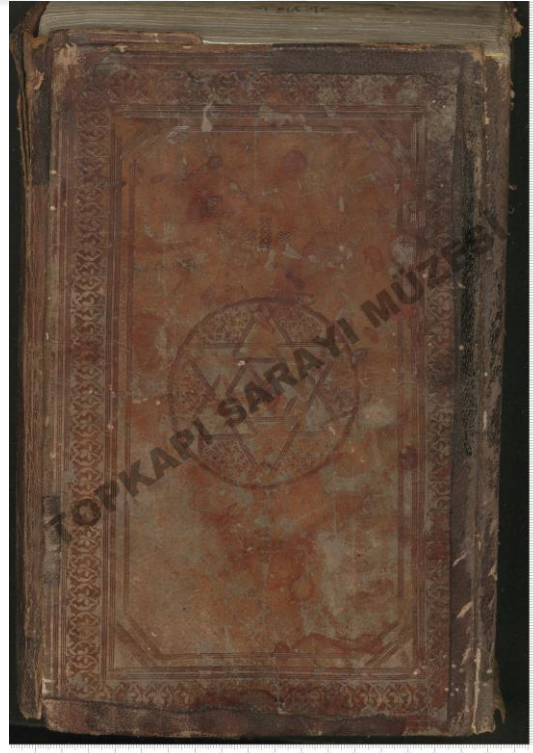
Fotoğraf 100: Mardin Müzesi 2442 Numaralı Sikke

Fotoğraf 101: Konya Mevlana Müzesi Divan-ı Kebir 68-69 Numaralı Eser

Fotoğraf 102: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Bor Halil Nuri Bey Koleksiyonu 24 Numaralı Eser

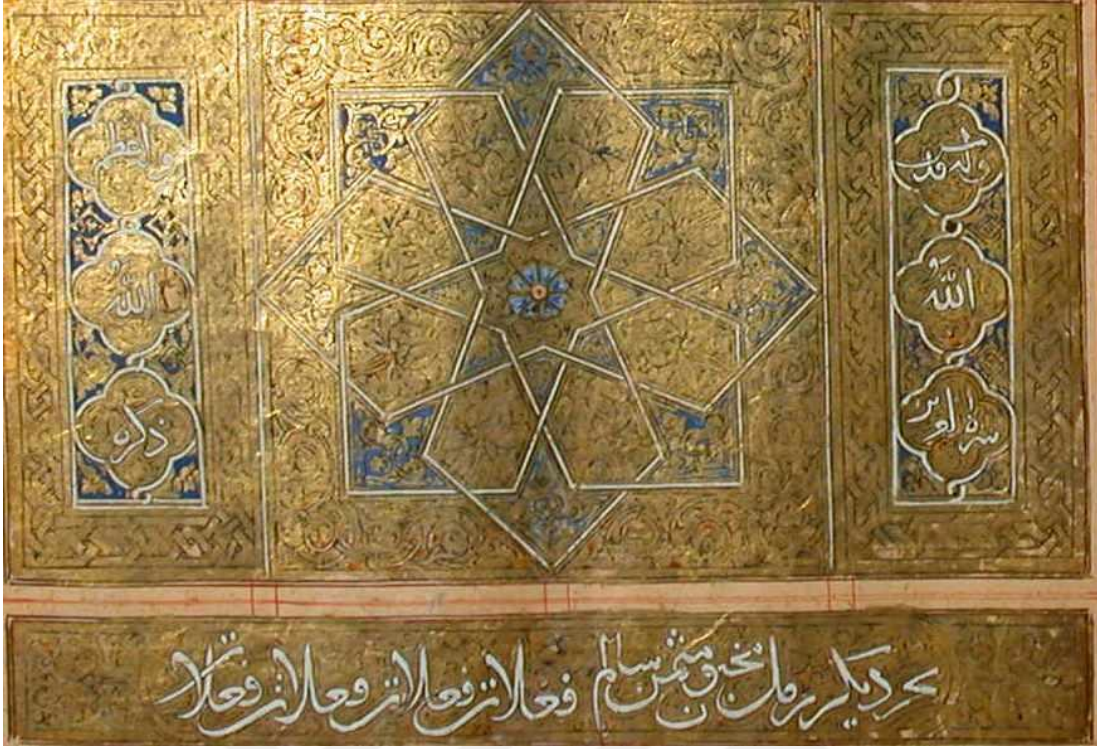
Fotoğraf 103: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed 338 Numaralı Eser

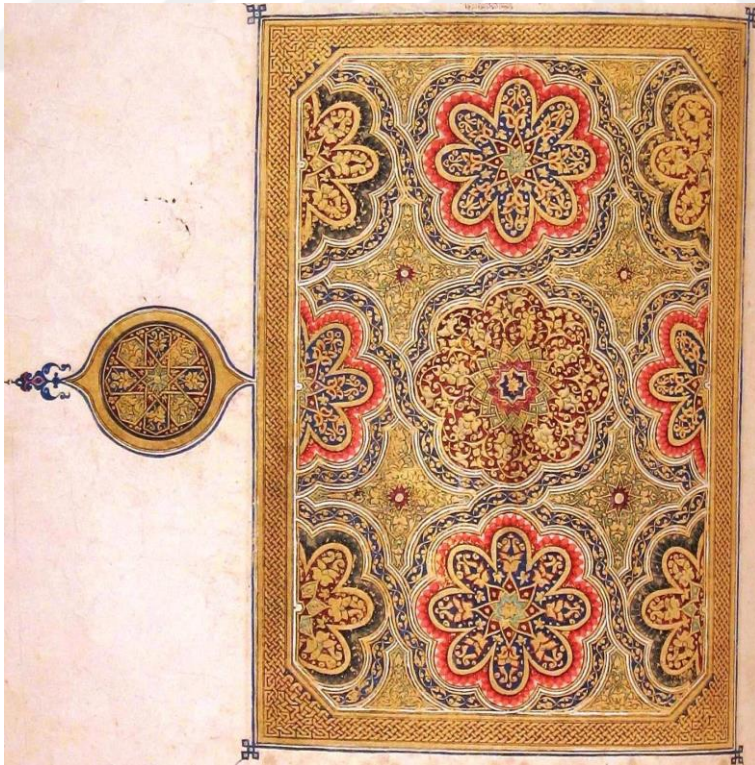
Fotoğraf 104: Amasya II. Bayezid İl Kütüphanesi 402 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 105: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 484 Numaralı Eser

Fotoğraf 106: Konya Mevlana Müzesi 68-69 Numaralı Eser

Fotoğraf 107: Türk İslam eserler Müzesi 541 numaralı eser

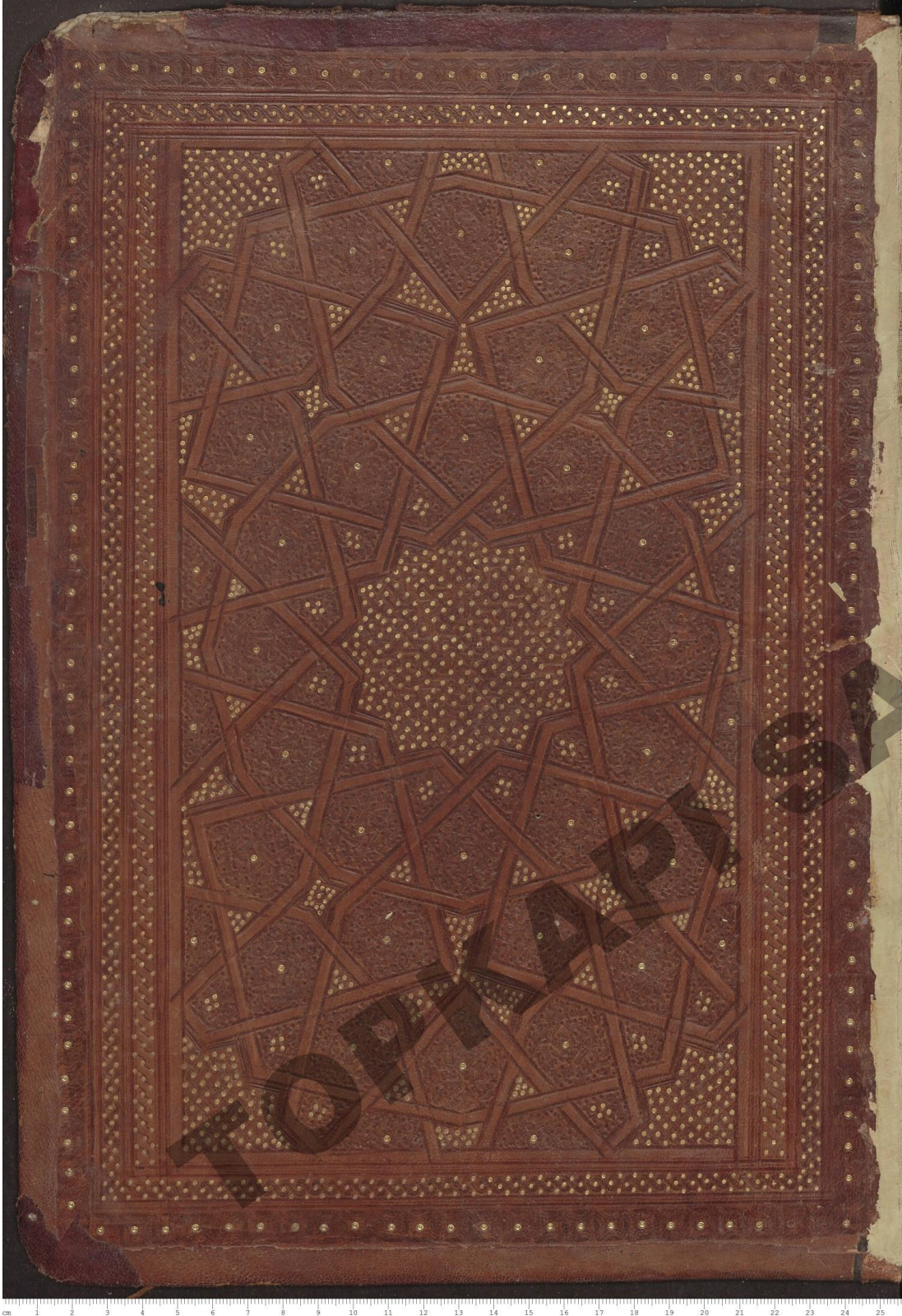
Fotoğraf 108: Hacı Seli Ağa Kütüphanesi 91 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 109: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Niğde 1789 Numaralı Eser

Fotoğraf 110: Burdur İl Halk Kütüphanesi 193 Numaralı Eser Ön Kapak.

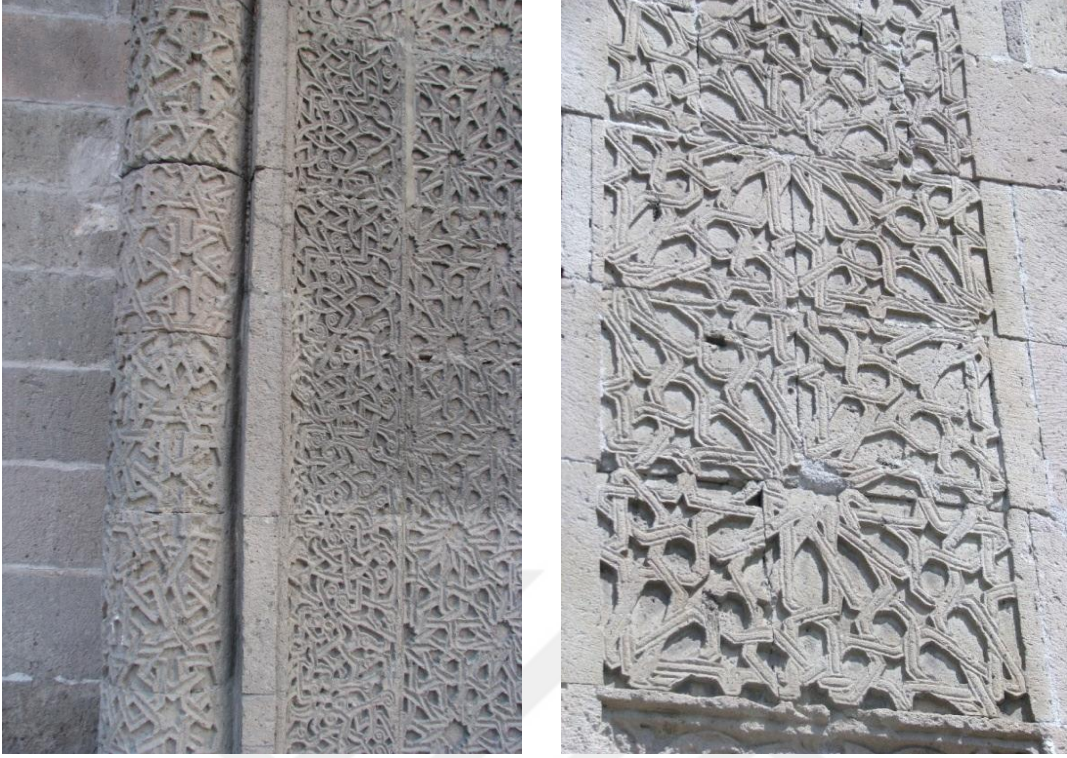
Fotoğraf 111: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet 322 Numaralı
Eser Arka Kapak İçi

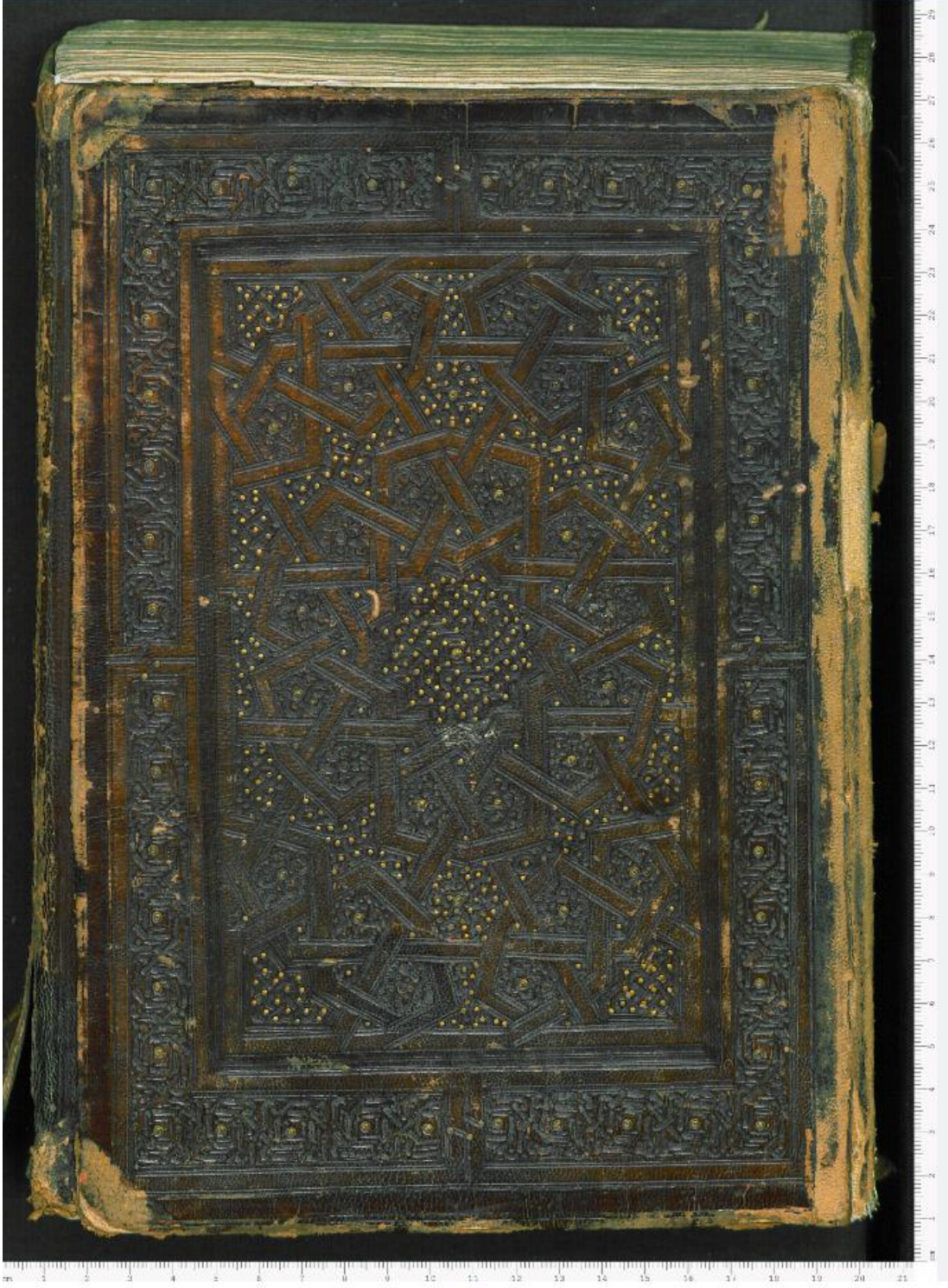
Fotoğraf 112: Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3428 Numaralı Eser Ön Kapak

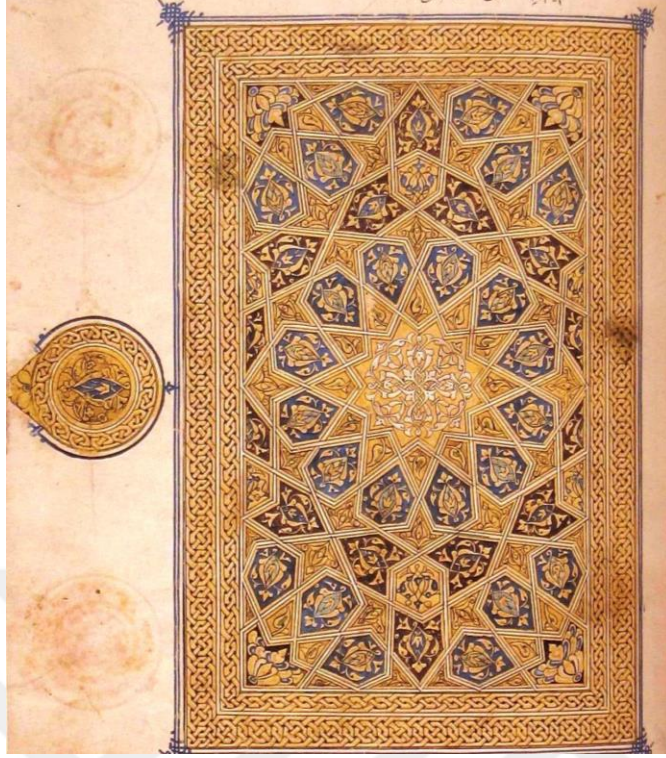
Fotoğraf 113: 366/29-1888 Numaralı Eser

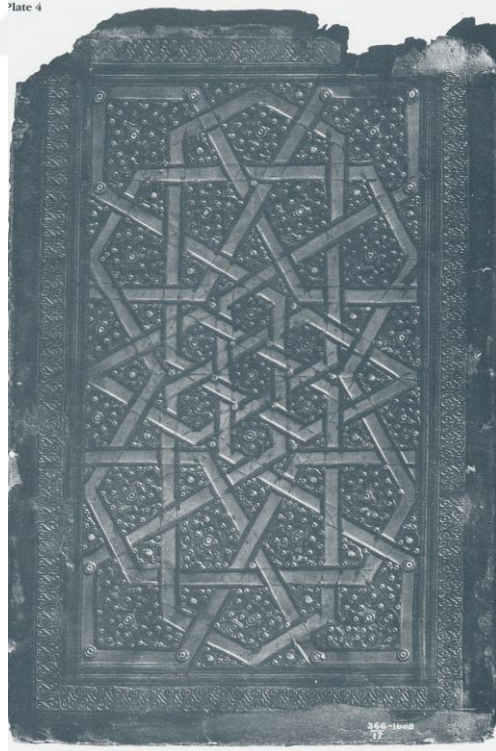
Fotoğraf 114: Kayseri Hacı Kılıç Kayseri Cami ve Şah Kutluk
Han Kumbeti Taç Kapısından Ayrıntı

Fotoğraf 115: Süleymaniye Kütüphanesi Ayasfya 3435 Numaralı Eser Ön Kapak

Fotoğraf 116: Türk İslam Eserler Müzesi 486 Numaralı eser

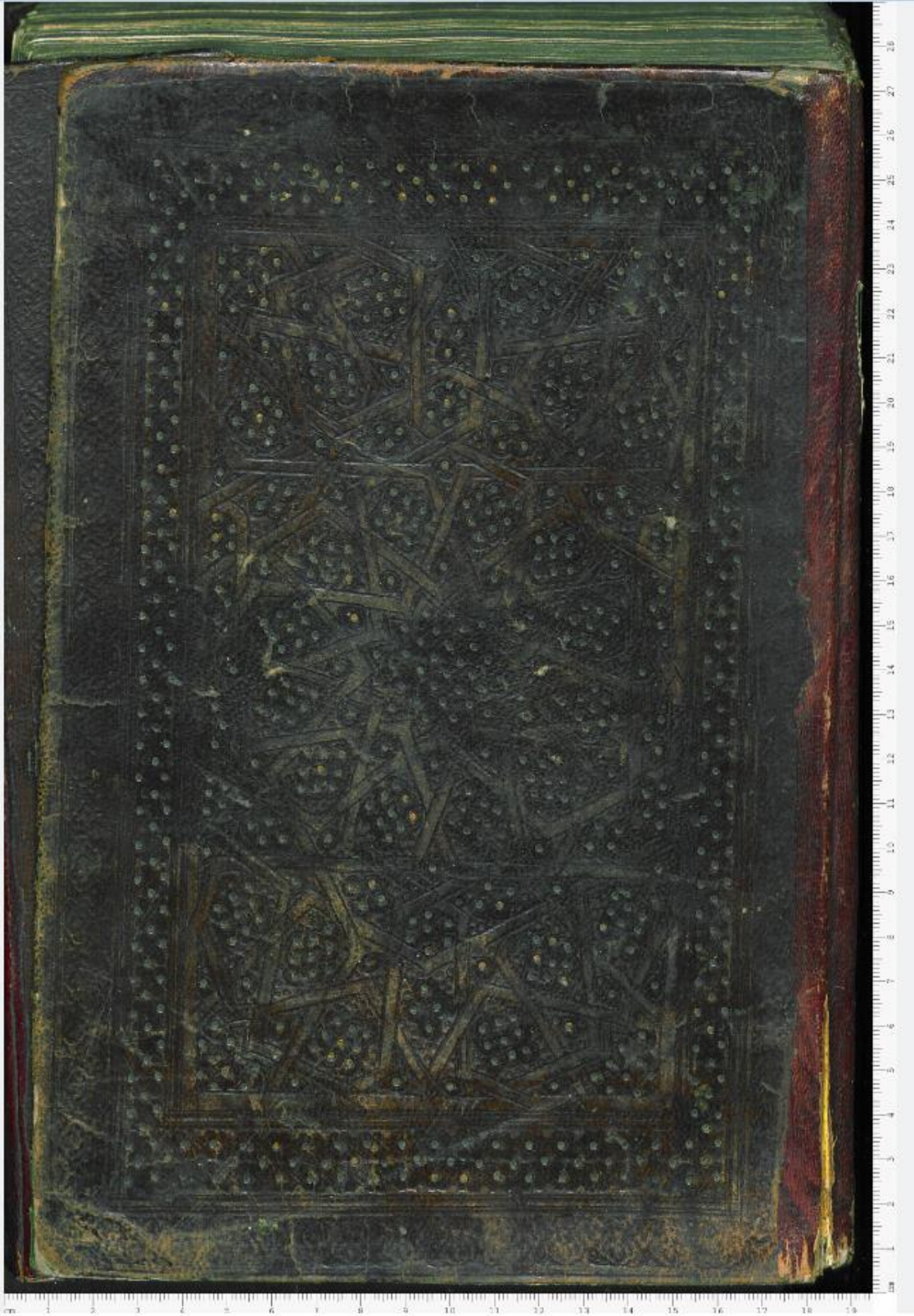

Fotoğraf 117: Mısır/Suriye,366/17-1888 Numaralı Eser

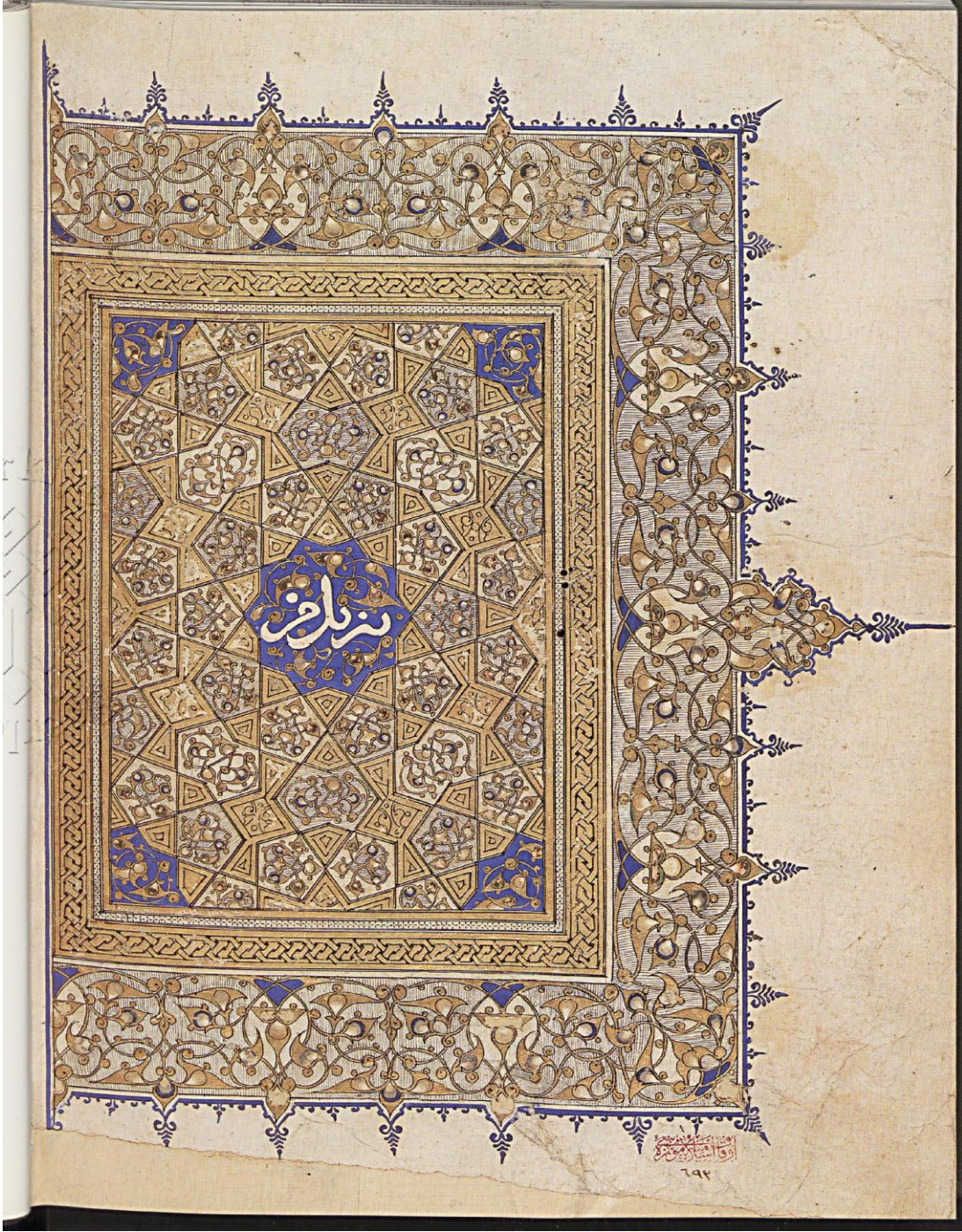

Fotoğraf 118: Halifet Gazi Türbesi Taç Kapısından Ayrıntı²⁴⁹

²⁴⁹ <http://www.selcuklumisasi.com/architecture-detail/halifet-gazi-turbesi>

Fotoğraf 119: Türk İslam Eserler Müzesi 2142 Numaralı Eser Ön Kapak

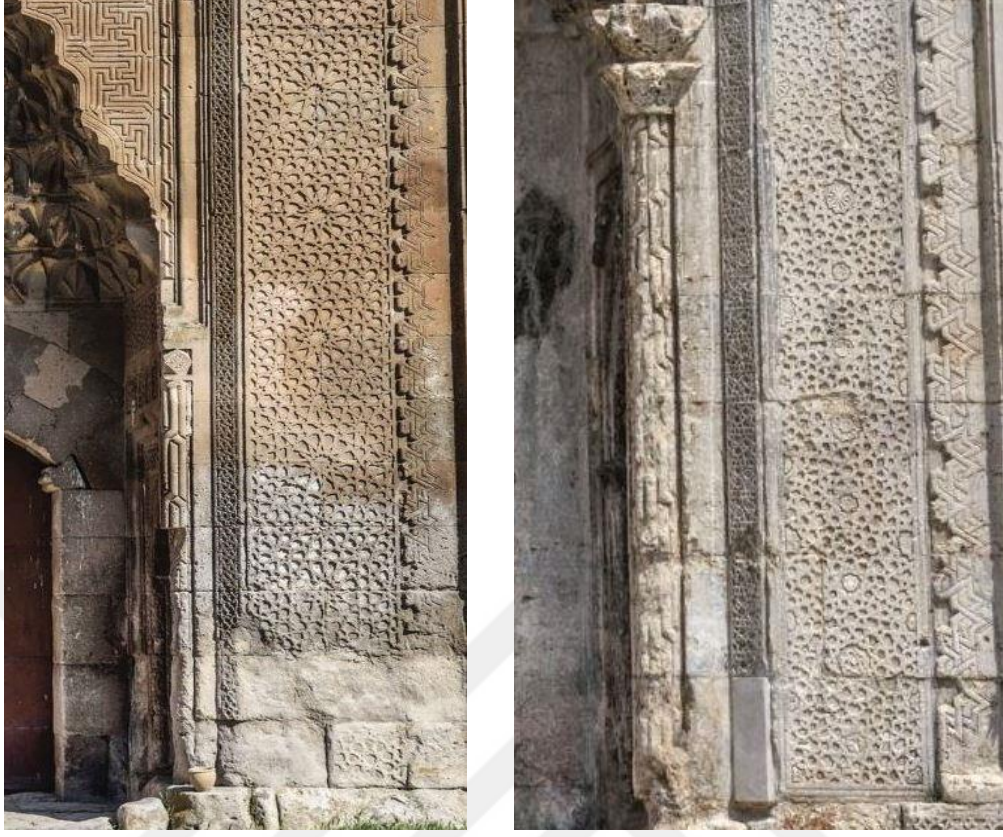
Fotoğraf 120: Memluk Kurani 1294/1340 Numaralı Eser

Fotoğraf 121: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü By 620 Numaralı Eser

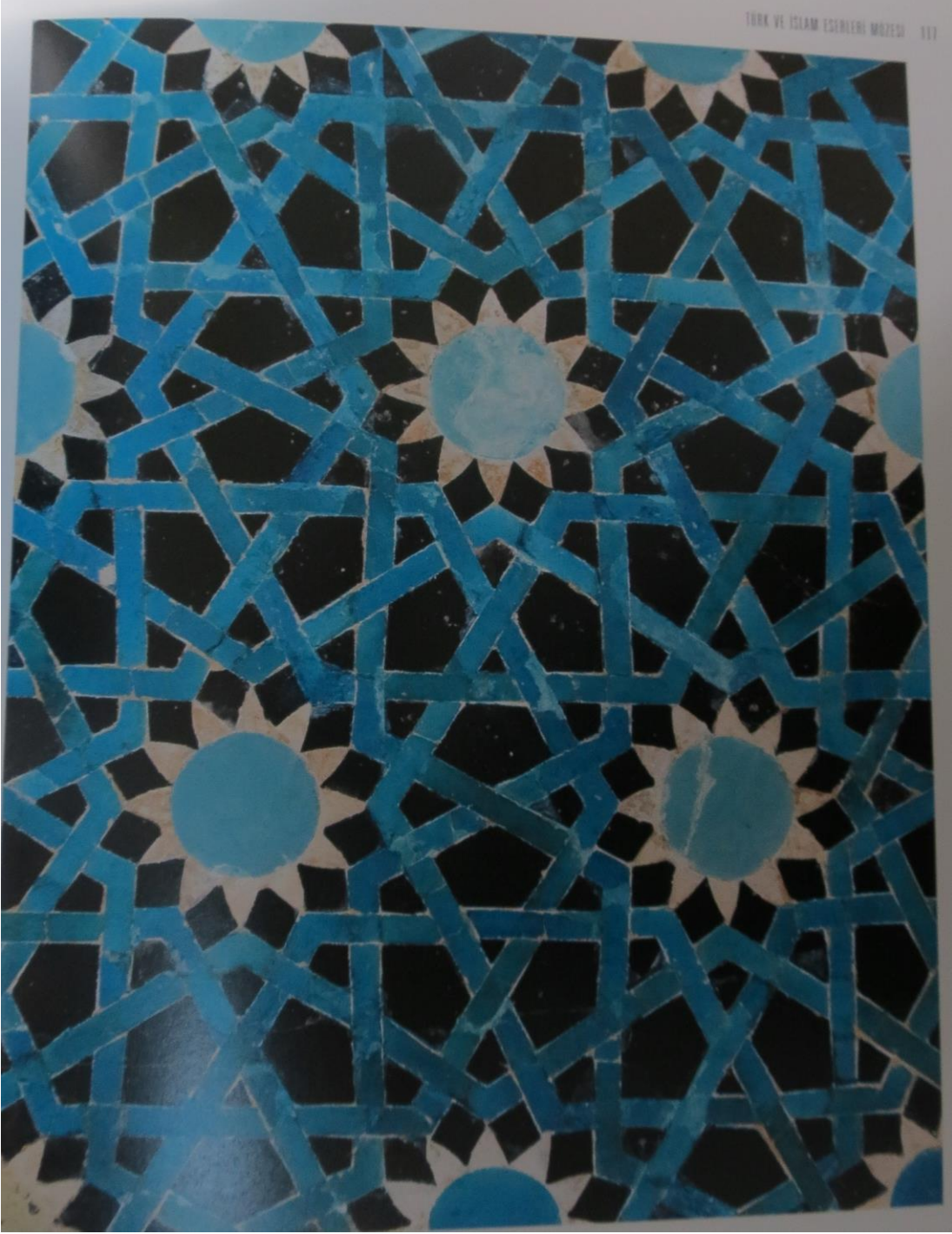
Fotoğraf 122: Konya Mevlana Müzesi Divan-ı Kebir 68-69 Numaralı Eser

Fotoğraf 123: Ağzıkarahan²⁵⁰ ve Susuz Han²⁵¹ Taç Kapasından Ayrıntı

²⁵⁰ <http://www.selcuklumisirasi.com/architecture-detail/agzikara-han>

²⁵¹ <http://www.selcuklumisirasi.com/architecture-detail/susuz-han>

Fotoğraf 124: Türk İslam Eserler Müzesi

Fotoğraf 125: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 261 nolu Eser

Fotoğraf 126: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 130/3 Numaralı Eser

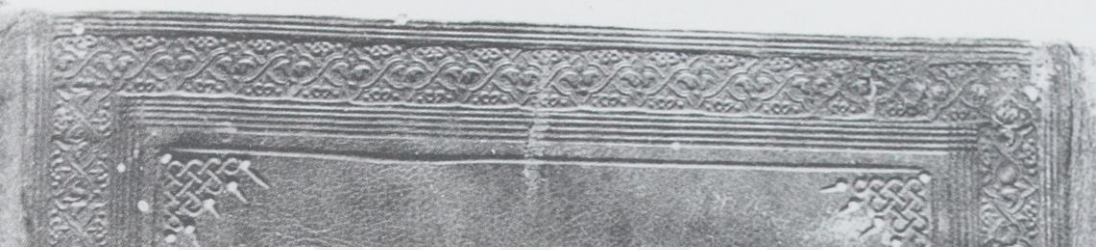
Fotoğraf 127: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Niğde Koleksiyonu 1789 Numaralı Eser

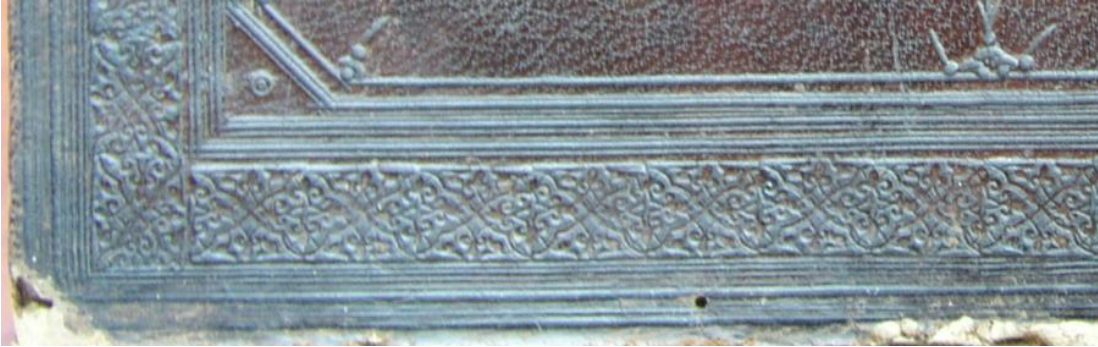
Fotoğraf 128: Yusuf Ağa Kütüphanesi 652 Numaralı Eser

Fotoğraf 129: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 261 Numaralı Eser

Fotoğraf 130: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A.123 Numaralı Eser

Fotoğraf 131: Bursa İnebey Kütüphanesi Hüseyin Çelebi 484 Numaralı
Eser

Fotoğraf 132: Bursa İnebey Kütüphanesi Haraççioğlu 392 Numaralı Eser

ÖZGEMİŞ

Adı Soyadı :Kamile DAĞAR

Doğum Yeri :Kadınhanı/KONYA

Doğum Tarihi :19.06.1987

Derece:	Okulun Adı:	Program	Yer	Yıl
İlköğretim:	Cumhuriyet İlköğretim Okulu		KADINHANI	1994-2022
Lise:	Açık Öğretim Lise		KADINHANI	2005-2007
Lisans:	Selçuk Üniversitesi	Sanat Tarihi	KONYA	2009-2013

İş Deneyim : Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde Patoloji ve Restorasyon Bölümünde görev yapmaktayım.

Tel : 05362721480

Adres : Abdülaziz Mah. Yavuz Selim Cad. No:86 Meram/KONYA

Mail : kamile.dagar@hotmail.com